

+

AKADÉMIAI

É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BÁLOGH JENŐ

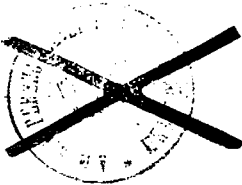
FŐTITKÁR.

XXXVIII. KÖTET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1927

50024

Pallas részvénytársaság nyomdája. Budapest. V., Honvéd-utca 10.
Felelős vezető: Tiringér Károly, műszaki igazgató.

BETŰRENDES NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A *-gal megjelölt számok a jegyzőkönyvre utalnak.)

	Oldal
Adományok-alapítványok	86, 203, 242
Akadémia adományok-alapítványok	86, 203, 242
— belső tagjai	1—4
— és tagjainak munkássága az utolsó években (Balogh Jenő)	127—144
— felsőházi tagjainak választása	5—9
— halottjai 1926-ban	35
— jegyzőkönyvei	5—9, 145—151
— kiadványai	85, 203, 241—242
— költségvetései	72—77, 193—197, 233—238
— könyvtárának 1925. és 1926. évi állapotáról szóló jelentés	20—34
— jutalomtételei	151—154
— munkássága 1926-ban	17—20
— nagygyűlése	145—151
— pénztári számadása 1926-ról	61—71
— tagválasztása	95—96, 148—151
— új tagjai	95—96, 150—151
— LXXXVII. ünnepélyes közülése	97—145
— Vörösmarty-szobája	160—161
«Álmos», Ligeti Lajos értekezése, Sámuel-Kölber-díjat kap	145—146*
«Az anyag egysége és az elemek átváltoztatására irányuló kísérletek» (Hosvay Lajos)	97—107
Gróf Apponyi Sándor ig. és t. t. emlékezetének szentelt, 1927 június 20-án tartott összes ülésen Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde	198
Az Arany János-Társaság 1927 május 26-án tartott közgyűlésén Vargha Gyula t. t. beszéde	199—201
Baldacci Antonio külső taggá választatik	96, 151*
Balogh Jenő: A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága az utolsó években	127—144
Bánki Donát Nagyjutalmat kap	35—43, 145*
Baros Gyula levelező taggá választatik	95, 150*
Bartók György levelező taggá választatik	96, 150*
Beethoven halálának századik évfordulójáról Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megemlékezése	15—17
Belgrádi II. Nemzetközi Byzantinologiai Kongresszus	179—193
Belső tagok	1—4
Bernát István rendes taggá választatik	95, 150*
— beszéde György Endre r. t. ravatalánál 1927 január 17-én	86—88
Bertha Sándor levelezése Haynalddal és Liszttel	165—170
Berthelot Marcelin k. t. emlékezetére tartott ünnepi ülésen Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde	218—220
Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök felsőházi taggá választatik	5—9
— megnyitó beszéde a Gróf Apponyi Sándor ig. és t. t. emlékezetének szentelt 1927 június 20-án tartott összes ülésen	198
— megemlékezése Beethoven halálának századik évfordulójáról	15—17

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémiának 1927 november 28-án Marcellin <i>Berthelot</i> k. t. emlékezetére tartott ünnepi ülésén	218—220
— megemlékezése <i>Csernoch János</i> ig. t. Ő eminenciájának elhunytáról az 1927 október 3-án tartott összes ülésen	217—218
— üdvözlő beszéde <i>Báró Forster Gyula</i> ig. és t. t.-hez 1926 december 20-án a M. Tud. Akadémia összes ülésén	9—10
— <i>Fraknói Vilmos</i> emlékezete	108—126
— üdvözlő beszéde <i>József főherceg</i> ig. és t. t. úr Ő Fenségségehez «A világháború» c. műve I. kötetének megjelentése alkalmából	12
— megemlékezése <i>Pestalozziról</i> halálának századik évfordulója alkalmából	13—15
— megemlékezés <i>Prohászka Ottokár</i> r. tagról az Akadémiának 1927 április 25-én tartott összes ülésén	204—205
— beszéde a M. Tud. Akadémia 1927 november 28-án tartott összes ülésén <i>Szilágyi Sándor</i> születésének századik évfordulója alkalmából	220—221
— beszéde a <i>Vörösmarty</i> -szoba felavatásakor	160—161
— beszéde a nemzetközi együttmunkálkodás ügyeinek intézésére alakított Magyar Nemzeti Bizottságnak 1927 június 8-án tartott ülésében	155—158
Bizottsági jelentések a Chorin Ferenc-alapítvány 1927. évi kamatainak odaítéléséről	43—45, (146*)
— a <i>Gorove-jutalomról</i>	60
— a <i>Báró Kornfeld Zsigmond</i> -alapítvány 1926. évi kamatainak felhasználása tárgyában	45—48, (146*)
— a <i>Marczibányi-mellékjutalomról</i>	35—43, (145*)
— a <i>Nagyjutalomról</i> és a <i>Marczibányi-mellékjutalomról</i>	35—43, (145*)
— a <i>Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi-alapítványa</i> kamatainak felhasználásáról	48—52, (146*)
— a <i>Vojnits-jutalomról</i> (<i>Kéky Lajos</i>)	52—59
<i>Bláthy Ottó</i> tiszteleti taggá választatik	96, 150*
<i>Brassai Sámuel</i> sírjánál <i>Csúry Bálint</i> r. t. beszéde	201—203
«Budapest félszázados fejlődése 1873—1923-ig» (<i>Thirring Gusztáv</i>) megkapja a <i>Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István-alapítványa</i> 1925—26. évi kamatait	146*
<i>Byzantinológiai Kongresszus</i>	179—193
<i>A Chorin Ferenc-alapítvány</i> 1927. évi kamatainak odaítélése	43—45, (146*)
<i>Colasanti Arduino</i> külső taggá választatik	96, 150*
Contents	94—95, 215—216, 247
Coopération Intellectuelle	77—80, 155—160
<i>Császár Elemér</i> r. t. beszéde <i>Ferenczi Zoltán</i> r. t. ravatalánál	205—208
<i>Csernoch János</i> ig. t. elhunytáról <i>Berzeviczy Albert</i> ig. és t. t. elnök megemlékezése	217—218
<i>Csúry Bálint</i> levelező taggá választatik	95, 150*
— beszéde a kolozsvári temetőben <i>Brassai Sámuel</i> sírjánál 1927 június 12-én	201—203
<i>Darkó Jenő</i> jelentése a Belgrádban tartott II. Nemzetközi Byzantinológiai Kongresszusról	179—193
<i>Dopsch Alfonz</i> külső taggá választatik	96, 150*

	Oldal
Felsőházi tagok választása	5—9
Ferencai Zoltán ravatalánál Császár Elemér beszéde	205—208
«Folytonos függvényoperációk», Riesz Frigyes l. t. értekezése Marczibányi-díjat kap	145*
Báró Forster Gyula adománya	162—170
— üdvözlése Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök részéről	9—10
válaszlevele	11
Fraknói Vilmos emlékezete (Berzeviczy Albert)	108—126
Fröhlich Izidor ig. és r. t., osztálytitkár beszéde Richter Aladár l. t. ravatalánál 1927 június 13-án	208—209
Fröhlich Pál levelező taggá választatik	96, 150*
Gál Gyula üdvözlése, Voinovich Géza	84, 85
Gorove-jutalomról jelentés	60
György Endre r. t. ravatalánál Bernát István beszéde 1927 január 17-én	86—88
Harsányi Zsolt Vojnits-díjat kap	52—59
Haynald Lajos Levelei Bertha Sándorhoz	165—166
Hekler Antal l. t. megemlékezése Steindl Imréről a Magyar Mérnök- és Építészegylet 1927 november 13-án az Ország- ház delegációs termében tartott Steindl-emlékünnepegyén	240—241
Heinlein István levelező taggá választatott	96, 150*
Hubay Jenő t. t.: A M. Tud. Akadémia hatása zeneművésze- tünk fejlődésére	145
Hosvay Lajos felsőházi taggá választatik	5—9
— másodelnök megnyitó beszéde: «Az anyag egysége és az elemek átváltoztatására irányuló kísérletek»	97—107
Inhaltsverzeichnis	213—214, 245
Jegyzőkönyvek	5—9, 145—151
Jelentés a Belgrádban tartott II. Nemzetközi Byzantinológiai Kongresszusról (Darkó Jenő)	179—193
— a M. Tud. Akadémia könyvtárának 1925. és 1926. évi álla- potáról	20—34
Jelentések lásd bizottsági jelentések alatt is.	
József főherceg tábornagy ig. és t. t. Ö Fensége üdvözlése	12
— válasza	12—13
Jutalomtételek	151—154
Kandó Kálmán levelező taggá választatik	96, 150*
Kéký Lajos l. t. jelentése a Vojnits-jutalomról	52—59
csurgói id. Báró Kéký Károly l. t. ravatalánál Vámosy Zoltán l. t. beszéde 1927 február 21-én	90—92
Kiadványok	85, 203, 241—242
Klemm Antal levelező taggá választatik	95, 150*
Koch Antal r. t. ravatalánál Mauritz Béla r. t. beszéde 1927 február 10-én	88—90
A báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1926. évi kamatainak fel- használása	45—48, 146*
Kozma Andor t. t. «Petőfi» c. költői regényének befejező része: «A költő végnapjai»	171—179
A költő végnapjai (Kozma Andor)	171—179

	Oldal
Költségvetés	72—77, 193—197, 233—238
Könyvtár 1925. és 1926. évi állapotáról szóló jelentés	20—34
Lenhossék Mihály r. t. üdvözlése	81—84
Ligeti Lajos «Álmos» c. értekezése Sámuel-Kölber díjat kap	145—146*
Liszt Ferenc Bertha Sándorhoz írt levele	167—170
Magyar Kiadványoknak az elszakított részekre való eljuttatása	159—160
A Magyar Mérnök- és Építészegylet Steindl-émlékünnepélyén Hekler Antal l. t. beszéde	240—241
A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága az utolsó években (Balogh Jenő)	127—144
A M. Tud. Akadémia hatása zeneművészetünk fejlődésére (Hubay Jenő).	145
A M. Tud. Akadémia jutalomtételei	151—154
— Vörösmarty-szobája	160—161
Manninger Rezső levelező taggá választatik	96, 151*
A Marczibányi-mellékjutalom	35—43, 145*
Mauritz Béla r. t. beszéde Koch Antal r. t. ravatalánál 1927 február 10-én	88—90
— búcsúbeszéde Schafarzik Ferenc r. t. ravatalánál 1927 szeptember 7-én	209—211
A Mérnök- és Építészegylet Steindl-émlékünnepélyén Hekler Antal l. t. beszéde	240—241
Möller István levelező taggá választatik	96, 150*
Nagy Miklós levelező taggá választatik	96, 150*
Nagygyűlés	145—151
Nagyjutalom	35—43, 145*
A nagykorúsi Arany János-Társaság közgyűlésén Vargha Gyula t. t. beszéde	199—201
Navratil Ákos levelező taggá választatik	96, 150
— székfoglalója: «Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban»	221—233
Nekrologok: Bernát István l. t. beszéde György Endre l. t. ravatalánál 1927 január 17-én	86—88
Mauritz Béla r. t. beszéde Koch Antal r. t. ravatalánál 1927 február 10-én	88—90
Vámosy Zoltán l. t. beszéde csurgói Bárd id. Kétly Károly ravatalánál 1927 február 21-én	90—92
Schütz Antal l. t. beszéde Székely István l. t. sirjánál 1927 február 28-án	92—93
Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megemlékezése Prohászka Ottokár r. tagról az Akadémiának 1927 április 5-én tartott összes ülésén	204—205
Császár Elemér beszéde Ferenczi Zoltán r. t. ravatalánál 1927 június 2-án	205—208
Fröhlich Izidor ig. és r. t., osztálytitkár beszéde Richter Aladár l. t. ravatalánál 1927 június 13-án	208—209
Mauritz Béla r. t. búcsúbeszéde Schafarzik Ferenc r. t. ravatalánál 1927 szeptember 7-én	209—211
Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megemlékezése Csernoch János ig. t. ő eminenciája elhunytáról az 1927 október 2-án tartott összes ülésén	217—218

Tóth Zoltán l. t. beszéde Szendrei János l. t. ravatalánál 1927 november 30-án	242—244
A nemzetközi tudományos együttműködés	77—80, 155—158
Nielsen Konrád külső taggá választatik	95, 150*
A «Noszty fiú esete Tóth Marival» Vojnits-díjat kap.	52—59
A pénz sorsa a háborúban (Popovics Sándor könyve Chorin-jutalmat kap)	146*
Pénztári számadás 1926-ról	61—71
Pestalozziról való megemlékezés	13—15
A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István-alapítványa kamatainak felhasználása	48—53, 146*
Plósz Sándor ig. és t. t. összegyűjtött dolgozatainak kinyomatása	146*
Popovics Sándor ig. és t. t.: «A pénz sorsa a háborúban» c. műve Chorin-jutalmat kap	146*
Prohászka Ottokár r. tagról Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megemlékezése	204—205
«Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban» (Navrátil Ákos)	221—233
Richter Aladár l. t. ravatalánál Fröhlich Izidor beszéde	208—209
Riesz Frigyes: «Folytonos függvényoperációk» c. műve Marczibányi-jutalmat kap	35—43, 145*
Rozlozsnik Pál levelező taggá választatik	96, 151*
Sabbadini Remig külső taggá választatik	95, 150*
Sámuel—Kölber-díj	145—146*
Schafarzik Ferenc r. t. ravatalánál Mauritz Béla r. t. beszéde	209—211
Schaffer Károly r. t. beszéde a Lenhossék Mihály r. t. 25 éves egyetemi tanárságának betöltése alkalmából, 1927. január 29-én a budapesti I. sz. anatómiai intézetben tartott ünnepen	81—84
Scherffel Aladár levelező taggá választatik	96, 151*
Schütz Antal l. t. beszéde Székely István l. t. sírjánál 1927 február 28-án	92—93
Sommaire	93—94, 214—215, 246
Steindl Imréről Hekler Antal megemlékezése a M. Mérnök- és Építészegylet Steindl-ünnepélyén	240—241
Szász Károly l. t. beszéde Szilády Áron emlékműve lelepezésekor Kiskunhalason 1927 november 13-án	238—240
A Gróf Széchenyi István-alapítvány kamatainak felhasználása	48—52, 146*
Székely István l. t. tag sírjánál Schütz Antal l. t. beszéde	92—93
Szendrei János l. t. ravatalánál Tóth Zoltán l. t. beszéde	242—244
Szilády Áron emlékműve lelepezésekor Szász Károly l. t. beszéde Kiskunhalason 1927 november 13-án	238—240
Szilágyi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából Berzeviczy Albert ig. és t. elnök beszéde	220—221
Szinycsei József felsőházi taggá választatik	5—9
Tagválasztás	95—96, 148—151*
Tartalommutató: angol	94—95, 215—216, 247
— francia	93—94, 214—215, 246
— német	213—214, 245

	Oldal
Thüring Gusztáv: «Budapest félszázados fejlődése 1843—1923-ig» c. műve megkapja a Széchenyi-alapítvány 1925—26. évi kamatait	146*
Tóth Zoltán levelező taggá választatik	96, 150*
— I. t. beszéde Szendrei János I. t. ravatalánál 1927 november 30-án	242—244
Új kiadványok	85, 203, 241—242
Új tagok	95—96, 150—151
«Új vizturbina» (Bánki Donát értekezése) Nagyjutalmat kap 35	43, 145*
Üdvözlő beszédek: Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök üdvöz- lése Báró Forster Gyula ig. és t. taghoz, 1926 dec. 20-án	9—10
— Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök üdvözlő beszéde József főherceg ig. és t. t. Ö Fenségéhez 1927 január 24-én	12
— Schaffer Károly r. t. beszéde Lenhossék Mihály r. t.-hoz 1927. január 29-én	81—84
— Voinovich Géza r. t. üdvözlő beszéde Gál Gyulához 1927 január 29-én	84—85
Ünnepi beszédek: Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök megnyitó beszéde a Gróf Apponyi Sándor ig. és t. t. emlékeze- tének szentelt, 1927 június 20-án tartott ö-szes ülésen	193
— Csüry Bálint I. t. beszéde a kolozsvári temetőben Brassai Sámuel sírjánál 1927 június 12-én	201—203
— Hekler Antal I. t. megemlékezése Steindl Imréről a Magyar Mérnök- és Építészegylet 1927 november 13-án az Országház delegációs termében tartott Steindl-emlék- ünnepélyén	240—241
— Szász Károly I. t. beszéde Szilády Áron emlékműve leleple- zésekor Kiskúnhalason 1927 november 13-án	238—240
— Vargha Gyula t. t. beszéde a Nagykőrösi Arany János-Tár- saságnak 1927 május 26-án tartott közgyűlésén	199—201
Ünnepi közülés	97—145
Ünnepi ülés Marcelin Berthelot külső tag emlékezetére 1926 november 28-án	218—220
Választások	95—96, 148—151
Vámossy Zoltán I. t. beszéde csurgói Báró id. Kétly Károly I. t. ravatala előtt 1927 február 21-én	90—92
Vargha Gyula t. t. beszéde a nagykőrösi Arany János-Társ- ságnak 1927 május 26-án tartott közgyűlésén	199—201
Voinovich Géza r. t. üdvözlő beszéde Gál Gyulának, a Nemzeti Színház tagjának 1927 január 29-én a Nemzeti Színház- ban tartott jubileuma alkalmával	84—85
A Vojnits-jutalomról szóló jelentés	52—59
Vörösmarty-szoba	160—161
Wiegner B. György külső taggá választatik	96, 151*
Zemplén Géza rendes taggá választatik	96, 150*

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXVIII. KÖTET.

1927 január–április

1–4. FÜZET.

I. Az Akadémia belső tagjai.

Elnökség.

Berzeviczy Albert, ig. és t. t., elnök.
Illosvay Lajos, ig. és r. t., másodelnök.
Balogh Jenő, r. t., főtitkár.

Igazgató-Tanács.

Az Igazgató-Tanács választottjai:

Gr. Dessewffy Aurél
József főherceg, t. t.
Gr. Apponyi Albert, t. t.
Csernoch János
Hg. Batthyány-Strattmann
László, t. t.
Gr. Károlyi Gyula
Szmrecsányi Lajos
Gr. Széchenyi Emil
Gr. Teleki Pál, t. t.
Popovics Sándor, t. t.
Gr. Zichy János
12. Gr. Mailáth József

Az Akadémia választottjai:

Br. Wlassics Gyula, t. t.
Br. Forster Gyula, t. t.
Pauer Imre, t. t.
Gr. Andrássy Gyula, r. t.
Concha Győző r. t.
Rákosi Jenő, t. t.
Fröhlich Izidor, r. t.
Herczeg Ferenc, t. t.
Szinnyei József, r. t.
Gr. Klebelsberg Kunó, t. t.
Csánki Dezső r. t.
12. Fináczy Ernő, r. t.

Tiszteleti tagok.

I. osztály.

Rákosi Jenő, ig. t.
Herczeg Ferenc, ig. t.
Kozma Andor
Hubay Jenő

Vargha Gyula
Ravasz László
Szabolicska Mihály
8. Badics Ferenc.

II. osztály.

Gr. Apponyi Albert, ig. t.
Darányi Ignác
Br. Forster Gyula, ig. t.
Berzeviczy Albert, ig. t., elnök
Pauer Imre, ig. t.

Br. Wlassics Gyula, ig. t.
Gr. Klebelsberg Kunó, ig. t.
Károlyi Árpád.
9. Popovics Sándor, ig. t.

III. osztály.

Lenard Fülöp	Koburg Ferdinánd
József főherceg, ig. t.	5. Gr. Teleki Pál, ig. t.
Hg. Batthyány-Strattmann	
László, ig. t.	

A rendes és levelező tagok alosztályok szerint csoportosítva.

I. Nyelv- és széptudományi osztály.

A) Nyelvtudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Tolnai Vilmos
Szinnyei József, ig. t., osztálytitkár	Bleyer Jakab
Munkácsi Bernát	Láng Nándor
Némethy Géza, osztályelnök	Vikár Béla
Melich János	Schmidt József
Petz Gedeon	Darkó Jenő
Gombocz Zoltán	Horger Antal
Zolnai Gyula	Mészöly Gedeon
8. Vári Rezső.	Förster Aurél
	Németh Gyula
	Husztí József
	Kmoskó Mihály
<i>Levelező tagok:</i>	Schmidt Henrik
Kunos Ignác	Jakubovich Emil
Gyomlay Gyula	18. Gr. Zichy István.
Pápay József	

B) Széptudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	Szinnyei Ferenc
Ferenzi Zoltán	Pintér Jenő
Négyesy László	Horváth János
Csengery János	Vargha Damján
Császár Elemér	Solymossy Sándor
Voinovich Géza	Papp Ferenc
Dézi Lajos	Zlinszky Aladár
7. Horváth Cyrill.	Szász Károly
	Thienemann Tivadar
	Petrovics Elek
<i>Levelező tagok:</i>	Kéky Lajos
Pekár Gyula	Jakab Ödön
Divald Kornél	Zsigmond Ferenc
Ambrus Zoltán	18. Bajza József.
Viszota Gyula	

II A bölcséleti, társadalmi és történeti tudományok osztálya.

A) Bölcséleti és társadalmi alosztály.

<i>Rendes tagok :</i>	Angyal Pál
Concha Győző, ig. t.	Jankovich Béla
Földes Béla	Schneller Isfván
Nagy Ferenc	Illés József
Gr. Andrassy Gyula, ig. t.	Fellner Frigyes
Gaal Jenő	Kornis Gyula
Balogh Jenő, főtítkár	Kovács Alajos
Magyary Géza	Hegedüs Loránt
Kováts Gyula	Heller Farkas
Pauler Ákos	Erekly István
10. Thirring Gusztáv.	Kolosváry Bálint
	Czettler Jenő
<i>Levelező tagok :</i>	Dékány István
Grosschmid Béni	Holub József
Reiner János	Kováts Ferenc
Balogh Arthúr	Kenéz Béla
Bernát István	Moór Gyula
Finkey Ferenc	Schütz Antal
Polner Ödön	25. Laky Dezső.

B) Történettudományi alosztály.

<i>Rendes tagok :</i>	Sebestyén Gyula
Csánki Dezső, ig. t., osztály- elnök	Mahler Ede
Karácsonyi János	Hornvánszky Gyula
Ballagi Aladár	Barabás Samu
Szádeczky-Kardoss Lajos	Hodinka Antal
Fináczy Ernő, ig. t., osztály- títkár	Varjú Elemér
Angyal Dávid	Jancsó Benedek
Kollányi Ferenc	Szentpétery Imre
Takáts Sándor	Hóman Bálint
Domanovszky Sándor	Pilch Jenő
monori Wertheimer Ede	Lukinich Imre
Áldásy Antal	Eckhart Ferenc
12. Kuzsinszky Bálint.	Iványi Béla
	Hekler Antal
	Gerevich Tibor
	Madzsar Imre
<i>Levelező tagok :</i>	Gombos Ferenc Albin
Marczali Henrik	Székfü Gyula
Komáromy András	Dedek Crescens Lajos
Szendrei János	Bella Lajos
Erdélyi László	Gyalókay Jenő
	26. Bruckner Győző.

III. Matematikai és természettudományi osztály.

A) Matematikai és fizikai alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	
Fröhlich Izidor, ig. t., o.-titk.	Bodola Lajos
Ilosvay Lajos, ig. t., másod- elnök	Buchböck Gusztáv
Rados Gusztáv	Klupathy Jenő
Kövesligethy Radó	Wittmann Ferenc
Farkas Gyula	Fejér Lipót
Kürschák József	Br. Harkányi Béla
Tangl Károly	Fényi Gyula
Winkler Lajos	Riesz Frigyes
Szarvasy Imre	Steiner Lajos
Rejtő Sándor	Oltay Károly
11. Sigmond Elek.	Rybár István
	Konek Frigyes
	Pogány Béla
	Szily Kálmán
	Mikola Sándor
	Zelovich Kornél
<i>Levelező tagok:</i>	Pekár Dezső
Balló Mátyás	Zemplén Géza
Zipernowszky Károly	Gróh Gyula
Bugarszky István	25. Ortvay Rudolf.
Hoor-Tempis Mór	
Schlesinger Lajos	

B) Természettudományi alosztály.

<i>Rendes tagok:</i>	
Horváth Géza, oszt.-elnök	Degen Árpád
Lenhossék Mihály	Filarszky Nándor
Mágocsy-Dietz Sándor	Br. Nopcsa Ferenc
Méhely Lajos	Kenyeres Balázs
Schafarzik Ferenc	Marek József
Istvánffy Gyula	Magyary-Kossa Gyula
Hutýra Ferenc	Zahlbruckner Sándor
Zimányi Károly	Vitális István
Preisz Hugó	Cholnoky Jenő
Mauritz Béla	Papp Károly
11. Schaffer Károly.	Vámosy Zoltán
	Zimmermann Ágoston
	Kerpely Kálmán
<i>Levelező tagok:</i>	Vendl Aladár
Hollós László	Verebély Tibor
Tuzson János	Bókay János
Entz Géza	Gelei József
Richter Aladár	Jakabházy Zsigmond
Buday Kálmán	Kaán Károly
Böckh Hugó	27. Csiki Ernő.
Pály Móric	

II. Jegyzőkönyv

felvéve a M. Tud. Akadémiának az országgyűlés felsőházáról szóló 1926. XXII. t.-c. értelmében a M. Tud. Akadémia részéről a felsőházba küldendő három rendes és három póttag megválasztása végett 1927 január 3-án tartott üléséről.

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr elnöklete alatt jelen voltak: Ilosvay Lajos másodelnök, Badics Ferenc, Báró Forster Gyula, Herczeg Ferenc, Hubay Jenő, Károlyi Árpád, Kozma Andor, Popovics Sándor, Ravasz László, Gróf Teleki Pál, Báró Wlassics Gyula t. t.; Aldásy Antal, Domanovszky Sándor, Farkas Gyula, Ferenczi Zoltán, Fináczy Ernő, Fröhlich Izidor, Gaal Jenő, Gombocz Zoltán, Horváth Géza, Hutýra Ferenc, Kollányi Ferenc, K. Kováts Gyula, Kövesligethy Radó, Kuzsinszky Bálint, Kürschák József, Magyary Géza, Mauritz Béla, Melich János, Munkácsi Bernát, Nagy Ferenc, Négyesy László, Némethy Géza, Pauler Ákos, Preisz Hugó, Prohászka Ottokár, Rados Gusztáv, Schaffer Károly, Schafarzik Ferenc, Sigmond Elek, Szarvasy Imre, Szinnyei József, Tangl Károly, Thirring Gusztáv, Voinovich Géza, Zimányi Károly r. t. t.; Bernát István, Bókay János, Csiky Ernő, Czettler Jenő, Darkó Jenő, Degen Árpád, Fellner Frigyes, Förster Aurél, Gyalóka Jenő, Báró Harkányi Béla, Hegedüs Lóránt, Hekler Antal, Heller Farkas, Hodinka Antal, Hornyánszky Gyula, Jakubovich Emil, Kaán Károly, Kéký Lajos, Kmoskó Mihály, Komáromy András, Konek Frigyes, Kornis Gyula, Kovács Alajos, Kováts Ferenc, Laky Dezső, Lukinich Imre, Madzsar Imre, Mahler Ede, Marek József, Moór Gyula, Németh Gyula, Oltvay Károly, Pálffy Móric, Papp Ferenc, Pintér Jenő, Polner Ödön, Reiner János, Rybár István, Solymossy Sándor, Szentpétery Imre, Szinnyei Ferenc, Thienemann Tivadar, Tolnai Vilmos, Tuzson János, Verebély Tibor, Viszota Gyula, Zimmermann Ágoston, Zlinszky Aladár l. t. t. és Balogh Jenő főtítká, aki egyúttal a jegyzőkönyvet írta.

A névsor első felolvasása után érkezett gróf Klebelsberg Kunó ig. és t. t.

I. Berzeviczy Albert elnök úr az ülést a következő beszéddel nyitja meg:

«Tekintetes Akadémia! Nagyfontosságú és merőben új feladat teljesítésére gyűltünk össze. Az országgyűlés felsőházáról szóló törvény úgy rendelkezik, hogy az Akadémia a felsőházba három rendes tagot választ (19. §.) és ugyanannyi póttagot is kell választani (9. §.).

A törvényhozásnak ezt a rendelkezését csak elismeréssel és hálával fogadhatjuk. Ha a törvényhozás ezt a rendelkezést abban a feltevésben vette fel, hogy az Akadémia ezt a feladatát a legnagyobb lelkiismeretességgel és a nemzet érdekében fogja megoldani, ebben nem csalódott, mert nem ismerek olyan akadémiai érdeket, amely a nemzeti nagy érdekekkel megegyeztethető nem volna.

A hivatkozott törvénynek a választásra vonatkozó összes rendelkezéseit nyomtatásban is közöltük az összes tagtársakkal, azok felolvasása tehát tárgytalan volna.

Mint hogy alapszabályaink és ügyrendünk erre a választásra nem provideálhatott, a törvénynek idevágó egyes rendelkezései mellett fennmarad még némely kérdés, amelyeket a tek. Akadémia elé terjeszteni kötelességem.

Alapszabályaink értelmében nagygyűléseink nem nyilvánosak, ellenben az összes üléseket nyilvánosság mellett tartjuk, de az összes ülés elhatározhatja a nyilvánosság kizárását, illetőleg azt, hogy zárt üléssé alakul át.

Részemről nem látok semmi okot a felsőházi tagok választása alkalmával a nyilvánosság kizárására. (Helyeslés.)

Második kérdés az, hogy kiket értsen az Akadémia az idézett törvény 22. §-ában említett beltagok alatt? Alapszabályaink 13. §-a szerint a *belső* tagok tiszteletiek, rendesek és levelezők, tehát az igazgató tagok az alapszabályok szerint nem tartoznak a *belső* tagok közé. Mint hogy azonban ügyrendünk értelmében az igazgató tagoknak szavazati joguk van az elnök, másodelnök és a főtitkár választásánál, nyomtatékosan lehet azt az álláspontot is indokolni, hogy a törvényhozás csak a *külső* tagokat óhajtotta kizárni és ennek folytán a felsőházi tagok választásától az igazgató tag urakat nem zárjuk el. A kérdés különben inkább akadémikus érdekű, mert az Akadémiának csak hét olyan igazgató tagja van, akik nem tiszteleti tagjai Akadémiánknak. Ezeket is, mint az összes tiszteleti, rendes és levelező tagokat az Elnökség ajánlott levélben külön-külön meghívta, de úgy látszik mind akadályozva lesznek a megjelenésben. A törvény 22. §-a szerint a levelező tagok kétségtelenül szavaznak a felsőházi tagok választásánál, ami eltérés az alapszabályok 16. §-ától, amelynek értelmében «a levelező tagoknak csak osztályuk üléseiben» van szavazatuk. Természetesen a levelező tagok csak annyiban fognak szavazhatni, amennyiben már széket foglaltak.

További kérdés a határozatképesség kérdése.

Alapszabályaink 33. §-a értelmében az összes ülésekben legalább 12, a nagygyűlésen és az elegyes ülésen legalább

25 szavazati joggal bíró tag jelenléte szükséges. Nyilvánvaló, hogy a megjelentek száma ezt a 25-öt is messze túlhaladja; minélfogva mai ülésünknek mint választó ülésnek határozatképessége kétségtelen.

El kell döntenünk azt is, hogy a választás minő többséggel fog megtörténni? A törvény nem ír elő kvalifikált többséget (míg pld. a belső és külső tagok választásánál alapszabályaink 19. §-a értelmében kétharmad szótöbbség kivántatik), ennélfogva a legtöbb szavazatot nyert három tagot minden körülmény között megválasztottnak fogjuk kijelenthetni.

Végül tájékozásul szerencsém van megjegyezni, hogy tiszteleti és rendes tagtársaink közül hatan az 1926. XXII. t.-c. egyenes rendelkezései értelmében már tagjai a felsőháznak és így mintegy versenyen kívül állóknak tekinthetők. Ezek a tisztelt tagtársaink:

József főherceg ig. és t. t. tábornagy úr Ö Fensége;

Báró Wlassics Gyula ig. és t. t., a m. kir. Közigazgatási Biróság elnöke;

Popovics Sándor ig. és t. t., a Magyar Nemzeti Bank elnöke;

Prohászka Ottokár r. t., székesfehérvári r. kath. megyés püspök;

Ravasz László t. t., a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke és

Darányi Ignác t. t., mint rangidősb református főgondnok.»

Az Akadémia az elnök úr fejtegetéseit többször helyesléssel kísérte és az ő excellenciája által kifejtett nézetet mindenben *egyhangú határozattá emelte.*

II. Az elnök úr ezután így folytatta beszédét: «Közölnöm kell még a tek. Akadémiával, hogy Balogh Jenő főtitkár, habár a rábeszélés minden eszközét kimerítettük, avégből, hogy őt korábbi kijelentésének megváltoztatására bírjuk, a leghatározottabban ragaszkodott ahhoz, hogy esetleges megválasztatását nem állana módjában elfogadni és hangsúlyozta, hogy megválasztatása esetére magával hozza írásbeli lemondását, minélfogva új választás szüksége merülne fel. Mély sajnálattal hozom ezt az ő *változhatatlan* elhatározását az Akadémia tudomására, hogy így kétségtelenné váljék, hogy főtitkárunk saját akarata akadályozta meg azt, hogy őt az Akadémia felsőházi képviselői közé válassza.

Csánki Dezső tagtársunk, aki körülményeinél fogva és más irányban vállalt kötelezettsége miatt az Akadémia

választására nem reflektálhat, szintén kérte, hogy ő reá ne méltóztassanak szavazni.

Gaal Jenő r. t. úr pedig hasonló kijelentéseket tett a póttagságra nézve.»

III. Ezután az elnök úr ő excellenciája felkérésére Fröhlich Izidor és Fináczy Ernő osztálytitkár urak a névsor felolvasásának és a szavazatok megszámlálásának tartamára az Elnökség tagjai közt az emelvényen helyet foglalnak és Balogh Jenő főtitkár felolvassa az összes igazgató, tiszteleti, rendes és levelező tagok névsorát, melynek alapján a jelenlevők *szavazólapokkal, titkosan* beadják szavazataikat.

A szavazatok összeszámláltatván, Balogh Jenő főtitkár az elnök úr felkérésére kihirdeti, hogy az Akadémia a *magyar orszűgyűlés felsőházába rendes tagokul* megválasztotta

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök urat 86 szóval,

Ilosvay Lajos ig. és r. t. másodelnök urat 84 szóval és

Szinnyei József ig. és r. t. osztálytitkár urat 77 szóval.

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr a kihirdetett választási eredmény alapján mélyen átérzett hálás köszönetet mond az Akadémiának azért, hogy újabb jelét adta bizalmának avval, amikor felsőházi képviselővel őt bizta meg.

«Ez — folytatja az elnök úr — még szorosabbra fonja a kötelekeket, amelyek köztem és az Akadémia között fennállanak és ez a választás jogosít, egyúttal lehetővé teszi, hogy az Akadémia érdekeit és velük együtt a magyar tudomány és a magyar haza érdekeit azzal a melegséggel és kötelességérzettel képviseljem, amelyre az Akadémiának megtisztelő megbízása jogosít és kötelez.

Fogadja a tekintetes Akadémia mélyen átérzett köszönetemet és azt a fogadalmat, hogy felsőházi tagsági minőségemben soha sem fogok megfélekezni azokról a nagy érdekekről, amelyeknek szolgálatában munkálkodunk.»

Az elnök úr köszönő szavait az ülésen jelenvolt tagok általános helyesléssel kísérték.

IV. Az elnök úr bejelenti, hogy Báró Forster Gyula t. t. úr kéri a tagtárs urakat, hogy reá, aki a hivatalos szavazólapon a póttagok közt első helyen volt kinyomatva, ne méltóztassanak szavazni.

V. A főtitkár felkérésére Gombocz Zoltán r. t. másodszor felolvassa a névsort és az olvasásánál jelenvolt tiszteleti, rendes és levelező tagok *szavazólapokkal, titkosan* beadják szavazataikat.

A szavazatok megszámláltatván, megállapítotott, hogy a M. Tud. Akadémia a *magyar országgyűlés felsőházába* az Akadémia részéről *póttagokul* megválasztotta

Vargha Gyula t. tagot 74 szavazattal,
Horváth Géza r. t. osztályelnököt 35 szavazattal és
Fináczy Ernő ig. és r. t. osztálytitkárt 23 szavazattal.

VI. Az elnök úr kihirdeti a póttagok megválasztatásának eredményét és a mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére felkéri Popovics Sándor ig. és tt., valamint Preisz Hugó r. t. urakat és ezzel az ülést bezárja.

Hitelesítésül :

Berzeviczy Albert s. k.
elnök

Jegyezte és diktálta:

Balogh Jenő s. k.
főtítkár

Fröhlich Izidor s. k.
osztálytitkár

Fináczy Ernő s. k.
osztálytitkár

Hitelesítők:

Popovics Sándor ig. és t. t.

Preisz Hugó r. t. s. k.

III. Elnöki beszédek és az azokra adott válaszok.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde 1926 dec. 20-án, a M. Tud. Akadémia összes ülésén.

Tek. Akadémia!

Mielőtt mi — ez évben utolsó — összes ülésünk tárgyaira rátérnénk, legyen szabad a tek. Akadémia szives figyelmét két közel eső évnadra felhívnom, melyek megérdemlik, hogy róluk megemlékezzünk.

A holnapi napon tölti be nagyérdemű tiszteleti és igazgató tagtársunk B. Forster Gyula 80-ik életévét. Azt hiszem ez alkalomból mindnyájan a legőszintébb, legmelegebb érzelmekkel fordulunk felé, a ma — sajnálatunkra — távollévő felé. Hála a multért, legjobb kívánat a jövőre, az amit neki e napon kifejezni akarunk. Az ő fáradságos és mindig önzetlenül munkás élete a közügyek széles körének volt szentelve, de bár a közgazdasági érdekek is hathatós előmozdítójukat bírták benne, figyelme, tanulmánya, lelkesedése főképp a szellemi érdekeket szolgálta: a művészet és

a tudomány érdekeit. Soká állott a Műemlékek Bizottsága s a Képzőművészeti Tanács élén s szeretettel ragaszkodott megválasztatása, vagyis 37 év óta Akadémiánkhoz, melyet nemes célú alapítványokkal is gazdagított s melynek megbízásából résztvett a Rákóczi Ferenc és társai hamvainak hazaszállításában. Irodalmi munkásságának dús gyümölcseit birjuk a katolikus alapok és alapítványok jogi kérdései, valamint hazai történetünk s különösen műemlékeink ismeretése és védelme köréből.

Akadémiai tagtársai méltán csüngnek tisztelettel és szeretettel rajta és élénken óhajtják, hogy töretlen munkareje és céljainkért való fiatalos lelkesedése még soká világoľjanak méltó példa gyanánt az Akadémia váltakozó nemzedékei előtt.

A másik évnap, melyre emlékeztetni akarok, már elmult, két nap előtt volt, amikor száz év telt el a Theodor von Sickel születése óta. Sickelt Akadémiánk méltán már 1878-ban külső tagjai sorába iktatta, de azok között a fényes nevek között, melyeket elhunyt kültagjaink sorozata felmutat, kevés van, mely róla való megemlékezésünk megújítását annyira megérdemelné, mint a Sickel-é. Az ő korszakos működését a történelem segédtudományai, különösen az Oklevéltan kifejlesztése, a történeti kutatás és forrásközlés módszerei körül az a szerencsés véletlen hozta hozzánk közelebb, hogy munkásságának javarésze a bécsi egyetemen folyván le s ő mintaszerű intézetét ott alapítván meg, mondhatjuk, nevelőjévé lett a magyar történetkutatók egy egész nemzedékének, melynek egyes veteránjai még ma is kegyeletesen őrzik emlékét. Egy másik vonatkozás az, hogy ő mintegy útmutatónk lett, mikor a római osztrák történeti intézetet megalapította, melynek oly nagy fontosságot tulajdonított, hogy 35 évi működés után 65 éves korában elhagyta a bécsi egyetemet s egészen Rómába költözött új alkotása munkásságát vezetendő.

A modern történetírás minden munkása minden időben és mindenütt becsülni fogja és emlékezetében tartani Sickel nevét, melyre az első század letelése új fényt vet, de melynek fénye a jövő századokba is be fog világítani.

B. Forster Gyula ig. és t. tag válaszlevele.

Baden bei Wien, 1926 dec. 26.

Nagyméltóságú Elnök Úr!

A M. Tud. Akadémia folyó hó 20-án tartott ülésében életem 80-ik évfordulójáról Nagyméltóságodnak kegyes megemlékezéseért és az ugyanezen ülésből kelt üdvözlő iratért, melyet hozzám intézni méltóztatott, mélyen meghatva fejezem ki szivemből fakadó legforróbb hálámat. Érzem annak a nagy kitüntetésnek határtalan értékét, melyben részesülök, de érzem és tudom, hogy mily távol vagyok attól, hogy ezt a kitüntetést valóban meg is érdemeljen, ha nem járulna hozzá nagy jóakarató méltánylása jó szándékú törekvéseimnek.

Közkatoná voltam és annak tartottam magamat minden állásban, melybe rendelték és melyet betöltenem kellett. A mindennap munkája volt döntő egész működésemre. Ez fogta le teljes időmet és erőmet és ez sarkallt arra, hogy munkakörömnek lehetőleg minden ágát mélyebben tanulmányozzam és fejtssem ki. Ez magyarázata annak is, hogy ma nemcsak a csonka, hanem a Nagy-Magyarországban is már egyedül állok a hivatalnokok sorából, kit br. Eötvös József minisztertől kezdve mai közoktatásügyi miniszterünkig, tehát több mint 50 éven át kötött a hivatalos kapcsolat a kultuszminisztériumhoz és több mint 30 éven át a miniszterelnökséghez.

Bár már 63 év előtt nyertem az esztergomi főgimnáziumban, mint annak növendéke pályanyertes kis dolgozatomnak közzététele által serkentést, tanulmányaim végeztével mégis hivatalos állásaimban a mindennap halasztást nem tűrő munkája akadályozta meg, hogy folytatólag azzal kapcsolatban álló kérdéseknek és ezek alapjainak feldolgozását és kifejtését mind egyidejűleg végezhessem. Még sok van hátra, mit befejeznem kellene. Legyen szabad mégis azt a véleményt táplálnom, hogy eddigi szerény munkámat és dolgozataimat is méltányolta a Tekintetes Akadémia akkor, midőn tiszteleti, majd igazgatótanácsi tagjainak sorába emelt. Erről is megemlékezve fejezem ki lelkem mélyéből eredő forró hálám érzelmeit a Tekintetes Akadémia és Nagyméltóságod előtt az életem 80-ik évfordulóján oly kitüntető és meleg szavakba foglalt kegyes üdvözlésért és jókívánatokért, melyekre érdemesíteni méltóztatott.

Hálás barátsággal maradok

régi hűséges tisztelőd

Forster Gyula.

2. *Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde a M. Tud. Akadémia január 24-én tartott ülésén.*

Megemlékezés József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége
«A világháború» c. m. l. kötetének megjelenéséről.

Midőn mai összes ülésünk alkalmából először van szerencsénk József kir. herceg, tábornagy úr Ö Fenségét, Akadémiánk tiszteleti és igazgató-tagját nagy hadtörténeti műve megjelenése után akadémiai tagtársai körében hódolattal üdvözölni, úgy érzem, tisztelt tagtársaim mulasztásul tudnák be nekem, ha e találkozás jelentőségéről meg nem emlékezném.

Azt hiszem első eset ez, hogy a magas Uralkodóháznak, melyhez fűződő történeti viszonyát nemzetünknek semmi külső kényszer meg nem szakíthatja, egyik kiváló tagja egy nagy irodalmi műve kiadását Akadémiánkra bízta. Mindenestre újjá és rendkívülivé teszi pedig ezt az esetet az a körülmény, hogy a bíborban született szerző már ez első nagyobb művével teljes irodalmi vértetben jelenik meg előttünk s mint irodalmi pályatársai között ujonc, egyúttal mindjárt vezéri rangra emelkedik.

Az Akadémia büszkén vallhatja magát Fenséged kiadójának, mert műve a benne nyilvánuló szakértelem és tapasztalás, az igazság hajthatatlan szolgálata, a magyar nemzet és a magyar katona rajongó szeretete s nem utolsó sorban írói művészete által szinte korszakos jelentőséget ölt hadtörténelmi irodalmunkban s ha írója már eddig is bírta az Akadémia osztatlan elismerését, tiszteletét és szeretetét, azt még fokozott mértékben fogja birni ezentúl.

Nyugodjék Isten áldása Fenséged kezén, mely e könyvet megírta s nyugodjék mindaddig, míg — a kezdethez méltó sikerrel — be nem fejezte azt!

József főherceg tábornagy ig. és t. t. Úr Ö Fensége a következőleg válaszolt:

Köszönöm Nagyméltóságodnak meleg megemlékezését és elismerő szavait, melyek elsősorban azokat illetik, kiknek hősiessége szolgáltatta az anyagot munkámhoz. Köszönöm a tisztelt Akadémiának, hogy kiadta művemet, amivel rányomta e latin mondást: «monumentum aere perennius». Az is akar lenni, a magyar hősiesség örök emléke.

Én csak az egyszerű krónikás vagyok itt, ki a tényeket mint szemtanú megörökíti, hogy el ne homályosuljon vagy

rossz indulat el ne homályosítsa, magyar testvéreink hősiességét, ragyogó dicsőségét! A krónikás, ki látta azt is, hogy a meddig mi, a hazát védő katonák felelhetünk a történekért, még életünk árán is, de megvédtük Magyarország ezer éves határait, melyeket elvenni csak akkor lehetett, mikor a magyar hősök kezéből gonosz kezek kiszedték a fegyvert hazug ígéretekkel és délibábos képekkel, melyek a hosszú háborúból babérkoronázva visszatérő hősök szomjas lelkét elbódították; pedig velük még soká megvédhettük volna határainkat.

A krónikás tovább ír és még szebb, nagyobb tettekről fog beszámolni a következő kötetekben, melyek a kelő nap isteni ígérettel tellett szívárványát vetik előre a mi sötét egünkre, a krónikásnak azt az életénél is erősebb hitét és meggyőződését tükrözve a jövő homályában: hogy ilyen hős nemzet és nép nem halhat meg; annak élnie és boldognak lennie kell, mert van egy isteni igazság, mely Magyarország feltámadását meg fogja hozni, ha minden magyar testvéri szeretetben összefog.

3. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémia 1927 február 21-én tartott összes ülésén.
Megemlékezés Pestalozziról halálának századik évfordulója alkalmából.

Tekintetes Akadémia!

Mai összes ülésünk egy feledhetetlen jelesünk, néhai Plósz Sándor emlékezetének van szentelve; tisztelettel és hálással üdvözlöm családtagjait és tisztelőit, kik meghívásunkat követve eljöttek, hogy velünk együtt áldozzunk az ő nemes emlékének. De mielőtt neki, ki egészen a mienk volt, kegyeletünk házi oltárán áldozattüzet gyújtanánk, tartozunk megemlékezni egy évnapról, mely a kegyelet jegyében egyesíti az egész művelt világot, melyről a tudomány és a közművelődés egyetlen hajlékában sem feledkeznek meg e napokban.

1827 februárius 17-én, tehát száz év előtt halt meg Pestalozzi János Henrik a svájci Bruggban 81 évi, tehát hosszú és munkás élet után. Ez az élet csodálatos ellentétektől hánytatottnak látszik: merész nekiindulások és váratlan átsapások, bizakodás és lelkesedés, mely keserű csalódásba vezet, nagy koncepciók és kisszerrű kísérletek, látszólagos hajótörés mellett mégis diadal és hírnév: ez a Pestalozzi életének nyugtalan képe, melyben mégis kifejezésre jut gazdag

egyéniségének belső összhangja és melynek eredőjeképpen példátlanul nagy alkotó és irányító hatást látunk, már a saját korára s még inkább az utókorra kiterjedőt, amely átalakítja, sőt megalkotja azt, amit a mai értelemben a nevelés önálló tudományának és művészetének, szóval pedagógiának nevezünk.

Hogy már kortársaira mily hatással volt, azt mutatja a tény, hogy nagy számmal zárandokoltak hozzá olyanok, kiket eszméi megragadtak s kik azokkal magánál a forrásnál akartak megtelni; nemkülönben az, hogy őt felmagasztalta a francia forradalom, mint az általános emberi jogok apostolát és mesteréül ismerte el Fichte, a német nemzeti eszme újrateremtője.

Gyakorlati pedagógiai kísérletei, külső balsikereik ellenére kétségkívül szintén nagy hatással voltak kortársaira, de szélesebb körű és tartósabb volt irodalmi műveinek hatása. Tantételei közül nem egyet módosított, sőt megcáfolt a haladó kor, azért mégis elmondhatjuk, hogy a modern köznevelés az ő eszmekörében mozog, az ő nyomdokain halad. Ő ma is modernnek tűnik fel, mint a köznevelés demokratizálásának, a műveltséghez való általános emberi jognak hirdetője, mint a nevelés eszközével dolgozó szociális reformátor; ő fejlesztette tovább a szemléltető oktatást s az élmények alapján való ismeretszerzést, ő vezette be a kézimunkát az iskolába, ő vonta be már a kisdédek nevelését, a családi, a házi nevelést, az emberképzés nagy munkájába.

A mi a Pestalozzi tanítását és élete példáját megnesemesíti s hatását megmagyarázza, az ama nemes ember-szeretet, mely őt áthatotta és minden cselekedetében, minden írott sorában megnyilatkozik. Ez a szeretet a legnemesebb humanizmus szellemében magához ölel minden embert; nemcsak műveltséget, hanem megelégedést és boldogságot is akar teremteni és terjeszteni; és ez a szeretet a gyermek szeretetében éri el tetőpontját. Ő világjavító volt a szó legnemesebb értelmében, aki az ember erkölcsi nemesítése és szellemi gazdagítása útján igyekezett a társadalom bajait is orvosolni, fájdalmas ellentéteit enyhíteni. Optimizmusától, idealizmusától semmi csalódás és semmi keserű tapasztalás megfosztani nem bírta őt. Lényének valódi kulcsát adja kezünkbe siriratának vége, mely így szól: «Az emberiség nevelője volt, ember, keresztény, polgár s mindez másokért, semmi sem volt önmagáért. Áldás nevére!»

Magyar honunk az első országok egyike volt, mely a reformátorok hazájának, Helvéciának nagy fiát megértette

s szellemét intézményeibe átültetni igyekezett. Azok közül, akik úttörők voltak nálunk e téren, kimagaslik egy nemes női alak, kit ma egy más százados évforduló, a Beethoven-centenarium kapcsolatában is sokat emlegetünk: Brunswick Teréz grófnő. Ő 1808-ban hat hétig tanulmányozta a Pestalozzi módszereit a svájci Yverdubenben s e tanulmányai alapján mint a nagy népnevelő lelkes követője szervezte azután a maga «Angyal-kertjeit,» ezeket az első formáit a magyar kisedővásnak, melyeket utóbb a Metternich-rendszer politikai okokból tilalom alá helyezett.

A százados évforduló alkalmából illő megemlékeznünk egy már elhunyt tanférfiunkról, Zsengeri Samuról, aki Pestalozzi munkáinak javarészét először fordította le magyarra s adta ki magyarázatokkal a saját kockázatára a nyolcvanas évek elején. Akadémiánkban főleg Fináczy Ernő és Schneller István tagtársaink foglalkoztak egyetemi előadásokban és irodalmi műveikben a nagy pedagógussal.

Pestalozzit a tudomány és a köznevelés történetében oly hely illeti meg, mely biztosítja neki az állandó megemlékezést és nevének tiszteletét Akadémiánkban is.

4. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Beethoven halálának századik évfordulójáról.

(1927 márc. 21-iki összes ülés.)

Néhány nap múlva lesz százéves fordulója a Beethoven halálának. Ezt az évnapot az egész művelt világ megünnepelni készül s azt hiszem, Akadémiánk sem haladhat el közönyösen mellette.

Beethoven jelentőségét a zeneköltés és zeneművészet terén misem bizonyítja jobban, mint hírnevének, dicsőségének állandó növekvése, aránylag rövidre mért élete határán túl, az azóta letelt száz esztendő alatt.

Hogy a zeneművészet eszmevilágát mily óriási mértékben gazdagította, hogy a modern hangszerelt zenét tulajdonképpen megteremtette, azt kellő világításba helyezni a zeneirodalom és zeneművészet illetékes művelői vannak hivatva. Bennünket magyarokat kell, hogy foglalkoztassanak azok a vonatkozások is, melyek a halhatatlan mestert hazánkhoz fűzték: hosszabb időzése Magyarországon, rajongása egy lelkes és fényes szellemű magyar főúri hölgyhöz, melyek kétségkívül belévegyültek szerzeményeinek zenei gondolataiba is. Azonban általános szellemi, mondhatnám emberi szempontból két mozzanat ragad meg bennünket különösen,

mely a Beethoven világraszoló ünneplésében megnyilvánul: az engesztelő igazságszolgáltatás egy sokat szenvedett nagy férfiúnak most már csak emlékével szemben és a szellemi értékek örökkévalóságának e méltatásban megnyilatkozó tanúbizonysága.

A Beethoven élete egyike volt a legörömtelenebb emberi életeknek. Bár nem volt híján megértő barátoknak, természete őt kezdettől fogva mindig inkább magányos életre kényszerítette s férfikora delén bekövetkezett teljes siketsége még áthághatatlanabb válaszfalat emelt személye s embertársai közé, sőt megfosztotta őt még annak a művészetnek a művelésétől és élvezetétől is, melyet oly halhatatlan művekkel gazdagított. Az elismerés is, melyet életében aratott, messze mögötte marad annak, amelyet megérdemelt s amely ma emlékét megdicsőíti s még azt a gondtalan jólétet és életélvezetet sem hozta meg neki, mely napjainkban sokkal csekélyebb művészi és szerzői érdemet jutalmazni szokott. Ha életfolyásának ezen a külső sivárságán is átragyogni látjuk lelki gazdagságának világító kincseit, mégsem szabadulhatunk a gondolattól, hogy neki az élet nem adta meg azt, amivel tartozott s hogy az utókor kötelessége emlékével szemben róni le ezt a súlyos tartozást.

Másik kiemelkedő vonása a Beethoven-ünneplés szellemi jelentőségének épen a mi korunk uralkodó jellegétől kölcsönzi jelentőségét. Az átértékelések korát éljük, amikor minden, amit a szellem világában birunk, bizonytalanná válnak látszik. Élők közt azt tapasztaljuk, hogy legtöbben csak oly babérra vágnak, amelyet a mások homlokáról tépnek le; a mult értékeivel szemben pedig vagy azt látjuk, hogy a régi nagyokat csak akkor rántják elő, ha példájukkal egy élőt kisebbíthetnek, vagy azt, hogy feledik, elhomályosítják a régieket, nehogy azok az új irányok s a nap ágaskodó hőseinek kizárólagos érvényét és dicsőségét sértsék. Az ilyen, a tárgyilagos mértéket rendesen nélkülöző s rendesen mellékcélokat szolgáló értékelés nemcsak a jelen szellemi termékeinek megítélésében idéz elő zavart, hanem még a történelmi értékek megbecsülését is változó divatoknak veti alá.

Ily jelenségekkel szemben megnyugtató, vigasztaló, sőt felemelő láthatni azt a minden hátsó gondolattól mentes egyértelműséget, amely a Beethoven méltatásában megnyilvánul. Bizonyítéka ez annak, hogy vannak mindenkitől elismert, senkitől kétségbe nem vont, sem az izlés, sem a

divat változatainak alá nem vetett szellemi értékeink, melyek a múlt idővel nem kisebbednek, hanem inkább nőnek. Ezeknek létezése győz meg szellemi birtokunk gazdagságáról, sőt mi több: ezeknek létezése bizonyítéka emberi rendeltetésünk és képességünk magasatos nagyságának a változhatatlan emberi gyarlóság mindennapi lesújtó példáival szemben. És bár meg nem tagadunk semmit abból a hódolatból, mely a Beethoven szellemi örökségével szemben a német nemzetnek, mely őt szülte, géniuszát megilleti, mégis az ő nagyságában az emberi nem közös dicsősége előtt borulunk le.

Ez érzelmekkel vesz részt Akadémiánk a Beethoven emlékét ünneplő nemzetek nemes versenyében.

IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1926-ban.

1926-ban tartott ülések.

I. osztály.

Január 4. Zichy István gróf l. t.: Levédia és Eteköz (Székfoglaló). — Február 1. Csengery János r. t.: Euripides Töredékei. — Március 1. Vargha Gyula t. t.: Költemények az Árpádházi királyok korából. 2. Papp Ferenc l. t.: Gyulai Pál pályakezdése. — Április 12. 1. Horváth Cyrill r. t.: A László-legenda eredete (Székfoglaló). 2. Vikár Béla l. t.: Lafontaine filozófiai költeménye: «Az állati és az emberi lélek». — Május 10. Visszota Gyula l. t.: Cenzurái különösségek a XIX. század második negyedéből. — Junius 7. Petz Gedeon r. t.: Német jövevényszavainkról. — Október 11. 1. Vargha Damján l. t.: A magyar ferences kódexek (Sz. Ferenc halálának hétszázados évfordulója alkalmából). 2. Jakab Ödön l. t.: Költemények. — November 15. Némethy Géza r. t.: Cicerónak két meg nem értett helyéről.

II. osztály.

Január 11. 1. Madzsar Imre l. t.: A II. Géza korabeli Névtelen (Székfoglaló). 2. Sebestyén Gyula l. t.: Ki volt Anonymus? — Február 8. Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök: Társadalmi élet az ötvenes években (egy nagyobb mű részlete). — Március 8. Moór Gyula l. t.: A jogi személyek elméletéről (Székfoglaló). — Április 19. Pauler Ákos r. t.: Anaxagoras istenbizonyítéka. — Junius 14. Kornis Gyula l. t.: Magyar közoktatásügyi reformtörekvések száz évvel ezelőtt. — Október 18. Gyalóky Jenő l. t.: A debreceni ütközetről (1849 augusztus 2.) (Székfoglaló). — November 22. Horváth Jenő mint vendég: Blackwell András angol ügynök magyarországi küldetései (1843—1848). — December 13. Dedek Crescens Lajos l. t.: «Szalkay László, a Mohácsnál elesett primás-érsek» (Székfoglaló).

III. osztály.

Január 18. 1. Marek József l. t.: «A Magyar Tudományos Akadémia befolyása az orvosi tudományok fejlődésére tagjai révén az utolsó száz év alatt». (Centenáris előadás.) 2. Tuzson János l. t.: Bemutatja «Rendszeres Növénytana II. kötetét Virágos Növények» c. megjelent munkáját.

3. Strausz László vendég: «A Mecsek hegység mediterrán rétegei». Előterjeszti Schafarzik Ferenc r. t. 4. Sz. Nagy Gyula vendég: a) «Végesbe nem projiciálható sík görbékről». b) «Gömbi görbékről.» Előterjeszti Kürschák József r. t. 5. Patai László vendég: «A végtelen kardinális számok sorozatáról». Előterjeszti Kürschák József r. t. 6. Manninger Rezső vendég: «Vizsgálatok az u. n. spontan bakteriophag keletkezéséről». Előterjeszti Hutýra Ferenc r. t. 7. Darányi Gyula vendég: «Vizsgálatok a genyelt staphylococcusok előfordulásáról és biológiai tulajdonságairól». Előterjeszti Preisz Hugó r. t. — Február 15. 1. Pogány Béla l. t.: «A Magyar Tudományos Akadémia hatása a fizikai tudományok fejlődésére az elmúlt évszázadban Magyarországon.» (Centenárius előadás.) 2. Méhelý Lajos r. t.: «Magyarország esetecsápú rákjai». 3. Rejtő Sándor r. t.: «A fa szilárdságának változása, nedvességének függvényében». 4. Scipiades Elemér vendég: «A kis medencebeli szervek egyensúlyi helyzete, különös tekintettel a méhelősések keletkezési módjára». Előterjeszti Buday Kálmán l. t. 5. Mauthner Nándor vendég: «Az oxidivarin szintézise». Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 6. Ábrahám Ambrus vendég: «A gyíkok bőrének idegvégződése.» Előterjeszti Méhelý Lajos r. t. 7. Greguss Pál vendég: «A kendermag nagysága és a nemi jelleg». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. — Március 22. 1. Vendl Aladár l. t.: «Az Akadémia hatása az ásványtan és közzétan fejlődésére az utolsó száz év alatt hazánkban.» (Centenárius előadás.) 2. Méhelý Lajos r. t. «A magyar fauna egy új rákja». 3. Preisz Hugó r. t.: «A pestis bacillusának két különös változatáról». 4. Pálffy Móric l. t.: «A kösseni réteges facies-kifejlődése, sztratigrafiai helyzete és paleontológiai jellege a Biharhegységben». 5. Zimmermann Ágoston l. t.: «A Skene-féle járatokról». 6. Pogány Béla l. t.: «A Harress-Sagnac-féle kísérlet megismétléséről». 7. Zemplén Géza l. t.: «Diszacharidok lebontása». 8. Mödlinger Gusztáv vendég: «Adatok a Magas Tátra és környéke planaria-faunájához». Előterjeszti Méhelý Lajos r. t. 9. Fehér Dániel és Vági István vendégek: «Vizsgálatok az erdőtalaj életét befolyásoló élettani tényezők biokémiai, biofizikai és bakteriológiai kölcsönhatásáról.» Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 10. Bokor Rezső vendég: «Vizsgálatok az erdőtalaj mikroflórájáról.» Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. — Május 3. 1. Szarvasy Imre r. t.: «A fémek fényérzékenysége». (Székfoglaló.) 2. Szász Ottó vendég: «Korlátos hatványsorok együttthatóiról». Előterjeszti Rados Gusztáv r. t. 3. Fehér Dániel és Bokor Rezső vendégek: «Vizsgálatok a hüvelyesek közé tartozó egyes fajok gyökér-syabiózisáról». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 4. Vendl Miklós vendég: «A soproni-hegység kristályos palái». Előterjeszti Mauritz Béla r. t. 5. Báró Andreászky Gábor vendég: «Adatok Corsica flórája ismertetéséhez». Előterjeszti Tuzson János l. t. — Május 17. 1. Tangl Károly r. t.: «Vizsgálatok a gravitációról folyadékba merülő csavarási ingával». (Székfoglaló.) 2. Schaffer Károly r. t.: «Az öröklődő idegbajok anatómiai lényegéről és az átöröklődés jelentőségéről». (Székfoglaló.) 3. Fröhlich Izidor r. t.: «Vizsgálatok a porlasztva kormozott üvegfelületekről szétterülő fénysugarak polározási állapotáról». 4. Mauthner Nándor vendég: «Az iridinsav szintézise». Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 5. Szász Ottó vendég: «Korlátos hatványsorokról». Előterjeszti Rados Gusztáv r. t. 6. Soó Rezső vendég: «A sainsomorphismus lényege, jelentősége és kritikája». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 7. Sz. Nagy Gyula vendég: «Maximális osztályú sík-görbékről». Előterjeszti Kürschák József r. t. 8. Anderlik Előd vendég: «A légnyomás eloszlása léghajóban». Előterjeszti Kürschák József r. t. 9. Zechmeister László vendég: «Adatok az ajkait, egy fosszilis ásványganta ismertetéséhez». Előterjeszti Zimányi Károly r. t. — Október 4.

Konek Frigyes l. t.: a) «A spektrum főbb színeinek előállítására azofestékek alakjában, egy előadási kísérlet keretében». b) «Újabb átmenet a naph-talinból az isochinolin sorozatba». 2. Zemplén Géza l. t.: a) «A cellobioz szerkezetének közvetlen bizonyítása». b) «A turanóz és a melecitóz szerkezet». c) «A tejcukor szerkezetének közvetlen bizonyítása». 3. Vendl Aladár l. t.: «A magyarországi riolit-típusok». 4. Császár Elemér vendég: «Periodikus rendszerek adiabatikus invariánsai». Előterjeszti Fröhlich Izidor r. t. 5. Bay Zoltán vendég: «Átlátszó közegek longitudinális és transversális magneto-optikai effektusainak molekuláris elmélete». Előterjeszti Fröhlich Izidor r. t. 6. Ábrahám Ambrus vendég: «A gyfktűdő idegvégződése». Előterjeszti Méhelý Lajos r. t. — November 8. 1. Kürschák József r. t. «Az utolsó száz év a matematika történetéből Magyarországon». (Centenárius előadás.) 2. Mauthner Nándor vendég: «Egy új gallacetophenon szintézise». Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 3. Zechmeister László és Cholnoky László vendégek: «Vizsgálatok a paprika festékéről». Előterjeszti Ilosvay Lajos r. t. 4. Széll Kálmán vendég: «A nem merev molekulákból álló két atomu gázok entropiája». Előterjeszti Fröhlich Izidor r. t. 5. Györfly István vendég: «A Magas Tátra Zöld Haváról». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 6. Tokody László vendég: «A magyarországi stephanitok». Előterjeszti Zimányi Károly r. t. — December 6. 1. Méhelý Lajos r. t.: «Egy ösvilág élő emlékei». 2. Zemplén Géza l. t.: a) «A szőlőcukor és a glükóheptóz lebontása». b) «A glükónsavnak szabad, kristályos nitriljéről». 3. Dudich Endre vendég: «A tengervíz mérgező hatása az édesvízi ászkákra». Előterjeszti Horváth Géza r. t. 4. Greguss Pál vendég: «A kétlaki és egylaki növények virágorszeme». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 5. Györfly István vendég: «A Magas Tátra Zöld Haváról». Előterjeszti Mágocsy-Dietz Sándor r. t. 6. Szőkefalvi Nagy Gyula vendég: a) «Olyan síkgörbékről, melyeknek elsőfajú csúcspontokon kívül más szingularitásuk nincs». b) «Minimális osztályindexű síkgörbék menetéről». Előterjeszti: Kürschák József r. t.

Összes ülések.

Január 25. (Ünnepi ülés.) 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t.: Elnöki megnyitóbeszéd Deák Ferenc ig. és t. t. halálának félszázados évfordulója alkalmából. 2. Lukinich Imre l. t.: A Magyar Tudományos Akadémia és a magyar történettudomány (centenárius előadás). 3. Császár Elemér r. t.: Jelentés a Vojnits-jutalomról. — Február 22. 1. Kornis Gyula l. t.: A magyar filozófia fejlődése és az Akadémia (centenárius előadás). — Március 15. 1. Ferenczi Zoltán r. t.: Jelentés a Gróf Teleki József-jutalomról. 2. Jelentés a Báró Wodianer-jutalomról. — Április 26. 1. Az elnök úr átadja az Akadémia jutalmát Krug Lajos és Szirbek József igazgatótanítóknak. 2. Zelovich Kornél l. t.: «Az Akadémia hatása a technikai tudományok fejlődésére» (centenárius előadás). — Május 31. Matlekovits Sándor ig. és r. t. emlékezete Gaal Jenő r. tagtól. — Junius 14. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnöki megnyitó beszéde: Megemlékezés a mohácsi csata négyszázadik évfordulójáról. 2. Kosutány Tamás l. t. emlékezete 'Sigmond Elek r. tagtól. — Október 4. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnöki megnyitó beszéde: Megemlékezés az amerikai függetlenségi nyilatkozat 150-ik évfordulójáról. 2. Pivány Jenő k. t.: Magyar-amerikai történelmi kapcsolatok. — Október 25. 1. Szentkláray Jenő l. t. emlékezete Karácsonyi János r. tagtól. — November 29. Ünnepi ülés Smith Ádám műve megjelenésének 150. évfordulója alkalmából. 1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnöki megnyitó beszéde. 2. Bernáth István l. t.: «Smith Ádám tudományi előzményei és korszakos úttörő egyénisége». 3. Fellner Frigyes

I. t.: «A klasszikus nemzetgazdaságtani rendszer kialakulása». 4. Heller Farkas I. t.; «Smith Adám és a közgazdaságtan mai állása». — December 20. Thirring Gusztáv r. t.: Akadémiánk és a hazai statisztika (Székfoglaló centenáris előadás).

* * *

A nyilvános üléseket követő zárt üléseken az osztályok elintézték az elnökség vagy az összes ülés által hozzájuk utalt ügyeket, foglalkoztak jutalomtételek kitiűzésével vagy véleményadásra hozzájuk áttett kérdésekkel; határoztak kiadás vagy segélyezés végett beküldött kéziratok felől és intézkedtek elhunyt tagtársaink felett mondandó emlékezéséről, stb.

V. Jelentés

a M. Tud. Akadémia könyvtárának 1925. és 1926. évi állapotáról.

I. A mindjobban növekvő könyvanyag elhelyezésére már 1924 folyamán gondoskodni kellett a raktárhelyiségek szaporításáról. A bérházi üzlethelyiségek dunaparti részének átalakításával az 1925. év első felében egy nagy és két kisebb helyiséggel bővült a könyvtár. Ez a bővülés azonban csak rövid időre oldja meg a könyvtár elhelyezésének kérdését, annál is inkább, mivel ugyanakkor elvesztettünk a palota Akadémia-utcai frontján 4 kisebb földszinti helyiséget, melyeket a palota és bérház épületének felügyeletére felkért dr. Zsirai Miklós tanár költségén és az ő használatára lakássá alakítottak vissza.

A hely leggazdaságosabb kihasználásával emelttünk az új helyiségekben állványokat. Ugyancsak ily szempontból történt az egyik udvari helyiség új berendezése is.

Az 1925. évben sikerült újra elérnünk, hogy a könyvtár helyiségeit fűthetjük. Így lassanként visszatérünk a háború előtti állapotokhoz.

A költségvetésnek a könyvtárra eső része ezekben az években örvendetes emelkedést mutat az előző évekhez képest. Azonban még így is csak lassú ütemben tudjuk pótolni a mostoha viszonyok miatt beállott hiányokat. Könyvtárunk békeidőben rendelkezésre tudta bocsátani az Akadémia tagjainak a külföldi folyóiratokból legalább a fontosabbakat, a mai viszonyok között azonban még a folyó évek füzeteit sem tudja megszerezni az előfizetési összegek nagysága miatt s arra sem gondolhat, hogy a hiányzó évfolyamokat azonnal pótolja. Az első lépések mindazáltal már megtörténtek ebben az irányban is: folyóiratok hiányzó évfolyamainak pótlására kereken 25.000,000 papirkoronát fordítottunk s a folyóiratok újabb előfizetését is lassan megindítjuk.

A külföldi társaságokkal újra felvett csereviszony is nagy mértékben gyarapítja a könyvtár állományát s az Akadémiával csereviszonyban álló társaságok számának remélhető növekedése még jobban ki fogja domborítani a könyvtárnak elsősorban is tudományos jellegét. A keleti irodalmak anyagának tekintetében máris páratlanul áll könyvtárunk Magyarországon, amihez nem kis mértékben járult hozzá az utóbbi két év folyamán adományozott *Stein Aurél* és *Kégl Sándor*-könyvtár.

A kötelespéldányokat beszolgáltató nyomdavállalatokat fokozottabban ellenőriztük. Így elértük, hogy minden értékes magyar nyelvű nyomdaterméket beküldenek s a visszamenően gyakorolt ellenőrzés is utólagosan értékes gyarapodást hozott.

A viszonyok javulásának jele az is, hogy jelentősebb összeget fordíthattunk könyvek kötésére is.

A könyvtárt a közönség délelőtt és délután egyaránt használhatta. Különösebb szünetre egyáltalában nem volt szükség. 1925-ben 288, 1926-ban 286 napon volt nyitva a könyvtár.

Egyes szakok teljes feldolgozásán kívül elvégeztük *Sir Stein Aurél* 1,154 kötetből álló, főként keleti műveket tartalmazó könyvtárának felvételét. Hozzáfogtunk néhai *Kégl Sándor* páratlan könyvtárának feldolgozásához is. Ebben 1926 december 31-ig 4466 kötetet osztottunk be. Megejtettük az ősnymotatványok, a régi magyar irodalmi művek, a *Ráth*-könyvtár, a *Kaufmann*-gyűjtemény és a kéziratár revízióját. Elkészítettük a szépen fejlődő plakettgyűjtemény leltári naplóját. Megkezdtük a kéziratári katalógus és a folyóiratok nyomtatott címjegyzékének kiegészítését is.

Ebben a munkában nagy segítségére volt a tisztviselőknek az a 6 drb. különböző típusú írógép, mellyel a könyvtár irodai felszerelése gyarapodott. Adományozóik, akiknek e helyütt is köszönetet mondok: a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium, *B. Kornfeld Móric* és *Glück Frigyes* urak, egy gyűjtőiven többen, a Magyar Általános Hitelbank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar-Olasz Bank.

II. A könyvtár személyzeti ügyeiben a következő változások történtek:

Ferenczi Zoltán dr.-t, a M. Tud. Akadémia r. tagját a gr. *Teleki-nemzetség* alapító ága 1925 február 4-én a Magyar

Tudományos Akadémia főkönyvtárnokává nevezte ki. Rásonyi Nagy László dr. alkönyvtárnok 1924 okt. 20-tól egy évi tanulmányi szabadságot kapott mint a berlini Collegium Hungaricum tagja. Bártfai Szabó László dr. gyűjteményegyetemi főkönyvtárnok, m. n. múzeumi osztályigazgató ideiglenes szolgálattételre beosztott az Akadémia könyvtárába 1924 okt. 9-én. Bezzegh Antalné m. n. múzeumi könyvtári segédtsízt ideiglenes szolgálattételre beosztott az Akadémia könyvtárába 1924 nov. 11-én. Hellebrant Árpád kir. tan., gyűjteményegyetemi főkönyvtárnok az Akadémia könyvtárában, közel félszázados szolgálat után 1925 febr. 22-én nyugalomba helyeztetett. Hosszas betegeskedés után 70-ik évében 1925. dec. 4-én elhunyt. Ravatalára az Akadémia koszorút helyezett s temetésén a könyvtár személyzete testületileg vett részt. A könyvtár részéről Bártfai Szabó László dr. bucsuztatta el. Fögel József dr. egyet. m. tanár, gyűjteményegyetemi alkönyvtárnok az Akadémia könyvtárában, 1926 márc. 18-án a szegedi Ferenc József-tudományegyetem nyilv. r. tanárává neveztetett ki. Török Pál dr. győri felsőkeresk. iskolai tanár, 1926 jún. 28-án az Orsz. M. Gyűjteményegyetem létszámában alkönyvtárnokká neveztetett ki a M. Tud. Akadémiához. Horváth János kezelő altiszt 1926 dec. 3-án ideiglenesen kapus-szolgálatra osztott be.

III. A könyvtár kiadásai.

	1925-ben	1926-ban
Postai és kisebb irodai kiadások	3,509.350—	3,750.465—
Katalogusra	6,162.000—	7,000.600—
Könyvkötésre	—	10,406.000—
Könyvbeszerzésre	3,672.000— és 104 líra 50 cent	42,290.500—
A könyvtár új helyiségének átalakítására	54,894.352—	—
A Kégl-könyvtár elszállítása	3,669.500—	—
Kisebb átalakítások, javítások stb.	3,305.200—	6,925.790—
Takarítás	3,240.000—	3,500.000—
Összesen	78,452.402— és 104 líra 50 cent	78,873.355—

IV. A könyvtár gyarapodása.

A beszerzés módja	1925-ben	1926-ban
Köteles példány	2859	3990
Hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesületek stb. kiadványa	2126	2083
Akadémiai kiadványok	23	85
Magánosok ajándéka	208	292
Vétel útján	124	809
Stein Aurél-könyvtár	1154	—
Kégl Sándor-könyvtár	779	3687
Összesen	7273	10946

Kétévi gyarapodás tehát összesen 18,219. Ebben az összegben bennfoglaltatik a kéziratgyarapodása 21, a Széchenyi-Múzeumé 145, a Goethe-szobáé 8 s a plakettgyűjteményé 12 darabbal.

Köteles példányokat a következő nyomdavállalatok küldtek be:

a) *Budapestiek*: M. K. Államnyomda; M. K. All. Térképészeti Int.; Apostol; Arany János r.-t.; Athenaeum r.-t.; Attila-ny.; Barcza József; M. K. Belügyminisztériumi Kísérleti Nyomda; Bergsmann Ernő; Bethánia-ny.; Bethlen Gábor-ny.; Bichler I.; Budapesti Hirlap ny.; Centrum-ny.; Czettel-Deutsch és tsa.; Danubius; K. Magy. Egyetemi Nyomda; Élet-ny.; Első Kőbányai Nyomda; «Erdély»-ny.; Európa-ny.; Farkas Testvérek; Földes-ny.; Fővárosi-nyomda; Franklin Társulat; Garay-ny.; Globus-nyomda; Goldberger és társa; Grafikai Intézet r.-t.; Hangya-nyomda; Held-nyomda; Hellas-nyomda; Hornyánszky Viktor-ny.; Hungária hirlap-nyomda; Hunnia-ny.; Jókai-nyomda; Kálmán és társa; ifj. Kellner Ernő; Kertész József; Korvin testvérek-ny.; Közlekedési-ny.; Krakauer-nyomda; Kultúra r.-t.; Légrády testvérek; M. földrajzi Intézet; M. Nemzeti Bank nyomdája; M. Orsz. Baptista Könyvnyomda; Magyar Sajtó-ny.; M. Távirati Iroda házinyomdája; Magyar Tudományos Társulatok Sajtóvállalata; May r.-t.; Mezőfi-ny.; Minerva-ny.; Németh József ny.; Nemzeti Élet; Nova Irod. Int.; Orsz. Községi Központi nyomda; Otthon-nyomda; Pallas Irod. és Nyomdái

r.-t.; Pápai Ernő műintézete: Pátria r.-t.; Pesti könyvnyomda r.-t.; Pesti Lloyd Társulat; Posner-ny.; Radó Izor; Révai testvérek; Rigler József r.-t. ny.; Sárkány-ny.; Stádium r.-t. ny.; Stephaneum r.-t.; Székesfővárosi Házinyomda; Szénásy-nyomda; Szent László-nyomda; Tébe házinyomda; Thália r.-t. ny.; Thália-Kultura r.-t.; Tolnai nyomda; Turul-ny.; Ujságüzem; Uránia-nyomda; Vallásos Iratok Nemzetközi nyomdája; Világosság r.-t.; Weiss L. és Fia; Wodianer-nyomda.

b) Vidékiek: *Aszód*: Vas József. *Baja*: Corvin-ny.; «Uj Élet». *Barcs*: Guth Béla. *Békéscsaba*: Petőfi-nyomda; Gesmey-nyomda; Tevan-nyomda. *Berettyóújfalu*: Kéry Imre-ny. *Cegléd*: Sárík Gyula. *Debrecen*: Debrecen sz. kir. város és a tiszántúli ref. egyházkerület könyvnyomdavállalata; Hegedüs és Sándor irod. és ny. r.-t.; Magyar Nemzeti Könyv-és Lapkiadóvállalat r.-t.; Tisza István-ny. *Dorog*: Községi Sajtóvállalat. *Eger*: Egri nyomda r.-t.; Egri érseki liceumi kö- és könyvnyomda. *Esztergom*: Buzárovits Gusztáv; Hunnia könyvnyomda; Laiszky János. *Gyoma*: Kner Izidor. *Győr*: Győregyházmegyei Alap könyvsajtója; Merkur-ny r.-t.; Győri Hirlap nyomdavállalat. *Gyula*: Dobay János. *Hajdúnánás*: Hajdúvidéki-ny. *Jászberény*: Novotha Andor-ny. *Kalocsa*: Árpád r.-t. *Kecskemét*: Petőfi-ny. *Keszthely*: Mérei Ignác; Nádai Ignác. *Kiskunfélegyháza*: Unio grafikai int. r.-t. *Kiskunhalas*: Hungária könyvnyomda. *Kiskunmajsa*: Schwartz Arthur. *Kispest*: Fischof Henrik. *Kisújszállás*: Ludwig János. *Magyaróvár*: Mosonvármegye. *Makó*: Gál László. *Miskolc*: Klein Ludvig és Szelényi r.-t.; Magyar Jövő r.-t. *Nyíregyháza*: Jóba Elek. *Pápa*: Ref. főiskolai nyomda. *Pécs*: Dunántúl könyvkiadó és nyomda r.-t. egyetemi nyomdája; Danubia-ny. *Piliscsaba*: Fébe-nyomda. *Sárospatak*: Ref. főiskolai nyomda. *Siklós*: Siklós-Drávavölgyi könyvnyomda. *Sopron*: Székely és társa. *Sümege*: Kisfaludy-nyomda. *Szeged*: Ablaka György; Corvina-ny.; Délmagyarországi hirlap- és nyomdavállalat r.-t.; Endrényi Lajos; Zachariás György; «Mars»-nyomdája; Molnár-nyomda; Városi nyomda és könyvkiadó; Hirlapkiadó és nyomdavállalat r.-t. *Szeghalom*: Tóth és Mező. *Szekszárd*: Molnár-féle nyomdai műintézet r.-t. *Székesfehérvár*: Debreczeni István; Számmer Imre utóda Pannónia nyomdavállalata; Vörösmarty-nyomda; Dunántúli nyomda. *Szentgotthárd*: Wellisch Béla; Németh Vilmos. *Szigetvár*: Szigetvári Részvénytársaság-nyomda. *Szolnok*: Róth Dezső. *Tahitófalu*: Szilveszter-nyomda. *Tata*: Engländer Ferenc; Turul irod. és ny. r.-t. *Törökszentmiklós*:

Kongorácz János. *Vác*: Fegyintézeti nyomda. *Veszprém*: Egyházmegyei könyvnyomda.

Kiadványaikat megküldték a következő hatóságok, intézetek, tudományos társaságok, egyesületek, múzeumok, könyvtárak és szerkesztőségek:

a) Hazaiak: *Budapest*: Bibliográfiai Központ; Budapest székesfőváros; Budapest székesfőváros statisztikai hivatala; Budapesti Szemle szerkesztősége; Eötvös Loránt matematikai és fizikai társaság; Földrajzi Közlöny szerkesztősége; Fővárosi Könyvtár; Képzőművészeti főiskola; Kir. Magy. Természettudományi Társulat; Központi Statisztikai Hivatal; Legfelsőbb számvevőszék; Lengyel követség Budapesten; Ludovikás Levente szerkesztősége; Magyar Adria Egyesület; Magyar Földrajzi Társaság; M. K. Földtani Intézet; M. K. Külügyminisztérium sajtóosztálya; M. K. Meteorológiai és földmágnassági intézet; Magyar Nemzeti Bank; M. N. Múzeum; M. Nyelvtudományi Társaság; Magyarországi középiskolák; Német birodalmi követség Budapesten; Néprajzi Múzeum; Orsz. Középiskolai Tanáregyesület; Orsz. Mezőgazdasági Kamara; Régészeti Társulat; Rimamurány-Salgótarjáni Vasművek r.-t.; Zeneművészeti főiskola. *Csepel*: Rádióállomás; *Debrecen*: Debreceni Tisza István Tudományos Társaság; Debrecen város tanácsa. *Eger*: Gárdonyi Társaság. *Esztergom*: Magyarország hercegprimási hivatala; Esztergomvidéki régészeti és történelmi társulat. *Kiskunhalas*: Városi tanács. *Pécs*: Egyetem. *Sopron*: Erdészeti és bányászati főiskola. *Szeged*: Szegedi kereskedelmi és iparkamara. *Veszprém*: Veszprémmegyei Múzeum. *Zalaegerszeg*: Zala vármegye alispáni hivatala.

b) Elcsatolt területiek és külföldiek: *Åbo* (Turku: Finnország): Turun Suomalainen Yliopisto (egyetem). *Adelaide*: University of Adelaide. *Aix*: Université d'Aix-Marseille, faculté de droit. *Amsterdam*: Koninklijke Akademie van Wetenschappen; Neophilologus szerkesztősége; Société mathématique; Wiskundige Genootschap te Amsterdam. *Arad*: Vasárnap szerkesztősége. *Augsburg*: Historischer Verein für Schwaben und Neuburg. *Baltimore (USA)*: American Journal of Mathematics szerk.; American Journal of Philology szerk.; The Johns Hopkins University. *Basel*: Naturforschende Gesellschaft. *Batavia (Java)*: Kon. Magnetisch en meteorologisch observatorium. *Belgrád*: Srpska Kraljevska Akademija Nauka; Državna Arhiva. *Bergen*: Bergens Museum. *Berkeley (California)*: University of California. *Berlin*: Académie des sciences d'Ukraina; Berliner Gesellschaft

für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte; Deutsche Rundschau szerk.; Geopolitik szerk.; Internationales Arbeitsamt; Kant-Gesellschaft; Physikalisch-technische Reichsanstalt; Preussische Akademie der Wissenschaften; Preussische Jahrbücher szerk.; Seminar für orientalische Sprachen; Ungarisches Institut; Ungarische Jahrbücher szerk.; Verein für Volkskunde; Zeitschrift für deutsches Altertum szerk. *Boston*: American Academy of Arts and Sciences. *Breslau*: Schlesisches Museum für Kunstgewerbe; Verein für Geschichte Schlesiens. *Brno (Brünn)*: Universitè Masaryk (Masarykova Universita); *Brooklyn*: Brooklyn Institute of Arts and Sciences, Brooklyn Museum. *Bruxelles*: Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique; Jardin botanique de l'État. *Bucarest*: Academia Română. *Calcutta*: Asiatic Society of Bengal. *Cambridge (England)*: Cambridge Philosophical Society. *Cambridge (USA)*: Harvard University; The Museum of Comparativ Zoology at Harvard College. *Capetown*: Royal Observatory, Cape of Good Hope. *Caracas*: Venezuelai kormány. *Cincinnati*: Cincinnati Museum Association. *Colombo (Ceylon)*: Colombo Museum. *Columbia (USA)*: University of Missouri. *Danzig*: Naturforschende Gesellschaft; Westpreussischer botanisch-zoologischer Verein. *Darmstadt*: Historischer Verein für Hessen. *Dijon*: Université; Académie des sciences, arts et belles-lettres de Dijon. *Dorpat (Tartu)*: E. W. Tartu Ülikool (Egyetem); Eesti Õpetatud Selts (Gelehrte Esthnische Gesellschaft); Meteorologisches Observatorium. *Dresden*: Sächsischer Altertumsverein. *Dublin*: Royal Dublin Society. *Edinburgh*: Geological Survey, Scotland. *Erlangen*: Friedrich-Alexanders-Universität; Physikalisch-medizinische Societät. *Firenze*: R. Biblioteca Nazionale Centrale. *Fiume*: Società di studi Fiumani. *Frankfurt a/M.*: Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft. *Fukuoka (Japan)*: The Kyushu Imperial University. *Genf*: Société des Nations; Internationale Vereinigung gegen die III. Internationale; Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes szerk.; Société de physique et d'histoire naturelle de Genève. *Genova*: Società Entomologica Italiana. *Giessen*: Hessische Ludwigs-Universität. *Görlitz*: Oberlausitzische Gesellschaft der Wissenschaften. *Göttingen*: Gesellschaft der Wissenschaften; Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung szerk. *Graz*: Karl-Franzens-Universität. *Grenoble*: Société scientifique de l'Isère. *Haag*: Archives Néerlandaises de Physiologie szerk.; Bijdragen voor vaderlandsche Geschiedenis szerk.; Koninklijke Bibliotheek. *Haarlem*: Société Hol-

landaise des sciences à Harlem; Teyler's Godgeleerd Genootschap. *Hamburg*: Institut für Auswärtige Politik; Mathematisches Seminar der Universität. *Heidelberg*: Heidelberger Akademie der Wissenschaften «Stiftung Heinrich Lanz». *Helsinki*: Finlands Bank; Finnség szövétsége; Geologinen Komissioni; Suomalainen Eläin-ja Kasvitieteellinen Seura Vanamo (Soc. zool. et bot. de F.); Suomalainen Tiedeakatemia (Acad. Scient. Fenn.); Suomalais-ugrilainen Seura (Soc. Finno-Ougr.); Suomen Historiallinen Seura; Merentutkimuslaitos (Institut f. Meeresforschung); Suomen Muinaismuistoyhdistys (Régészeti Társ.); Suomen Maantieteellinen Seura (Societas Geographica); Suomen Tiedeseura (Societas Scient. Fenn.); Tilastollinen päätoimisto (Statistisches Zentralamt). *Indianapolis (USA)*: Indiana Academy of Science. *Innsbruck*: Österreichisches Institut für Geschichtsforschung; Museum Ferdinandeum für Tirol und Vorarlberg. *Jena*: Landesuniversität; Verein für thüringische Geschichte und Altertumskunde. *Jeruzsálem*: The Hebrew University of Jerusalem. *Karlsruhe*: Naturwissenschaftlicher Verein. *Késmárk*: Karpathenverein. *Klagenfurt*: Gesichtsverein für Kärnten. *Kolozsvár*: Erdélyi Irodalmi Szemle szerk. *Koppenhága*: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab; Kongl. Nordiske Oldskriftselskab (Soc. roy. des antiquaires du Nord). *Königsberg*: Königsberger Gelehrte Gesellschaft. *Kraków*: Polska Akademia Umiejętności. *Kyōto (Japan)*: Kyōto Teikoku Daigaku (Kyōto Imp. Univ.) *La Plata (Argentina)*: Universidad Nacional de La Plata. *Lausanne*: Schweizerische Naturforschende Gesellschaft. *Leyden*: Rijks-Museum van Oudheden; Mnemosyne szerk. *Leipzig*: Deutsche Morgenländische Gesellschaft; Gesellschaft deutscher Naturforscher und Ärzte; Sächsische Akademie der Wissenschaften; Universität-Institut für rumänische Sprache. *Leningrad*: Akademiya Nauk Sojuza Sovetskich Socialističeskich Respublik. *Lincoln (USA)*: University of Nebraska. *Linz*: Oberösterreichischer Musealverein. *Lisboa*: Instituto de medicina legal. *London*: British Academy; Congrès pénitentiaire intern.; Department of scientific and industrial research; Geological Survey of Great Britain; International Society of medical Hydrology; Medical research council and department of scientific research; National physical laboratory research committee; Royal Society; Royal Anthropological Institute of Great Britain; Secretary to the high commissioner for India; Universities Bureau. *Lyon*: Université de Lyon. *Lwów*: Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika (Soc.

Polonaise des Naturalistes Kopernik); Towarzystwo Naukowe; Uniwersytet Jana Kazimierza; Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich (Institut Nat. Ossoliński). *Madison (USA)*: University of Wisconsin; Wisconsin Geological and Natural History Survey. *Madrid*: Real Academie de Ciencias Exactas, Fisicas y Naturales; Real Conservatorio de Musica. *Manchester*: Manchester Literary and Philosophical Society. *Mandalay (India)*: Archeological Survey of Burma. *Marseille*: Université d'Aix-Marseille. *Montevideo (Uruguay)*: Museo de historia natural. *Morgantown (USA)*: West-Virginia University. *Moszkva*: Musée d'Etat; Observatoire géophysique; Obščestvo Ljubitelej Estestvoznanija, Antropologii i Etnografii (Soc. des Amis des Sciences Naturelles); Pervyj Moskovskij Gosudarstvennyj Universitet; Station biologique; Vsesojuznoe obščestvo kulturnoj svjazi s zagranicej (U. S. S. R. Society of Cultural Relations). *München*: Bayerische Akademie der Wissenschaften; Geographische Gesellschaft; Historischer Verein von Oberbayern; *Münster*: Verein für Geschichte und Altertumskunde Westfalens. *Mysore (India)*: University of Mysore. *Nagyszeben*: Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften zu Hermannstadt. *Napoli*: Università; Società dei naturalisti; Società reale di Napoli. *Neuchâtel*: Université. *New-York*: American Geographical Society of New-York; American Mathematical Society; Lloyd Library; New-York Academy of Sciences; The New-York Public Library. *Oslo*: Det Norske Videnskapsakademi; Universitetsbibliotek. *Oxford*: University Press. *Paris*: Institut de France, Académie des Sciences; Commissions d'enquête sur les violations des règles du droit des gens. *Peking*: National University of Peking. *Perm*: Permskij Gosudarstvennyj Universitet. *Philadelphia*: Academy of Natural Sciences of Philadelphia; American Philosophical Society for promoting useful knowledge; University of Pennsylvania. *Poona (India)*: Bhandarkar Oriental Research Institute. *Portland (USA)*: Portland Society of Natural History. *Poznań (Posen)*: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk (Soc. des amis des sciences de Poznań). *Praga*: Česká Akademie věd a umění; Československá Botanická Společnost v Praze; Deutsche Universität; Deutscher naturwissenschaftlich-medizinischer Verein für Böhmen «Lotos»; Deutscher Verein zur Verbreitung gemeinnütziger Kenntnisse; Institut Slave; Klub Historický; Král. Česká Společnost Nauk; Národní Museum; Service tchechoslovaque des échanges; Slavia. Časopis pro slovenskou filologii szerk.;

Státni Hvězdárna Republiky Československé (Observatoire météorologique), *Princeton*: Princeton University Observatory. *Rajahmundry (India)*: Andhra Historical Research Society. *Regensburg*: Historischer Verein von Oberpfalz und Regensburg. *Rio de Janeiro*: Museu nacional do Rio de Janeiro. *Róma*: Archäologisches Institut des Deutschen Reiches, Römische Zweiganstalt; Institut intern. d'Agriculture; R. Accademia nazionale dei Lincei. *Sarajevo*: Zemalskij Muzeja. *Sendai (Japan)*: The Saito Gratitude Foundation; Tohoku Imperial University. *Sofia*: Balgarska Akademija na Naukite. *Stanford (USA, California)*: Leland Stanford Junior University; Terrestrial electric observatory of Fernando Stanford, Paulo Alto. *Stavanger*: Museum. *Stockholm*: Geologiska Föreningen i Stockholm; Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien; Statens meteorologisk-hydrografiska Anstalt; Sveriges Geologiska Undersökning (Geologische Landesanstalt von Schweden). *Stuttgart*: Landesbibliothek. *Szepešzentgyörgy*: Mikó-kollégium. *Taszent*: Sredne-Aziatskij Gosudarstvennyj Universitet (Université de l'Asie Centrale). *Tokyo*: Association for the publication of the Chou Pieu; Chemical Society of Japan (Nippon Kwagaku Kwai); Imperial Academy of Japan (Uyeno-Park); Imperial University of Tokyo (Tokyo Teikoku Daigaku); National Research Council; The Institute of Physical and Chemical Research; The Young East szerk. *Uppsala*: Ekonomisk Tidskrift szerk.; Kungl. Universitetet; Kungl. Universitetets Bibliothek; L'Institut de Pharmacologie; Statens meteorologisk-hydrografiska Anstalt. *Utrecht*: Koninklijk nederlandsch meteorologisch Institut; Rijks-Universiteit. *Urbana (USA)*: University of Illinois; State of Illinois, State Geological Survey. *Venezia*: Istituto federale di credito per il risorgimento delle Venezia; R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti. *Victoria (Canada)*: Dominion Astrofysical Observatory. *Voronez*: Obščestvo estestvoispytatelej (Soc. des Naturalistes de Voroněje). *Warszawa*: Bulletin archéologique Polonais szerk.; Fundamenta Mathematicae szerk.; Institut M. Nencki; Lengyel kormány; Polskie Towarzystwo Fizyczne; Towarzystwo Naukowe Warszawskie (Soc. Scient. Varsaviensis). *Washington*: Bureau of American Ethnology; Carnegie endowment for intern. peace; Division of public documents; National Academy of Sciences; Smithsonian Institution; U. S. Geological Survey; U. S. Naval Observatory; U. S. National Museum; *Wellington (New-Zealand)*: New-Zealand Institute. *Wien*: Akademie der

Wissenschaften; Geographische Gesellschaft; Geologische Bundesanstalt; Naturhistorisches Museum; Verein für Geschichte der Stadt Wien; Zoolog.-Botanische Gesellschaft. *Wiesbaden*: Verein für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung in Wiesbaden; Nassauische Landesbibliothek.

A magánosok adományai közül külön ki kell emelnem Sir Stein Aurél és néhai Kégl János földbirtokos adományát. Sir Stein Aurél, aki eddig is állandóan meleg érdeklődéssel kísérte a könyvtár gyarapodását és minden megjelent művét megküldte az Akadémia könyvtárának, srinagari könyvtárának egyelőre egy részét ajándékozta az Akadémiának. Elsősorban keleti irányú művekkel gazdagította állományunkat; hozzájuk csatolta még egyes műveinek kézíratait s egykori tanulmányainak jegyzeteit is. Minden egyes kötetet művészi kivitelű ex libris díszít. Nemes adományát tetézte azzal, hogy magára vállalta a kötetlen művek bekötötésének költségeit. — Néhai Kégl János testvére, néhai Kégl Sándor, egyet. m. tanár, az Akadémia I. tagja, óhajának megfelelően ennek könyvtárát az Akadémiának adományozta. Ez az évtizedeken át nagy anyagi áldozattal tervszerűen gyűjtött könyvtár közel 75 keleti, főleg perzsa kéziratot tartalmaz. Az iráni és a sémi Kelet iránt való univerzális érdeklődéssel gyűjtött össze Kégl Sándor urdu és szanszkrit nyelven írott műveket a hozzájuk fűződő gazdag irodalommal együtt. Szépen van képviselve a gyűjteményben a perzsa szépirodalom és az arab s perzsa történeti irodalom. Szótári anyagában is megbecsülhetetlen gyarapodást jelent. A Keletre vonatkozó munkák mellett azonban nagyon értékes az európai klasszikusok gyűjteménye is.

Adományaikkal még a következő magánosok járultak a könyvtár állományának gyarapításához: Alapi Sándor, Avigdor Hameiri (Jeruzsálem), Backmann Louis dr. (Uppsala), Barla-Szabó Titus (Lőcse), Basanavičius-Srba (Vilno), Bechterev P. (Leningrad), Benczur Vilmos (Kassa), Bene Kálmán (Csurgó), Berzeviczy Albert dr., Bod Lajos (Sopron), Bojatzidis I. I. dr. (Athén), Bókay János dr., Červinka J. L. (Brünn), Csekey István (Dorpát), Dóczy Jenő, Dumas J. B., Edvi-Illés Aladár, Erdős Károly dr., Feleky Antoinette (New-York), Fellner Frigyes dr., Ferenczi Zoltán dr., Gaal Jenő dr., Gábor Géza dr. (Sopron), Gerd K. (Moszkva), Grósz Emil dr., Gyalokay Jenő, Győrffy István, Hacker Ervin dr. (Miskolc), Halász Albert, Hampel Antal dr., Harkányi Béla br., Hay Oliver P. (Washington), Hekler Antal dr., Hodinka Antal dr., Hoffmann Edit dr., Horváth Barna,

Horváth Jenő dr., Hüszsein Naamik, Incze Gábor, Jablonski I., Jacob G. dr. (Kiel), Jankovics Marcell (Pozsony), Kalia Narayan Singh (Navaltinghof, India), Kazy Károly dr., Kmoskó Mihály dr., Kollár L., Komáromy Artur, Komatsu Shigeru (Tokyo), Kosutány I. (Szeged), Krompecher Ödön, Kunos Ignác, Lehr Albert örökösei, Lendvai Rudolf, Lenkey Henrik, Lichtneckert J. (Marnsdorf), Lindberger Nils-Hermann, Lorentovicz I., Lósy-Schmidt G., Mahler Ede, Marin Louis-Léolard Jacques (Paris), Maxon William (Portorico), Medgyaszay Vince, Mészáros Zoltán (New-York), Moesz Gusztáv dr., Muika J. (Bukarest), Nagy Miklós dr., Nagy Szeder István (Kiskunhalas), Henry J. van Noppen, Novák Sándor, Pálóczy Edgár, Pauler Ákos dr., Pálffy Miklós, Pintér Jenő dr., Perci Károly, Prestage Edgar (London), Radó Antal, Rihay Jenő, Roget F. F. (London), Rudnay Béla, Schafarzik Ferenc, Schaffer Károly, Schwartz Benjamin (New-York), Setälä Emil (Helsinki), Somogyi József dr., Stein Aurél (Srinagar), L. Szabó Döme (Debrecen), Szabó Sándor dr., Szabó Zoltán dr., Szabolcsi Bence dr., Szász Zsombor, Szegfő István, Szendrei János dr., Szépkuti Miklós, Szigethy Lajos, Szilágyi M. Dózsa (Arad), Ifj. Szily Kálmán dr., Szobonya Béla dr., Szombati Szabó I., Szöllősy Oszkár, Teleki Pál gr., Tragor (Vác), Triebnigg Ella (Wien), Vadász Pál (Turkeve), Veriádski G. V. (Prága), Vidéky E., Wallis A. S. C. (Haarlem), Weigand Gustav dr. (Leipzig), Wells Gabriel (New-York), Wettel Franz, Zimányi Károly.

V. A könyvtár olvasótermi és kölcsönzési forgalmáról külön táblázatos kimutatások számolnak be.

A könyvtár forgalma ebben a két esztendőben fokozatos emelkedést mutat. Magában az olvasóteremben az olvasók száma 1925-ben 21%, 1926-ban 28%-kal emelkedett; az olvasott kötetek számának emelkedése 1925-ben 76%, 1926-ban 79%. Az 1924. évi állapothoz viszonyítva az emelkedés 1926-ban az olvasók számánál 55%, a használt kötetek számánál pedig 215%.

Az olvasóterem forgalma volt:

É v	Állandó látogatók száma	Hány ízben	Használt kötetek száma
1924	417	2671	4139
1925	489	3237	7292
1926	501	4144	13059

A könyvkölcsönzési forgalom:

É v	Kölcsönzők száma	Kivett kötetek száma
1924	1518	1819
1925	1701	3530
1926	1932	4615

A kéziratár forgalma:

1925-ben 50 kutató (365 izben) használt 159 köteget.

1926-ban 75 kutató (525 izben) használt 204 köteget.

A Széchenyi-Múzeumot 1925-ben 430-an, 1926-ban 548-an látogatták. A Goethe-szobát 1925-ben 255, 1926-ban 377 látogató kereste fel a látogatókönyvek tanúsága szerint.

A két év folyamán a könyvtár a következő könyvtárakkal és intézetekkel érintkezett túlnyomóan könyvek és kéziratok kölcsönzése ügyében:

Berlin: Preussische Staatsbibliothek. *Bonn*: Orientalisches Seminar der Friedrich-Wilhelms-Universität. *Budapest*: Egyetemi Könyvtár; Nemzetgyűlés Könyvtára; Nemzeti Múzeum Orsz. Széchenyi Könyvtára; Nemzeti Múzeum Történeti Osztálya; Országos Levéltár. *Cegléd*: Városi Könyvtár. *Debrecen*: Tisza István-Tudományegyetem Könyvtára; Ref. Kollégium Nagykönyvtára. *Heidelberg*: Universitäts-Bibliothek, Handschriften Abteilung. *Jeruzsálem*: Jewish National and University Library. *Pannonhalma*: Könyvtár. *Pécs*: Erzsébet Tudományegyetem Könyvtára. *Sárospatak*: Ref. Főiskola Könyvtára. *Szeged*: Ferenc-József Tudományegyetem archaeologiai intézete; Egyetemi Könyvtár. *Szombathely*: Szombathelyi Múzeum; Premontrei főgimnázium igazgatósága. *Vác*: Váci Múzeum-Egyesület. *Wien*: Nationalbibliothek; Staatsbibliothek; Staatsarchiv.

Budapest, 1927. évi január hó 8-án.

Dr. Ferenczi Zoltán

a Magyar Tudományos Akadémia
főkönyvtárnoka.

I. táblázat. Kimutatás az olvasóterem rendes látogatóinak foglalkozásáról.

	1925	1926
Hittudománykari hallgató	6	1
Joghallgató	22	10
Orvostanhallgató	9	10
Bölcsészeti hallgató és tanárjelölt	74	75
Műegyetemi hallgató	15	8
Közgazdasági kari hallgató	6	13
Más főiskolai hallgató	13	14
Közép- és szakiskolai tanuló	177	207
Lelkész	3	1
Magánzó és háztartásbeli	10	3
Köztisztviselő	26	30
Hirlapíró	12	7
Tanár	34	41
Tanító	1	3
Ügyvéd	8	9
Orvos	3	2
Mérnök	9	12
Katonatiszt	6	6
Művész	1	2
Vegyész	6	5
Gyógyszerész	1	1
Földbirtokos	1	1
Kereskedő	4	5
Iparos	3	3
Magántisztviselő	39	32
Összesen	489	501

II. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár olvasótermének forgalmáról 1925-ben és 1926-ban.

Hónap	Olvasók száma		Használt kötetek száma	
	1925.	1926.	1925.	1926.
Január	290	380	411	710
Február	254	426	370	763
Március	288	555	424	1034
Április	237	340	349	667
Május	227	375	350	687
Június	213	252	387	405
Július	159	84	520	442
Augusztus	83	122	268	773
Szeptember	175	241	592	1188
Október	474	452	1510	1912
November	498	552	1594	2493
December	339	365	517	1985
Összesen	3237	4144	7292	13059

III. táblázat. Kimutatás az akadémiai könyvtár kölcsönzési forgalmáról 1925-ben és 1926-ban.

Hónap	Kölcsönzők száma		Kivett kötetek száma	
	1925.	1926.	1925.	1926.
Január	149	146	173	307
Február	123	150	188	375
Március	95	175	134	375
Április	104	130	312	325
Május	110	94	330	235
Június	104	136	317	162
Július	130	122	274	305
Augusztus	124	91	263	228
Szeptember	228	242	465	605
Október	220	227	428	568
November	150	256	302	640
December	164	163	344	490
Összesen	1701	1932	3530	4615

VI. A M. Tud. Akadémia halottjai 1926-ban.

Ramann Emil k. t.	január 22.
Hauszmann Alajos t. t.	július 31.
Krompecher Ödön l. t.	augusztus 26.
Kunz Jenő l. t.	szeptember 25.
Naville Ede k. t.	október
Harry Bresslau k. t.	október 27.
Bánóczy József l. t.	november 20.

VII. Bizottsági jelentések.

1. Jelentés az 1927. évi Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról.

Tekintetes Akadémia!

A M. Tud. Akadémia 1927. évi Nagyjutalmára és a Marczibányi-mellékjutalomra a matematikai és a technikai tudományok köréből az 1918-tól 1926-ig terjedő időszakban megjelent magyar nyelvű tudományos munkák pályáznak.

A javaslattételre kiküldött bizottság, mely RADOS GUSZTÁV r. tag elnöklete alatt KÜRSCHÁK JÓZSEF r. tagból, ZIPERNOVSZKY KÁROLY, ZELOVICH KORNÉL és ORTVAY RUDOLF l. tagból állott s előadól *Zelovich Kornél* l. tagot választotta meg, mindenekelőtt megállapította, hogy KRITSA I. KONRÁD ny. telekkönyvvezetőnek a főttkári hivatalhoz benyújtott munkái nem voltak figyelembe vehetők.

A bizottság az 1918-tól 1926-ig terjedő ciklusban magyar nyelven megjelent matematikai, valamint tudományos technikai műveket és értekezéseket — a bizottsági tagok műveinek és értekezéseinek kivételével — átvizsgálta és örömmel állapította meg, hogy a Nagyjutalommal való kitüntetésre olyan kiváló tudományos munkát ajánlhat, amely a magyar tudományos technikai irodalomnak mindenkor egyik remeke marad.

Az 1918-tól 1926-ig terjedő időszak magyar nyelvű matematikai és tudományos technikai művei közül kétségtelenül Akadémiánk 1922-ben oly korán elköltözött tagjának, BÁNKI Donát műegyetemi tanárnak, a világhírű gépészmérnöknek: «*Új vízturbina*» című tudományos technikai

értekezése, melyben új vízturbináját ismerteti, viszi el a pálmát. Az eddigi vízturbináktól eltérően az ő szerkezetében a vízúgár a járó kereken áthaladva, kétszer szeli át a lapátkoszorút. Az első átszelésnél energiájának kétharmadát, a másodiknál egyharmadát adja át. Az erre vonatkozó tudományosan megalapozott értekezése magyar nyelven a «Technikus» című folyóirat I. évfolyamának 1-3. számában 1919-ben és 1920-ban jelent meg.

BÁNKI turbinája az eddigi rendszerekkel szemben lényeges haladást mutat. A turbina víznyelő képességét ugyanis nagy mértékben függetleníti az átmérőtől. Nagyobb vízeknél az átmérő helyett a kerék sebességét növeli. Ezáltal a turbina fordulatszámja nagyobb, ami kis eséseknél igen fontos. A vízmennyiség változásához való alkalmazkodó képessége és egyszerűsége következtében a BÁNKI-turbina gyorsan terjed el. Németországban mintegy 200, Franciaországban mintegy 100 és hazánkban vagy félszáz BÁNKI-turbinával felszerelt vízerőtelep termel elektromos energiát és tart üzemben különféle gyárakat.

BÁNKI-nak erről az alkotásáról hírneves külföldi kapacitások a legnagyobb elismeréssel nyilatkoznak. *Camerer* ezt írja neki: «Csodálom a bátorságát, amellyel Ön egy különben csak a gőzturbináknál alkalmazott alapelvet átvitt a vízturbinákra és elbámultam a nagy hatásokon, amelyet vele elér. Csodálatos, hogy mindig újabb szempontok merülnek fel, miután már az ember azt hitte, hogy minden lehetséges ki van merítve».

ESCHER zürichi professzor szerint az «Új vízturbina» «hatásfok tekintetében az emberileg lehető legteljesebb. IHERING szerint BÁNKI tudományos megokolása «egyenesen klasszikus tisztaságú és a turbinák terén a legújabb időszak legjobb munkái közé tartozik». STODOLA gratulál neki, hogy képes volt ezen a teljesen letaroltnak látszó területen új és igen eredeti gondolatot produkálni.

Amennyiben Akadémiánk 1927. évi Nagyjutalmával BÁNKI-nak ezt a kiváló művét tünteti ki, egyszersmind elismerését fejezi ki a zseniális mérnöknek a tudományos technika fejlesztése terén egy emberöltőn át párját ritkító munkálkodása felett is.

BÁNKI a gépészeti tudományok legkülönbözőbb területein ért el maradandó becsü eredményeket. Sokoldalúsága valóban bámulatra méltó.

Vagy félszáz értékes tanulmánya jelent meg különböző magyar és külföldi folyóiratban.

Egyik úttörője a motortechikának.

Fiatal mérnök korában a Ganz-gyárban, amelynek hírnevét az ő működése is öregbítette, mindenekelőtt a gázmotorok terén fejt ki a külföldön is elismert tudományos technikai tevékenységet.

1892-ben jelent meg a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közlönyében «*A gázmotorok elmélete*» alapvető tudományos értekezése, amelyet az Egylet 1893-ban a Hollán-pályadíjjal tüntetett ki. *Bánkinak* már ez a tanulmánya, mely német nyelven: «*Zur Theorie der Gasmotoren*» címen a «*Zeitschrift des Vereines deutscher Ingenieure*» 1893. évi folyamában jelent meg, kimagasló helyet foglal el nemcsak a magyar, hanem általában a tudományos technikai irodalomban.

A gázmotorok elméletében rendkívül fontos tétele *Bánki*-nak és ő volt az első, aki azt megállapította, hogy minél nagyobb a gázkeverék kompressziója, annál nagyobb a hőmotor melegkihasználása.

BÁNKI szerkesztette 1892-ben az első karburátort (porlasztót), amely az explóziós motorok táplálására szükséges folyékony tüzelőanyagot (petroleumot, benzint stb.) igen kis szemekre elporlasztja, de egyszersmind az égéshez szükséges levegővel helyes arányban keveri, azaz a tökéletes égés követelményeinek megfelelő keveréket ad. A karburátort azóta a tőle származó alapelveken készítve, különböző módosításokkal az egész világon használják. Az autók, meg a repülőgépek milliói a *BÁNKI*-karburátor elvén létesített készülékekkel vannak ellátva.

Amikor a kir. József-Műegyetem 1898-ban *BÁNKI*-t az egyik gépszerkezettani tanszékre meghívja, a Ganz-gyár által ottani működéséről kiállított páratlan bizonyítvány kiemeli, hogy különösen a petroleum-motorok szerkesztése terén «illeti meg feltétlen elismerés, amelyeknél... kitűnő eredménnyel alkalmazta gyakorlatilag a vízbőlövellésről felállított saját, igen eredeti elméletét».

Férfikora delén kezd foglalkozni a gépszerkezettan hatalmasan fejlődő újabb ágaival és rövid idő alatt e téren is maradandót produkál. Egymásután jelennek meg értékes tanulmányai.

A «*Rationális hőmotor szerkesztésének alapelvei*»-ről értekezik a «*Politechnikai Szemle*» 1898-as évfolyamában. Ugyanebben az évben a «*Zeitschrift des Vereines deutscher Ingenieure*» folyóiratban jelenik meg «*Zur Theorie der Warmmotoren*» tanulmánya. A «*Genie Civil*» 1900-ban közli: «*Le moteur Diesel et les moteurs thermiques*» értekezését.

A gőzturbinák terén végzett mélyreható tudományos kutatásainak eredményét közölte 1905-ben: «*A gőzturbinák szerkezeti alapelvei*» (M. Mérn. és Ép. Egylet, K. 1905.) művében. Ez a tudományos értekezése ugyanebben az esztendőben a liège-i nemzetközi technikus kongresszuson általános elismerést aratott. (Bases du calcul des turbines à vapeur. Publ. du Congrès International des Mines etc. Liège, 1905.) Erre az értékes tanulmányára hivatkozással kéri fel őt az angol «Institution of Civil Engineers», hogy nyilatkozzék PARSONS és STONEY: «*The Steam-Turbine*» című tanulmányáról. Megismétli e kérelmét 1909-ben REED: «*Marine Steam-Turbine*» című munkájával kapcsolatban.

1908-tól kezdve elmélyed a hidraulika és repülőtechnika problémáiba. Behatóan és sikeresen foglalkozik a repülőgépek automatikus stabilizálásának kérdésével.

Tudományos kutatásainak eredményeit foglalja össze az «*Energiaátalakulások folyadékokban*» című hatalmas művében, melyet a szakkritika nemcsak itthon, hanem a külföldön is a legnagyobb elismeréssel fogadott.

Ennek a munkának első magyar kiadása 1916-ban, második változatlan kiadása 1920-ban osztatlan elismerésre talált, német nyelvű kiadása pedig 1921-ben jelent meg.

Az energiák átalakulását tárgyaló tudományág a gép-szerkezettan elméletében a bevezető rész.

BÁNKI-nak ez a nagyszabású munkája, amelyben az összes törvényeket, ha csak lehet, egységes alapon az energia egyenletéből vezeti le, bevezetés a hidrógépek, kompresszorok, gőzturbinák és aeroplánok gépszerkezettanába.

A tudományos technikai irodalomnak ez a kitűnő terméke a tudomány terén jelentékeny haladást jelent.

BÁNKI témáit más kutatóktól függetlenül, teljesen önállóan tárgyalja. Megvilágításukra csodálatos leleményességgel gondolja ki tudományos kísérleteit.

Pl.: Bernoulli tételének, amely szerint «az ellenállás nélkül áramló (ideális) folyadék minden keresztmetszetében a geodétikus-, feszültség- és sebesség-magasságok összege állandó», igazolására klasszikusnak nevezhető kísérleti módszerét (5 o.) átvették a legnevezetesebb külföldi tudósok is.

A gőzturbina-lapát mentén való gőzáramlásnál keletkező munkaveszteségnek, illetőleg a lapát hossza és görbülete által a veszteségre gyakorolt befolyásnak mérésére kiesztelt kísérleti berendezését STODOLA, zürichi műegyetemi tanár, «*Die Dampfturbinen*» című munkájában ismerteti.

Ezen ismertetés nyomán átvették mások is, kiemelve azt az előnyt, hogy e mérési módszer feleslegessé teszi a gőzmennyiségnek vagy sebességnek megmérését és ily módon kiküszöböli a mérések pontatlanságából eredő hibákat.

Bővebben tárgyalja BÁNKI műve azokat a kérdéseket, amelyekre a szakirodalomban megállapodás nem volt, vagy ha volt is, azt helytelennek tartották.

Így pl. a hidraulikai mérésekre és számításokra vonatkozó III. fejezetben (158-160 o.) kimutatja, hogy a hirtelen keresztmetszet-változás, vagy iránytörés esetén az addig még ZEUNER által is vallott az a felfogás, amely szerint ily esetekben az elterülő lapra merőleges sebességi komponens megsemmisül, helytelen és a kísérletekkel ellenkező eredményt ad.

E tárgyra vonatkozó s különböző folyóiratokban megjelent közleményeit a legnevezetesebb külföldi hidraulikusok: ESCHER, BRAUER, WAGENBACH, CAMERER, LORENZ stb. egyértelmű helyesléssel fogadták.

A görbületekben való áramlási elméletre vonatkozó kísérleteiben, illetőleg az ezekből levonható következtetésekben kimutatta, hogy a görbületekben való áramlást kiváló szakemberek — pl. *Die Turbinen* 1912. című művében PFARR is — helytelenül tárgyalják. A hidrodinamikának a potenciál-áramlásra vonatkozó tételeit ugyanis megfontolás nélkül oly esetekre alkalmazzák, amelyekre az áramlás feltételei hiányoznak. (355-58. o.)

Ebből a tárgykörből való egyébként «*Az ívben elterjedt vízszögár elméletéhez*» című tanulmánya (Magy. Mérn. és Ép. Egyl. Közlönye 1911), valamint akadémiai székfoglalója is: «*Folyadékok mozgása hajlított csatornákban*» (Math. és Term. Tud. Ért. 1912. 1. f.).

Elméleti vizsgálatai közül mint egészen eredetieket említjük fel a gőzturbinák termodinamikai hatásfokára és a hosszú gázvezetékek méretezésére vonatkozó tanulmányait. Az előbbi tanulmányában közölt eredményei azóta minden szakkönyvbe átmentek. Az utóbbi tanulmány eredményeit értékesítette az erdélyi (sármási) földgáz Budapestre való vezetésének tanulmányozásakor egy speciális nagynyomású és több kompresszorállomással felszerelt vezeték-terv kidolgozásánál. (Energiaátalakulások folyadékokban: II. 19. Hosszú földgázvezetékek tervezése 100-106. o.)

A tudományos technikai irodalomban BÁNKI nevét az egész világon ismerik. Maga nem tartotta szükségesnek, hogy annak idején a karburátor megalkotásának elsőbbségét

megvédje, de megtette azt helyette jóval később egy külföldi gyár nem azért, hogy egy zseniális magyar kutató érdemeit elismertesse, hanem, hogy konkurensének szabadalmi igényeit megsemmisítse.

BÁNKI, a szerény lángeszű mérnök, alig vett erről tudomást, annál inkább azonban a művelt világ BÁNKI-ról.

Az európai kultúrát tanulmányozó tokiói műegyetemi tanárt Bánki neve Budapestre vonzza. A természettudományok és a tudományos technika mesterműveinek múzeumában, a páratlan müncheni Deutsches Museum-ban pedig a Bánki-motor, az 1894-ben létesített első magasnyomású benzinmotor a karburátorral együtt, valamint új vízturbinája is, hirdeti a tudományos világnak a magyar géniusz hatalmas alkotó erejét.

A Marczibányi-mellékjutalomra a bizottság szintén egyértelműen RIESZ FRIGYES-nek: *«Folytonos függvényoperatók»* című értekezését ajánlja, mely a Matematikai és Természettudományi Értesítő XXXVII. kötetében 1920-ban jelent meg.

A matematika fejlődésében lényeges szerepe van a fogalmak és tételek általánosításának. A haladásnak mindig jelentékeny lépését jelenti, ha a vizsgálódás valamely körében alkotott fogalmakat kiterjeszthetjük a kutatás más, rendszerint nehezebben hozzáférhető területére. A fogalmak általánosítása önkéntelenül rávezet arra a kérdésre, vajjon a vizsgálódás régebbi körében reájuk vonatkozóan talált tételek érvényesek maradnak-e az új területen is. A körültekintő kritika feladata megállapítani, hogy a megszokott és már szinte maguktól értetődőnek látszó tételek az új területen mennyiben módosítandók vagy megszorítandók. Ilyen kritikai vizsgálattal foglalkozik RIESZ FRIGYES dolgozata, melynek lényege a következő:

A folytonosságnak és az egyenletes folytonosságnak fogalmai, melyek már a függvénytan elemeiben felmerülnek, könnyen átvihetők a függvényoperatók elméletébe is, azaz a kutatásnak azon terére, melyben *függvényeknek* jut olyan szerep, mint egy függvény vizsgálatánál a *független változó* értékeinek. Felmerül tehát az a kérdés, vajjon az a függvény-tani tétel, mely a folytonosságból az egyenletes folytonosságra enged következtetni, átvihető-e a függvényoperatók elméletére is. RIESZ egy példán kimutatta, hogy erre a kérdésre nemmel kell felelnünk.

Midőn a bizottság elhatározta, hogy a Marczibányi-mellékjutalomra ezt az értekezést ajánlja, tekintetbe vette a szerzőnek egész tudományos pályáját.

RIESZ FRIGYES tudományos eredményei közül legismertesebb az az orthogonális függvényrendszerekre vonatkozó alapvető fontosságú tétel, melyet ő és FISCHER E. egymástól függetlenül majdnem ugyanabban az időben találtak s melyet az irodalomban mint RIESZ-FISCHER-tételt idéznek.

RIESZ-nek majdnem minden dolgozata az analízis köréből való s olyan kérdésekre vonatkozik, melyek élénken foglalkoztatják korunkat. Vizsgálódásainak főbb tárgyai: Halmazelmélet és analysis situs, integrálegyenletek, lineáris függvényoperatóriók, integrálható függvények rendszerei, Fourier-sorok, megadott kezdetű hatványsorok, analitikus függvények kerületi értékei, subharmonikus függvények, végtelen sok ismeretlent tartalmazó elsőfokú egyenletrendszerek, végtelen sok változós quadratikus alakok. Mindezekre a tárgyakra vonatkozó ismereteinket RIESZ számos értékes adalékkal gazdagította. A végtelenül sok ismeretlent tartalmazó elsőfokú egyenletrendszerekről francia nyelven monografiát írt.

A jutalmakra ajánlott tudományos kutatókon kívül az 1918-tól 1926-ig terjedő ciklusban még számosan fejtettek ki értékes tudományos működést.

A matematikai kutatások eredményeinek magyar nyelvű közlésében a nevezett ciklusban sok nehézség merült fel, s ha annak a sokoldalú és eredményeiben gazdag tevékenységnek képét akarnók nyújtani, amelyet a magyar matematikusok e kilenc évben kifejtettek, többnyire idegen nyelven megjelent dolgozatokat kellene felsorolnunk.

Annál nagyobb számmal jelentek meg ebben a ciklusban magyar nyelven tudományos technikai művek. A kir. József-Műegyetem tanárai közül, a hadból visszatérő hallgatóság tanulmányainak megkönnyítése céljából, többen megírták az általuk művelt technikai tudományágnak kézikönyvét. Ezek mindegyikében van önálló kutatásokon alapuló rész vagy fejezet. Nem kevésbé tartalmasak tudományos értekezéseik is.

A tudományos technikai művek közül OLTAY KÁROLY nagyobb kutatásainak eredményeit összefoglaló *«Szabatos prizmás tahiméter»* (M. M. és E. E. K. 1918.) és *«A Budapesten és környékén végzett nehézséggyorsulás mérések»* (Mat. és Phys. Lapok 1925.) című cikkeit, valamint REJTŐ SÁNDOR-nak *«Az elméleti mechanikai technológiai alapelvei»* című 1915-1923 között megjelent négy kötetes munkáját emeljük ki.

OLTAY szabatos prizmás tahimétere az ékalakú üveg-prizmának a szabatos mérnöki távolságmérésekre alkalmazása céljából végzett kutatásai alapján készült. Vele az eddigi tahiméterekhez képest lényegesen nagyobb pontosság érhető el. A palesztinai angol országos felmérési hivatal vezetője, LEY C. H. igazgató e műszerrel elért kedvező eredményeket az «Engineering» tudományos technikai folyóirat 1924. évi októberi számában ismerteti.

A második cikkben OLTAY nagykiterjedésű gravitációs méréseinek azt a részét ismerteti, amelyet a régi módszer továbbfejlesztésével Budapest környékén végzett. A javított módszer lehetővé teszi, hogy a felső geodéziai és geofizikai szempontból igen jelentős gravitációs hálózatokat nagy szabotossággal gazdaságosan lehet mérni.

REJTŐ SÁNDOR említett négykötetes nagy művében oknyomozó alapon egységes rendszerbe foglalja a mechanikai technológia egész tárgykörét.

Az anyagok belső szerkezetét tárgyalván és a maradó alakváltozások mechanikájának alaptételeit felállítván, elméleti alapot teremt a mechanikai technológia számára.

Az I. és II. kötet az elméleti mechanikai technológia alapelveit és a fémek technológiáját, a III. a fa tulajdonságait és feldolgozási módját, a IV. a textilipari technológiát ismerteti. A jelenleg munkában levő V. kötet a malomipart fogja ismertetni.

A folyó évben jelent meg a fémek technológiájának alapelveit magában foglaló műve német nyelven is «*Einige Prinzipien der theoretischen mechanischen Technologie der Metalle*» címen.

REJTŐ hatalmas művében egy tevékeny életnek munkáját foglalta össze.

Mindenesetre jogos önérzet töltheti el lelkünket, látva, hogy úgy a matematika, mint a tudományos technika művelésében számos kiváló szakemberünk van, akiknek tartalmas tudományos tevékenysége nemcsak fenntartja, de emeli is azt a magas színvonalat, amelyet a matematika és a technikai tudományok hazánk tudományos életében elfoglálnak.

Örvendetes, hogy kiválóságunkat ezen a téren az egész művelt világ ismeri és elismeri.

Az előrebocsájtottak alapján a bizottság egyhangú elhatározással tisztelettel javasolja a tekintetes Akadémiának, hogy az 1927. évi Nagyjutalommal BÁNKI Donátnak «Új

víz-turbína», a Marczibányi-mellékjuttalommal pedig RIESZ Frigyesnek «*Folytonos függvényoperatók*» című értekezését tüntesse ki.

Budapest, 1927. március 28.

Rados Gusztáv r. t.
bizottsági elnök.

Zelovich Kornél l. t.
bizottsági előadó.

Kürschák József r. t.

Zipernovszky Károly l. t.

Ortway Rudolf l. t.
a bizottság tagjai.

2. Jelentés a Chorin Ferenc-alapítvány 1927. évi kamatainak odaítéléséről.

Midőn a tisztelettel alulirott Bizottság a Chorin Ferenc-alapítvány 1927. évi kamatainak odaítéléséről tanácskozást folytatott, abból a felfogásból indult ki, hogy a díj lehetőleg osztatlanul adassék ki. E felfogásában alulirt Bizottságot egyrészt az vezette, hogy a Chorin-díjat kimagasló irodalmi munkák jutalmazására volna kívánatos fenntartani, másrészt pedig az erősítette meg, hogy e díj ügyrendje értelmében a díjat bárkinek csak egyszer lehet odaítélni, amiből kiviláglik, hogy azt az alapítólevél is, mint rendkívüli díjat kívánja kezelni. A díjnak múlt évben néhai Buday László egész munkássága jutalmazásául való odaítélése már mintegy precedenst teremtett ebben a tekintetben.

A tisztelettel alulirott Bizottság e felfogásnak megfelelően az 1926. évben megjelent közgazdasági munkák közül egy olyant választott ki, amelyet az ez évi közgazdasági irodalom legkimagaslóbb termékének tart. Ez a munka, mely a Bizottság véleménye szerint a többieket jelentékenyen túlszárnyalja, Popovics Sándor tiszteleti tagnak: «A pénz sorsa a háborúban» c. munkája.

Popovics könyve gazdasági életünk egyik legfontosabb fejezetével foglalkozik, a lehető legszélesebb alapon. E feladatra alig lehetett más hivatottabb, mint Popovics, aki a háború előtt és alatt betöltött állásában közvetlenül figyelhette meg az Osztrák-Magyar-Monarchia és Magyarország pénzforgalmát és közgazdasági életének azzal kapcsolatos alakulását.

Behatóan vázolja mindenekelőtt az Osztrák-Magyar-Monarchia valutáris és pénzügyi helyzetét a háború előtt. Már e fejezetekben nemcsak a szerzőnél, mint pénzügyeink

intézőjénél magától értetődő alapos tárgyismeret tűnik fel, hanem mély elméleti képzettség is, mely a vonatkozó nézeteknek nemcsak alapos ismeretét, hanem mélyen átgondolt bírálatát is tükrözi vissza. Ugyanez jellemzi a háború alatti valutáris és pénzügyi fejlemények feldolgozását is. Teljes részletességgel és minden pontos szempontra kiterjedő figyelemmel varázsolja az olvasó szeméi elé a háború alatt egyre komorabbá váló pénzügyi helyzet képét, amely valutáris helyzetünkre is döntő lett. Oly anyagot tár szemünk elé, amely eddig hozzáférhetetlen volt és olyan megvilágításban teszi, amely a legmagasabb követelményeknek megfelel.

A háborus változásokat tárgyaló részben a pénzszükséglet biztosítására vonatkozó intézkedésekről olyan részletes tájékoztatást szerzünk, amely külön megvilágítja úgy az államkormányzat, mint a közgazdaság háborús pénzellátásának kérdését, valamint az aprópénz-szükséglet biztosítására s a megszállott területek pénzforgalmára vonatkozó kérdéseket. Fokozottabban érdekessé válik a tárgyalás akkor, amidőn a jegybank arany- és devizaállományának védelmével, a bankjegyforgalommal és a pénz belföldi elértékeltetésével, továbbá az infláció csökkentésével összefüggő problémákra tér át. Eddig szakemberek előtt is többé-kevésbé homályban lévő fejlemények tisztán bontakoznak ki, jelölül annak, hogy a gazdaságtörténetnek ujonnan nyitott útjára jutottunk. Különösen értékes eredmény, hogy megbízható és igen plasztikus megvilágításban látjuk azt a különbséget, amely a jegybank vezetőségének, az állampénzügyeket intéző személyeknek és a hadvezetőségnek a felfogása között a pénz kérdését illetőleg a hadviselés folyamán megnyilvánult.

Popovics könyve oly forrásmű, amely a jövőben az elmélet embereinek, de főleg az intézkedő felelős tényezőknek igen sokáig megbecsülhetetlen vademecumát kell hogy képezze, amidőn a nemzeti élet legnagyobb válságai közepette megbízható iránytűre lesz szükségük. Nem kerüli el figyelmét a nemzeti élet egy mozzanata sem, a lélektaniak és a szociálisok ép úgy érdeklik, mint a gazdasági élet minden változandósága a termelés, fogyasztás, forgalom és jövedelemeloszlás terén, amelyek szabályszerű alakulásával szemben azoknak a nagy háború által okozott rendellenességeit és végzetes rombolásait világosan kidomborítja. Műve gazdag oly tanulságokban is, amelyek szemellett tartása kisebb válságok esetén szintén igen hasznos lehet.

Mindezek figyelembevételével a tisztelettel alulírott Bizottság Popovics Sándor művét valóban oly kimagasló munkának tartja, amely a Chorin-díj odaítélésére mindenképpen érdemes. Ennek megfelelően van szerencsénk tisztelettel javasolni, hogy a Chorin Ferenc-díjat a folyó évre Popovics Sándor «A pénz sorsa a háhorúban» c. munkának méltóztassék juttatni.

Budapest, 1927. évi április hó 4-én.

Gaal Jenő r. t.
bizottsági elnök.

Kovács Alajos l. t.
bizottsági előadó.

Br. Wlassics Gyula ig. és t. t.,

Balogh Jenő r. t.,

Heller Farkas, Kaán Károly, Zelovich Kornél l. tt.
a bizottság tagjai.

3. Jelentés a báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1926. évi kamatainak felhasználása tárgyában.

Tekintetes Akadémia!

A Báró Kornfeld Zsigmond-örök-alapítvány esedékessé vált osztalékjövödelmének felhasználása tárgyában javaslat-tételre kiküldött bizottságnak egyhangúlag hozott határozatából a következő jelentést van szerencsénk bemutatni.

Az alapítvány 137 $\frac{1}{4}$ drb Magyar Nemzeti Bank részvényből áll, melynek esedékessé vált osztalékjövödelme 1652 pengőt és 84 fillért tesz ki.

A bizottság egyhangúlag azt a határozatot hozta, hogy ez a jövedelem a Magyar Tud. Akadémia nagyérdemű ig. és t. tagjának, néhai *Plósz Sándornak* összegyűjtött munkái kiadási költségeinek részben való fedezésére fordíttassék. Midőn szerencsénk van a bizottságnak ezt a javaslatát a Tek. Akadémia elé terjeszteni s annak elfogadását kérni, megokolására a bizottság nevében tisztelettel a következőket terjesztjük elő.

Plósz Sándor egyik legnagyobb jogtudósunk volt, aki a magyar jogirodalom terén a tételes jog tudományos művelésében egészen új irányt, a szigorú elemzést honosította meg. E tudományos módszerének köszöni nemcsak nagy irodalmi sikereit, hanem messze az ország határain túl is elismert nagy hírnevét.

Irodalmi működése a váltójogra és a polgári perjogra terjedt ki. Különösen az utóbbi téren kifejtett irodalmi tevékenysége egyenesen korszakalkotó. Ő volt nemcsak egyike a legelsőknek, akik felismerték, hogy a polgári per-jog közjogi intézmény, hanem épen ő volt a legelső, aki ezt az elvi álláspontot a polgári pernek egyik legfontosabb jelensége, a kereset tekintetében megfelelő részletességgel és igen nagy elmeállal kifejtette. Utána a német irodalom is rávetette magát a kereset jogi természetének elemzésére, azonban a legszigorúbb tárgyilagosságot is alkalmazva, meg kell állapítanunk, hogy a német irodalom e részben Plósz megoldásánál helyesebbet nyújtani nem tudott. Plósz kereset-jogi elméletének lényegét tudományos szempontból azért kell rendkívül sokra tartanunk, mert a polgári jogvédelem helyesebb megértésére vezetett. Gyakorlati szempontból pedig azért rendkívül fontos, mert a jogvédelem terén a jog eszméjének teljesebb érvényesülését biztosította.

A keresetjog természetének kérdése Plósznak egész életén át legfontosabb tudományos kérdése volt. Emellett azonban a polgári perjog más kérdéseit is igen baható elemzéssel világította meg. Ilyenek különösen a perorvoslat, a bizonyítás, az okirat, a perbeli semmisség, a perbeli beismerés és a törvényes védelem fogalmai. És ha esetleg egyik-másik megoldását nem is tudjuk minden fenntartás nélkül magunkévá tenni, az a mélyreható jogászai szellem, az a teljes tárgyilagosság, amellyel az igazságot megismerni törekszik és minden legfinomabb részletre kiterjedő elemző-tehetsége mindenkinek legteljesebb elismerését kivívják s az utókornak is szép példáulul szolgálnak annak a módszernek elsajátításához, amelyen nehéz jogi kérdéseket megoldani s különösen a jogi fogalmakat tisztázni szükséges. Ebből a szempontból valósággal nagy tudományos érdekeknek tekint-hetjük, hogy oly munkák, mint Plósz jogi értekezései, állan-dóan s könnyen hozzáférhetően álljanak a magyar jogász-közönség rendelkezésére.

Ez indította a bizottságot arra, hogy módot keressen ennek a fontos irodalmi szempontnak megvalósítására. A bizottság feladatát nagy mértékben megkönnyítette az a szerencsés körülmény, hogy Dr. Téry Gyula, kir. kúriai tanácselnök úr ajánlatot tett a Tek. Akadémiának aziránt, hogy Plósz Sándor fontosabb dolgozatait, amelyek részint önállóan, részint különböző folyóiratokban jelentek meg, összegyűjti és sajtó alá rendezi, ha a Tek. Akadémia a ki-adás költségeit magára vállalja.

Dr. Térfy Gyula teljes mértékben hivatott a feladat megoldására. A polgári perjog terén egyik legkiválóbb szakember s annak idején a boldogult nagy tudósnak törvény-előkészítő tevékenységében egyik legodaadóbb munkatársa lévén, alkalma volt az ő tudományos szellemét és rendszerét jól megérteni. A gyűjteményes kiadásba felveendő dolgozatoknak általa készített s a bizottság által is átvizsgált jegyzéke a bizottságot meggyőzte arról, hogy a legnagyobb szakértelemmel válogatta össze Plósz dolgozataiból azokat, amelyek terjedelmüknél, de különösen kiemelkedő nagy tudományos értéküknél fogva legalkalmasabbak arra, hogy szélesebb körökben is a nagy tudós szellemének állandó hirdetői legyenek. Ennélfogva a bizottság egyértelműen hozzájárult ahhoz, hogy Plósz Sándor dolgozatai azon jegyzék szerint összegyűjtve adassanak ki, melyet Dr. Térfy Gyula készített és a Tek. Akadémiának bemutatott.

A gyűjteménybe felveendő értekezések száma elég nagy; összesen 17-et tesz ki. Van köztük két német nyelvű értekezés is. Valamennyi azonban Plósz kisebb terjedelmű értekezései közé tartozik. Plósz önálló nagy munkái, nevezetesen váltójogi kézikönyve, továbbá nagyobb terjedelmű s valamennyi közt legfontosabb német nyelvű munkája: «Beiträge zur Theorie des Klagerechts», nemkülönben a polgári peres eljárásról készített több törvénytervezete a gyűjteménybe nem vétetnek fel. Ezeknek a gyűjteménybe való felvétele a kiadási költségeket oly nagy mértékben megnövesztette volna, hogy emiatt a kiadás eszméjét egészen el kellett volna ejteni. Hozzájárul ehhez még az, hogy Plósz legjelentősebb munkája, a Klagerecht, nagyobb részében csak fordítása a korábban magyar nyelven megjelent dolgozatoknak, ezek pedig mindjárt a gyűjtemény legelején fognak helyet találni. Mindazáltal a bizottság kívánatosnak tartja, hogy már a gyűjtemény címében is kifejezésre jusson az a körülmény, hogy a gyűjtemény nem öleli fel Plósz valamennyi munkáját, nevezetesen az ő nagyobb munkáit. S a bizottság reméli, hogy a gyűjtemény szerkesztője erre fog módot találni.

A gyűjtemény a szerkesztő megítélése szerint 30-32 ívet fog kitenni. A báró Kornfeld-alapítványnak rendelkezésre álló jövedelme kétségkívül nem lesz elegendő az összes nyomdai költségek fedezésére, a hiányt a Tek. Akadémiának egyéb jövedelmi forrásaiból kellene pótolnia.

Mindezek alapján a kiküldött bizottság nevében és elhatározásából tisztelettel van szerencsénk javaslatba hozni,

méltóztassék a Tek. Akadémiának elhatároznia, hogy a Báró Kornfeld Zsigmond-örök-alapítvány esedékessé vált osztalékjövödelme Flósz Sándor dolgozatainak kiadására fordíttassék azon tervezet szerint, melyet Dr. Térffy Gyula, kir. kúriai tanácselnök úr a Tek. Akadémiának bemutatott s öt egyúttal a gyűjteménynek sajtó alá rendezésére is felkérni méltóztassék.

A bizottság legmelegebb köszönetét fejezi ki Dr. Térffy Gyula kir. kúriai tanácselnök úrnak azért a kegyeletes figyelméért, melyet nagynevű tagtársunk emléke iránt tanusít, valamint azért a kiváló szolgálataért, melyet a sajtó alá rendezéssel a magyar jogi iroda'omnak tesz. Legmelegebb köszönetét kifejezi a család tisztelt tagjainak és a kiadónak is, hogy szívesek voltak hozzájárulni a dolgozatok kiadásához. A bizottság nevében kérjük a Tek. Akadémiát, hogy valamennyiüknek a maga részéről is köszönetét kifejezni méltóztassék.

Budapest, 1927. március 15.

Magyary Géza *B. Wlassics Gyula*
r. t., a bizottság előadója. ig. és t. t., a bizottság elnöke.

Popovics Sándor ig. és t. t. *Szinnyei József* ig. és r. t.

Zelovich Kornél l. t.
a bizottság tagjai.

4. Jelentés a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank gróf Széchenyi-alapítványának kamatai felhasználásáról.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részéről gróf Széchenyi István nevére a M. Tud. Akadémia alapításának 100. évfordulója alkalmából tett alapítvány célja gyanánt az ügyrendben első helyen az van megjelölve, hogy az alapítvány kamataiból kétévenként közgazdasági munkák szerzői díjaztassanak. Csak abban az esetben, ha a kétévi irodalmi termésre való visszapillantásában az Akadémia nem találna oly a közgazdasági tudományok körébe tartozó művet, mely tudományos jelentőségénél fogva a jutalomra méltónak mutatkozik, jön számba valamely közgazdasági munka nyomdai kiadásának elvállalása az alapítvány terhére. Harmadsorban az alapítványból jutalomtétel is kiirtható.

Az alapítvány ügyrendjének megfelelően a tisztelettel alulírott bizottságnak — minthogy jutalomtétel az alapít-

ványból a folyó évre nem volt kiírva és így a 3. módozat elesik — elsősorban szemlét kellett tartania az előző két évben, tehát az 1925. és 1926. években megjelent és a közgazdasági tudományok körébe eső munkák felett.

Az 1925. évben megjelent közgazdasági vonatkozású munkák fölött a Chorin-díj kamatainak mult évi odaitéléséről szóló jelentés beszámolt. Az ott fölemlített munkákon kívül az 1925. évben megjelentek közül a bizottság még foglalkozott *Kunez Ödön*: Az aranymérleg problémái Bp., 1925., valamint *Gesztelyi Nagy László*: A magyar tanya Bp., 1925. c. dolgozatokkal.

Az 1926. évben megjelent munkák közül a bizottság nagyobb jelentőségűeknek ítélte a következő munkákat: *Hennyey Vilmos*: A magyar posta története Bp., 1926., *Csepregi Horváth János*: A magyar szövetkezeti intézmény története Bp., 1926., *Miskolczy István*: A középkori kereskedelem története Bp., 1926., valamint *Popovics Sándor*: A pénz sorsa a háborúban Bp., 1926.

Mielőtt e munkák méltatására rátérnénk, utalnia kell bizottságunknak mindenekelőtt arra, hogy a kétévi visszapillantás alapján legkiválóbbnak talált könyvnek, *Popovics Sándor* kiváló munkájának további méltatásától a tisztelettel alulírott bizottság eltekintett, minthogy időközben a Chorin-díj odaitélésére kiküldött bizottság meghozta döntését és *Popovics Sándor* munkáját hozza javaslatba az említett díjra.

Szemlét tartva a többi munkákon, a bizottság ezek közül a szerző nagy elméleti képzettségénél fogva elsősorban kiemelendőnek tartja *Jankovich Bélának*: A papirpénz inflációja és értéke az utolsó évtized tapasztalatai nyomán Bp., 1925. c. munkáját. Rendkívül nehéz és bonyolult kérdéssel kíván a szerző e könyvben megküzdeni és igen széleskörű adatfeldolgozás alapján lát munkához. Kiváló elméleti tudása a magyar közgazdasági irodalom igen értékes munkájává avatja e könyvet.

Kevésbé elméleti, mint inkább gazdaságpolitikai szempontok domborodnak ki *Hantos Elemér*: A pénz problémája Középeurópában. Bp., 1925. c. munkájában. Ugyancsak az infláció kérdéseivel foglalkozik, vizsgálatait azonban a középeurópai inflációra szorítja. Gazdag gyakorlati tapasztalatokra támaszkodik a szerző és sok értékes megfigyelés, valamint megszívlelendő gondolat van tanulságos munkájában.

Ugyanez áll *Zelovich Kornél*nak: A magyar vasutak története Bp., 1925. c. munkájáról. Igen szép áttekintésben

és nagyon alapos tárgyismerettel mutatja be vasútügyünk fejlődését. Az e tárgykörbe eső irodalom nagyjelentőségű gazdagítását kell Zelovich munkájában látnunk.

A legújabb kor egyik legégetőbb problémájával foglalkozik *Sebess Dénes*nek: Az új agrárdemokráciák Bp., 1925. c. munkája. A földbirtokpolitika alapkérdéseinek a legmélyebbre ható ismeretén és az idevágó fejlemények teljes áttekintésén nyugszik. A szerző, miként a munka minden sorából kitetszik, egészen ura a feldolgozott anyagnak és tanulságos előadásban igen gazdag anyagot tár fel.

Nagy tudományos felkészültséggel és kitűnő módszerrel megírt munka *Laky Dezső*nek: A gümőkórhalandóság Magyarországon a XX. század elején c. 1925-ben megjelent műve. Szerző témáját az összefüggések mélyére hatolva fogta meg, minden részletbe bevilágítva s oly alaposan dolgozta ki, aminőre külföldön is kevés példa van. A tanulmány a tuberkulózis-probléma alakulását a lehető legrégebbi időkre visszamenően ismerteti, de jelentőségét nemzetközi keretben is bemutatja. Módszerének úttörő jelleget ad, hogy jóformán sehol sem közül abszolút számokat, hanem csak viszonyszámokkal foglalkozik. A kutatások közben alkalmazott módszert a fejtegetések minden részletében megvilágítja. A korviszonyoknak és a foglalkozásnak összefüggését a gümőkórhalandósággal, annak területi alakulását a legátfogóbb szempontok kiemelésével tárja fel. Elsőrangú népesedési politikai munka. Nagyjelentőségűvé avatja *Laky Dezső* munkáját az a körülmény is, hogy megállapításaival egészségügyi és gazdasági politikáknak nagyon becses támpontokat nyújt.

E nagyobb munkák mellett is figyelmet érdemelnek az 1925-ben megjelentek közül *Kuncz Ödön* és *Gesztelyi Nagy László* dolgozatai is. Az első igen élesen világítja meg a mérlegvalódiság helyreállításával kapcsolatban felmerülő kereskedelmi, jogi, magángazdasági és közgazdasági kérdéseket. A második beható helyszíni tanulmányokról és elismerésre méltó gyakorlati érzékről tanuskodik. Nagy ügybuzgalommal és a magyarság egyik legégetőbb problémája iránti nagy érzékkel van írva. Lényegileg azonban inkább publicisztikai munka.

Az 1926-ban megjelent munkák közül *Miskolczy István*nak: A középkori kereskedelemről szóló műve kevésbé eredeti forrástanulmányokon, mint inkább már ismert anyag feldolgozásán nyugszik. Szép és tanulságos feldolgozása

mindenesetre elismerésre méltó. A szerző kitűnő népszerűsítő munkával gazdagította irodalmunkat.

Ugyancsak közgazdasági irodalmunk figyelemreméltó gazdagítását kell *Csepregi Horváth János* munkájában látnunk, mely a magyar szövetkezeti ügy fejlődésének szép ismertetését nyújtja. Fáradságos tanulmányaiért a szerző mindenesetre elismerést érdemel. A szövetkezeti eszme lelkes hive és alapos ismerője. Dicséretre méltó buzgalmában kritikai megjegyzéseivel túllő a célon, kissé élesen és nem egyszer erősen szubjektív alapon bírálja az eseményeket és ítéletét nem mindig támasztja alá kellően tárgyilagos érvekkel.

Nagy munkát végzett *Hennyey Vilmos*: A magyar posta története c. majdnem 300 oldalas munkájának megírásával. A régi korokra nyúl vissza. Igaz, hogy jelentékeny részben már eddigi feldolgozásokra támaszkodva, bár, miként előszavában is említi, eredeti forrástanulmányokat is végzett. Elismerésre méltó a szerző ama törekvése, hogy a magyar posta történetének a legrégebbi időkre visszanyúló, lehetőleg teljes történetét nyújtja. E feladatot azonban csak részben tudja megoldani, mi kétségtelenül a feladat nagy voltának is következménye. A szerző azonban a feldolgozásnál a részleteket és a lényegyet nem mindig választja szét kellőképpen és részben adós marad annak a háttérnek a megfestésével, amely a postai intézmény fejlődésének megértéséhez kívánatos volna. A magyar gazdasági élet általános alakulása és a posta fejlődése között fennálló kapcsolat megfelelő kidolgozása is hiányzik a munkából.

Végére hagytuk ama munka méltatását, mely a tisztelettel alulírott bizottság véleménye szerint, Popovics munkájától eltekintve, a számbajövő évek közgazdasági vonatkozású irodalmában a leginkább magaslik ki. Ez *Thirring Gusztávnak*: Budapest félszázados fejlődése 1873—1923. címen 1925-ben megjelent műve, melyet Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 50. évfordulója alkalmából a Székesfőváros megbízásából írt.

Alapvető, elsőrangú tudományos értékű összefoglaló munka. Szerzőt a Székesfővárosi Statisztikai Hivatalnál s annak élén szerzett több évtizedes gazdag tapasztalatai, átfogó tudása képesítik a Székesfőváros 50 éves múltjának áttekintésére. Fejlett kritikai érzék, nagy statisztikai rutin és a sokfelé ágazó anyag minden vonatkozásba való alapos ismerete volt szükséges ahhoz, hogy a sokhelyütt hiányos, másutt ellenben szinte kimeríthetetlenül bő és bonyolult statisztikai adatok alapján a főváros félszázados fejlődésére

legjellemzőbb tüneteket megállapítani tudja. Igen fáradságos, gondos, alapos munkát végzett, amidőn a szétfolyó adatokból Budapestnek az egykori kisvárosból európai metropolissá történt kialakulását plasztikusan elénk tárta. A félszázados múlt anyagi és értelmi fejlődésének minden fontos tényezőjét megvilágítja a munka hét fejezetben. (1. Település és beépülés, 2. Népesedés, 3. Közgazdasági viszonyok, 4. Közegészségügy és közéletmezés, 5. Közművelődés, 6. Építkezés és közmunkák, 7. Községi közigazgatás és háztartás.) Mindenütt sokoldalú tudással és tájékozottsággal válogatja ki azokat az adatokat, amelyek a közállapotok képét a legpregnansabban tükrözik. Az oknyomozó módszer alkalmazása és az adatok tanulságainak levonása tudományos értékelés szempontjából sokkal magasabbra helyezi ezt a munkát, mint a szerző teszi, aki az előszóban munkáját szerényen az adatokat ismertető segédkönyvnek nevezi. A munka értékét növeli az anyag logikus beosztása, mely könnyen áttekinthetővé teszi a részleteket, továbbá világos és élvezetes stílusa, amely a szakemberek és a nagyközönség számára egyaránt hasznos hézagpótló munkává avatja.

Thirring Gusztáv munkájának kiválóságát és nagy jelentőségét méltányolva, a tisztelettel alulírott bizottság javaslata az, hogy a Pesti Kereskedelmi Bank Széchenyi-jutalmát a folyó évben *Thirring Gusztáv*: «Budapest félszázados fejlődése 1873—1923» című munkájának méltóztassék odaitélni.

Budapest, 1926 április 19-én.

Gaal Jenő r. tag
elnök.

Heller Farkas l. tag
előadó.

5. Jelentés a Vojnits-jutalomról.

A M. Tud. Akadémia 1927 febr. 21-iki összes ülésén felolvasta
Kéky Lajos l. tag.

Az 1927. évi Vojnits-érem odaitélésére kiküldött bizottságnak, mely Ferenczi Zoltán s Császár Elemér r. és Kéky Lajos l. tagból állott, az 1926. év folyamán a főváros színpadjain előadásra került drámai művek fölött kellett bíráló szemlét tartania s ebből a terméshől az irodalmi becs és színpadi siker tekintetében legkiválóbbat kijelölnie s a kitüntetésre ajánlania. Ezek a darabok a következők:

Fodor László: *Dr. Szabó Juci*. Vigj. 3 fv. Magy. Szính. an. 15.

- Zsirkay János: *Pongrác mester*. Színmű 3 fv. Kamara Szính. jan. 19.
- Herczeg Ferenc: *Majomszínház*. Bohózat 3 fv. Vigszính. febr. 24.
- Kisbán Miklós: *Maskara*. Bolondság 3 fv. Renaissance márc. 10.
- Ferenczy Ferenc: *Mimikri*. Vigj. 3 fv. Kamara Szính. márc. 14.
- Szenes Béla: *Az alvó férj*. Vigj. 3 fv. Vigszính. márc. 19.
- Miklós Jenő: *A hattýúdal*. Színmű 1 fv. Nemz. Szính. márc.
- Villányi Andor: *Fekete lilium*. Produkció 1 fv. Belv. Szính. ápr. 17.
- Sándor Imre: *Szedjetelek szét, csillagok*. Mesejáték 5 képb. Belv. Szính. ápr. 17.
- Bús-Fekete László: *Hűségzérum*. Bohózat 3 fv. Renaissance, ápr.
- Voinovich Géza: *Szivárvány*. Jelenet. Kamara Szính. ápr. 21.
- Vándor Kálmán: *Özv. Varga Ábrissné*. Színmű 1 fv. Kamara Szính. ápr. 21.
- Bartóky József: *Zsuzsi*. Színmű 1 fv. Nemz. Szính. ápr. 30.
- Relle Pál: *Ember tervez*. Színmű 3 fv. Kamara Szính. máj. 1.
- Lengyel Menyhért: *Seybold*. Vigj. 3 fv. Vigszính. máj. 7.
- Meskó Barna—Hubay Kálmán: *Akácfavirág*. Vigj. 3 fv. Városi Szính. szept. 11.
- Földi Mihály: *Bubi*. Vigj. 3 fv. Magy. Szính. szept. 11.
- Harsányi Zsolt: *A Noszty fiú esete Tóth Marival*. Vigj. 4 fv. Vigszính. szept. 18.
- Sz. Mátray Sándor: *A nagybácsi álma*. Színmű 3 fv. Kamara Szính. szept. 22.
- Fodor László: *Szeretek egy színésznőt*. Vigj. 3 fv. Magy. Szính. okt. 2.
- Kelemen Viktor: *Gól!* Vigj. 3 fv. Belv. Szính. okt. 20.
- Vándor Kálmán: *Dr Nikodémusz*. Színmű 3 fv. Kamara Szính. nov. 13.
- Schöpflin Aladár: *A pirosruhás hölgy*. Vigj. 3 fv. Nemzeti Szính. nov. 19.
- Molnár Ferenc: *Játék a kastélyban*. Anekdota 3 fv. Magy. Szính. nov. 27.
- Harsányi Kálmán: *Páter Benedek*. Drámai miniatűr. Kamara Szính. dec. 10.

P. Ábrahám Ernő: *Révészek*. Színmű 2 fv. Kamara Szính. dec. 10.

Nagy Endre: *A vásáros*. Színmű 3 fv. Belv. Szính. dec. 21.

Szenes Béla: *Nem nősülök*. Vigj. 3 fv. Vigszính. dec. 22.

Földes Imre: *Egy férj eladó*. Vigj. Belv. Szính. dec. 30.

Huszonkilenc színművet kellett tehát a bizottságnak mérlegre tennie, de ezek közül nyolc nem egész estét betöltő, túlnyomóan egyfelvonásos darab.

A tavalyi gazdag és értékes terméssel szemben az idei, ha számban nem is, de értékben nagyon szegényes. Ugy lépett az elmúlt esztendőnek a nyomába, mint ahogy követni szokta rendszerint a bő gyümölcsterméssel áldott évet a szűkös vagy selejtes terméssel búsító esztendő. Leginkább elszomorító és eszméltető jelenség, hogy a Nemzeti Színháznak két egyfelvonásoson kívül egyetlen új darabot termelt drámairodalmunk, egy egész esztendő folyamán egyetlen új magyar darabot mutathatott be az ország első színpada. A magyar drámairodalom erősségei ez évben részint távolmaradtak, részint csak jelentéktlenebb apróságokkal szerepeltek, részint nem kísérte a közönség részéről a megérdemelt tetszés vagy a megszokott szerencse előadott darabjaikat.

A színházi konjunktúrának már az előző évben bekövetkezett lehanyatlása már akkor sok darabot falt fel, amelyet kedvezőbb viszonyok közt talán erre az esztendőre hoztak volna át. Sok darab hamarosan letűnt a műsorról s ebben talán része van a közönség tisztultabbá, követelőbbé vált izlésének vagy a közönség bizonyos mértékű kicserélődésének olyan értelemben, hogy most már nagyritkán azok is eljárhatnak színházba, akiknek nem mindegy, hogy mit tálalnak eléjük. Nagy általánosságban el lehet mondani, hogy a közönség most már nem juttatja oly könnyen sorozatos előadásokhoz a silányabb vásári portékát, mint pár évvel ezelőtt; de viszont azért ma is sokszor kiszámíthatatlan a közönség szeszélye s megmagyarázhatatlan egy-egy darab sikere vagy bukása. Fodor László vigjátéka, a *Dr. Szabó Juci*, a Magyar Színházban rendkívül nagy kasszasikert aratott, viszont külföldön s a vidéken nem tudott nagyobb érdeklődést kelteni. Félév múlva ugyanazon szerzőnek nem sokkal gyengébb darabja ugyanabban a színházban ugyanazzal a színésznővel a főszerepben minden befentes színházi embert elképesztő módon megbukott.

Azzal tisztában kell lennünk, hogy a daraboknak nagyobb része a kevésbé művelt, kevésbé kényes izlésű

közönség számára készül mindenkor. A mai nehéz viszonyok közt, melyek egyik színházat a másik után fenyegetik összeomlással vagy kívánják áldozatul, még inkább érthető, ha a színházak még kevésbé kényesek és válogatosak az irodalmi színvonalat illetően, mint máskor. Ha az erkölcs és jóízlés sérelme nélkül s nem minden írói rátermettség híján segíti őket az áhitott kasszasikerhez egy-egy darab, igazságtalan lenne a kárhoztató, a viszonyokkal számot vetni nem akaró megrovás a komoly kritika részéről. Az olyan darabokhoz, mint *Az alvó férj* vagy *Dr. Szabó Juci*, az irodalomnak nem sok köze van, az bizonyos, de viszont nem is akarnak többet, csak szórakoztatni a közönséget, melynek szájaizét nagyon jól eltalálják. Szerzőik ügyes és számító színpadi technikusok. ötletes és rutinos mesteremberek. A termés oly gyöngge, a színházak keresztül-segitése a válságos időkön oly nagy érdek, hogy még ezt a máskor kétes értéket is észre kell venni.

Alig egypár darab az, ami komolyabb irodalmi értéket mutat. Herczeg Ferenc *Majomszínház* c. fantasztikus játéka fensőségesen irónikus, szellemes szatírája az emberi elvakult önzésnek és határtalan kapzsiságnak. Ha állatmesék módjára tanulságát le akarnók vonni, ez minden túlzás nélkül abban volna összefoglalható, hogy az ember érdemetlen arra, hogy jószándékú, tisztességes állat szóba álljon vele. Az állati jóhiszeműségnek s könnyen gyanút fogó óvatosságnak az emberi önzéssel való szembeállítására pompás gondolat s színpadra vitele is igen eredeti módon van megoldva. Az író rokonszenve a majmok pártján van, ezeket is jellemzi sikerültebben; ezek az etikai felfogásnak többféle fokozatán állanak, míg az emberiséget csak egy hitvány, erkölcstelen kis töredék képviseli. Embernek és állatnak ez a szembeállítás a keserű szatíra hangját vonná maga után, de a hang egységét gyakran bontja meg mókázó könnyedség, úgy hogy a néző zavarban van a felől, hogy csak játékos moralizálás-e az egész, vagy maró szárkázmus. Talán a kiváló szerzőnek ez a határozatlan álláspontja, talán az az emberi gyöngeség, mely nem szívesen fogadja az őt célbavevő kemény és szellemes gúnyokat a színpadról feléje röpkedő nyilait, volt az oka annak, hogy a darab nem talált a közönségnél arra a tetszésre, melyet szípkázó ötletességével s egyik-másik jelenetének szuggesztív hangulatosságával megérdemelt volna.

Szíves fogadtatásra talált a régen hallgató Ferenczy Ferenc, kinek szellemes vigjátéka, a *Mimikri*, azonban csak átdolgozása egy régibb darabjának, az *Örök küzdelemnek* s

igy a kitüntetésre nem jöhet számba, csak mint nyereség említhető fel. A darabban hiánytalanul megvannak Ferenczy írói erényei: finom műveltsége, előkelő életfelfogása, derűs világnézete, párbeszédeinek elméssége, választékossága s belső egymásba kapcsolódása. Kívánatos volna mennél sűrűbben hallanunk színpadról az ő diszkrét, finom, előkelő hangját.

Nagy külföldi sikerek híre előzte meg Molnár Ferenc háromfelvonásos «anekdotáját» (*Játék a kastélyban*), de itthon nem lépett nyomukba hozzájuk hasonló. A darab visszahajlást mutat Molnár Ferenc régi stílusa felé: egy ötletnek virtuóz technikájú kiaknázásával, fordulatos jelenetek halmozásával s a párbeszéd rakétaszerű színporkázásával keresi a hatást, azonban nagyon kiérzik az egész darab mesterkélttsége, trükkyszerűsége, amihez még inkább kiábrándító hatással társul az író erkölcsi felfogásának sekélyessége.

Zavartalanul gyönyörködtető irodalmi értékeket találunk ellenben egypár egyfelvonásos darabban. A közönség általán nem nagyon lelkesedik ezekért az irodalmi apróságokért, de a mostani termésben volt három, melyek finom irodalmiságukkal és hangulatosságukkal győzedelmeskedtek a közönség tartózkodásán. Voinovich Géza jóízű, kedves jelenete (*Szívárvány*) igen eredeti módon újszerűen hatóvá tud tenni egy nagyon gyakori egyfelvonásos témát: ádázkodó házastársak összebékülését. A jelenetben csak a férj teregeti ki haragos lelkét a tanító elé, ki nem szól egy szót sem, csak hallgatja az eleinte indulatosan pattogó embert s engedi, hadd fújja ki mérgét, hadd beszélje ki magát s magától jöjjön rá a helyes tennivalóra, természetesen épp az ellenkezőjére annak, amivel hozzá beállított. Ez az elmés és finom lélek-feltárás annyira ötletesen és művészi módon van megjelenítve is, hogy az egész hosszú magánbeszéd nemcsak érdeklődésünket tartja mindvégig feszülten, hanem fokozatosan deríti fel lelkünkben a harag fellegeinek felszakadozását s a szívárvány kiteljesedését kísérő hangulatot is. Bartók József *Zsuzsijának* tárgya fájdalmasan aktuális: a hadi fogságból hazatérő férj, ki feleségét már másnak hitesszönyaként találja s nem akarván feldulni a boldog fészket, ismét nekivág a bizonytalan és idegen világnak. A kis darab lélektani finomságai a magyar nép kitünő ismerőjének s a nemés emberszeretet befogadására kitérő szív elmélyedő rajzolójának avatott tollára zallanak. Sok költői szépség van Harsányi Kálmán egyfelvonásos «drámai miniatűr»-jében, a *Péter Benedek*-ben, mely a tárgyhoz illő gyöngéd, finom formában Mátyás király öreg könyvmásoló barátjá-

nak lelkében megkapó lírai bensőséggel szólaltatja meg a kedve ellen való munkára leigázott művészi becsvágy keserűségét s a hamvadozó parázs felgyűlását az utolsó föllángolásra.

Az esztendőnek legnagyobb színpadi sikerét kétségtelenül Harsányi Zsolt aratta Mikszáth Kálmánnak *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című, utolsó nagy regényéből írt hasonló című négyfelvonásos vígjátékával, mely a Vigszínházban szept. 18-án került bemutatóra s azóta a századik előadáson is jóval túl van.

Mikszáth, egyik ötletes csevegésének tanúsága szerint, nem volt valami nagyon elragadtatva a regényekből írt színdarabok divatjától s ennek okát egy kesernyésen tréfás fordulattal abban adja, hogy a közönség nem olvassa el a regényt, hanem arra vár, hogy majd megnézi színdarab korában. Mikszáth eredeti világa is egyre jobban magára vonja a színpadi írók figyelmét. Ugyancsak Harsányi Zsolt már két esztendővel ezelőtt nagy hatással vitte színpadra *A vén gazembert*, Hevesi Sándor egypár novelláját s az idén is Harsányi darabjával egyidőben került színre a Városi Színházban *Az eladó birtokból* Meskó Barnától s Hubay Kálmántól írt *Akácfavirág*. A könyvkereskedők bizonyosága szerint Mikszáth idézett panasza is inkább csak tréfás ötlet, mert hisz a színpadra vitel nemcsak hogy nem árt a regénynek, hanem ezt még azok is elolvassák, ha már színpadi formában látták, akik egyébként talán nem is gondoltak rá.

Harsányi Zsolt nehéz feladattal állt szemben. Egy terjedelmes regényt kellett rövid színpadi cselekvénnyé sűrítene, egy alapjában ellenszenves cselekedetből vígjátéki eseményt formálnia. Maga a regény egy nagyszabású cudarság története, mely szégyenletes világot vet magára Noszty Ferire s arra az egész körre, amely a kezére dolgozik. A regény tárgya egy eszközeiben nem válogató, gyalázatos hozományvadász s a nagy hajtásban az egész Noszty-familia részt vesz, sőt magukhoz züllesztik az egész hivatalos apparátust és szolgaszemélyzetüket is. Mikszáthnak máskor derűs, kedélyes tréfálkozása a gentry gyarlóságain itt keserűvé, epéssé válik, a vármegye dolgaival való mókázás itt a közéleti erkölcsök maró kritikájába csap át. A vármegye urainak haszontalanságát még élesebb világitásba helyezi azzal, hogy szembeállítja velük az Amerikát járt polgárembert a maga becsületességének, józanságának, komolyságának imponáló fölényében.

Ezt az anyagot Harsányi alaposan átszítálta. Szítája csak a bársonyosan puha, sima homokot engedte át; mindaz, ami benne érdesebb, keményebb, az fennakadt szövetén. Megfogadta Gyulai Pál szavát, ki a regényeket átköltő drámairónak azt a tanácsot adta, hogy a cselekvényt csak cum grano salis vegye át s aztán alakítsa tetszése szerint. A regényben ellenszenvesen ható történetet a színpadon kedves és mulatságos idill gyanánt ható cselekvénnyé írta át és sok olyan vonással enyhítette, amelyek Noszty Feri javára hangolják a nézőket. Kíméletlen és csúnya hozományvadászatát enyhítette azzal, hogy már előbb szerelmet ébreszt benne a leány iránt, anélkül, hogy tudná kicsoda s ez a szerelem addigi könnyelműségét meghazudtoló állhatatossággal folyton a szép ismeretlen képét idézi lelke elé, s mikor megtudja, ki tett olyan mély hatást reá, akkor mi is természetesen találjuk, hogy mindent elkövet elnyeréseért. Azzal, hogy a becstelen hozományvadászat ódiumától mentesíti, jellemét is kedvezőbb világításba helyezi a szerző. Mikszáth azt mondja róla, hogy «a megszorult ember ciniz-musa, a moral insanity kaotikus zagyvaléka, mely lényének alapját képezte», — hamisjátékosnak mondja, ki csúnya és ellenszenves parthie-vadászatra játszik. Átformálásában azonban okos mértéket tartott Harsányi s szépítvén jellemén, a tulsó végletbe sem esett, nem alakított belőle eszményi Jókai-hőst, hanem meghagyta könnyelmű és léha alaptermészetét. Mulatságosabbra festette át a többi alakot is, enyhített ellenszenves vonásaikon. Az öreg Nosztyban s Kopreczkyben a könnyelműség mellett inkább a szeretetreméltó és mulatságos vonásokat emelte ki s elhagyta erőszakos önzésüket és csúnya intrikáikat. A regényben a nagy kerítő-manőverhez a Noszty-család egyik női tagja, Máli néni, a tatár hercegnő adja az észet; itt az álrúhá, apróhirdetéses alakoskodást Bubenik, az agyafurt, szemtelen tót inas eszeli ki s mivel ez egykor színész is volt, ő tőle kiindulva mulatságos tervnek hat az, ami visszataszító mint a Nosztyaktól kiforralt huncutság.

Ha már ennyi enyhítő körülményt vitt be a szerző a történetbe, természetesen a végét is meg kellett változtatnia, a derűs, mulatságos esetet házassággal végeznie be. Ezt a befejezést egyébként maga a regény menete sem zárja ki az olvasónak előretétekintő elképzeléséből. Bizonyítja ezt, hogy mikor a regénynek első közlése a Vasárnapi Újságban folyt, sűrűn érkeztek a szerkesztőségbe kérdezősködő levelek, hogy megkapja-e Noszty Tóth Marit vagy nem.

A darabban ez a befejezés nemcsak az érzelmes lelkeknek nyújtott megnyugtató ajándék, hanem ezekre a lelkekre hatásos módon elő is van készítve a még ismeretlen Tóth Marinak Noszty által küldött nefelejts-csokorral s egy gyöngéd vallomást tartalmazó levéllel, melyek már jóelőre mintegy egymáséhoz fűzik szívüket.

Igy lett Mikszáth kesernyés hangú regényéből Harsányi Zsolt kezében Biedermayer-hangulatú vígjáték, melynek naivul kedves meséje megfelelő keretül kínálkozott a regény néhány érdekes helyzete s néhány mulatságos alakja számára. Ezt a keretet a szerző ügyes kézzel töltötte ki. A jelenetek a nézők figyelmét lekötő érdekességgel változnak: mulatságosak és érzelmesek, derűsebbek és felhősebbek. Az alakok nagy színpadi ügyességgel vannak megélelve és mozgatva s közülök egypár a színpadon még hatásosabban érvényesül, mint a regényben. Kopereczky selma inasából, Bubenyikből többoldalú, gazdáját kutyába se vevő, szemtelenségében s mindennel szemben közömbös, de az alakoskodó játékra magát valóságos vadász-szenvedéllyel adó ripacs-természetében pompás figurát alakít s Tóthnének a regényben rajzolt fecsegő, üresfejű alakját is teljesebbé formálta színpadra vitt szaporabeszédű, tücsköt-bogarat összekaratyoló, a mondatokat lélekzetvétel nélkül egymásba hadaró figurájában. Egy csapat eredeti, jóízű alak mozog a színpadon, melyről friss magyar levegő árad a nézőtérre. Minden technikai mesterkedés, minden olcsó hatásvadászat nélkül sikerült a szerzőnek olyan darabot írnia, mely csupa rokonszenves tényezővel: kedves, derűs hangulatával, friss hangjával, magyaros világával kapta meg a fővárosi közönségnek még azt a részét is, mely rendszerint másfajta szórakozást keres a színházban. Ez az írónak nemcsak szerencséje, hanem érdeme is.

A bizottság tisztelettel kéri a Tekintetes Akadémiát, méltóztassék az idei Vojnits-éremmel Harsányi Zsolt darabját kitüntetni. Ezzel nemcsak a szerencsés kezű és tehetséges színpadi író iránt fejezzük ki elismerésünket, hanem Akadémiánk örök büszkesége, a nagy mesemondó halhatatlan emléke iránt is kifejezzük hálás kegyeletünket, kinek kincses hagyatéka íme az irigy idő multával is hatásában nem csökken, hanem gyarapodik.

Ferenczi Zoltán

r. tag, biz. elnök.

Kékyl Lajos

l. tag, biz. előadó.

Császár Elemér

r. tag, biz. tag.

6. Jelentés a Gorove-jutalomról.

Dr. Horváth Barna «Az erkölcsi norma természete. Budapest, 1926.» c. munkájával ama megbízatásnak teljes mértékben eleget tett, melyet a M. Tud. Akadémiától nyert a LXXXV. nagygyűlésen (I. Akadémiai Értesítő XXXVI. k. 426—429. füzet, 191. l., VII. alatt). Bírálatunkat, melyet a bemutatott részről előterjesztettünk (U. o. 172—175. l.), mindenképen igazolta az immár egész terjedelmében benyújtott mű.

A teljes szöveg még jobban kidomborítja azt az éleselméjű boncolást és kritikát, melyet szerzőnknek már megállapítottunk. Mesteri módon fejti ki például a *homolog-* s a *heterolog-érvény* új fogalmait, az értékvilág *quantitativ* és *qualitativ* tagoltságát, az «érték», a «kell» és a «norma» különbségét. Meggyőzően mutat rá az «érdem» fogalmának mibenlétére és létjogosultságára a «kötelesség» mellett; a «norma» fogalmának elemzése különösen sikerült. Szerző kritikai fejtegetései is sikerültek s számos ethikai problémára vetnek új fényt.

Szerző mindenképen beváltotta a korábbi bírálatunkban kifejtett reménységünket s így kész művét méltónak ítéljük a pályadíjra.

Pauler Ákos

r. tag.

Kornis Gyula

l. tag.

Az Akadémia az illető bizottság javaslatát elfogadta.

VIII

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA 1926-RÓL

Activák

A Magyar Tud. Akadémia

		Pengő	Pengő
1	Ingatlanok :		
	a) az Akadémia palotája, bérháza, könyvtára és egyéb felszerelésé- nek értéke	1.500,000.—	
	b) a széphalmi ingatlanok a Kazinezy- mauzoleummal	80,000.—	1.580,000.—
2	Értékpapírok		124,487.62
3	Adósok		7.40
4	Készpénzkövetelések folyószámla és takarékbetéti számlákon		207,376.55
Összesen			1.911,871.57

Budapest, 1926.

A Magyar Tudományos Akadémia

MAGYAR FÖLD-

Koós Zoltán s. k.

Kiadás

A Magy. Tud. Akadémia veszteség- és

		Korona	Korona	
<i>I. Személyi kiadások:</i>				
1	a) Főkönyvtárnok, osztálytitkár urak fizetése; ügyészi, könyvvezetői, építészeti és orvosi tiszteletdíj; irodavezető és kisegítő gépirónó fizetése	181.470,00'—	281.070,000'—	
	b) Nyugdíjak	99.600,000'—		
<i>II. Dolgoi kiadások:</i>				
2	Az Akadémia épületének fenntartására és javítására fordított kiadások	283.283,771'—	561.663,476'—	
3	Irodai és postai kiadások; ülési meghívók nyomtatása és kézbesítő al-tisztek költségei	38.489,200'—		
4	Adó	22.551,255'—		
5	Előre nem látott kiadások	51.826,800'—		
6	Rendkívüli kiadások (a Széphalmi Kazinczy-mauzoleumon és a park kerítésén végzett javítási munkák és egyéb rendkívüli beruházások, stb.)	165.517,450'—		
<i>III. Tudományos kiadások:</i>				
7	Akadémiai Értesítő	93.897,040'—	2.708.348,505'—	
8	Budapesti Szemle	252.849,000'—		
9	I. osztály és bizottságai	365.381,400'—		
10	II. " " "	571.243,013'—		
11	III. " " "	260.286,050'—		
12	Könyvkiadó bizottság [a könyvkiadó vállalati kötetre]	95.359,400'—		
13	A Keleti Bizottság kiadványára	77.348,400'—		
14	Szótári Bizottság	11.304,000'—		
15	Jutalmakra és szerzői tiszteletdíjakra	208.946,500'—		
16	Centenariumi kiadványokra	127.097,000'—		
17	Tudományos társulatok, továbbá az Ungarische Jahrbücher és a «Revue des études hongroises» segélyezésére	505.000,000'—		
18	Gr. Tisza István összes munkáinak kiadására	61.123,412'—		
19	Könyvtári kiadásokra	78.513,290'—		
Összes kiadás				3.551.086,981'—
IV. Az 1926. évi vagyonkezelési felesleg				1.601.539,593'05
				5.152.626,574'05

Budapest, 1926.

A Magyar Tudományos Akadémia

MAGYAR FÖLD-

Koós Zoltán s. k.

nyereség-számlája 1926. december 31-én.

Bevétel

		Korona	Korona
1	Államsegély		3,925.200,000—
2	Lakbérek		612.877,900—
3	Adományok határozott rendeltetés nél- kül		11.222,200—
4	Könyvek eladásából befolyt		237.067,100—
5	Kamatok		146.113,903 ⁰⁵
6	Gróf Széchenyi István emlékére ren- dezett iskolai emlékünnepeken be- folyt összegek		11.062,800—
7	Vegyes bevételek		11.150,671—
8	A Budapesti Szemle költségeire báró Kornfeld Mórictól		165.000,000—
9	Értékpapírok árfolyamnyeresége		32.932,000—
			5,152.626,574 ⁰⁵

december 31-én.

vagyonának kezelője:

HITELINTÉZET.

Kelemen s. k.

A könyvelésért:

Dr. Badics László.

Függelék.

Alapítványok és azok kamatai 1926 december 31-én.

I. Alapítványok, melyek készpénzben és értékpapirokban vannak elhelyezve.

	Tőke P	Kamat P
Gróf Andrássy Dénes alapítványa	8·64	
Czintula Mihály alapítványa	1·60	
özv. Fejes Jánosné alapítványa	—·02	
Fabriczy Sámuel alapítványa	3,175·31	
Schwarzer Lajos alapítványa	—·98	
Fraknoi Vilmos alapítványa	2·35	
Fraknoi Vilmos alapítványa (Akadémiai rész)	8·—	
Dr. Ortway Tivadar alapítványa	3·20	
id. Pekár Imre alapítványa	8·—	
Báró Podmaniczky Gézáné alapítványa	8·—	
Üdvardi Cherna János alapítványa	—·19	
Feridun ösztöndíj alapítványa	6·06	
Feridun Kiamil Zadá bej hagyománya (Akadémiai rész)	2·40	
Román Ferenc alapítványa	202·90	
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány	26,736·82	45·36
Chorin Ferenc alapítvány	60,058·06	
Serbán János alapítvány	3,644·—	243·28
Kazinczy Gábor és neje alapítványa	5,095·40	380·29
Unghváry László alapítványa	15,646·52	1,655·37
Hangya alapítványa	408·80	
Összesen	115,017·25	2,324·30

II. Alapítványok kizárólag készpénzben elhelyezve.

Wellisch Alfréd alapítvány	1,600·—	144·76
Pesti Magy. Keresk. Bank gróf Széchenyi István alapítvány	8,000·—	632·76
Kónyi Manó alapítvány	10,000·—	866·12
Halmos Izor alapítvány	2,272·86	
Makfalvay Géza alapítvány	80·—	21·48
Jékey László alapítvány	80·—	
Somossy Béla alapítvány	80·—	47·76
Európai áruipodgyász r.-t. «Rákosi Jenő» alapítv.	80·—	29·19
Benedek Sándor alapítvány	400·—	172·—
Szemző István alapítvány	1,393·49	502·55
Kugler Mihály-féle «Rákosi Jenő» alapítvány	80·—	7·82
Nyiregyházi takarékpénztár alapítvány	800·—	42·23
Értéküket veszített alapítványok kiegészítésére szánt összegek	5,300·89	
Összesen	145,184·49	4,791·97

Budapest, 1926 december 31.

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

Kocs Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

III. A Magyar Tud. Akadémiánál korábban tett alapítványok.

	Korona
Bésán József	80,000.—
Bobács János és neje	99,370.—
Borbély István	49,950.—
Bródy Zsigmond	40,000.—
Bulyovszky Gyula	4,000.—
Bük László	14,000.—
Herceg Czartoriczky	7,472·23
Dóra Szilárd	4,000.—
Duka Tivadar	2,000.—
Edl-Holezer	32,000.—
Egyesült bpesti föv. takarékpénztár	8,000.—
Dr. Elischer Gyula «Goethe-alap»	4,000.—
Első magy. ált. bizt. társ.	22,000.—
Farkas István	4,000.—
Gróf Festetics László	21,000.—
Flór Ferenc és neje	40,000.—
Forster János emlékére Forster Gyula által tett alapítv.	24,000.—
Forster Gyula	30,000.—
Galgóczy Károly	3,260·68
Gorove László és István	22,000.—
Herbert Victor	10,000.—
Hollós László	2,199·24
Dr. Hosszu Nándor	150,000.—
Ipolyi Arnold	26,837.—
Kanizsay Károly	2,800.—
Gróf Karátsonyi Guidó	63,000.—
Kautz Gyula	4,000.—
Koczán Ferenc	28,000.—
Körösy József	8,000.—
Kovács Ferenc	20,023·61
Gróf Kuun Géza	16,747·34
Lederer Béla	10,000.—
Lehr Albert	2,000.—
Lévay Henrik	20,000.—
Lukács Móric	40,000.—
Marczibányi	8,400.—
Gróf Nádasdy Ferenc	10,500.—
Oltványi Pál	2,400.—
Ormody Vilmos	10,000.—
Ordódy István	6,313·52
Ráth György	8,755·20
Rosenberg Alfréd	50,214.—
Rózsay József	8,400.—
Rökk Szilárd	20,000.—
Reguly-alapítvány	5,831·04
Péczeli József	10,500.—
Pollák Jakab	12,000.—
Sámuel—Kölber	12,100.—
Schossberger Zsigmond	20,000.—
Schreiber Ignác «Kautz Gy.» emlékalap	10,000.—
Átvitel	1.110.073·86

	Korona
Áthozat	1,110.073·86
Scitovszky János	31,000·—
Semsey Andor	200,000·—
Székely kivándorlási alap	49,678·93
Szilágyi István	4,000·—
Szitányi—Ullmann testv... ..	10,000·—
Szmrecsányi Lajos... ..	10,000·—
Szónyi Pál	60,000·—
Sztrokay Lujza	10,000·—
Gróf Teleki József... ..	24,000·—
Tomory Anasztáz	20,000·—
Ullmann Imre és testvérei	6,000·—
Vályi Gyula... ..	10,000·—
Vigyázó Sándor	81,900·—
Vitéz-alap	2,100·—
Özv. Voinits Tivadarné	20,000·—
Wahrmann Mór	20,000·—
Báró Wodianer Albert	58,400·—
<u>Összesen</u>	<u>1.727,152·79</u>

A könyvelésért:

Dr. Badics László.

Budapest, 1926 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

Koós Zoltán s. k.

Kelemen s. k.

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1926 dec. 31-iki közép- árfolyamok koronában	pengőben
Értékpapírok.		
<i>I. Az Akadémia értékpapirjai:</i>		
K 92.000 n. é. Magyar. földh. int. zlglevél	100·—	7·36
K 4.000 n. é. Egyes. bpesti fűv. tkp. zlglevél	100·—	—·32
K 1.900 n. é. 4% nostr. m. koronajár.	100·—	—·15
K 7.000 n. é. 4% m. földteherm. kötv.	100·—	—·56
K 200 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. zlglevél	100·—	—·01
K 21.000 n. é. Kisbirt. Orsz. Földhitelint. alap. okirat	100·—	1·68
K 1.210.000 n. é. 6% m. hadikölcsön	100·—	96·80
K 833.200 n. é. 5½%	100·—	66·66
K 200.000 n. é. Magyar mezőgazd. szöv. alapítói üzletrész	100·—	16·—
K 2.400 n. é. Tiszaszab. sorsjegy	100·—	—·19
26 drb Pesti hazai I. takptár részvény	2.722,500·—	5,662·80
36 drb Első budapesti gőzmalom részvény	115,000·—	331·20
188 drb Belvárosi tkptár részvény	43,750·—	658·—
10 drb Magyar Nemzeti Bank részvény	2.277,500·—	1,822·—
		8,663·73
<i>II. Az alapítványok értékpapirjai:</i>		
Gróf Andrássy Dénes alapítvány:		
K 108.000 n. é. 4% nostr. m. korona- járdék	100·—	8·64
Czintula Mihály alapítvány:		
K 20.000 n. é. 6% m. hadikölcsön	100·—	1·60
Özv. Fejes I.-né alapítvány:		
K 200 n. é. m. földh. int. zlglevél	100·—	—·01
Fabriczy S. alapítvány:		
K 4.400 n. é. 4% m. földh. int. zgl.	100·—	—·35
K 208.200 n. é. 4% m. földh. int. zgl.	100·—	16·66
45 drb Borsod-miskolci gőzmalom rv.	145,500·—	522·—
9 drb Badische Anilin Fabr. részvény à 120 M		1,467·94
2 drb Badische Anilin Fabr. részvény à 240 M		652·42
2 drb Deutsche Bank részvény M 190		515·95
Schwarzer L. alapítvány:		
K 11.500 4% conv. osztr. járadék	100·—	—·92
K 100 4·2% osztr. járadék	100·—	—·01
Átvitel		11,850·23

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1926 dec. 31-iki közép- árfolyamok koronában	pengőben
Áthozat		11,850·23
Fraknói Vilmos alapítvány:		
K 22.000 n. é. 4 ^o / _o m. földh. zgl. ...	100·—	1·76
K 3.400 n. é. 4 ^o / _o m. földh. szab. zgl.	100·—	—·27
K 4.000 n. é. 4 ^o / _o szab. zgl.	100·—	—·32
Fraknói Vilmos akadémiai letét:		
K 100.000 magyar hadikölcsön	100·—	8·—
dr. Ortway Tivadar alapítvány:		
K 30.000 földh. int. zgl.	100·—	2·40
K 10.000 magyar hadikölcsön	100·—	—·80
id. Pekár Imre alapítvány:		
K 100.000 5 ^o / _o Angol m. bank járadék- jegy	100·—	8·—
Báró Podmaniczky Gézáné alapítvány:		
K 100.000 5 ^o / _o Angol m. bank járadék- jegy	100·—	8·—
Udvardy Cherna János jub. alapítvány:		
K 2.400 m. hadikölcsön	100·—	—·19
Feridun ösztöndíj alapítvány:		
K 75.800 n. é. magyar földh. int. zgl.	100·—	6·06
Feridun alapítv. akadémiai rész:		
K 30.000 m. földh. int. zglevel	100·—	2·40
Román F. alapítvány:		
4 drb Bereg-munkácsi bank rv. à 300 čk		202·90
Báró Kornfeld Zsigmond alapítvány:		
137 ¹ / ₄ drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	2.277,500·—	25,006·94
Chorin Ferenc alapítvány:		
329 drb Magyar Nemzeti Bank rv. ...	2.277,500·—	59,943·81
Serbán János alapítvány:		
20 db Magyar Nemzeti Bank rv.	2.227,500·—	3,644·—
Kazinczy Gábor és neje alapítvány:		
27 db Magyar Nemzeti Bank rv	2.227,500·—	4,919·40
Unghváry László alapítvány:		
179 drb Magyar Általános Hitelbank rv.	358,500·—	5,133·72
40 drb P. M. Keresk. Bank rv.	1.375,000·—	4,400·—
8 drb Pesti hazai I. tkp. rv.	2.722,500·—	1,742·40
Átvitel... ..		116,881·69

A c t i v u m	Értékpapírok értéke	
	1926 dec. 31-iki közép- árfolyamok koronában	pengőben
Áthozat... ..		116,881·60
Unghváry László alapítvány:		
130 drb Rimamurányi rv.	219,500·—	2,277·60
60 drb Osztrák-magyar államvasut rv.	436,000·—	2,092·80
Opitzky I. alapítvány:		
1 drb M. vörös-kereszt sjegy nyer. jegy		—·01
1 drb Osztr. vörös-ker. sjegy		—·01
Hangya alapítvány:		
K 4,800.000 Hangya üzletrészesz		384·—
Carnegie békealapítvány adománya hatá- rozott rendeltetéssel:		
1 drb csekk 500 dollárról		2,851·60
Összesen		124,487·62

A könyvelésért:

Dr. Badics László s. k.

Budapest, 1926 december 31-én.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

MAGYAR FÖLDHITELINTÉZET.

Koós Zoltán s. k.*Kölemen* s. k.

IX. Költségvetés

az 1927. év január—június hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> (1927. évf. 1. és 2. füzet)	3.200 P
II. <i>Almanach</i> 1927-re	800 „
III. A <i>Budapesti Szemle</i> január—júniusi füzeleinek írói tiszteletdíjaira	4.800 „
IV. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> január—június havi füzeleinek nyomdai kiállításához	2.400 „
V. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> 10. füzetére és írói tiszteletdíjára	8.000 „
Összesen	19.200 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékezésedek kinyomatására	800 P
Értekezések: Némethy Géza r. t.-től <i>Ad Ciceronis de Finibus</i> L. I, 7, 23. et III. 17, 40. Huszti József l. t.-től <i>Callimachus Experiens költeményei Mátyás királyhoz</i> .	
2. Az értekezések és emlékezésedek írói tiszteletdíjaira	400 „
3. Bírálati díjakra	160 „
Összesen	1.360 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Nyelvtudományi Közlemények</i> XLVI. k. 3. f. (írói tiszteletdíjjal együtt)	4.800 P
2. A <i>Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvének folyt.</i> (nyomdában Melich János r. t. <i>A Honfoglaláskori Magyarország</i> 10—15 ív)	2.400 „
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 „
4. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 „
Összesen	7.320 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. Átvitel 1926-ról: Darkó Jenő l. t.: <i>Laonici Chalcocandylae Historiarum demonstrationes</i> 3. füzet befejező rész. (A munka szedése megkezdett 1921. szeptemberben). nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	3.600 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 „
5. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 „
Összesen	3.696 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1927. évf. I. és II. füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	2.800 P
2. <i>Kazinczy Ferenc Levelezésének pótkötete</i> nyomdai kiállítására és a bevezetés írói tiszteletdíjára	4.800 «
3. Badics Ferenc t. t. <i>Gyöngyösi István összes költeményei</i> c. m. írói tiszteletdíjára	800 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
5. Kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	8.496 P

Az I. osztály és bizottságai összesen 20.872 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 «
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre	400 «
Összesen	1.600 P

b) Történelmi Bizottság.

1. Átvitel 1926-ról: Szentpétery Imre l. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> (II. füzet) nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
2. A <i>Történelmi Bibliografia</i> tiszteletdíjaira (3-ik részlet)	1.600 «
3. A « <i>Hunyadiak kora</i> » c. munkához levéltári kutatásokra	1.600 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
5. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	11.320 P

c) Hadtörténeti Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténeti Közlemények</i> 1927. évfolyamához	1.600 P
Összesen	1.600 P

d) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A <i>Carnegie Endowment for the International Peace</i> magyar kiadványainak következő kötetére (Dr. Teleszky János munkája)	2.400 P
2. A <i>Közgazdasági Szemle</i> segélye	2.400 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Postaköltségekre és egyéb kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	4.920 P

e) Archaeologiai Bizottság.

1. Átvitel 1926-ról: Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
--	---------

2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 P
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	96 P
A II. osztály és bizottságai összesen	27.536 P

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> nyomdai kiállítására és belőle készülő különnyomatokra és az írói tiszteletdíjakra első részletül	4.000 P
2. B. Eötvös Lóránd összes munkáinak kiadására hozzájárulás első részletül	8.000 «
3. Pinzger Ferenc: <i>Hell Miksa levelezése</i> c. m. nyomdai kiállítására	3.600 «
4. Fröhlich Izidor ig. és r. t.: <i>«Szétterülő fényugarak polarizása»</i> c. m. nyomdai kiállítására	3.200 «
5. Ortvay Rudolf: <i>«Az anyag korpuszkuláris elmélete»</i> c. ért. nyomdai kiállítására	7.800 «
6. A Pasteur-előadások kinyomatására és pedig:	
a) Sigmund Elek r. t.: <i>Pasteur stereokémiai stb. munkáságának jellemzése</i> ;	
b) Preisz Hugó r. t.: <i>Pasteur munkája a fertőző betegségek oktana terén</i> ;	
c) Hutyra Ferenc r. t.: <i>Pasteur-ről</i>	1.600 P
7. Emlékbeszédekre és írói tiszteletdíjakra	800 «
8. Bírálati díjakra és postaköltségekre	160 «
Összesen	29.160 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Értekezésekre (Vendl Aladár l. t. és dr. Vendl Mária ásványtani ért.)	2.400 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
Összesen	2.480 P
A III. osztály és bizottsága összesen	31.640 P

A Könyvkiadó Vállalat kötete gyanánt.

<i>Gyulai Pálnak eddig össze nem gyűjtött kritikai dolgozatai</i> nyomdai költségeire és a gyűjtő munkadíjára	3.400 P
Szótári Bizottság	600 P

Keleti Bizottság.

A <i>Balkán kutatások archaeologiai eredményeinek</i> adatgyűjtéséhez (Első részlet)	1.000 P
--	---------

Külön kiadványok.

1. <i>Gróf Tisza István Összes Munkái</i> V. kötetének nyomdai kiállítására	2.800 P
2. Dr. <i>Plósz Sándor</i> ig. és t. t. összegyűjtött dolgozatainak kinyomatására	2.400 «

3. <i>Matlekovits Sándor</i> ig. és r. t. összegyűjtött dolgozatainak kinyomatására	2.400 P
--	---------

Könyvtár.

Legszükségesebb kiadásokra	1.600 «
A <i>Revue des Études Hongroises et finno-ougriennes</i> részére 1927-re	3.000 «
Az <i>Ungarische Jahrbücher</i> részére 1927 re	3.000 «
A Széchenyi-Múzeum gyarapítására	400 «
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire	800 «
Nagygyűlési jutalomdíjakra	6.400 «
Nagygyűlési előadások tiszteletdíjára	1.800 «
Centenaris előadások tiszteletdíjára és a centenáriumi kiadvány nyomdai költségeire	2.400 «
International Research Council (évi hozzájárulás)	120 «
A « <i>Coopération Intellectuelle</i> » költségeire	400 «
Összes tudományos kiadásokra ...	131.768 P
Előre nem látott kiadásokra	3.000 P

Személyzeti kiadások.

Főtítkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr tiszteletdíja (január—június hónapokra)...	1.000 «
A főtítkári irodaszemélyzetnek (Br. Brandenstein dr. tisztelet- díja félévre, továbbá a gépirónó fizetése félévre)	1.040 «
Összesen	2.041 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 800 pengő, összesen	2.400 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 «
Dudás Kálmán építész	800 «
Dr. Badics László könyvelésért	800 «
Dr. Alföldi Béla orvos úrnak az altisztek kezeléseért	800 «
Összesen	5.600 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régebb alkalmazottainak nyugdíjára és az időn- ként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segé- lyekre	8.000 P
Jónás Károly nyug. gondnok 3 személy után. Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató 2 személy után. Özv. Tiringner Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye 2 személy után. Özv. Borovszky Samuné (irodaigazgató özvegye) 1 személy után. Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség), valamint mellékhelyiségeket. Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap.	

Személyzeti kiadások végösszege

A «Vörösmarty szoba» részére helyiség átalakítása és beren- dezése	1.200 P
---	---------

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	1.200 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 «
Vízdíj a palotában és a bérházban együtt	1.200 «
Kéményseprőnek	800 «
Gázóra díja és a főkönyvtárnoki lakásban gázfogyasztás	240 «
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 «
Telefondíj	200 «
Postadíjakra kb.	400 «
Irodai kiadásokra kb.	160 «
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	250 «
Adókra kb.	800 «
Összesen	7.370 P

Rendkívüli dologi kiadások- és beruházásokra.

I. Az Akadémia palotájában:

a) Az Akadémia-utcai palatető egy szakaszának megújítása, részben átfedése	800 P
b) A bádogos munka minizálására és a Duna felőli oldal párkány csatornáinak javítására	960 «
c) A két világító nagy udvar vakolatának tatarozása és leszínezésére	1.600 «
d) A könyvtári helyiségek villamos vezetékének megjavítására 1926-ban előírányzott négymilliós munka nem készített el, mert az Ericsson-cég a villamos világítási berendezést szabálytalanul és a kiadást hiábavalónak tartja. A kifogástalan átalakítás költsége kb.	1.840 «
e) A szerelési és egyéb előre nem látható azonnali javítást igénylő munkákra	960 «
f) Cseri József altiszt konyhatűzhelyének megjavítására	80 «
Összesen	6.240 P

II. Az Akadémia bérházában:

g) Az utcai homlokzat tatarozására	4.000 P
h) A tetőzet, párkány és lefedések részbeni megújítására, részbeni javítására és minizálására	2.800 «
Összesen	6.800 P

III. Széchalom községben:

i) A Kazinczy-park mellékpületeinek tatarozási költsége	420 P
j) A park egyik oldalának drótfonattal kerítésére	1.880 «
Összesen	2.300 P

Az I—III. tételek összege	15.340 P
Összes kiadásokra	174.319 P

Bevételek.

1. Államsegély	60.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	20.000 «

3. Könyvek eladásából kb.	4.000 P
4. Adományokból előreláthatólag	4.000 «
5. Tudományos kiadványokra 1926-ban állandó lekötéssel tartalékul elhelyezettelt	40.000 «

Gr. Tisza István összes munkáinak folytatólagos kötetei a korábbi kötelek vételárából kinyomathatók lesznek.

6. A Carnegie-Endowment for the International Peace kiutalt a Carnegie békealapítvány magyar sorozatának egy kötetére ötszáz dollárt	2.849 «
7. A Dr. Chorin Ferenc, B. Kornfeld Zsigmond és Serbán János-alapítványok kamatai	5.850 «

Összesen 136.699 P

Pénztári maradvány 1926 december 31-én	31.993 P
Rendelkezésre áll	168.692 «
Előrelátható hiány	kb. 6.000 «

X. A M. Tud. Akadémia mellett alakított Coopération Intellectuelle Bizottságnak (Magyar Nemzeti Bizottság, Comité National Hongrois) 1926. évi munkássága.

I. A Magyar Nemzeti Bizottság a múlt évben is közvetítette a Commission Internationale de Coopération Intellectuelle illetőleg az Institut International de Coopération Intellectuelle részéről érkezett megkereséseket és közölte azokat magyarországi tudományos társaságokkal, egyetemekkel, egyéb főiskolákkal s intézetek vezetőségeivel és amennyiben szükséges volt, megküldte a m. kir. kormány egyes hatóságainak, különösen a vallás- és közoktatásügyi és külügyminiszter uraknak.

II. Luchaire úr megkeresése alapján a M. N. B. albizottságot küldött ki az 1925-ben megjelent tíz kiváló magyar munka megjelölése és azok címének közlése végett. Az albizottság tanácskozásainak befejezte után a tíz mű címe Luchaire úrnak 1926. márciusában megküldetett, de e címek közzétételéről bizottságunk még nem kapott értesítést.

III. Az I. de C. I. részéről érkezett megkeresés alapján adatokat gyűjtött, határozatokat hozott, illetőleg véleményét nyilvánított a M. N. B. a következő tárgyakra nézve:

1. A tudományos munka megkönnyítése végett kívánatos volna-e könyveknek közvetlenül kikölsönzése egyik könyvtárból a másikba, illetőleg levéltári anyagnak közvetlen megküldése egyik állam levéltárától a másik állam levéltárához.

A magyarországi nagyobb könyvtárak, amelyekkel ezt a megkeresést az elnök úr ö excellenciája közölte, kézséggel hozzájárultak a könyvcseréhez és az iratok megküldéséhez, azzal a megjegyzéssel, hogy a levéltári okiratok helyett rendszerint azoknak reprodukált másolatai fognak megküldetni. A külföldi kutatóknak a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi könyvtárának, mint a legnagyobb magyar könyvtárnak igazgatója fog felvilágosítást adni arról, hogy melyik nyomtatvány, illetőleg kézirat melyik könyvtárban, illetőleg levéltárban lesz található. Ugyanez az igazgatóság közvetíti a külföldi kérelmek elintézését is.

2. A M. N. B. véleményt kívánt arranézve is, hogy elterjedtebb külföldi közzététel végett szükséges volna-e valamely új folyóirat vagy évkönyv megindítása.

A beérkezett adatok és vélemények alapján a M. N. B. abban a véleményben volt, hogy a világnyelveken különböző tudományszakokra máris kiváló folyóiratok vagy összefoglaló kiadványok jelennek meg és tekintetbe véve azt, hogy új kiadvány költségeihez a M. N. B. nem tudna hozzájárulni, csak arra vállalkozhatnánk, hogy ilyen új kiadvány megindulása esetén a Bizottság egyes tagjai irodalmi dolgozataikat ennek a folyóiratnak vagy évkönyvnek is rendelkezésére bocsátják.

3. Központi könyvtárkatalógus elkészítése végett a M. N. B. megkereste a magyarországi nagyobb könyvtárakat és megállapodás létesült arranézve, hogy a folyóiratok újabb évfolyamairól az Országos Bibliografiai Központhoz fognak a könyvtárak ilyen központi katalógus összeállítása végett adatokat közölni. Az összes folyóiratok folytatólagos jegyzékének teljes feldolgozása természetesen hosszú időbe fog kerülni.

A magyarországi kiadványok nemzetközi könyvcseréje tárgyában mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy a legtekintélyesebb magyar tudományos társaság, a M. Tud. Akadémia, amely száz év előtt alapított és évtizedek óta kicserélte kiadványait a világ minden részében levő tudományos társaságok, intézetek és főiskolák könyvtáraival, ezidő szerint is nagy mennyiségű kiadványt küld meg mindazoknak a külföldi könyvtáraknak, amelyek a könyvcseré megújítását vagy fenntartását kívánták.

Legújabban a párizsi Bibliothèque Nationale részéről kifejezett kívánság folytán megküldettek a M. Tud. Akadémiának 1918 óta megjelent összes kiadványai.

Újabb kívánságok és megkeresések azonban minden héten felmerülnek és teljesíttetnek.

Magyar tudományegyetemek közül a jelenleg Szegeden működő Ferenc József-tudományegyetem fejezte ki azt a hajlandóságát, hogy csereakció céljaira részben idegen nyelven (latinul és németül, esetleg franciául) megjelenő kiadványait felajánlja.

4. Az I. de C. I. megkeresése alapján tárgyalta a M. N. B. a magyar könyvkiadókkal is arranézve, hogy egyes tudományos kiadványokat kedvezményes áron hajlandók volnának-e rendelkezésre bocsátani.

E megkeresések alapján csak a Szent István Társulat (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.) értesítette bizottságunk elnökét, hogy a külföldi könyvtárak részére hajlandó a Társulat kiadásában megjelent könyveket 35%-kal mérsékelt áron árusítani. Esetleges rendeléseknél a külföldi könyvtárnak hivatkozni kell a Szent István-Társulatnak 1926. május 3-án O213/26. sz. alatt tett kijelentésére.

IV. 1926 novemberben az I. de C. I. újabb adatokat kívánt bizottságunktól a magyar szellemi élet állapotáról.

Erre nézve módunkban volt azt válaszolni, hogy a M. N. B. néhány hónappal megalakulása után már 1923-ban tüzetes adatokat gyűjtött a magyar egyetemekre, főiskolákra és intézetekre vonatkozó mindazon kérdésekre, amelyeket a C. I. de C. I. kérdőívek alakjában hozzánk intézett.

Az így összegyűlt nagy anyagot 1923. elején a M. N. B. megküldte Halecki Oszkár úrnak a C. I. de C. I. akkori titkáranak és ezen adatok alapján a Nemzetközi Bizottság kiadványai között megjelent a következő című összefoglalás: «La vie intellectuelle de Hongrie par O. de Halecki».

Ezenfelül újabban Magyary Zoltán min. tan. úr a múlt év utolsó hónapjában kimerítő, bőséges és szabatos adatokat küldött Magyarországról szellemi életéről, amely munkálat a Bulletin des Relations Scientifiques harmadik számában fog közzététetni.

V. A M. N. B.-hez érkezett felszólítás alapján megkerestünk több magyar tudóst és négy egyetemet az iránt, hogy jelöljenek ki egy-egy fiatalabb kutatót a 4,000 francia frankos ösztöndíjra. E felszólítás alapján a szegedi Ferenc József-tudományegyetem javaslata érkezett be, amely szerint Dr. Mátyás Jenő zoologiai intézeti adjunktus, aki az osteoskopia kérdésével foglalkozik, óhajt ezen ösztöndíj felhasználásával a bécsi egyetemen kutatásokat végezni. Ezt a javaslatot a bizottság elnöke a múlt év december havában a C. I. de C. I.-hez eljuttatta. (1902/1926.)

VI. Felszólítást kapott bizottságunk arranézve is, hogy

a különböző nyelveken eltérően használt földrajzi nevekről egységes jegyzék készítése végett véleményt adjon és közölje a Magyarországon e kérdés iránt érdeklődő intézmények és szakferfiak neveit.

E tárgyban Kovács Alajos úr, az Országos Központi Statisztikai Hivatal igazgatója, aki egyuttal a Helységnévtár és a helységekről vezetett törzkönyv ügyeit is intézi, kéretett fel véleményadásra. (208/1927.)

VII. Bizottságunk az I. de C. I. megkeresésére Magyary Géza biz. tag úr, a budapesti egyetem nyilvános rendes tanára és a M. Tud. Akadémia rendes tagja szivességéből nagyon kimerítő véleményt adott arranézve, minő jogszabályok vannak Magyarországon hatályban az értelmi munkások jogainak csőd esetére való megóvása tárgyában (Mr. Lemonon javaslata); továbbá válaszoltunk arranézve is, mik a hatályban levő jogszabályok Magyarországon a nyereszkedési célból alakult nemzetközi társaságok ügyében.

VIII. A M. N. B. képviselve volt az I. de C. I. épületének ünnepélyes megnyitásán 1926 januárban. (Grósz Emil és Magyary Zoltán biz. t. urak);

az 1926 június 21.-én Varsóban a Nemzeti Bizottságok által tartott ülésen (Magyary Zoltán min. tan. biz. tag)

és az 1926 szeptember 27.-től kezdve Párizsban tartott filmügyi nemzetközi kongresszuson (Felicides Román min. tan., aki egyuttal a nm. v. és k. miniszterium képviselője is volt).

IX. A nemzetközi tudományos érintkezés újabb kapcsolatot nyert Magyarországon annak folytán, hogy az International Research Council titkárának, Arthur Schuster Esq.-nek felszólítása alapján, tekintettel e nemzetközi szervezet júliusban hozott határozatára, Magyarország képviselőiben a M. Tud. Akadémia belépett ebbe a nemzetközi szervezetbe és beillesztette ebbe a költségvetésébe az I. R. C.-be évenként fizetendő hozzájárulási díjat.

X. Az Egyetemenközi irodáknak Párisban 1926 jul. 7—9. közt az Institut de C. I. helyiségeiben tartott ülésén Horváth Jenő biz. tag. a magyarországi Egyetemenközi Iroda vezetője vett részt.

XI. Egyes magyar egyetemek és főiskolák könyvszükségletéről újabban redukált jegyzékek készültek, amelyeket a M. N. B. elnöke még 1925 elején megküldött az I. de C. I. titkárának, Oprescu úrnak.

Ezeknek a megkereséseknek a M. N. B. értesülése szerint ezideig semmi eredménye nem lett.

XI. Üdvözlő beszédek.

1. Schaffer Károly r. t. beszéde a Lenhossék Mihály r. t. 25 éves egyetemi tanárságának betöltése alkalmából, 1927 jan. 29-én a budapesti I. sz. anatómiai intézetben tartott ünnepen.

Igen tisztelt, kedves Barátom!

Engedd meg kérlek, hogy intézeti személyzeted, szorosan vett tudományos családod után, mint e körön kívül álló, én is üdvözölhesselek. Teszem ezt több okból. Mindenekelőtt, hogy a most átnyújtott dolgozatok szerzőinek nevében, azok mély tisztelete kíséretében legjobb szerencsekívánataikat tolmácsoljam. Azután engedd közölnöm, hogy a Magyar Tudományos Akadémia meghívónk révén tudomást szerezvén a mai ünnepélyről, a főtitkár úr Önagyméltósága kérésére Akadémiánkat is képviselem; e képviselet annál aktuálisabb, mert ép most 30 esztendeje annak, hogy az Akadémia tagjává megválasztott. Harmadsorban legyen szabad Téged neurologus létemre is köszöntenem, tudatában lévén ama nagy hatásnak, amelyet a Te munkásságod szakmám elméleti részére kifejtett. Végül ne vedd a mai ünnepély csorbításának, ha befejezésül néhány keresetlen szóval egyéni érzelmeimnek is kifejezést fogok adni. Szólásra engem elsősorban munkásságodnak neurologiai vonatkozásai készítetnek, amikor is el kell ismernem, hogy tudományos jelentőségednek csak csonka képét fogom adni; mert aki Lenhossék Mihály tudományos tevékenységének teljességét akarja nyújtani, annak egyszemélyben anatomusnak, histologusnak, embryologusnak, neurologusnak és anthropologusnak kell lennie. Én munkásságodnak csak neurologiai részéhez szólhatok, de úgy vélem, hogy Te ezen egyetlen irányban is annyi fényes tudományos tettel remekeltél, hogy neved korszakos társad, Ramón y Cajal nevével együttesen a tudomány pantheonjában megörökítettnek tekinthető. Ezek után engedd meg, hogy a jelzett értelemben világítsak reá tudományos életművedre.

Előlről kell kezdenem. Mint Hozzád legközelebb eső korosztályos már medikus korodban vettem észre nagy érzékedet a morphologia iránt és alig lettél orvosdoktor, mint fiatal assistens bold. atyád intézetében bontogatni kezdted szárnyaidat a kp. idegrendszer makro- és mikroskopiája terén

és itt oly szerkezeti finomságokat láttál meg, melyek az agyanatomiai inventáriumnak ma is kiegészítő részei. Itt lehetetlen nem utalnom arra az érdekes tényre, hogy a közvetlen átöröklés legszebb kihatásában hogyan érvényesült a Lenhossék-családban: az idősebb Lenhossék, boldogult atyád mint fiatalember közölte a gerincevelő formatio reticularisára vonatkozó maradandó észlelését; a fiatalabbik Lenhossék, Te tisztelt Barátom, mint egész fiatalember írtad meg a gerincevelő érző gyökereiről szóló tanulmányodat, mellyel az ismert nevű szerzők sorába léptél. Atyádnak váratlan halála Téged a külföldre kényszerített menni; e felett nem akarok rekriminálni, mert egyéni meggyőződésem, hogy e kényszerű lépés tudományos egyéniséged kialakításában döntő jelentőségű volt. Basel, Würzburg és Tübingen voltak külföldi állomásaid és Te ezeken az egyetemeken a központi idegrendszer legfinomabb szerkezetére vonatkozó, eredményeiben páratlanul fényes tudományos munkásságot indítottál meg és folytattál le, mely munka — és ez jellemző — számodra a «német Cajal» melléknevet szerezte meg. Magyar ember ugyan ezen ne csodálkozzék: német egyetemeken lettél docens, majd professor, német nyelven jelentetted meg összes munkáidat, végül német irányodnak tökélye már akkor is közismert volt — érthető, ha a németek magukénak vallottak. Ez alatt mi itthoniak egyre növekvő büszkeséggel követtük mindjobban emelkedő tudományos pályádat, mely azután csúcspontját a neuron-tanban érte el. Vajjon mely munkák juttattak el Téged ehhez az általános nagy conceptióhoz? A hozzáértő gyönyörűségtől eltelve követ Téged az érzékszervek idegszövettanáról, a földi giliszta érzőrostjáról, a kephalopodák recephartyájáról, a madár- és pristiurusébrény idegrendszere szövetfejlődéstanáról és még számos fontos kérdéstről írt munkáidon át, melyek mindegyike egy-egy fordulót jelent ama meredek úton, mely fölvezetett ahhoz az oromhoz, melyről azután tiszta áttekintés nyilott az eladdig homályos szerkezetű központi idegrendszerre. De a hozzáértő nem csupán a Te előkelő búvártelhetséged által kitermelt nagy értékekben tud elmerülni, hanem egyuttal szinte lenyűgöződik kitermelés módja által is, amit én röviden így fejeznék ki: amely kérdéshez Lenhossék Mihály hozzányúlt, azt oly módon elemezte ki és írta le, hogy az utánajövőnek dolga már nem akadt. Ezen, hogy úgy mondjam, abszolút morfológiai elemző képességednél fogva Te méltó társa vagy a spanyol tüneménynek, Ramón y Cajalnak, akinek Te egyéb-

ként kenyerestársra vagy a neuron-tan kialakításában és így a tudomány elismerése és hálája e nagy tudományos tettért mindkettőtöket egyformán illet meg. Különbösen is a neuron-tan volt az, mely engem Hozzád közelebb juttatott, mert pathológiai vizsgálódásaim folyamán állandóan e tannak hatása alatt voltam és vagyok. Méltóztatol tehát megérteni, én objectív és subjectív momentumok közös eredőjeként állok a mai napon előtted. És midőn tudományos munkáidnak rendkívüli belső becsére utalok, ugyanakkor lehetetlen rá nem utalnom azoknak fényes külsejére, vagyis tudományos irányodra, melynek csodás egyszerűsége, lendületessége és utólérhetetlen plasticitása munkáidat még akkor is közkézen forgókká fogja tenni, amikor más embernek munkája már elavult lesz. Engedd megjegyezmem, hogy munkáid közül különösen «Der feinere Bau des Nervensystems im Lichte neuester Forschungen» című munkádat ma is lapozgatom, ha a tudományos stílus remekét és az útjelző morfológiai kutatás szépségeit élvezni akarom. Egyébiránt a tudomány ezt a munkádat már klasszikusai közé iktatta, ezt ma ép úgy idézik, mint megjelenésekor, 32 évvel ezelőtt.

Kedves Barátom! Midőn Mihalkovics Géza tanár halálával az anatómiai tanszék nálunk megüresedett, a Tanártestület egyhangulag Téged hívott meg. Sorsdöntő napok telhettek el nézetem szerint a magyar tudományosságra nézve e meghívás megtétele és annak elfogadása között; mert ha Te annak idején ezt a meghívást visszautasítod, úgy ma valamely német egyetemnek lennél általunk irigyelt dísze, talán tőlünk el is idegenedtél volna, de ami a legfájóbb, a magyar tudományosságnak egy örökbecsű ékessége és értéke ment volna veszendőbe. Szerencsénkre Te a meghívást elfogadva hazajöttél és az anatómia elméleti és gyakorlati oktatását kezded vettet. Elméleti előadásaidnak formai tökélye közismert; gyakorlati oktatásoddal nemzedékeket műveltél ki ama legfontosabb orvosi érzék szolgálatában, amelyet én a meglátásnak neveznék és amely nélkül talpraesett orvos el sem képzelhető. De Te nem elégedtél meg a tanítás terén szerzett babérral, hanem hazajöve a szem fejlődésánára vonatkozó örökbecsű munkát irtad meg és ezzel a német Lenhossék mellé, mint annak teljesen egyenrangú társát, a magyar Lenhossék-ot helyezve, kifelé magyar mivoltodat dokumentáltad.

Legvégül engedd meg, hogy néhány subjectív megjegyzést is tehessenek. Engem medikus koromtól fogva a tanulságos és kellemes élményeknek sorozata fűz a Len-

hossék névhez. Boldogult atyád volt az én anatómiai professzorom és amennyiben neki két éven át tudományos rajzolója valék, a morfológiai meglátás elemeit tőle tanultam meg. Majd Te voltál demonstrátorom, akitől morfológiai irányú serkentéseket kaptam; ezután Te voltál az, aki a külföldről is meleg érdeklődéssel kísérted az én itthoni szerény agyanatómiai munkásságomat; végül Te voltál az, aki hazajöve, melegen invitáltál intézetedbe, ahol lelkes támogatással kezdtem meg 26 évvel ezelőtt első rendszeres agyanatómiai előadásaimat.

Mindezek után meg fogod érteni, miért igyekeztem mint intézeteden kívül álló a mai ünnepélyen felszólalni. Vajjon szavaimat mivel fejezhetném be? Csakis azzal a bárha banális, de az emberi szív mélységéből fakadó hő óhajjal, hogy Benned, mint Magyarország egyik nem mondvascsinált, hanem abszolút értékében, személyednek áldásos működésében mentől hosszabb ideig gyönyörköd-hessünk. Az Ég áldjon és tartson meg nemcsak mint a tudomány díszét, hanem mint a magyar kultúra alappillérei-nek egyikét, melyekre hazánknak a nemzeti öntudaton kívül oly nagy szüksége van!

2. Voinovich Géza r. t. üdvözlő beszéde Gál Gyulának, a Nemzeti Színház tagjának 1927 január 29-én a Nemzeti Színházban tartott jubileuma alkalmával.

A M. T. Akadémia, a Kisfaludy-Társaság és Shakespeare-Bizottsága üdvözlését tolmácsolom a művész előtt, aki számos költői alaknak adott emlékezetes életet s aki hivatottsággal és lelkesüléssel, komoly tanulmány árán a magaszínpadi játékát a valódi művészet színvonalára emelte.

Az ön lelkében, tisztelt művész, sohasem szakadt el a lánc, mely a színpadot az irodalomhoz, a Nemzeti Színházat a magyarsághoz fűzi; ön hű volt a magyar színészet nagy emlékeihez, hazafias és irodalmi hagyományaihoz, a színház kulturális hivatásához. — Ime, ezek is hívek önhöz; első tudományos és szépirodalmi intézeteink tiszteletét hozom, írókét és drámaírókét s a színbírálatét.

Általános a nézet, hogy a színész alakítása meghal az esttel, mikor a függöny aláhull. Nem tartom igaznak ezt a felfogást. A valódi művészi alakítás egygyé forr a költői alakkal, ezzel együtt megmarad az emlékezetben, mint a látott műalkotások, festmények, szobrok képei. A kitünő színész magyarázója az alaknak, s felfogása hagyomány-

képen száll utódaira. Ön, tisztelt művész, nem egy alakot ábrázolt így a deszkákon; mint tanár is érezteti hatását az új nemzedékkel. S Renan azt mondta: valamely tudományhoz vagy művészethez tartozni: — ez maga a halhatatlanság.

A tisztelet- és elismerésben, amely itt árad, láthatni, hogy pályáját komoly és maradandó értéknek becsüljük.

Jubileumokba rendszeren vegyül egy naplementi szomorgó sugár; de ma nem az árnyékokat látjuk megnőni; azt érezzük, hogy fénnel és melegen mosolyog a nap. Így legyen sokáig!

XII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd Akad. Ért. 1926. évf. 257—258. lap.)

Archaeologiai Értesítő XL. k. 348 l. Ára 36 P.

Akadémiai Értesítő XXXVII. k. 435. f. (1926. október-december.) 205—266 l. Ára 5 P.

Akadémiai Almanach 1927. 78 l. Ára 3 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXVII. évf. III. f.

Hadtörténelmi Közlemények XXVII. évf. IV. f. (I—IV. f. 1—546 l.)

Hadtörténelmi Közlemények XXVIII. évf. I. f. (1—172 l.)

Darkó Jenő: Laonici Chalcocandylae Historiarum Demonstrationes II. k. befejező rész. 147—364 l. Ára 16 P.

Vargha Gyula: Hamvadó Tüzek. Ára 2 P.

A M. Tud. Akadémia Pasteur-emlékünnepe. 35 l. Ára 2 P.

Zemplén Géza: A M. Tud. Akadémia hatása a kémiai tudományok fejlődésére. 59 l. Ára 150 P.

Kürschák József: Az utolsó száz év a matematika történetéből Magyarországon. 11 l. Ára 1 P.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XXIV. k. 9. f.

Némethy Géza: Ad Ciceronis De Finibus. 9 l. Ára 1 P.

Matematikai és Természettudományi Közlemények XXXV. k. 5.: *Zimányi Károly*: Kristálytani vizsgálatok Krassó-Szörény vármegye pyritjein. 54 l. 10 táblával. Ára 5 P.

Matematikai és Természettudományi Közlemények XXXVI. 1.:

Vendl Aladár: Magyarországi riolitlipusok. 96 l. Ára 5 P.

Matematikai és Természettudományi Közlemények XXXVI. 2.:

Vendl Mária: Kristálytani vizsgálatok magyarországi kalcitokon. 62 l. Ára 5 P.

A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve I. k. 6. f. második fele:

Melich János: A Honfoglaláskori Magyarország. 161—240 l. Ára 6 P.

Rejtő Sándor: Bánki Donát l. t. emlékezete. (Emlékbeszédék XIX. 13.) 8 l. Ára —40 P.

Magyary Géza: Plósz Sándor emlékezete. (Emlékbeszédék XX. 1.) 11 l. Ára —60 P.

XIII. A M. Tud. Akadémiának felajánlott alapítványok és adományok folytatólagos jegyzéke.

(Lásd Akad. Ért. XXXVII. k. 435. f. 258. lap.)

I. Alapítványok.

Kazinczy Gábor és neje korábbi alapítványuk tőkájének kiegészítésére 1000 pengő

II. Adományok.

Carnegie-Békealapítvány a vilázháború gazdasági és társadalmi történetének magyar sorozata I. kötetére (nyomdai költségekre és írói tiszteletdíjra)	500 dollár
Budapest székesfőváros irodalomtörténeti jutalomtétele ...	800 pengő
Arad-Csanád-Torontál vármegye	560 „
Horváth János l. t. (visszaajándékozott tiszteletdíj)... ..	100 „
Demeter János... ..	3 „

XIV. NEKROLOGOK.

1. Bernáth István l. t. beszéde György Endre r. t. ravatalánál 1927 jan. 17.

Az, kinek hamvait e koporsó zárja magában, akinek utolsó tisztességtiszteletére gyűltünk össze, egyike azoknak, akik a 67-es Új-Magyarország reménye s büszkesége voltak s akiktől a jobb magyar jövő megalapozását várta a feleledt nemzeti közvélemény.

Tehetségénél, törekvéseinek irányánál és fennköltségénél fogva hivatottnak is látszott erre. Szerencséje volt, hogy tehetségét korán felismerték és siettek méltányolni. Ennek köszönheti, hogy már igen korán oly hírnévhez és munkakörhöz jutott, melyet kevésbbé szerencsés halandók legfeljebb évek multával érhetnek el. Fiatalon választották be az Akadémia tagjai közé. Megkapta a *Nemzetgazdasági Szemle* szerkesztését, miniszteri megbizással járta be Angliát, tanulmányozta Olaszország vizjogi szervezetét, megírta helyszíni tanulmányokra támaszkodva a *Keletre magyar-t*. Különben sem alantjáró törekvéseinek új szárnyalást adott olyan férfiakkal való érintkezés, mint *Stuart Mill*, e kiváló gondolkodó, vagy maga *Gladstone* s az angol politikai és tudományos élet más kitünőségei. Később *Luzatti* és maga *Raiffeisen*, a mezőgazd. szövetkezetek apostola és megalapítója.

Ideáljainak kiválasztásában kétségkívül a nagy Széchenyi nyomában járt. Vizeink szabályozása, a közlekedésnek, főleg a vasúti hálózat kiépítése által való javítása

kötötte le férfikora munkájának javarészét. Odaadó szeretettel és bámulattal függött Anglián s tanulmányaiban nemcsak kiváló államférfiainak és szónokainak ismertetését tűzte ki célul, hanem foglalkozott a közgazdasági és társadalmi életnek problémáival, úgy amint azok a szigetország közéletében fölvetődtek.

Szelid, igénytelen, sőt néha szinte bántóan puritán külseje és kedélyvilága mellett csak természetes, hogy lehajol azokhoz is, akik erre leginkább reá szorulnak. Barátjává lett a kisembereknek s irodalmilag és egyébként is igyekezett a figyelmet azok szenvedéseire és érdekeire felhívni. Nagy és nem hervadó érdeme, hogy *Károlyi Sándor* grófot megnyerve ez eszmének, sikerült nekik nem kis fáradság árán a szövetkezeti mozgalmat megindítani s a hitelszövetkezetek felvirágozása révén rámutatni, mennyi elhanyagolt érték van a földet művelő alsó rétegekben és helyes vezetés mellett mily nagy eredmények érhetők el vele. Legnagyobb sikereit itt érte el és ha ma a föld népe eredményesebben dolgozhatik saját jövőjéért, ha a falusi élet egyhangúsága helyet ad pezsgőbb, elevenebb mozgalomnak, ha az elszakított részekben él az a tudat, hogy az elnyomónak hirdetett magyarság mennyit gondolt a rutén, oláh és tót paraszttal is, abban nagy része van az elhunytnak.

Sajnos, hogy az elismerés nem állott arányban az elhunyt érdemeivel, még a szövetkezetek részéről sem. Mi neki méltán fájt és fájhatott is. Nem térhetek ki a részletekre még irodalmi munkásságának méltatásánál sem. De arra nézve, milyen mélyrelátó politikus volt, mégis csak fel kell említeni, hogy több mint 30 év előtt már látva a középbirtokosok pusztulását, tervezetet dolgozott ki azok feltámasztása érdekében. De föl nem karolták, sőt ellene szegültek azok is, akikért dolgozott. *Sunt lacrymae rerum!*

Ahhoz a pozícióhoz és hatalomhoz, amelyet ifjúkorában neki szántak, nem juthatott el. Közgazdasági problémákkal elfoglalva, kevesebb időt és figyelmet fordított a magángazdaság érdekeire is, mint azok, akik előtt csak ez lebeg. De következetes maradt abban a felfogásban, mit ma a közélet kárára annyian felednek, amit ő Szent Agostonból és Kálvin *Institutiójából* meríthetett, hogy az anyagi eszközök csakis annyit érnek, amennyiben velük és általuk a nemzeti élet és emberiség fennköltebb érdekei előmozdíthatók. Ezt hagyja örökül nemzetének és annak a nemzedéknek, mely sajnos erősen hajlandó az ellenkező irányba térni.

Midőn én a M. T. Akadémia nevében annak koszorúját e ravatalnál elhelyezem, teszem azt abban a meggyőződésben, hogy az elhunyt úttörő munkáját a még nem született nemzedékek kellően fogják méltatni, ha megérették munkájának gyümölcsei, melyeknek több érlelő melegre és napfényre van szükségük, mint amennyit a trianoni Magyarország nekik nyújtani birt. Menj fáradt vándor és tedd reánk nézve értékesebbé azt a darab földet, ahol nyugodni fogsz, mely ma nem is Magyarország ugyan, de ahol szeretett hitvesed mellett pihenni végső akarated volt!

2. Mauritz Béla r. t. beszéde Koch Antal r. t.
ravatalánál 1927 február 10-én.

Mélyen tisztelt gyászoló közönség!
Drága Halottunk!

A Kir. M. Pázmány Péter Tud. Egyetem, a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyarhoni Földtani Társulat, a Kir. M. Természettudományi Társulat és volt tanítványaid nevében intézem Hozzád e búcsúszavakat.

A sors kegyes volt Hozzád, midőn megengedte Neked, hogy megérjed az emberi kornak azt a határát, mely már csak keveseknek jut osztályrészül. Te a Mindenhatónak kegyelmét méltóképen háláltad meg. Egész életed nem volt egyéb, mint a leglelküimeretesebb kötelességteljesítés. A kötelességtudásnál csakis a szerénységed volt még nagyobb.

Mint kezdő fiatalember azonnal magadra vontad kiváló tanítómesterednek, Szabó Józsefnek a figyelmét. Az egyetemet elvégezve csak rövid ideig működtél középiskolai tanári minőségben és már ez idő alatt is minden percedet a geológiai kutatásoknak szentelted. Mestereid felismerték Benned a tudományért önzetlenül rajongó kutatót és segítségedre voltak, hogy ismereteidet a bécsi és bonni egyetemeken bővíthessed ki. Amidőn pedig 1872-ben felállították a kolozsvári egyetemet, Téged tartottak arra legméltóbbnak, hogy annak ásvány-földtani tanszékét elfoglald. Csaknem egy negyedszázadot töltöttél e helyen, szakadatlan munkában; csekély anyagi eszközökkel, de annál nagyobb lelkesedéssel mintaserű intézetet szereltél fel és az Erdélyi Múzeum-egylet számára a semmiből pompás gyűjteményt teremtettél. Erdély iránti bensű vonzalmad mindörökre szivedbe volt vésvé. Miután 1895-ben elfoglaltad a budapesti egyetem föld- és őslénytani tanszékét, azután is csak újra és újra

visszatértél Erdély bérci közé. Az egyetemünkön eltöltött újabb két évtized nem csekélyebb lelkes munkáról tanuskodik. Mindnyájunk lelkében örökké élni fog az a megható és felemelő jelenet, midőn az 1912. év május 28. napján 40 éves tanári jubileumod alkalmával hű és hálás tanítványaidnak serege igaz, bensőséges szeretettel hódolt atyai barátjának és mesterének.

Állandóan szoros barátság kötött Téged a M. Kir. Földtani Intézethez is, melynek ifjabb éveidben rövid ideig geologusa voltál. A Kir. M. Természettudományi Társulat munkásságában ugyancsak kivetted a Magad részét.

Soha sem kerestél semmiféle kitényt; szerénység határtalan volt. A hazai és külföldi tudományos körök azonban mindig teljes elismeréssel adóztak Neked. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjai sorába iktatott, a Magyarhoni Földtani Társulat az elnöki székbe emelt, majd pedig tiszteleti tagjává választott. Nyugalomba vonulásod alkalmával Ő felsége a király a külsőségekben egyszerű, de lelkében igazán nemes lényedet a magyar nemességgel tüntette ki.

Tanítványaid körében sokat és szeretettel időztél; valósággal gyermekeidnek tekintetted őket. Távolról sem elégedtél meg azzal, hogy elvégezzed előadásaidat, hanem mindig arra törekedtél, hogy a geologia iránt rajongó ifjakat valóban bevezessed a földtani kutatások módszereibe. Még élénken élnek mindnyájunk emlékében azok a tanulmányutak, melyeket vezetésed alatt hazánk legkülönbözőbb vidékein tettünk. Bejártuk a Balaton vidékét, Tatabánya és Salgótarján környékét, Erdély bércseit, a Mecsek kies völgyeit, a budai hegységnek csaknem minden zugát. Nem szobatudósokat, hanem igazi természetbúvárokat akartál belőlünk nevelni.

Tanártársaidal szemben a jóságos megértő kolléga voltál. Soha sem kerested a visszavonást: a békesség volt szivednek legfőbb vágya.

Tudományos kutatásaid a geologia minden ágára kiterjeszkedtek. Pályafutásod elejére esik a kőzettan szédületes léptekkel megindult fejlődése. Ekkor vezették be a mikroszkópot a kőzetek vizsgálatába. Te azonnal felismerted a vizsgálati módszer nagy horderejét és nemcsak elsajátítottad azt, hanem egyúttal tökéletesítetted is. Ez időben jelentek meg gyors egymásutánban hazánk legkülönbözőbb kőzeteiről irt tanulmányaid. Elismerést keltő monografiádban számoltál be a Bakony, az Eperjes-tokaji hegység, a Szent-Endre-

Visegrádi hegység, a Hegyes—Drócsa—Pietrosz, a Radnai, Gyergyói és Gyalui hávasok, a Fruska Góra és Rudabánya geológiai és közettani viszonyairól. Az Aranyi-hegy kőzetében fedezted fel a meglepő összetételű új ásványt, a pseudobrookitot és ezzel a mineralógia történetébe mindörökre beírtad nevedet. Erdély ásványairól írott kritikái átnézeted még ma is forrásmunka gyanánt szolgál.

25 esztendő fáradságos munkáját öleli fel legnagyobb szabású monografiád, mely az Erdélyi medence harmadkori képződményeiről szól. E művel örök emléket emeltél úgy Magadnak, mint a magyar Géniusznak. Amíg a geológia mint tudomány élni fog, addig erre a munkára mint alapvető kutatásra mindig hivatkozni fognak.

Munkásságod utolsó időszakában nagy szeretettel fordultál az őslénytan felé. Különösen a magyarországi gerincesek érdekeltek. Tanulmányaidban előbb Erdély ősemelőseit, majd egész Magyarország kövült gerinceseit foglaltad össze. Nagyon behatóan tárgyaltad a magyarországi kövült cápa-féléket.

Kisebb értekezéseidnek száma olyan nagy, hogy lehetetlen e helyen őket mind méltatni.

Elszakíthatták az anyaországtól Erdélyt, amelyhez Téged annyi édes emlék fűzött, de a Te alkotásaid ott maradtak, a Te műveid ma is élnek és mindörökké hirdetni fogják, hogy Erdély bérceinek Te voltál egyik legkiválóbb kutatója és legjobb ismerője.

Családi életed a legboldogabb volt; élted alkonyán megelégedetten láthattad, hogy gyermekeid a magyar nemzetnek olyan munkásai lettek, akik az Apának nevét méltóan viselik.

Elborít a hant, de az ige, melynek apostola voltál, élni fog.

Koch Antal! Jóságos Mesterünk, atyai barátunk, szeretett Kollegánk,
Isten veled!

3. Vámosy Zoltán l. t. beszéde Csurgói báró id. Kétly Károly l. tag ravatala előtt 1927 febr. 21-én.

Tisztelt gyászoló Közönség!

A Magyar Tudományos Akadémia gyászát képviselem egy oly tagjának elvesztése fölött, kinek érdeme elévülhetetlen a klinikai kutató orvostudomány itthoni megterem-

tésében. — A tudós megítélése csak akkor méltányos és igazságos, ha működését és eredményeit a maga korának viszonyai közé helyezzük. — Számba vesszük a nehézségeket, melyekkel akkoron meg kellett küzdenie; az anyagi és közművelődési akadályokat, melyek fejlődését, erő kifejtését gátolták; a terméketlen talajt, mit előbb verejtékes energia-pocsékolással fel kellett törnie, hogy magot hinthessen belé; a közönyt, mi szárnyalását bénította, a vállaira rakott közterheket, mik a föld felé húzták és szellemét apránként felőrölni törekedtek.

Kétly Károly alakja ily történelmi távlatból nézve még nagyobbra nő előttünk, mint amilyennek a mai kor gyermeke írásaiból megismerheti. — Az elsők között járt ifjú korának úttörő kutatói között; két évi külföldi tanulmánya alatt megtermékenyítve talentumát a nyugati haladás szellemével, oly gazdag erőforrássá fejlesztette, melyből bőven jutott inventió és iniciatíva az itthoni munkaévekre magának és másoknak is, kik itthon köréje, mint a magyar ideggyógyászat első apostola köré sereglettek. — Nagy kortársával, Korányi Friggyessel együtt, ki mellett 1889 óta parallelkathedrát töltött be, ketten helyezték tudományos alapra a klinikai betegészlelést és therapiát és neveltek olyan új belorvos-generatiót, amelyik nemcsak mondhatlan javára szolgált Hazánknak és Népünknek, hanem ma büszkesége is a népek kulturális versenyében.

És mindazt a sokoldalú tevékenységet, amit mint tudós, mint tanár és mester, mint az orvosi közélet vezérharcosa öt évtizeden át kifejtett, Kétly Károly átszötte nemes lelkének puritán becsületességével, magyar úri gondolkodásának gavallériájával, hűséges hazafiságával. Ez ad az ő tudományos érdemeinek előttünk nemes magyar patinát: mert a tudomány leggyilkolóbb mérge az ámitó ravaszság, s lehet bár maga a tudomány nemzetközi közkinccs, de művelői itthon izigvérig magyarok kell hogy legyenek, hogy ifjaink magyar öntudattal, magyar büszkeséggel, magyar példakon buzdulva merítsenek abból a gazdag forrásból, ami e Haza földjéről hömpölyög a népek közkinccsének tengerébe.

Ezt a sok és nemes érdemet ismerte el és tisztelte meg a Magyar Tudományos Akadémia akkor, midőn őt 1897-ben levelező tagjává választotta és ennek az érdemnek önfeláldozó, még agg korában is nemes eszméktől hevített hőstét gyászolja most Kétly Károlyban, a magyar belgyógyászat távozó Nestorában, ki im üresen hagyva 30 esztendőn

át elfoglalt székét, a nagy elődök és kortársak karában foglalja el immár még méltóbb helyét.

Bízó tekintetek, szigorú szemek, várakozásteli arcok tekintenek onnan le reánk, köztük immár az övé is: igyekezzünk hozzájuk méltók lenni.

4. Schütz Antal l. t. beszéde Székely István l. tag sírjánál 1927 február 28.

Mélyen tisztelt gyászoló Gyülekezet!

Akik hivatva vannak Magyarországon szolgálni az örök értékeket, lélekben mind mély gyásszal állják körül ezt a koporsót. A Pázmány-egyetem és hittudományi kara, a magyar klérus és theologia gyászában osztozik a M. T. Akadémia. Hisz Székely István gazdag és oly szívósnak hitt életereje annak a lángnak táplálásában hamvadt el, melynek őrtüzét e hazában legfelső hivatottsággal a M. T. Akadémia ápolja.

Székely István a tudós magyar papnak, ennek a ma nem gyakori értékes típusnak mintaképe. Olthatatlan tudományszomja, kora ifjúságától hű kísérője, sokoldalú és alapos műveltséget szerzett neki Közlő, tanító pathosza legjobb népszerűsítő tudományos íróink sorába emelte. Tudós kutató szenvedélye és ritka filológiai meg történeti készsége termékeny frigyben találkozott Szentírás-tanulmányaiban, melyek őt egy előkelő magyar hagyománynak, egy Alber, Dankó, Márkfi, Giesswein örökének nemcsak hű sáfárjává, hanem kiváló meggyarapítójává tették, és a külföld szakemberei előtt is becsületet vallottak. Műveit szuverén erudíció, kínos akribia és ezért feltétlen megbízhatóság, kicsiszolt, világos előadás jellemzik. Nem piacra dolgozott, hanem az Igazság időtlen génuszának — egy vásári kornak ritka például! Egész tudományos egyénisége alkalmassá tette, mint keveset rajta kívül, hogy közvetítő legyen a theologiai és világi tudományok és tudósok között.

A M. T. Akadémia elismerése koszorúját nem tehetette volna méltóbb homlokra, mikor történettudományi érdemeiért ezelőtt öt évvel II. osztályának tagjai közé választotta. De az a homlok már akkor fáradt volt; fáradtja a hosszú búvárkodásnak, a sok átvirrasztott éjszakának. Az a koszorú méltó érdemet koronázott, de már új virágot nem hajtott. Székely Istvánon is teljesedett a tudós tragikum: frequens meditatio carnis afflictio. Munkás élet után derűs, tartós

alkonyt várhatott; s íme, hirtelen szakadt reá az éjszaka...

Nevének és művének a M. T. Akadémia, a magyar tudományosság története megadta azt a halhatatlanságot, melyet ő adhat. Lelkének, hisszük, megadta az örökélet halhatatlanságát az Úr, kinek evangéliuma volt életének gyakorlótere, és lett romek magyar átültetésében méltó hattyúdala.

Az örök Világosság fényeskedjék neki!

SOMMAIRE.

	Page
I. Membres internes de l'Académie	1
II. Séance plénière extraordinaire convoquée pour le 3 janvier 1927 en vue d'élire les membres à déléguer dans la Chambre haute	5
III. Discours de M. Albert de Berzeviczy, président de l'Académie, et Réponses à ces discours:	
1 ^o Allocution dans la séance plénière du 20 décembre 1926	9
Réponse par lettre du baron Jules de Forster, membre hon.	11
2 ^o Allocution prononcée dans la séance du 24 janvier 1927	12
Réponse de Son Altesse l'archiduc Joseph, maréchal	12
3 ^o Discours prononcé dans la séance plénière du 21 février 1927 (à la mémoire de Pestalozzi)	13
4 ^o Discours prononcé dans la séance plénière du 21 mars, à l'occasion du centenaire de Beethoven	15
IV. Les travaux de l'Académie Hongroise en 1926 (séances tenues en 1926)	17
V. Rapport sur l'état de la Bibliothèque de l'Académie en 1925 et 1926	20
VI. Membres décédés de l'Académie	35
VII. Rapports des Commissions:	
1 ^o Rapport sur le Grand Prix et le Prix accessoire Marczibányi	35
2 ^o Rapport sur l'attribution des arrérages pour 1926 de la fondation Chorin	43
3 ^o Rapport sur l'emploi des arrérages pour 1926 de la fondation baron Sigismond Kornfeld	45
4 ^o Rapport sur l'emploi des arrérages de la fondation comte Étienne Széchenyi de la Banque Commerciale Hongroise de Pest	48
5 ^o Rapport sur le prix Vojnits	52
6 ^o Rapport sur le prix Gorove	60
VIII. Les finances de l'Académie hongroise des Sciences en 1926	61
IX. Budget de l'Académie	72
X. Travaux du Comité National Hongrois de Coopération Intellectuelle auprès de l'Académie hongroise des Sciences (1926).	77

	Page
XI. Discours :	
1 ^o Discours de M. Ch. Schaffer, m. o. au jubilé M. M. Lénhossék, m. o. (le 29 janvier 1927, à l'Institut d'Anatomie)	81
2 ^o Discours de Géza Voinovich, membre ordinaire, prononcé au jubilé de l'artiste dramatique Jules Gál	84
XII. Publications nouvelles de l'Académie hongroise des Sciences (V. Akadémiai Értesítő, 1926, pages 257 à 258.)	85
XIII. Fondations et dons	86
XIV. Nécrologes :	
1 ^o Discours d'Étienne Bernát, m. c., aux funérailles d'André György, m. o.	86
2 ^o Discours de Béla Mauritz, m. o., aux funérailles d'Antoine Koch, m. o.	88
3 ^o Discours de Zoltán Vámosy, m. c., aux funérailles du baron Charles Kétly, m. c.	90
4 ^o Discours d'Antoine Schütz, m. c., aux funérailles d'Étienne Székely, m. c.	92

CONTENTS.

	Page
I. List of members of the Academy	1
II. General meeting held on 3. January 1927 to elect membres to represent the Academy in the Upper House	5
III. Speeches delivered by President Albert de Berzeviczy and replies to same :	
1. Inaugural address at general meeting held on 20 December 1926	9
The written reply of the Director and honorary member Baron Julius Forster	11
2. Opening speech at the meeting held on 24 January 1927	12
Answering address by H. R. H. Fieldmarschall Archduke Joseph, Director and honorary member	12
3. Opening Speech at general meeting held on 21. February 1927 in memory of Pestalozzi	13
4. Opening speech on the occasion of the Beethoven-Centenary at the general meeting held on 21. March 1927	15
IV. The activities of the Hungarian Academy of Sciences in 1926 ; meetings held in 1926	17
V. Report on the condition of the Academy Library in the years 1925—1926	20
VI The deceased members of the Academy	35
VII. Committee Reports :	
1. Report on the Grand Prix and the Marczibányi Prize	35
2. Report on awarding the interest of the Francis Chorin endowment fund in the year 1927	43
3. Report on the allotment of the interest of the Baron Sigismund Kronfeld endowment fund in the year 1926	45
4. Report on the utilisation of the interest of the Hungarian Commercial Bank of Pest's Count Stephen Széchenyi endowment fund	48
5. Report on the Vojnits Prize	52
6. Report on the Gorove Prize	60

	Page
VIII. Financial report for the year 1926	61
IX. Estimates for January-June 1927.	72
X. The work of the committee — formed within the Hungarian Academy of Sciences — of the Coopération Intellectuelle, Comité National Hongrois, in 1926	77
XI. Addresses of welcome:	
1. Speech delivered on 29. January 1927 by Mr. Karl Schaffer, ordinary member, in the First Anatomical Institute of Budapest, at the celebration of the 25 th anniversary of Mr. Michael Lenhossék, ordinary member's tenure of the Professorship	81
2. Speech of Mr. Géza Voinovich, ordinary mem., on the occasion of the Jubilee of the actor Mr. Julius Gál	84
XII. New publications of the Academy of Sciences	85
XIII. List of endowments and donations to the Hungarian Academy of Sciences (continued).	86
XIV. Necrologies:	
1. Funeral oration by Mr. Stephen Bernát, corresponding member, at the bier of the late Mr. Andreas György, ord. member	86
2. Funeral oration delivered by Mr. Béla Mauritz, ord. mem., at the interment of the late Mr. Anton Koch, ord. mem.	88
3. Funeral oration delivered by Mr. Zoltán Vámosy, corr. mem., at the obsequies of the late Baron Charles Kétly, corr. mem.	90
4. Funeral oration by Mr. Anton Schütz, corr. mem., at the bier of the late Mr. Stephen Székely, corr. mem.	92

Jelentés az Akadémiai választásokról.

Az 1927. évi LXXXVII. nagygyűlésen (május 5-én) megválasztottak:

Az I. osztályba:

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Csüry Bálint magyar nyelvész,
Klemm Antal finnugor és magyar nyelvész.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Baros Gyula irodalomtörténetirő.

Külső tagnak:

Nielsen Konrád, oslói egyet. tanár, finnugor nyelvész,
Sabbadini Remig, a milánói egyetem tanára, az ókori és neolatin filológia művelője.

A II. osztályba:

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Bernát István l. t.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Bartók György egyet. tanár, filozófus,
Navratil Ákos egyet. tanár, közgazda.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Heinlein István egyet. tanár, történetíró,
Nagy Miklós a képviselőház könyvtárigazgatója,
történetíró.

Tóth Zoltán egyet. m. tanár, hadtörténetíró.

Külső tagnak:

Arduino Colasanti olasz régészeti és szépművészeti
főigazgató,

Dopsch Alfonz, bécsi egyetemi tanár, történetíró.

A III. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Bláthy Ottó, a Ganz-gyár igazgatója, a technikai
tudományok művelője.

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Zemplén Géza l. t.

Az A) alosztályba levelező tagnak:

Fröhlich Pál egyetemi tanár, fizikus,
Kandó Kálmán, a Ganz-gyár igazgatója, a technikai
tudományok művelője,

Möller István műegy. tanár, műtörténész.

A B) alosztályba levelező tagnak:

Manninger Rezső, az Állatorvosi Főiskola tanára, az
állatorvosi tudományok művelője,

Rozlozsnik Pál geologus,
Scherffel Aladár botanikus.

Külső tagnak:

Antonio Baldacci, a bolognai egyetem m. tanára, botanikus,
Wiegner B. György, a zürichi egyet. tanára, kémikus.

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXVIII. KÖTET.

1927 május—október

5—10. FÜZET.

I. A M. Tud. Akadémia LXXXVII. ünnepélyes közülése.

Ilosvay Lajos ig. és r. t., másodelnök, megnyitó
beszéde:

1. Az anyag egysége és az elem átváltoztatására irányuló kísérletek.

A természettudományok azóta fejlődnek rohamosan, amióta a tapasztalásszerzésében a természetiek szemlélését céltudatosan előkészített kísérletek is segítik a tények megállapításában. Ismeretes szólam, hogy a természetvizsgáló kísérleteiben mindég a természettől vár valamely kérdésre feleletet. Ha tervét jól átgondolta, a kísérlet feltételeit jól megválasztotta, ha észleléseit szabatosan végezte, helyes lehet a felelet is, különben nem. De jó kísérlet és kifogástalan észlelés is lehet téves következtetés oka. Téves következtetésen épült fel a XVII-ik század második felétől a XVII-ik század közepéig elfogadott phlogiston-elmélet is.

Azonban, hogy jól végzett kísérletekből levont téves következtetést mutassak be, nem szükséges letűnt századokban keresnem példát. Könnyű kimutatni, hogy az elemek átváltoztatása céljából a csak nem régiben végzett kísérletek is, nem mindég az igazság ügyét szolgálták. És ha a testek anyagának természetére nézve, kísérletek végzésével is lehet tévedni, mennyivel könnyebb volt a tévedés akkor, amikor a testek anyagát s a rajtok végbemenő változások okát elmélkedés útján, «a priori» akarták megismerni.

Az ismeretgyűjtésnek ezt a módját alkalmazták a görög bölcsek. Ők elég tüzetesen foglalkoztak a természettel. A Föld szilárd kérge, az eső, a folyók, a tengerek vize, a tűzre rakott fa elége, a Földet borító levegő érdekelte őket. A testekről, keletkezésükről, változásukról igyekeztek is számot adni, de anélkül, hogy feltevéseik helyességét kísérletekkel ellenőrizték volna. Bölcsészeti kieszelés alapján

a testek ősananyagául *Thales*¹ (600 é. Kr. e.) a vizet, *Anaximenes* (557 é. Kr. e.) a levegőt, *Xenophanes* (560 é. Kr. e.) a vizet és földet, *Heráklit* (500 é. Kr. e.) a tüzet, míg *Empedokles* (450 é. Kr. e.) mind a négyet, tehát a vizet, a levegőt, a földet és tüzet jelölte ki. Ezek az ős- vagy alapanyagok náluk egyenlők voltak a testek alkotásában résztvett elemmel, illetőleg elemekkel. És ma, amikor nagy árvízről, vagy fellegszakadásról, házakat utcasorokat, esetleg egész városrészeket elpusztító tüzről, földrengésről, szélviharokról mint *elemi csapásokról* beszélnek, valószínűleg kevesen sejtik, hogy e kifejezésben a görög bölcsek elemeire kell gondolnunk.

A görög bölcsek elemeinek keletkezéséről kialakult nézetből ismerhetjük meg azt az elvi alapot, amelyen az alchimisták elindultak és évszázadokon át fáradszatóan bolyongtak, hogy a nemtelen fémeknek nemes fémekké való átváltoztathatásának nagy titkát földerítsék.

Vajjon hogyan jutottak ők arra a gondolatra, hogy valamely fém átváltoztatható egy másikká?

Logikailag egészen helyes megfontolással. Ugyanis: amikor *Aristoteles* (384—322. é. Kr. e.), az a kétségtelenül lángelméjű gondolkodó elfogadta *Empedokles* elemeit, megmagyarázta keletkezésüket is. Szerinte van egy ősananyag és négy alapsajátság, melyek páronként az ősananyaghoz kapcsolódva, létesítik a négy elemet. Alapsajátságok: szárazság, nedvesség, hidegség és melegség. Az ősananyagból a szárazság a nedvességgel létesíti a földet, a nedvesség a melegséggel a levegőt, a szárazság a melegséggel a tüzet, a nedvesség a hidegséggel a vizet. A föld, a levegő, a tűz és a víz egymással különböző viszonyban egyesülve hozzák létre azokat a valóságokat, amelyek együttesen a természetet alkotják.

*Dumas (Jean Baptiste André)*² Franciaországnak a XIX-ik században egyik nagy vegyészé úgy sejtí, hogy *Aristoteles* a négy elemre vonatkozó véleményét a fa elégsékor keletkező termékek megfigyelése közben alkothatta meg. Mert, ha fát égetünk el, az égéstermékek között található gáznemű, levegőre emlékeztető test meg víz, az elégső fa maga a tűz és a szilárd hamuban felismerhető a föld is. Bizonyos, hogy ha *Aristoteles* kísérletezik vala, óvatosabb lett volna az elemekről szóló tanában. De azért a megbotránkozásra nincs okunk, mert nem tudhatjuk, hogy nem

¹ *Dr. Hermann Kopp*. Geschichte der Chemie. I. r. 29. 30. l., (1843).

² *Dumas-Binau*. Leçons sur la philosophie chimique. Sec. édition p. 62. l. (1878).

sokára nem fognak-e a mi tudományos felfogásainkon is mosolyogni.

Különbben minket nem *Aristoteles* tévedései érdekelhetnek, hanem az, hogy ő Krisztus előtt a IV-ik században a testek anyagának egységét tanította és tanította azt, hogy ha az *ősanyaghoz két-két alapsajátság kapcsolódik, egymástól különböző elemek keletkeznek*, azaz: tanította az elemek átváltoztathatóságát is.

Aristoteles nagy tekintélye közel 2000 évig uralkodott. Minden alchimista az elemek átváltoztatásán fáradozott és bár tapasztalták, hogy verejtékes munkájuk eredménytelen, mégsem akadt valaki, aki teteleit kifogásolta volna.

Igaz, hogy *Geber*,³ egész nevén *Abu-Mussa-Dsafir-al-Sofi*, híres arab alchimista, *Aristoteles* után kb. 1000 évvel, már tagadta hogy *Aristoteles* elemei valós elemek volnának és ő a mai elemek közül, a már előtte kialakult felfogást követve, előbb a kénésöt és a kén, később ezeken kívül még az arzént nevezte elemnek: mindazonáltal bízott benne, hogy az átváltoztatás sikerül, mihelyt a «bölcsek követ» megtalálják. Rajongással keresték hát a «bölcsek követ», mely segítette volna őket abban a törekvésükben, hogy a nemtelen fémeket nemesekké változtassák. Keresték saját hasznukra, vagy valamely felsőhatalom kényszerítésére: de az a magasabb társadalmi cél is szemük előtt lebegett, hogy ha sikerül sok ezüstöt meg aranyat előállítaniok, a szegénységet azonnal eltüntethetik a Földről.

Geber és követői azért tekintették a kénésöt és a kén elemnek, mert különféle ásvánnyal dolgozva, gyakran találtak velük; azért becsülték őket, mert a kénéső a fémfényt, a nyújthatóságot, a kén a változásra való készséget képviselte. És becses volt előttük a kénéső azért is, mert egyik-másik amalgamjának színe és fénye az ezüstre emlékeztetett és mert, természetesen csak akkor, ha aranytartalmú érczel dolgoztak, az amalgam révén csekély mennyiségű színaranyra is bukkantak, melyet hajlandók voltak a nemtelen fémek arannyá változása előpostájának tartani.

A «bölcsek köve» bűvös hatásában egyetlen alchimista sem hitt erősebben, mint *Van Helmont*. Írtaiban többször említi, hogy a kénésöt e szer csekély mennyisége is arannyá változtatja. *H. Kopp*. Geschichte der Chemie műve II. rész 168. lapján olvashatjuk, hogy *Van Helmont* 1618-ban kapott

³ *Dr. Hermann Kopp*. Geschichte der Chemie. I. r. 46. l. (1843.

$1\frac{1}{4}$ grant (18·2 mg) a «bölcsék kövéből», mellyel 8 uncia (230·0279 g) kénesöt változtatott át tiszta arannyá.

A «bölcsék kövét» se *Geber*, se más alchimista nem fedezte fel s bár a fémek átváltozásába vetett hit nem rendült meg teljesen: mégis a jelszó megváltozott. A XVI-ik század közepe óta már csak kevesen keresik a meggazdagodás eszközét, a többség inkább az örökifjúságot, a hosszú életkort biztosító élet-ellixiriumért lelkesedik, hogy legalább azok, akiknek módjuk van rá, minél hosszabb ideig élvezhessék az élet örömeit.

Geber három elemét a XV-ik században *Basilius Valentinus* megtoldotta még eggyel, melyet sónak nevezett s ezen a fémek pörkölésekor keletkező terméket értette. Ez a négy elem, valamint az *Aristoteles* elemei a XVII-ik századig háborítatlanul élvezték jogukat. Ebben a században *Van Helmont* már kétségbe vonja, hogy a testek alapanyagai csak kéneső, kén, arzén és só, mivel ezek sok test bomlásakor nem észlelhetők. Kétkedik abban is, hogy a föld és a tűz elemek: ellenben arra nézve habozik, hogy a levegőnek és a víznek minő szerepet tulajdonítson. Ugyanebben a században *Boyle* kiváló angol tudós, elsőnek mondja ki, hogy *elemek csak azok a testek, amelyek két vagy több különmemű testre nem bonthatók.*

Amde azért, mert *Boyle* helyesen határozta meg az elem fogalmát, semmivel sem járult hozzá a fogalomjegy helyes használásához. Ezt mondhatjuk követőiről is. *Boyle* és követői a phlogiston-korszakban éltek, melyben azt tanították, hogy az égéstermék tartalmilag egyszerűbb mint az elégő test; következésképpen abban az időben, ha ismerték volna is a hidrogént, tartalmában összetettebbnek minősítették volna mint az elégésekor keletkező vizet, mert az égésjelenséget úgy értelmezték, hogy minden elégethető test elégésekor elveszíti a phlogistont, az égés principiumát.

Csak a XVIII-ik század második felétől kezdve, amikor *Lavoisier* az oxigénnek 1774-ben történt fölfedezése után az égésjelenségeket helyesen magyarázva, a phlogiston-elméletet megdöntötte, érvényesülhetett *Boyle* felfogása az elemekről.

Lavoisier korában még csak 23 elemet ismertek s azokból is hat nem volt elem, hanem vegyület, melyeket alkotórészeikre felbontani nem tudtak. Ezekből az elemek előállítására csak akkor sikerült, amikor *Volta* oszlopában a chemiai kutatás hatalmas eszközét ismerték fel.

Az elemek számának szaporodásával átváltoztathatásuk ügye lekerült a napirendről. Ez azonban csak akkor következett be, amikor a testek összetételének tanulmányozása kiterjedt az alkotórészeknek nemcsak minőségére, hanem mennyiségére is.

Van Helmont már a XVII-ik században úgy beszél a mérlegről, mint az összetett testek vizsgálatának felette fontos eszközéről. De a mérleg tervszerű használata közben csak *Lavoisier* nagy szelleme ismerte fel az anyag állandóságának tételét, melynek értelmében semmiből anyagot teremteni, vagy az anyagot megsemmisíteni nem lehet. A mérleg segítségével történt az elemek állandóságának megállapítása is, melynek elfogadása egyelőre úgy szólván tilalomfát állított az elemek átváltoztatására törekvő próbálgatások útjába.

Voltak azonban a mérleg használatának nevezetesebb következményei is, még pedig: a vegyületek összetételének mennyiségi meghatározása, az alkotórészek százalékos összetételéből az elemek vegysúlyának vagy atómsúlyának kiszámítása és a vegyülés-súlyviszonyok törvényeinek felismerése. Ezek a meglepő eredmények, melyekből hiányzik minden rejtélyes, ellenben felcsillan a tudományos igazságra való törekvés, helyet biztosítottak a chemiának a bizonyítható tételeken nyugvó tudományok fényes csarnokában.

Az elemek atómsúlyát először *Dalton* állapította meg. Ő úgy járt el, hogy kiszámította az egyes elemeknek azt a súlyát, amely⁴ egy súly hidrogénnel egyesül. *Daltonnak* 1808-ban közölt atómsúlyai más értékűek, mint volnának azok, amelyeket ma mi számítanánk ki. De most az értékeket nem pontosságuk, hanem az általuk támadt eszme szerint mérlegeljük. *Dalton* azt találta, hogy 1 súly hidrogén egyesül 5 súly nitrogénnel, 5 súly szénnel, 7 súly oxigénnel, 13 súly kénnel, tehát a nitrogén, a szén, az oxigén, a kén atómsúlya a hidrogén súlyegységének egészszámú többszöröse.

Ezek és a hozzájuk hasonló adatok elégségesek voltak arra, hogy *Daltonnak* egyik kortársa *Prout*⁵ orvos, aki chemiával is foglalkozott, 1815-ben azt a következtetést

⁴ *Dr. Hermann Kopp*. Geschichte der Chemie. II. r. 372. I. (1844).

⁵ *Dr. H. Kopp*. Geschichte der Chemie. II. r. 391. I. (1844).

kockáztassa meg, hogy az elemek anyaga egységes, ez az anyag a hidrogén és minden elem atómsúlyának számértéke arról tájékoztat, hogy atómjában a hidrogén súlyegysége azaz: a hidrogén atómja, valamely oknál fogva, hányszor véve sűrűsödött össze. Tehát: a nitrogén atómjában 5-ször, a szénében 5-ször, az oxigénében 7-szer, a kénében 13-szor annyi hidrogén sűrűsödött össze, mint amennyi van a hidrogén egy atómjában.

Lehet, hogy *Prout* ismerte *Aristoteles* föltevését az őszanyagról, lehet, hogy tőle függetlenül jutott következtetéséhez; de az bizonyos, hogy *Aristoteles* föltevése kb. 2300 év múlva megismétlődött, még pedig tárgyilagosabb módon, mert *Prout* őszanyaga már nem képzelt, hanem valóságos elem volt. Ámde az elemek atómsúlyának megállapítása közben kitűnt, hogy több elem atómsúlyának számértéke nem egész szám, így a chloré is $33 \cdot 41$ lett volna; ennél fogva az ilyen elemek atómjában a hidrogén súlyegységének vagy atómjának egészszámú többszörösén kívül, annak tört részét is föl kellett volna tételezni. Tekintve azonban, hogy a *Dalton*tól gigondolt és a chemiában valószínűleg még sokáig nélkülözhetetlen atómelmélet szerint az elemek atómjai oszthatatlanok: érthető, hogy azoknak az elemeknek atómjában levő anyagmennyiséget, amelyeknek atómsúlya egészszám, hajlandók voltak úgy tekinteni, hogy az a hidrogén súlyegységének, illetőleg atómjának egészszámú többszörösétől keletkezhetett, de a többiek atómjában levőt nem. Különösen *Berzelius* küzdött a *Prout*-féle föltevés térfoglalása ellen, értékes kísérleti adatokkal támogatván ellenvetéseit. A kételkedés hasznos következménye volt, hogy a *Prout*-féle föltevés helyességének kideríthetése végett, nagy szorgalommal láttak hozzá az elemek atómsúlyának szabatos meghatározásához. *Stas Jean Servais* brüsszeli professzornak sok évre terjedő munkája is csak azt bizonyította, hogy a legtöbb elem atómsúlya nem a hidrogén súlyegységének egészszámú többszöröse, minél fogva nem jogosult az a föltevés, hogy az elemek a hidrogénnek, mint őszanyagnak, különböző sűrűségű vagy polimeres módosulatai.

A testek anyagának egysége és az elemek átváltozhatósága kb. 80 évig nem izgatta sem a tudósokat, sem a chemia haladása iránt érdeklődőket. De 1900-ban megint szőnyegre került előbb az elemek átváltozthatósága, azután a testek anyagának egysége is.

*Fittica F.*⁶ 1900-ban azzal lepte meg a tudományos köröket, hogy neki sikerült alaktalan foszforból azáltal, hogy ammoniumnitráttal olvasztotta össze, arzéntartalmú vegyületet előállítania. Éppen olyan csodálkozással, mint megütközéssel fogadták ezt a hírt; mert ha a foszfor ilyen egyszerű chemiai beavatkozással arzénvegyületté változhat, mi biztosíthat bennünket arról, hogy a mérgezés gyanúja miatt kiásott hullában kimutatható arzénvegyület nem úgy jött-e létre, hogy az élelmiszerral, vagy gyógyszerrel az elhunyt szervezetébe került foszfor változott át arzénvegyületté?

Fittica értekezésének megjelenése után *Winkler Clemens*⁷ és mások talán kelleténél erősebb hangon válaszoltak *Fitticának* s bizonyították súlyos tévedését.

A néhány évig tartó csendet *Ramsay*⁸ kutatásai törték meg 1903-ban. Ő a rádióaktív jelenségek fölfedezése után azt tapasztalta, hogy a rádium héliumot sugároz ki. Más buvárok is ugyanezt észlelték, minek következtében szükségessé vált az elemek állandóságát hirdető nézetet megváltoztatni olyképpen, hogy az elemek legnagyobb része állandó ugyan, azonban a rádióaktív elemek anyaga, az emberi beavatkozástól függetlenül változó.

A hélium is állandó elem; de az urániumból, a rádiumból, a thóriumból, önként végbemenő változás közben, olyan elemek keletkeznek, amelyeknek anyaga változó.

Nem volt ilyen megbízható eredménye a *Ramsay*⁹ egy másik kísérletének. Ő azt találta, hogy ha a rádium kisugárzása, emanációja, melyet nitonnak, de újabban radonnak is neveznek, cuprisulfát vizes oldatára hat, a cuprisulfát kationjából lithium-kation keletkezik, azaz: az elektromos töltésű réz, elektromos töltésű lithium-kationra változott. Ellenőrző vizsgálatok kiderítették, hogy *Ramsay* megfigyelése téves volt; cuprikationból lithium-kation nem keletkezik.

Ellenben következő kísérletei:¹⁰

⁶ *Fittica F.* Über schwarzen Phosphor und die Umwandlung von Phosphor in Arsen. Chem. Centr.-Blatt 75. évf. I. k. 1191. l. (1900). Chem. Zeitschr. 24. évf. 483. l. (1900).

⁷ *Winkler Clemens.* Über die vermeintliche Umwandlung des Phosphors in Arsen. Ber. d. Deutsch. chem. Gesellsch. 33. évf. 1693. l. (1900).

⁸ *Ramsay, Sir William u. Frederick Soddy.* Versuche über Radioaktivität und Erzeugung von Helium aus Radium. Chem. Centr.-Bl. 74. évf. II. 704. l. (1903).

⁹ *Cameron Alexander Thomas u. Ramsay, Sir William.* Die chem. Einwirkung von Radiumemanation auf Lösungen von Kupfer, Blei u. auf Wasser. Chem. Centr.-Bl. 78. évf. II. k. 1775. l. (1907).

¹⁰ *Ramsay Sir. William u. Rudolf Georg.* Die Edelgase 338—342. l. Leipzig. (1918).

1. ha a rádiumkisugárzás magában, vagy hidrogénnel, vagy oxigénnel sokáig áll, bizonyos idő múlva hélium,

2. ha a rádiumkisugárzás huzamosabban vízzel érintkezik, neon és kevés hélium is,

3. ha ezüstnitrát, vagy cuprisulfát vizes oldatára a rádium kisugárzása hat, lehetséges, hogy xenon, esetleg krypton keletkezik, már olyan eredmények voltak, amelyek följogosíthatnak arra a következtetésre, hogy az elemek átváltozása más elemmé, kísérletileg is bizonyítható.

Ramsay kísérletei meggyőzőbbek volnának, ha mennyiségi tekintetben olyan szabatosság jellemezné azokat, mint jellemezte *Lavoisier* kísérleteit. Nem tudjuk, hogy kísérleteiben az elemek átváltozása teljes-e, vagy részleges? Pedig ez olyan kérdés, amely csak mérleggel dönthető el. Kísérleteiben alig ismeretes a rádiumkisugárzás szerepe is. Lehetséges, hogy nincs kémiai, nincs hőhatása; lehetséges, hogy mint elektromos, vagy mint valami, eddig még ismeretlen energia-féleség végzi elemet-átváltató munkáját; de lehet, hogy a hatás oka összetett, melyben a hő és elektromos hatás mellett tekintélyes része van a kisugárzás legkisebb részei mozgás-energiájának is.

Ramsay vizsgálatait végezve, nem érdeklődött aziránt, hogy az elemek átváltozásaiból lehet-e valami őanyagra is következtetni. De kutatásai alkalmasak voltak nemcsak fölleveníteni, hanem meg is szilárdítani az elemek átváltozásába vetett hitet. Alkalmasok voltak munkára buzdítani azokat a kutatókat, akiknek nagy kísérletező ügyességük, bőséges anyagi eszközük és korlátlan idejük van résztvenni ezekben az érdekes és korszakot alkotó tudományos kutatásokban. *Ramsay*nek csaknem három évtizeddel ezelőtt megkezdett buvárlataiban bőségesen kivették részüket világszerte ismert munkatársai: *Soddy, Collie, Cameron, Gray és Rutherford* is.

Nem merném állítani, hogy *Ramsay* kutatásaival kapcsolatos *Miethe A.*¹¹, ad ¹¹, ¹² charlottenburgi műegyetemi professzornak nagy föltűnést keltő híradása 1924-ben arról,

¹¹ *Miethe A.* Vorläufige Mitteilung über den Zerfall des Quecksilberatoms. Naturwissenschaften. XII. Jg. 597. 1. (1924 VII. 18).

ad ¹¹ *Dr. A. Gaschler* a Zeitsch. f. angew. Chemie 37. évf. 666. 1. 1924 aug. 28-án elsőbbségi igényt támaszt. Közli, hogy ő a kéneseő átváltozását aranyra, már 1922-ben észlelte és több szabadalmat kért eljárására. Mondhatjuk: nem lesz szerencséje — szabadalmának értékesítésével.

¹² *Miethe A.* Gold aus Quecksilber. Naturwissenschaften. XIII. Jg. 635—637. 1. (1925).

hogy *Stammreich* nevű segédjével a kéneseből aranyat csinált. Kísérleteit a Jaenicke A.-féle kéneseólámpával végezte és arra az eredményre jutott, hogy «a kéneseóatóm egyik építőkövét», az aranyat, egytized- és százszáz milligramm között változó, de mérhető mennyiségben megtalálta.

Miethe után *Nagaoka H.*¹³ japáni tudós közölte, hogy nagyfeszültségű elektromos árammal neki is sikerült a kéneseót arannyá változtatni. Ő, a napilapok híradása szerint, eljárását Párisban be is mutatta.

Erthető, hogy a kéneseó arannyá változtatásának hosszú hallgatás után megint szájra került híre, élénk visszhangot keltett szakkörökben. Europa és Amerika kiváló kutatói erős felkészültséggel láttak hozzá az ellenőrző munkához. 1926 második felében már tudtuk, hogy se *Miethe*, se *Nagaoka* nem elég óvatossággal végezte kísérleteit. Bebizonyították, hogy kéneseójük és készülékük részei félrevezetésre elégséges mennyiségű arannyal lehettek szennyezve. Aztán a talált arany mennyiségek is sokkal kevesebbek voltak, hogy sem azokból a kéneseó arannyá változására, vagy az elemek átváltoztathatóságára, merészség nélkül, következtetni lehetett volna.

Miethe kísérleteinek mindegyik bírálója kedvezőtlenül ítéli meg eljárását s hogy erre elég okuk volt, megítélhetjük *Habernek*¹⁴ és két munkatársának következő nyilatkozatából: «Lehetséges, meg fogják találni, hogy egyik elem miként változtatható át egy másikká, kimutatható módon: de a *Miethe*-féle leírás nem ilyen, mert utáncsinálásra — ezidőszerint — alkalmatlan.»

A szakfolyóiratokban f. é. május 1-ig az anyag egységével, vagy az elemek átváltoztatásával foglalkozó közlemény nem jelent meg. Futtában tekintve a dolgot, azt gondolhatnók, hogy ezek a feladatok divatjukat múlták; azután észre vesszük, hogy nem a feladat, hanem csak megnevezése változott. Már vagy hat év óta azt kutatják,¹⁵ hogy *mi történik valamely elem atómjával, ha reá rádióaktív elemek α -sugárzása hat?*

¹³ *Nagaoka H.* Unter Beihilfe von *Y. Sugiwed, T. Asada, T. Machida.* Vorläufige Mitteilung über die Umwandlung von Quecksilber in Gold. Chem. Centralbl. 96. Jg. II. k. 1249. I. (1925).

¹⁴ *F. Haber, J. Jaenicke und F. Matthias.* Über die angebliche Darstellung künstliches Goldes aus Quecksilber. Zeitschr. f. angew. u. Allgem. Chemie. 153., 183. I. (1926).

¹⁵ *Hans Pettersson u. Gerhard Kirsch.* Atomzertümmerung. Verwandlung der Elemente durch Bestrahlung mit α -Teilchen. Leipzig, 1926.

Nagyon finnyás természetű és véglegesen ki nem dolgozott módszerek szerint azt vizsgálják, hogy ha ezekkel az α -sugarakkal bombázzák az elemek atómjait, sikerül-e az α -sugarakat létesítő anyagi részecskék egyikének a hidrogén föltételezett atómmagját eltalálni és helyéből kilőni. Kisst háborús emlékü a hatás magyarázása: de ne felejtjük el, hogy a cél kitűzése a világháború utolsó időszakában történt. Így lőtte ki *Rutherford* a nitrogén atómjából a hidrogéné s következtette, hogy a maradék szén, anélkül, hogy a szén keletkezését bizonyította volna. Ugyancsak ő *Chadwickkel* társulva, az α -sugár hatásának kitette még a bort, fluort, nátriumot, alumíniumot és a foszfort s mindegyiknek bombázását a «H» sugarak megjelenése követte. Ezek a «H» sugarak pedig az által keletkeznek, hogy a sebesen mozgó α -sugarak valamely részecskéje a kísérleti anyag atómjának magrészecskéjét eltalálva, lekötött állapotából fölszabadítja és elégséges sebességgel ellátva, lehetővé teszi, hogy egészen külön sugár létrehozásában vegyen részt. S minthogy a «H» sugarak kis részecskéjének tömegét egyenlőnek találták a hidrogén atómtömegével, az α -sugárzás létesítette új sugarakat a hidrogén vegyjelével különböztették meg.

Eddig még titánnal, chrommal, vassal, rézzel, cinkkel, selennel, brommal, zirkonnal, ónnal, tellurral és jódval végeztek hasonló kísérleteket.

Rutherford Edinburgban, az egyetem laboratóriumában, *Pettersson* és *Kirsch* Bécsben, a Rádium-kutató intézetben szorgoskodnak az új kutatásirány kifejlesztésében. *Aston*¹⁶ iskolája Cambridge-ben, a Cavendish-laboratóriumban, más úton halad s ma még nem látszik, hogy *Rutherforddal* és *Petterssonnal* keresné a találkozást.

Az anyag egységének és az elemek átváltoztathatóságának tétele 2300 évesnél idősebb, de bizonyításával csak 30 év óta próbálkoznak. E 30 év alatt történt megállapítások nem kicsinyelhetők, de a tétel végérvényes bizonyítására nem elegendők.

Tudjuk, hogy a rádióaktív elemek önkéntes bomlása-ként megjelennek különböző sugárzások; a rádium bomlása-ként megjelenik a hélium; tudjuk, hogy az α -sugarak hatására, meghatározott feltételek között hélium, neon, esetleg xenon és krypton is megjelenhet; tudjuk azt is, hogy az α -sugarak

¹⁶ *F. W. Aston. Isotope. Leipzig, 1923. A 67—94. lapokon foglal-kozik az elemek szétbontásával.*

mai elemeinkből hidrogén atómmagokat lőnek ki, vagy szerényebben szólva: távolítanak el.

Ha bizonyítani tudnók, hogy minden ismeretes elem egész tömegében hélium- meg hidrogénmagra és elektronra bontható: akkor mondhatnók, hogy az elemek közös alkotórészei: hélium, hidrogén és elektron; ha bizonyíthatnók, hogy a héliummag hidrogénmagot és elektront tartalmaz: akkor állíthatnók, hogy az elemeknek csak két alkotórésze van: hidrogén és elektron. Ekkor igazságot szolgáltatathatnánk *Proutnak* is, mert a hidrogén volna az az őanyag, amely összesűrűsödve, azaz: polimer módosulatban elektrontól támogatva, létesítené az elemeket.

Ha mindezek kétségtelen igazságok volnának, az atómszétrombolások, vagy az atómok szétbontása után az elemek atómaikat mesterségesen, szinthezissel is előállíthatnók. Előállíthatnók nemcsak annyi elemet, amennyit ma ismerünk, t. i. valami 92-t, hanem végtelen sokat. Ezekből a mesterségesen létesített elemekből állíthatnók elő mind a szervetlen, mind a szerves vegyületeket. Ezek volnának a szó igaz értelmében teljes szinthezisek, mert a mai szinthezisek mind csak részlegések.

De ne bocsássuk szabadjára képzeletünket. Ma még csak az atómok szétrombolásánál tart a kutatás; helyreállításuk eddig még alig került szóba. Igaz, hogy *Paneth* és *Peters*¹⁷ szerint nekik sikerült palládium közvetítésével a hidrogént héliummá összesűríteni: de az átváltoztatást bebizonyítottának még nem tekinthetjük.

Elkedvetlenedem, mikor a rádióaktív testekkel végzett kutatásokról olvasok, mert bánt, hogy nem vehetünk részt e bámulatos jelenségek tanulmányozásában. Erről nem a szellemi, hanem az anyagi erők hiányában kell lemondanunk. Rendkívül drágák a vizsgálati anyagok és a műszerek is. Ha pénzügyi helyzetünk megerősödik, talán az akadályok is eltűnnek és reátermettséggünket a nemzetközi szellemi együttműködésre, a kutatások e legfiatalabb területén is bebizonyíthatjuk.

Abban a reménységben, hogy nemsokára mi is végezhethetünk a rádióaktív testekkel tanulmányokat, a Magyar Tudományos Akadémia LXXXVII-ik ünnepélyes közülsését megnyitom.

¹⁷ *Fritz Paneth és Kurt Peters*. Über die Verwandlung von Wasserstoff in Helium, Ber. d. Deutsch. Chem. Gesellsch. 59., 2039. l. (1926).

2. Fraknói Vilmos emlékezete.

Irta: *Berzeviczy Albert* ig. és t. t. elnök.

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Akadémiánk sokszoros hálával s ezért őszinte kegyelettel is tartozik ama férfiúnak, kinek emlékét, még életében kifejezett kívánságához képest nekem jutott feladatul e körben beszéddel ünnepelni.

Korán fejlődött s tartósnak és bensőnek bizonyult a viszony, mely Fraknói Vilmost hozzánk kötötte. Az Akadémia már a 17 éves ifjában észrevette a leendő kiváló történetirót, mikor egy, 1860-ban avégből kiirt pályázata alkalmával, hogy «adassék elő a magyar nemzet műveltségének állása az első fejedelmek korában és a kereszténység behozatalának története», a «Perdus et pernox» jelige alatt pályázó munka nyerte el a jutalmat s a jeligés levél felbontása a Frankl Vilmos pesti központi szemináriumi papnövendék nevét tüntette elő. Őt évvel később egy levelében¹ még tiltakozott az ellen, hogy egy munkája az Akadémiában éppen a nagygyűlés előtt olvastassák fel, mert «még gyanúját is el akarta háritani annak, mintha hajhászná azt a kitüntetést, melyre még érdemetlen». Mindazonáltal már 1870-ben, tehát 27 éves korában megválasztott levelező taggá s már három év elmúltával rendes taggá, amit nemcsak már akkor jelentős és gazdag irodalmi munkássága, hanem az is megmagyaráz, hogy reá fontos feladatok vártak, melyek miatt lakását is nemsokára az Akadémiába kellett áttennie s ott mint a történeti bizottság előadójának az «Országgyűlési emlékek» kiadását intéznie;² ezt az állását nemsokára a II. osztály titkárságával kötötte egybe.

Tekintélye oly gyorsan nőtt s munkássága oly általános elismerésben részesült, hogy az Akadémia kilenc évvel levelező taggá választatása után legfontosabb tisztségét, a főtitkárit ruházta rá 1879 májusában. Megválasztása ugyan, életfogytig történt, ő azonban irodalmi tevékenységének oly nagy részét állandóan nem áldozhatta föl az igazgatási teendőknek s ezért tíz évvel utóbb lemondott a főtitkárságról s azt — az Akadémia bizalmából — a még díszesebb másodelnöki állással — Széchenyi egykori tisztségével —

¹ Levele Rómer Flóriszhoz Esztergomból 1865 november 11-ikéről, *Nemz. Múzeum levéltára.*

² Levele Ipolyi Arnoldhoz Budapestről 1874 jan. 6-ról. *N. M.*

cserélte föl, melyet a váltakozás gyakorlatának megfelelően, egy három éves cikluson át viselt. Bár ez időben már sokat tartózkodott a külföldön, különösen Rómában, ezentúl is az Akadémia állandó bizalmának jeleiben részesült: 1892-ben az Igazgató-tanács tagja lett, 1907-ben tiszteleti taggá lépett elő. Minde tisztségei csak kifejezői voltak annak az elismerésnek, melyet az Akadémián belül is kifejtett tevékenységével kiérdemelt; amíg Budapesten lakott s egészsége megengedte, egyike volt az akadémiai ülések legszorgalmasabb látogatóinak és felolvasóinak; részt vett a törökországi Corvin-codexek visszaszerzésére irányult kiküldetésben, Ipolyi oldala mellett nagy része volt dísztermünk történeti falképei tervezésében, megrendelésében és ellenőrzésében s nagyszerű alapítvánnyal is ajándékozta meg Akadémiánkat, felajánlván római házát magyar történeti intézetül, melynek kormányzata, alapítványa értelmében egy akadémiai bizottságra van bízva.

Ezek a mi belső, mondhatnám házi jogcimeink arra, hogy a Fraknói Vilmos emléket ünnepeljük és áldjuk. Azonban mélyen érzem, hogy a róla való megemlékezésnek az ország első tudományos testületében azon a széles alapon kell nyugodnia, amelyet az ő tudományos, nevezetesen történetkutatói és történetírói működése a magyar nemzet szellemi életében elfoglal. Kutatói és írói munkájának szinte áttekinthetetlen terjedelme nem menthet föl az alól a kötelezettség alól, hogy jellemzésemet és méltatásomat lehetőleg annak egészére alapítsam, valamint attól sem, hogy tudósi és írói egyéniségének rajzát életfolyása legjellegzetesebb mozzanatainak keretébe helyezzem belé, mert csak ez az életfolyás tette Fraknóinak példátlanul nagy munkateljesítményét lehetővé és másrészt a tudomány szolgálata szempontjából a legnagyobb beccsel és fontossággal bír az a mód, ahogy ő életfolyását tudományos céljainak, feladatainak alárendelte.¹

A nyugati felvidék egy szerény, kis falujában, a nyitrai megyei Ürmény községben ringott a bölcsője nagy történetésziünknek ezelőtt 84 évvel² s szüleitől, kik eredetileg zsidók voltak,³ a Frankl nevet örökölte, melyet csak atyja

¹ Az emlékbeszédnek Fraknói irodalmi műveit ismertető részét itt mellőzzük.

² Született 1843 februárius 27-én.

³ A *br. Forster Gyula* által kikutatott anyakönyvi adatok szerint Fraknói 1843 februárius 27-én született a nyitrai megyei Ürmény községben a héber Frankl Sándor uradalmi orvos és Gerstl Johanna szülöktől; 1845 szept. 12-én kereszteltetett meg kath. hitre ugyanott; keresztstüllei

halála után, 1874 elején, tehát 31 éves korában cserélt fel a magyaros hangzású Fraknói névvel. Korán és nagy határozottsággal választván a papi pályát, miután már mint növendékpap kitűnt több sikeres pályázatával s a doktori fokozatot is elnyerte, már 21 éves korában külföldi katolikus kongresszusokban való részvételével nyitja meg utazásainak végtelen sorát, főképp azért, hogy a mehelni és würzburgi levéltárakban egyháztörténeti kutatásokat végezzen.

Ugyanez időben lesz Nagyszombaton középiskolai tanárrá s kezd foglalkozni Pázmány-monografiájával; a tanárság csakhamar terhére kezd válni, mert heti 13 órában kell a legkülönbözőbb tantárgyakat tanítania s kevés ideje marad saját történeti tanulmányaira.¹ A következő évben pappá szentelik s Esztergomba kerül, mint papnevelő-intézeti tanár és egy egyházi lap² szerkesztője. De már 1870-ben Pestre vágyik s pártfogója, Ipolyi kanonok segítségével kieszközli, hogy a fővárosba helyeztessék át, ahol egyelőre a Szent István-társulat körében nyer megbízatást, melynek elfogadásánál azonban föltételül szabja, hogy búvárlataira és irodalmi munkájára elegendő ideje maradjon.³

Miután a fővárosban való időzése az Akadémiához közelebb hozta, sőt a publicistika terén való próbálkozásra is indította.⁴ 1874 végén váratlanul ajánlatot kapott a Széchenyi grófi nemzetségtől a Nemzeti Múzeum Széchenyi könyvtáránál megüresedett könyvtárhozi állás elfoglalására nézve. Az ajánlat tetszett neki, el is fogadta s bár már a következő nyáron sajnálkozott felette, hogy «a múzeum rabszolgája»,⁵ majdnem öt éven át viselte ez állást, buzgó és üdvös tevékenységet fejtve ki benne, miközben természetesen utazásai, búvárkodásai és irodalmi munkája sem szüneteltek. Sőt annyira megszerette a könyvtárak és múzeumok ügyét, hogy később, már hajlott korában, ez ügy országos szervezésekor ő lett a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője, beköltözött a múzeumba s könyvtárismereteit gyarapítandó még Amerikába is elutazott az ottani, európai fogalmainkat túlhaladó intézmények megtekintése végett.

1878-ban elnyerte a nagyváradi káptalan egyik irodalmi stallumát, mely őt — anélkül, hogy állandóan helyhez kötötte

voltak, ifj. br. Hunyady János (Fr. atyja a Hunyady grófi uradalom orvosa volt) és gr. Hunyady Mária, később Borghese-Aldobrandini hercegné,

¹ Levele Ipolyihoz 1865 márc. 15-ről. *N. M.*

² Új Magyar Sion.

³ Levelei Ipolyihoz 1870—1872-ből. *N. M.*

⁴ Levele Ipolyihoz 1873 ápr. 12-ről. *U. ott.*

⁵ Levelei Ipolyihoz 1874 okt. 6-án és 1875 jan. 20-ról. *U. ott.*

volna — anyagilag függetlenebbé tette s képesebbé arra, hogy utazásaira, tanulmányaira áldozzon, sőt maecenási hajlamát is kielégítse. Anyagi eszközeit még gyarapította utóbb a szentjobbbról nevezett javadalmas apátság elnyerése, míg az arbei püspöki cím s a pápai protonotáriusi méltóság neki az egyházi hierarchiában is érdemeinek megfelelőbb rangot biztosított.

Egész Európára kiterjedő tanulmányútjai mégis leggyakrabban Rómába vonzották s a mult század kilencvenes éveinek vége felé már úgy látszott, mintha lakóhelyét végleg és teljesen az örök városba akarná áthelyezni, ahol XIII. Leó pápa kegyének több jelében részesült, két házat is építtetett magának a Viale del Policlinicon s azok egyikét már ottléte alatt nyitva tartotta történetbúvárok számára, később pedig egészen magyar történeti intézetté alakította át.

Az a magas pozíció, melyet hazai tudományos életünkben és katolikus egyházunkban is elfoglalt s a méltánylás, mellyel működése a katolicizmus középpontjában is találkozott, szükségszerűen vetette föl a kérdést, hogy miért nem foglalta el Fraknói, annyi nagy egyházfejedelem hivatott életrajzírója maga is fényes egyházfejedelmi állásaink egyikét? Az ő életfolyásának ez a nagy negativuma sokat foglalkoztatta nálunk a közvéleményt; magyarázatot kerestek s megtalálhatni vélték azt majd szüleinek zsidó eredetében, majd a szabadkőművességnek őt majdnem egész életén át kísérő gyanújában, majd a Vatikánnak iránta való elhidegülésében, mely Rómából való távozását is előidézte volna. Meggyőződésem szerint minde találgatások többé-kevésbé alaptalanok. Akárhány példa van rá — a közeli Ausztriában is — hogy nem keresztény eredet nem szolgált püspöki, sőt érseki szék elfoglalásának akadályául. A szabadkőművesség vádját ő maga cáfolta meg, úgyszólván «sub specie aeternitatis», végrendeletében; ha arra került volna a sor, azt könnyű lett volna tehát már életében is elnémitania; azonkívül tapasztalásból tudjuk, hogy a római neheztelesek és ellenszenvek sokkal változóbbak, semhogy állandó akadályai lehetnének az egyházi téren való előmenetelnek. A kérdést aligha fogjuk magára teljesen tisztázni, annál kevésbé, mert Fraknói maga koronkint kívánni látszott a püspökséget, koronkint nem. Megvolt benne magában a kétely, vajjon a püspöki állás az ő természetének, hajlamainak, hivatásérzetének megfelel-e? és az kétségtelen, hogy a történettudománynak az a szolgálata, amelynek ő ritka hivatásérzéssel és hűséggel kora ifjúságától végnapjaiig szentelte

életét, egyfelől a szabad mozgásnak, másfelől a szellem összpontosításának oly mértékét követelte meg, amely abban a percben lehetetlenné vált volna, amelyben ő egy egyházmegye kormányzatának helyhez kötött gondjait és felelősségét vállalta volna magára.

Bár a kilencvenes évek vége felé szemműtétet kellett magán végrehajtania, mely egy időre látásától megfosztotta, még eléggé ép és munkás erőben érte meg — 1915-ben — arany-miséjét, azontúl azonban az elvesztett háború lesújtó katasztrófája s helyzetének abból folyó megváltozása, egyesülve magas korával és egy öt évek óta gyötrő, gyógyíthatatlan testi bajjal előidéztek Fraknóinál is az elkerülhetetlen hanyatlást. Nagyváradi kanonoki stallumából, valamint a szentjobbi apátságából merített jövedelmei is e területeknek a hazától való elszakítása következtében mind csekélyebbekké és bizonytalanabbakká váltak s így élete utolsó éveit a nyugtalan bujdosás, kínos vergődés képét nyújtották, amely annál meghatóbb volt, mert szelleme még ekkor sem ismert pihenést s a tollat úgyszólván csak a halál vette ki kezéből, 1924 november 20-án.

Fraknói vérbeli történetíró volt, ki szokatlanul korán adta hivatottságának jeleit, egész lelkével szánta magát e hivatásnak s emellett késő vénségeig törhetetlen hűséggel és sohasem fogyó szorgalommal kitartott. Első, pályanyertes műve jelszavául Cassiodorusnak azt a mondását választotta, mely szerint éjjel-nappal forgatnunk kell elménkben atyáink emlékeit, vizsgálni nemzetünk bölcsőjét, múltjának évkönyveit és emlékeit, mert rút dolog saját honunkban idegennek lenni.¹

Nála a legteljesebb és legszebb összhangban találjuk a történetíró kutató és feldolgozó feladatának megoldását, mely mindinkább veszendőbe menni látszik ma, mikor a forrás-és adatközlés bősége mellett a feldolgozás elapadása majdnem azt a benyomást teszi, mintha a jelen nemzedék csak napszámos-feladatokat kívánna végezni egy jövő nemzedék alkotó tevékenysége számára. Amit Szalay László mondott, hogy a történetíró felváltva kézműves és művész tartozik lenni,² azt Fraknói teljes mértékben megértette, átérezte és követte.

Fáradhatatlan kutató volt és szerencsés kutató; kutatásai őt Európának majdnem minden tájára elvitték: Koppen-

¹ Perdius et pernox patrum memorias revolve, scrutare gentis tuae cunabula, regestas et annalium monumenta observa: turpe enim est in patria sua peregrinum esse.

² *Magy. története* I. köt. Előszó VI. l.

hágában járt és Spanyolországban, Krakóban, Boroszlóban, Drezdában, Mechelnben és Würzburgban, Konstantinápolyban és Belgrádban, Olaszországnak majdnem minden nevesebb levéltárában dolgozott, de leginkább, természetesen Róma kötötte le. Kutatásai mindig közvetleu célokat szolgáltak, de amit a keresett anyagon kívül följegyzésre méltónak talált, azt is följegyezte s ezek a jegyzetei nagybecsű irodalmi hagyaték gyanánt maradtak reánk. Anyagi helyzete s bőkezűsége megengedte neki, hogy azokat, kik munkájában segítettek, vendégszeretetével jutalmazza, ami természetesen szívesen látott vendéggé tette őt mindenütt, hová kutatásai vitték.

Amily elismerő volt mások szolgálatai és eredményei iránt, oly kevéssé látszott a maga munkáját valaha megelégneni; láttuk történeti műveinek rengeteg tömegét; azt részben az a körülmény is megmagyarázza, hogy sok dolgot kétszer írt meg: kisebb tanulmányok közlése vitte rá, hogy az illető tárgyat nagyobb összefoglalásban is feldolgozza, így aztán a kisebb monografiák beolvadtak a nagy műbe; míg viszont arra is vannak nála példák, hogy nagyobb feldolgozásokat utóbb szűkebb keretbe vonva alakított át. 1865-ben lelkes örömmel üdvözölte a «Századok» megindulását s a szerény kezdőnek akkor felajánlott munkatársi tevékenysége nagy erősségévé és diszjévé vált utóbb legregibb történelmi folyóiratunknak.¹

Fraknóit mint történetírókat sok pályatársa fölébe kellett hogy emelje egészen rendkívüli és sokoldalú műveltsége, olvasottsága s világlátottsága s még késő aggkorában is folyton gyarapítani igyekezett ismereteit; munkássága kezdetől fogva kiterjedt a jogtörténelemre is, melyet becses művekkel gazdagított s élete legutolsó szakában a közjog s a publicisztika terén is nyomokat hagyott hátra.

Fiatalkori tankönyveitől eltekintve, művei mind a monografia terén mozognak, bár ez a forma egyes esetekben nagyon tágkörű értelmezést nyert, mikor például a Mille-náris magyar történelem számára a Hunyadiak és Jagellók korát, tehát egy majdnem egy évszázadot felölelő korszakot dolgozott fel; különös szeretettel művelte az életrajzokat, melyek terén páratlanul gazdag tevékenységet fejtett ki. Életrajzai is többnyire korrajzokká bővülnek, mint ahogy általában Fraknói szerencsésebb volt a kor- mint az egyénfestésben; életrajzainak alakjai a történeti meg-

¹ Lásd Pesty Frigyeshez 1865 május 8-ról írt levelét a *N. Múz.* levéltárában.

ismerés minden eszközének fölhasználása mellett is ritkán lépnek a maguk életteljes valóságában elénk. Ezt még Mátyás királyra is elmondhatjuk, kinek történelmi képét pedig tagadhatatlanul sok új vonással és színnel tette érzékelhetővé. S ezt ő maga is érezni látszott. Mikor egy, ugyanazon korból merített életrajzi mű megjelent s ő azt elolvasta, azt az elhatározását jelentette ki, hogy a meglátott új nyomokon indulva Mátyás életrajzát újra akarja megírni; újabb kutatásokat folytatott is, újabb adalékokat bocsátott közre, de más feladatok csakhamar elvonták őt e szándéka megvalósításától.

Fraknóit történetírói stílusa is határozottan legjobbjaink közé emeli. Komoly egyszerűsége, a cikornya és dagály kerülése ha meg is fosztja műveit a mohón olvasottak előnyétől, viszont megóvjá azokat a köznapiság és alantaság, az adomázó bőbeszédűség árnyoldalaitól. Ahol az olvasóra különösebben hatni akar, ott kissé szónokiassá lesz és szereti az emlékezetünkbe bevésődő sententiák fölállítását. Szóval nem veti le soha egészen a cothurnust, de ridegen kerüli a hatáslesés olcsó eszközeit. Stílusa is mutatja, hogy át van hatva a történetírói hivatás ama tisztaságának és komolyságának a tudatától, amelyet Thiers oly szépen fejezett ki, mondván, hogy a szellem minden alkotásai között a legtisztább, a legszemérmesebb, a legszigorúbb, a legmagasabb és egyúttal legalázatosabb a történetírás. Ez a büszke, világos látású és szerény múzsa mindennekfölött megkívánja, hogy pipere nélküli öltözékben jelenjék meg.¹

A felfogásnak ez a formára vonatkozó komolysága és szigora jellemzi Fraknóit történeti ítéleteiben is: az elfogulatlan, pártatlan tárgyilagosságra való törekvés. Számos írott nyilatkozatát is birjuk, mely ennek a tárgyilagosságra való törekvésnek meggyőződéssel alapuló tudatosságát mutatja.

Ez a törekvés Fraknóinál szorosan összefügg életének azzal a nagy problémájával, amely a történetírói és papi hivatásnak személyében való egyesülése által volt adva. Ő egyforma lelkesedéssel, mondhatni rajongással csüggött mindkét hivatáson, sőt a papit talán még gondviselésszerűbbnek érezte, mint a historikusit. Rendkívül nagy véleménynyel volt az egyház hivatásáról az emberi dolgokban — hazája sorsa körül is, — és ebből folyt nagy véleménye a papi állásról, annak politikai rendeltetéséről s annak

¹ Histoire du Consulat et de l'Empire XII avertissement de l'auteur XVIII 1.

különleges szerepéről a történetírás terén is. Nem ok nélkül választott biográfiái, emlékbeszédei tárgyául legtöbbször kiváló papi személyeket;¹ nem ok nélkül utalt mindig a magyar történelem művelése körül érdemesült papokra: Prayra, Katona Józsefre, Fesslerre, Horváth Mihályra, Ipolyira. A Monumenta Vaticana megindításánál sajnálatát fejezte ki afölött, hogy annál világi munkaerőket is kénytelenek igénybe venni s reményét arra nézve, hogy jövőben elegendő papi szakember fog rendelkezésre állni, — mintha a vatikáni levéltár okmányainak kihasználásánál világiaknak nem is illenék szerepet adni.² Az egész vállalatot kizárólag a káptalanok adakozására kívánta alapítani. «Mily dicsőség háramlanék ebből a magyar egyházra — írja, — mily előny a magyar papságra, e nagy célnál a szentszék és a magyar tudományosság, az egyház feje iránti hódolat és a nemzeti dicsőség eszméi együttesen forognak szőnyegen.³ Magyarországon — úgymond, — a Forgáchok, Pázmányok és Szelepcsényiek politikája megmentette a történelmi hagyományok folytonosságával az alkotmányos intézmények életét.»⁴

Papi eszményképét, melyet annyi nagy pap életének tanulmányozása nyomán alkotott meg magának s melyet élő pályatársai között leginkább Ipolyiban látott megtestesülve, a vallásosság és papi buzgalom, főpapi bőkezűség mellett főkép az irodalmi munkásság vagy államférfiúi érdemek jelességeinek egyesülésében vélte megtalálni. Meggyőződése volt, hogy «az egyház, mielőtt szava a koronák tanácsában és a törvényhozó testületekben mérvadó lett, a népek irányzásának hatalmát már korábban gyakorolta. Ma is, a politikai uralomért versengő irányok mérközései középett, a nemzeti és művelődési, ethikai és humanitárius feladatok körében termékeny mező nyílik hazafiúi ambíciója és egyházi kötelességérzete kielégítésére.»⁵

Mert érezte, hogy «az író és pap között a személyben fennálló kapcsolat természete tanulságokban gazdag», s ennek a kapcsolatnak a következményei kiváltképen a történetírás terén idézhetnek elő kötelesség-összeütközéseket, Fraknói fiatal kora óta számolt ez összeütközések lehetőségével s

¹ Életrajzai Pázmány Péterről, Vitéz Jánosról, Tomori Pálról, Váradi Péterről, Bakóczról, Karai Lászlóról, Henckel Jánosról, jellemrajzai a pápai diplomatákról és Mátyás király papi diplomatáiról, emlékbeszédei Horváth Mihályról, Ipolyi Arnoldról, Rómer Flórisról.

² *Századok* 1884. 89 s. köv. l.

³ Levele Ipolyihoz 1881 jún. 29-ről *N. Múz. l. t.*

⁴ *Akad. eml. beszéd* Ipolyi felett 1888 máj. 6.

⁵ *U. ott.*

igyekezett magát azok eseteire követendő irányelvekkel vértetni föl.

Már 1868-ban első, nagy Pázmány-kiadása előszavában hangsúlyozza, hogy «az események fölfogásában, az egyéniségek megbírálásában elfogulatlan és részrehajlatlan igyekeztem lenni; de nem vágyódom azok dicsősége után, kik az igazságosságot a közönyösséggel, a tárgyilagosságot a szintelenséggel azonosítják. A kath. egyházban Isten művét, a szabadság és haladás, a fölvilágosodás és jólét emeltyűjét látom; de azért nem kellett azon következőényre jutnom, hogy minden intézmény, törekvés és egyéniség, mely katholicus jelleggel bír, szent, helyes és kifogástalan s mind ami a kat. egyházon kívül áll, rossz, helytelen és átkos». Mikor — sokkal később, már 1901-ben, — közrebocsátotta vatikáni kutatásai alapján a «Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a szentszékekkel» című munkája első kötetét, — melyben, természetesen, számolnia kellett azzal is, hogy az egy katholicus irodalmi társaság, a «Szent-István-társulat» kiadványa, — ennek előszavában, a kath. egyház hazánk körül szerzett érdemeinek dicsőítése után ezeket írja: «A történetíró hivatását: az igazság keresésében az elfogulatlanságot és előadásában a tárgyilagosságot, lelkiismeretesen igyekeztem betölteni. Köztudomású, hogy az egyházi írónak egyáltalán nem kötelessége elvitatni vagy elpalástolni az isteni mű gyarló szolgálóinak tévedéseit és fogyatkozásait, melyek az egyháztörténet több lapjára homályt vetnek, de az egyház isteni szervezetén alapuló tekintélyét nem ingathatják meg.» E helyes célkitűzés után a mű befejezésében¹ azután már határozottabban nyilvánul meg a pap-történetíró álláspontja, mely szerint «a tények néma ékesszólása hirdeti, hogy attól kezdve, amikor II. Sylvester a korona adományozásával a független magyar állam megalapítását lehetővé tette és biztosította, az országnak a török járom alól XI. Ince pápa hathatós közreműködésével történt felszabadításáig a magyar nemzet vallási, kulturái és állami életének minden nevezetesebb mozzanatában a pápák vezető és támogató, oltalmazó és mentő karjaival találkozott. A szentszék diplomáciája a szolgálatában álló emberek gyarlóságainak tüneteitől nem lehetett ugyan mindig ment, de a sötét pontok eltűnnek abban a fényárban, mely az atyai szeretet, a politikai bölcsesség és a nemes áldozatkészség nyilatkozataiból sugárzik ki. Amazokat föltárva, ezt nem homályo-

¹ III. kötet, 1903.

síthatjuk el». Hasonlóképen nem fél attól, hogy azoknak az összeütközéseknek a tárgyalása, melyeket Magyarország uralkodóinak s államférfiainak álláspontja a szentszékekkel szemben időnkint felidézett, «árnyékot vethetne arra a hódolatra, mellyel a magyar nemzet Szent Péter utódai előtt mindenkor meghajolt».

Fraknoi munkái minden tárgyilagosságra való törekvése ellenére nem maradhattak ellentmondás nélkül. Elismerendő objektív ítélete például a főkegyúri jog kérdéseiben vagy a gr. Széchenyi Ferenc korabeli szabadkőművesség megítélésében, Bakócz birtokvágyának, Vitéz János pártütésének helytelenítésében. De tagadhatatlan bizonyos fokú közönye a nemzeti jogok melletti küzdelmek iránt, ott ahol azok a protestánsok jogainak kivívásával párosúlnak, habár viszont elismerő a protestantizmus érdemei iránt a kultúra terén; és kétségtelen, hogy a pápai politika tényeinek bírálatában való szabadság és bátorság tekintetében nemcsak Horváth Mihály, hanem a kifogástalan katolikusnak elismert Pastor is messze túlhaladja őt. Fraknoi rendesen elsiklik az olyan — épen a renaissance-korában, melynek annyi művét szentelte — nagyon gyakori tények fölött, melyekben a vatikáni politikát vezető indítékok nem kifogástalanok. Szinte képtelen valami vitás kérdésben igazat nem adni a pápáknak, még ott is, ahol a tőle annyira csodált Mátyás királlyal álltak szemben.

Ahol aztán felfogása polémiát idézett elő, ott ő szilárdan és férfiasan megállotta helyét. Ismeretes polémiája Kossuthtal a Martinovics-féle összeesküvés tárgyában; nálunk a közvélemény — Kossuthtal együtt — főkép vértanúhaláluk miatt, bizonyos eszményi fényben látta a magyar jakobinusokat, kik valójában nem oly nagyon veszélyes s kissé zavaros elméleteket hajhászó forradalmárok voltak. Fraknoi meglehetősen alantas jellemnek mutatta be fejökét, Martinovicsot; ez sokaknak fájhatott, de a történeti igazság szempontjából a Fraknoi adatai megdönthetetlenek. A Budapesti Szemlében Marczali szállott vele szembe. a Történelmi Társulatban gyakran volt heves összecsapása Thalyval, főleg a jezsuiták megítélése körül. Ő e támadásokat annál érzékenyebben fogadta, mert a papi rend ellen irányzottaknak tekintette, melyeknek célja a Történelmi Társulatban a «papi befolyás»-t megtörni; egyes protestáns írók is melléje állottak s elégtételül nagy többséggel megválasztották alelnöknek, amit ő ugyan el nem fogadott, de a kimenetelben mégis a maga diadalát látta s úgy érezte,

hogy ezzel a káptalannak is, melyhez tartozik, becsületet szerzett.¹

A háború kitörésével reánk zúdult világesemények nagysága őt valósággal megbűvölte; nem hagyta ugyan teljesen abba történeti kutatásait, de mohón esett neki az egykorú események tanulmányozásának s irodalmi tárgyalásának, amit annál könnyebben tehetett, mert ez időben már Bécsbe tette át lakását, ahol közelebb volt az intéző tényezőkhöz s a levéltári forrásokhoz. Egész sorát bírjuk tőle a jobbára német nyelven is megírt értekezéseknek, melyek mind a háború kifejlődését és lefolyását, a hármasszövetség «agoniáját», Olaszország, később Románia hadbaszállását stb. tárgyalják. Ezzel az új feladattal szemben is Fraknoi mindenekelőtt megalkotta magának elvi álláspontját, mondván, hogy «a történetíró a tárgyilagosságot, melyet rég letűnt századok alakjaival és eseményeivel szemközt elsajátított, a hatalom tényleges birtokosai irányában is képes érvényesíteni».²

A hatalom változó birtokosait nem is kímélte Fraknoi e röpirataiban, de gondos és szorgalmas munkája ellenére a történeti igazság megismerését általában nem vihette sokkal előbbre. Szerette munkáiban hangsúlyozni, hogy ő nem mint publicista, hanem mint történetíró ítéel dolgokban, ez azonban épen nagy tévedésről tanúskodik. A történetíró képzett és gyakorlott, történetismeretének szilárd alapján nyugvó ítélete megállapítható tények megítélésében mindenestre biztosabban igazodik el, mint a napi politika céljait szolgáló tollharcoknak nem elfogulatlan s könnyen megteveszthető bajnokaié. Azonban, hogy a történetíró mint ilyen ítélkezzék, arra mindenekelőtt az események teljes, mindenoldalú és biztos ismeretére van szükség, ez pedig egykorú eseményeknél, melyeket csak a hírlapokból, a részesek közléseiből, s a kormányok saját hivatalos kiadványaiból ismerünk, teljesen hiányzik; ez csak a későbbi események magaslatáról, mikor már sok hazugság szétfoszlott és sok titokról lehullt a lepel, válik lehetségessé.

Ezen iratai egyikében³ Fraknoi elárúlja azt is, ami a pápai hatalomról táplált ideális felfogásnak egészen megfelelő, de a gyakorlati politikában naivitás benyomását teszi,

¹ Levele Ipolyihoz 1875. ápr. 1-ről, Römer Flóriszhoz 1878. dec. 5-ről, Ipolyihoz 1885-ből: *N. M.*

² Tárgyalások az olasz neutralitás biztosítása érdekében. Különnyomat 1915. 31. lap.

³ A hármasszövetség agonija. B. Szemle 1917. 482. szám, 27. l.

hogy 5 1915. május 2.-án levelet intézett gr. Burián külügyminiszterhez, amelyben azt javasolta, szólíttassék fel a pápa, hogy elhagyva a Vatikánt, menjen el a Quirinálba az olasz királyhoz és személyes megjelenésével igyekezzék őt a háborúba való beavatkozástól visszatartani. Ez a javaslat ily alakban természetesen Bécsben sem fogadtatott el s még kevésbé fogadtatott volna el Rómában, bár a pápa bizonyos békéltetési kísérleteket tényleg tett, melyek azonban eredménytelenek maradtak.

Azonban Fraknói nemcsak írói tollával szolgálta a tudomány és közművelődés ügyét, hanem becses szolgálatakat tett annak a tudományos munka megszervezése s a közművelődés eszközeinek elterjesztése körül is. Múzeumi könyvtári tevékenységéhez fűződő érdeme a Magyar Könyvszemle megindítása 1876-ban, mely által a magyar bibliografia s könyvtárügy állandó szakközlöny birtokába jutott. Ugyancsak ő indította meg a családi levéltáraknak örök letétképen a Nemzeti Múzeumban való elhelyezését, melyet a közönség oly szívesen karolt föl, hogy eddig már a letéteményezett levéltárak száma 125-re emelkedett. Ennek az intézkedésnek a becse a kutató munka szempontjából rögtön szembeötlött, mert hiszen a családi levéltárak legnagyobb része azelőtt nem volt hozzáférhető, vagy legalább tudományosan nehezen használható, sőt legtöbbször nem is volt szakszerűen rendezett állapotban. Azonban egy másik, még fontosabb előnye ennek a központi elhelyezésnek csak újabban, viszonyaink változása következtében lett nyilvánvalóvá. Most, mikor hazánk két harmadrésze elszakított, most tudjuk csak megbecsülni a Fraknói akciójának gondviselészerűségét, mert hány családi levéltár lett ezáltal és csakis ez által az ország részére megmentve.¹

A történelmi kutatás ügyét kívánta szolgálni Fraknói a Római Történelmi Intézet nagylelkű megalapításával. Ez az intézet az alapító által már említett római házában tekintélyes könyvtárral s némi egyéb berendezéssel már 1895-től kezdve szolgálta rendeltetését, egyelőre azonban csak úgy, hogy Fraknói benne lakván, sok esetben vendégül látta a kutatókat. Ez időben látott napvilágot b. Hornig Károly veszprémi püspök bőkezűségéből a «*Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis*» mintaszerű kiadványa. Később, mikor az alapító elköltözött Rómából, házat egész berendezésével a magyar államnak ajándékozta oly kikötéssel, hogy

¹ Lásd e tárgyra nézve *Áldássy Antal*nak még csak kéziratban levő emlékbeszédjét Fraknóiról a Genealogiai és Heraldikai Társulatban.

az mint Magyar Történeti Intézet az Akadémia egy külön e célra rendelt bizottságának vezetése alatt álljon. Az intézet ünnepélyes megnyitását megakadályozta a közbejött háború, melynek ideje alatt az épület, mint ellenséges állam tulajdona, zár alá helyezettvén, a spanyol kir. követség jóakaró oltalma alatt állott. A béke megkötése után az olasz állam sietett azt, mint kulturai célt szolgálót, rendelkezésünkre visszabocsátani s azóta az intézet alapítójának szellemében — bár küzdve a nehéz viszonyokkal — dicséretesen működik, azonban költségei fedezéséről az állam kénytelen gondoskodni, mert Fraknói azt a szándékát, hogy a fenntartás céljaira is megfelelő alapítványt tegyen, a beállott mostoha viszonyok következtében meg nem valósíthatta.¹

Tevékenysége a könyvtár- és múzeum-ügy felkarolása körül szélesebb alapot nyert s még hathatósabb lett, mikor a múzeumok és könyvtárak főfelügyelőjének állását foglalta el, melynek hatásköre hajlott kora mellett is élénken ragadta meg figyelmét. Szívesen járt vidéken is új intézmények létrejöttének biztosítása, vagy azok felavatása céljából; a külföldi könyvtárakban is különös figyelmet fordított a magyar bibliografiát érintő jelenségekre, — mint említettük — kiküldetésben Konstantinápolyban is járt, a Mátyás könyvtárának odakerült maradványait visszaszerezni igyekeztén.

Már a múzeumok ügye, melyet oly lelkesen felkarolt, magával hozta Fraknóira nézve bizonyos közönségét a tudomány és a művészetek iránti érdeklődésnek. Ez az érdeklődés a művészetek iránt lelke legbensőbb hajlamának felelt meg s annak a felfogásnak, melyet ő az egyház művészetpártoló moecenátusáról alkotott magának s műveiben is sok nagy főpap érdemeként méltatott. Mindkét, 1874-ben és 1884-ben Budapesten rendezett ötvösműkiállítás elragadta őt, főképp azért, mert megmutatta, mily régi és nagy kincsei vannak a magyar kath. egyháznak.² Már 1870-ben cikket írt Ipolyi Arnold — akkor még csak kanonok — művészeti gyűjteményének ismertetésére.³

Mihelyt maga is tehette, a nagyobb javadalmasokét is meghaladó bőkezűséggel pártolta Fraknói a képzőművészetet, különösen kegyeletes célú megrendelések által; meg-

¹ Lásd *Áldassy* emlékbeszédjét Fraknóiról az Orsz. Pázmány-Egyesületben: Kath. Szemle 1925 okt. 457—458. l.

² Kelet nélk. levele Rómer Flóriszhoz N. M.

³ 1871. máj. 19-iki lev. Ipolyihoz U. o.

festtette azt a képet, mely a nagyszombati egyetemnek Pázmány általi alapítását ábrázolja és főképp az ő buzgó-ságának s áldozatkészségének köszönhető, hogy a nagy egyházférfiú, kinek már életrajzával is emléket állított, Pozsony főtemplomában, hová temetkezett, méltó siremléket kapott. Ugyancsak ő gondoskodott róla, hogy II. Sylvester pápának halhatatlan tette, a magyar királyi korona adományozása, a római Laterán-bazilikában egy magyar művész domborműve által megörökíttessék.

Fraknói nemes művészpártolását azzal akarta megkoronázni, hogy Rómában, a történeti intézet mellett a tanulmányaikat s munkájukat az örök városban folytató magyar művészeknek is házat emel. A ház felépült s az intézet szervezésére vonatkozó tárgyalások az 1904. év folyamában annyira haladtak, hogy az akkori vallás- és közoktatásügyi magyar miniszter indítva érezhette magát az alapítónak nagylelkű elhatározásáért a képviselőház nyilvánossága előtt köszönetet mondani.¹ Azonban az intézet jövőjének biztosítására vonatkozó tervek főképp egyház-kormányzati téren váratlan akadályokba ütköztek s e körülmény annyira elkedvetlenítette Fraknóit, hogy lemondva szándékáról, a művészeti célokra szánt római házat eladta.²

Boldogult nagyérdemű tagtársunk élete, hosszúsága ellenére nem lett volna ránk nézve oly gazdag, oly termékeny és hasznos, ha ő annak felhasználásában mesternek nem bizonyult volna. Egyízben azt írta Ipolyinak, hogy az «ars fruendi» tudományában senki oly virtuozitást nem ért el, mint ő, t. i. Ipolyi.³ Ez esetben a levélíró vagy a saját lelke tükrében látta annak jelességét, kit megdicsérni akart, vagy csakugyan eltanult valamit Ipolyitól, kit különben is oly nagyra tartott. Az bizonyos, hogy az élet művészetét, azt a képességet: az életet okosan, szépen és hasznosan élni át, alig sajátította el valaki oly teljesen, mint Fraknói. Ezt részben életbölcseletétől egyensúlyozott lelkiéletének köszönhette: mikor valami mellőztetés érte, azt írta egy barátjának: «Régi elvem: esztelenség meg nem becsülni azt, amit birunk, mert még többet nem értünk el.»⁴ De az

¹ *Képviselőházi Napló* 1901—1906. XXVIII. köt. 81. l.

² E meghiusult alapítás történetét a vonatkozó levelezés közlésével maga *Fraknói* mondja el abban «A Római történeti és művészeti intézetek ügyében» című kis füzetében, melyet 1905-ben «jóakaróihoz és barátaihoz» intézett «bizalmas előterjesztés» alakjában nyomtatott ki. (Akad. Könyvtár.)

³ 1884 okt. 31-ről k. levél, *N. M.*

⁴ 1897 márc. 24-éről k. lev. Ortvyhoz *U. ott.*

öntudatosná lett életművészet nála főképp három elemből alakult ki: barátságaiból, utazásaiból és munkaszeretetéből.

Fraknói rendkívül jó barát tudott lenni. Még ma is élünk néhányan, kik barátságával dicsekedhettünk s erről tanuságot tehetünk. Persze barátai legtöbbször már vele együtt a sir takarja. Akit barátságára méltónak ismert meg, ahhoz aztán többnyire az egész életen át hiven ragaszkodott, azért mindent megtenni kész volt s azzal kereste is az együttléteket. Bár érzékeny természetű volt, könnyen engesztelődött s egyáltalán nem volt haragtartó; így aztán lehettek régi barátságai. Rómer Flóris, Bubits Zsigmond, br. Hornig, Trefort, Ipolyi, gr. Zichy Géza, Tárkányi Béla, Szilágyi Sándor, Grünwald Béla, Szily Kálmán, később Szalay Imre s Fejérpataky is meghitt barátai voltak; bár a Történelmi Társulatban néha szembekerültek, tartotta a jó barátságot Pulszkyval és egész családjával is. Az együttes utazás legerősebb próbája a baráti összhangnak s ő mégis szeretett együtt utazni Treforttal, Szilágyival, Tárkányival, Bubitscsal, s hívogatta őket, ha nélkülök járt külföldi szép helyeken. Rendkívül vendégszerető volt, szeretete a baráti Symposiumokat, melyeknél nem annyira az ingyenség, mint inkább a kölcsönös bizalmas megnyilatkozás és eszmekeltő társalgás vitte a főszerepet; az ily baráti összejövetelekbe szellemes nőismerőseit is szívesen bevonta. Amint maga szeretett vendégeket látni, úgy örömmel ment el barátaihoz is vendégül különösen a barsszentkereszti püspöki vár, melyhez a Pázmány Péter emlékei is fűződtek, volt az Ipolyi ottani püspöksége idejében legkedveltebb vidéki tartózkodási és üdülőhelye.

Leggyöngédebb volt viszonya Rómer Flórishoz és Ipolyihoz s e viszony emlékét számos levél is őrizi. Rómert, ki jóval idősebb volt mint ő, atyjaként tisztelte, apám-uramnak szólította néha tréfásan leveleiben, magát pedig fiának vallotta. Ipolyi iránt nemcsak barátsággal, hanem határtalan tisztelettel, mondhatni rajongással is viseltetett. Az idősebbnek, Ipolyinak korai haláláig eltartott szép viszony létrejött tulajdonképen sajátságos véletlennek volt köszönhető. Mint központi szemináriumi papnövendék Fraknói ugyanannál az antiquariusnál szerezte könyveit, akihez Ipolyi is járatos volt; ettől hallotta, hogy ez utóbbi, mint akkor már hírneves tudós, az ő személye iránt érdeklődött és ígérte, hogy épen akkor pályadíjat nyert, még csak kéziratban létező munkája átdolgozásában segítségére lesz. Fraknói rögtön levelet írt Ipolyinak, hivatkozott rá, mennyire tiszteli őt,

mint a Magyar Mythológia szerzőjét s kérte «kegyeskednék az ifjúnak, ki alig lépte át azon nagyterjedelmű labirinth küszöbét, melyben az érett férfiú is könnyen eltévedhet, segédkezet nyújtani.»¹ Rátaláltak egymásra s a viszony oly gyorsan fejlődött, hogy öt évvel később a fiatal pap az esztergomi levéltárakban már a hírneves kanonok számára kutat, még később a Magyar Encyklopedia szerkesztésében az ő utasításait kéri s 1872-ben az akkor már püspöki méltóságra emelkedett Ipolyinak Pesten — mint maga vallja — «ügyviselője, teljhatalmú minisztere», s ezt az állást örömmel akarja tovább viselni, neki utazásairól, kutatásairól beszámol. Mikor pedig az ő legnagyobb öröme Nagyváradra, az ő kanonoki székhelyére áthelyezett püspök hirtelen meghal, levélben vallja, mily mérhetetlen bánat e veszteség, mily kimondhatatlan a fájdalom, mely lelkét eltölti; napról-napra jobban siratja az elhunytat!²

Különösen tanulságos az, miképen tudta Fraknói magára nézve megszámálhatatlan utazásait és váltakozó tartózkodásait élvezetesebbé tenni. Mindig a vágy vitte s a vágyat kielégítő gyönyörködés jutalmazta meg. Egyszer az erdőbe, máskor a havasok közé, még máskor a tengerhez, majd meg keleti, de legtöbbször olasz földre vágyott és sohasem késett vágyát azon frissében kielégíteni. A hazai helyek között a már említett Barszentkeresztben kívül különösen Püspökfürdő erdei magánya vonzotta és a Táttra bércsei; ez utóbbiakat öreg korában télen is fül szerette keresni s e látvány leírhatatlan gyönyörűségei jótékonyan hatottak rá.³

Bámulatos az a mindvégig megőrzött fiatalos lelki üdeség, amellyel benyomásokat fölvenni, a látottakban gyönyörködni tudott, azok fölötti elragadtatását másokkal közölni sietett. Maria-Wörth csöndes, elszigetelt magányában szeretett egyedül csolnakázni; Veldesben azt találja, hogy az ottani tó Ausztriának bár legkisebb, de legszebb tava; napi munkájának elvégzése után fürdik, csolnakázik, sétál; a vár komorságát összehasonlítja Bars-Szentkereszt élénk derűtségével; jár az Ampezzo-völgyben, hol a Dolomiták nagy benyomást tesznek rá, meglátogatja Heiligenblutot a Gross-Glockner tövében. Abbaziába, Voloscába a tenger vonzza, a ligetek balzsamos illata, a séták az olajfák árnyékában, itt minden ambicióból kigyógyultnak érzi magát, csak egészséget, munkakedvet, békességet kíván; néha oly szép-

¹ 1860. okt. 27-ről k. levél. *N. M.*

² 1861-től kezdve írt számos, részben kelet nélküli levél Ipolyihoz. *U. o.*

³ Levele Ortwayhoz 1906 febr. 11-ről. *U. o.*

nek tünik fel neki e tengerpart, hogy fölöslegesnek találja Nápolyba vagy Nizzába menni. Németországban Goslar ragadja meg figyelmét, a német császárok ősi székvárosa. Kopenhágai látogatása alkalmat ad neki, hogy megfürödjék a Sand hullámaiban; Scheveningenben is fürdőzik s ott angolul tanul és ellátogat a régi Leydenbe gr. Apponyi Sándor társaságában. Angolországban Trefort a kalauzja: főkép Durham és Edinburgh ragadják meg figyelmét; Cambridgeben az anglikán vespera meghatja, bámulattal és tisztelettel ír az angol kultúráról. Krakóban is tölt három napot, ami régi vágya volt s e város túlszárnyalja várákozásait.¹

Majd keletnek fordul; Athén is meghaladja felfokozott várakozásait; az Akropolis kétségkívül legszebb, leg-tiszteletreméltóbb romja a világnak, mélyen meg van hatva, mikor először szent megilletődéssel jár oszlopai között; Eleusist, Korinthot, Mykenét és Korfut is meglátogatja. Palestinában nagyon boldog napokat töltött: a lovaglást és a sátrak alatti tanyázást fölötte élvezetesnek találta. De a legnagyobb benyomást Konstantinápoly teszi rá; azt írja, hogy mindaz, amit életében látott, elhomályosul e hely ragyogó szépsége mellett. Ismételve jár ott s elsőízben tizenöt «boldog» napot tölt a török fővárosban, melynek szépségei annyira elragadják, hogy folytonos extasisban él. Konstantinápolyról kellene elmondani, hogy «veder e poi morir»: csak most van valódi fogalma a természet szépségeinek sokféleségéről. Mily kár — mondja, — hogy a világ e legszebb helyét oly nép bírja, mely a keresztény civilizáció esküdt ellensége ma is, mely lassan bár, de feltartóztathatatlanul megy az enyészet felé és pusztulás színhelyévé teszi e földi paradicsomot.²

A Fraknói külföldi tartózkodásának túlnyomó része azonban Olaszországnak jutott; keresztül-kasul járta ez országot, legtöbbit oly helyeken időzve, ahová tanulmányai vonzották. Elragadtatással ír Pegliről s különösen a bordigherai pálmaligetéről, Flórenc, Ravenna fenséges műemlékei ritka élvezetet nyújtanak neki. Bellaggio, a comoi tó partján elbájolja út: ábrándjait és álmai hő óhajtasait megvalósítva látja itt, sőt a valóság hihetetlen mértékben meghaladja

¹ 1875., 1878., 1879., 1880., 1883., 1884., 1885. és 1886. évekről való s részben kelet nélküli levelei Rómerhez, Ipolyihoz és Pesty Frigyeshez. *u. ott.*

² 1886., 1906. és meg nem jelölt évekből való levelek Rómerhez, Ipolyihoz és Ortvayhoz. *u. o.*

azokat. Kimondhatatlanul boldognak érzi magát itt, hol — különösen a Villa Serbelloniban — «a természet fenséges szépségei a comfort minden előnyeivel karöltve jelennek meg». Sajnálja — úgymond, — hogy nem költő, mert csak költő lenne képes leírni e hely minden bájait.¹

Legotthonosabbnak érzi magát természetesen az örök városban. Rómának rá sajátos varázsa van és mégis oly otthonosan érzi magát benne már első látogatásai alkalmával, mintha mindig ott élne. Májusban szeret leginkább ott lenni, mert tavaszi pompájában legszebb az olasz föld, hosszú sétákat tesz és élvezi a természetet; koronkint leül a romokra és olvas a régi Rómára vonatkozó könyveket. Sehohsem érzi magát oly jól testileg és lelkileg, mint ott, hol az ókor és a keresztény világ nagyszerű emlékei mindig új élvezetet nyujtanak és felfrissítik a lelket.²

A Fraknói öntudatossá lett életművészetének harmadik eleme gyanánt munkaszeretetét jelöltem meg. A munkaszeretet vitte rá, hogy irodalmi munkáját — ami pedig a tudományos jellegünél nem könnyű dolog, — tudta úgy berendezni, hogy azt bármely tartózkodási helyén elővehesse és folytathassa. Ezzel elérte azt, hogy legkedveltebb tartózkodási helyeinek kellemei lendületet adtak munkájának s hogy viszont a pihenést és életélvezetet azokon a szép helyeken megédesíthette a teljesített munka tudata. A veldezi várban oly boldog, oly jó kedvvel és sikerrel dolgozik, mint régóta nem; valóságos furor scribendi szállja meg, reggeli félhatkor már íróasztalánál ül és dolgozik délutáni ötig, hogy aztán üdüljön. Scheveningeni tartózkodása alatt mintegy húsz nyomtatott ívet írt meg a pápai legátusok életrajzaiból. Bellaggióban a Villa Serbelloniban egész nap a kertben, pálmák, cyprussorok és magnoliák közt dolgozik; és hogy megy a munka! mindennap három ívet ír meg a II. Lajos korából és ugyanannyit az országgyűlések történetéből. Rómában 1896-ban többet és nagyobb kedvvel dolgozik, mint 30 év előtt; 1898-ban is ugyanott még a régi szenvedéllyel dolgozik és sokféle tervei vannak. Ellenben Budapestre érve, irigylit távollevő barátját, ki nyugodtan dolgozhatik, míg az ő élete annyira zaklatott.³

¹ 1874., 1878. és 1879. évekből való levelek Ipolyihoz és kelet nélküli levél Gyulai Pálhoz. *U. o.*

² 1881., 1884., 1885., 1896., 1896. és meg nem jelölt évekből való levelei Rómerhez, Ipolyihoz, Ortvayhoz és Pestyhez. *U. o.*

³ Kelet nélküli levelei Ipolyihoz, Gyulaihoz és 1896., 1898., 1902. évi levelei Ortvayhoz. *U. o.*

Csak aki így tudta a maga munkásságát berendezni s magára nézve élvezetessé tenni, csak aki úgy érezte mint ő, hogy az élet legfőbb kincse az egészség és a munkakedv tartós megőrzése,¹ csak az végezhetett életében oly rengeteg munkát mint Fraknói, s pedig úgy, hogy műveiből sehosem érezhető ki a fáradás, az erőtletés, a közöny, a robotolás, mindegyikben benne van egész lelke, mindegyikből kisugárzik annak a gyönyörűségnek a melege, amelyet neki a mű létrehozása szerzett.

Nagy, rendkívül nagy és becses az a szellemi kincs, melyet a Fraknói hosszú életének ernyedetlen munkássága reánk hagyott. Mi e nagy ajándékot semmi egyébbel nem hálálhatjuk meg, mint a kegyeletes megemlékezéssel. És vajjon lerójuk-e méltóan ezt a tartozásunkat?

A boldogult egy 1882 nyarán, mikor svejci útjára készült, Ipolyihoz intézett levelében tréfálva azt írta, hogy ha netán valahol ott veszne Szeje jégmezőin, tartson az ő nagy barátja fölötté szép emlékbeszédet és hagyatékából állíttasson neki szép renaissance síremléket a nagyváradi templomban.² Bizonyosan olyan sírokra gondolt, aminőket Andrea Sansovino, a két Rosselino és Desiderio da Settignano állítottak Róma és Flórenc templomaiban előkelő és nevezetes papi személyeknek.

Ebből az óhajtasból semmi sem valósult meg. Nem Ipolyi tartott fölötté, hanem ő tartott Ipolyi fölött már hat évvel később emlékbeszédet, és a nagyváradi templom, az ő kanonoki temploma, a Szent László egykori sirtemploma — ma idegent ural.

Hanem, hogy a Fraknói Budapesten levő sírját, — mint oly sok jelesünkét, — még ma is csak egyszerű fejfa jelöli meg, az már nehezen egyeztethető össze a kegyelettel és hálával, mellyel emlékének tartozunk. Az idők sanyarúsága s a csapások, melyek bennünket értek, megkövetelhetik, hogy minden erőnket a jelen és jövő elutasíthatatlan feladatainak szenteljük. De annak, amit a jövőért alkotunk, erkölcsi alapját ingatná meg az, ha létrehozását a múlt iránti hála súlyos elmulasztásával vásárolnók meg.

¹ Levele Ortwayhoz 1896 január 1-ről. *U. o.*

² 1882 jún. 22-iki levél. *U. o.*

3. A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága az utolsó években.*

Irta: *Balogh Jenő*, főtítkár.

Akademiánknak, — a mellett, hogy részt vesz az egész emberiségnek tudományos munkájában, — két nagy *nemzeti* feladata van.

Az egyik: a tudományos kutatás terén hazánkat, népét és multját megismerni és megismertetni az egész világgal.

A másik — főleg az irodalom és a költészet által — ébreszteni és éleszteni a *nemzeti lelket*, ápolni és fejleszteni a *nemzeti érzést*.

Előbbi tekintetben már 62 év előtt hangsúlyozta minden időkben legkitünőbb főtítkárunk Arany János (a *M. Tud. Akadémia Évkönyvei* XI. k. 12. lap). «Ha nemzetünknek nyelv- és tetteben nyilatkozó *multját* és *jelenét* a tudomány teljes fényébe állítottuk: ezáltal oly politikai tökére tettünk szert, melynek keletét legörömeztobb ismeri el a művelt külföld. *Ez a honszeretet a tudományban.*»

Az utolsó években, amelyeknek történetét pár percben vázolni kötelességem, társaink sikeresen teljesítették azt a feladatot, hogy a *magyar nép* és *föld* multját, nemzetünk küzdelmeit s különösen a *művelődés terén* végzett munkáját kutatva, a mult tanulságaival készítsék elő a jobb jövőndőt.

Első sorban megkísérlem vázolni a történettudósok tevékenységének eredményeit.

I. Tisztelt elnökünk — több mint húsz nagyértékű ünnepi és megnyitóbeszéd megírásán felül és sokféle egyéb elfoglaltsága között is, — fáradhatatlan buzgalommal folytatta mély államférfíui bölcsességet és széleskörű levéltári kutatásokat kívánó nagy történeti buvárkodásait, amelyeknek eredménye gyanánt 1926-ban közzétette «*Az abszolutizmus kora*» c. kiváló művének II. kötetét (566. lap) is.

A magyar őstörténetre és az őshazára vonatkozó, már korábban (A. É. XXXV. k. 56. l.) említett kutatásokat egészítette ki gróf *Zichy István* társunk, aki «*Levédia és Eteleköz*» kérdését vizsgálta. (A. É. XXXVII. k. 172 és köv. l.)

Nemzeti fejedelmeink korába vezet vissza bennünket *Szentpétery Imre* l. tagnak «*Az Arpád-házi királyok okleve-*

* A szövegben használt rövidítések: A. É. = Akadémiai Értesítő; I. K. = Irodalomtörténeti Közlemények; I. F. = Irodalomtörténeti Füzetek; k. = kötet; l. = lap és lásd.

leinek kritikai jegyzéke» c. nagyszabású műve, amelyből már két kötetet (nagy nyolcadrét I. 176. és II. 177—352. l.) tehattünk közzé. E maradandó becsű műnek mielőbbi befejezése őszinte óhajtásunk.

Hóman Bálint l. t. korábban «A magyar hunhagyomány és hunmonda» kérdésével foglalkozott (1925., 106 l.) Hómannak későbbi, kiváló monografiája «A Szent László-kori Gesta Ungarorum-ot és ennek leszármazóit» (legnagyobb negyedrért 108 l.);

Madzsar Imre l. t. pedig «A II. Géza korabeli Névtelen»-t tárgyalta. (Értekezések a Történettudományok Köréből XXIV. k. 11. f.)

Jakubovich Emil l. t. székfoglalója «Az Anonymus kérdéshez» szolgálatat értékes adalékokat. (A. É. XXXVII. 143—171. l.)

Karácsonyi János r. t. «Szent Ferenc rendjének történetéről Magyarországon» írt terjedelmes művéből (az I. kötet Akadémiánk kiadásában 1923-ban jelent meg), közzétehetjük a befejező II. kötetet (663 l.) is.

Aldásy Antal r. t.-nak «Zsigmond király és Spanyolország» c. székfoglalója nagyobb terjedelménél fogva mint külön kiadvány jelenik meg.

A Hunyadiak dicső korára vonatkozó kutatásokat végzett a külföldi levéltárakban is Csánki Dezső ig. és r. t. osztályelnök, akitől régen félbenmaradt művének folytatását reméljük.

Mátyás király fényes udvarának és a renaissance korának emlékeit elevenítette fel Huszti József l. tag, aki a múlt évben hónapokon át az Ügyrendünk 109. §-a (III. p.) értelmében Akadémiánk vezetése alatt levő Római Magyar Történeti Intézetben («Istituto Ungherese di studi storici») tartózkodva, először Rómában, később más olasz levéltárakban folytatott kutatásai alapján a humanista «Callimachus experiens-nek Mátyás királyhoz írt költeményei»-ről értekezett. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XXIV. k. 10. sz.)

Dedek Crescens Lajos l. t. székfoglalója «Szalkay László»-ról szólt.

Ballagi Aladár r. t. Császári kormányzat Budán és Pesten (1686—1711) cím alatt tartott felolvasást. (Kivonatot közölte az A. É. XXXVI. k. 348—357 l.)

Lukinich Imre l. t. nagybecsű bevezető tanulmányt írt a Magyar Történelmi Társulatnak «A szatmári béke története és okirattára» c. kiadványához (Budapest, 1925.

1—212. lap) és e dolgozat alapján nagyértékű előadást tartott a II. osztály ülésén «*A szatmári béketárgyalások és Nagy Péter orosz cár*» címen (A. É. XXXVI. 20. és köv. lap).

Báró *Forster* Gyula ig. és t. tag, aki II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazahozatala körül is oly nagy érdemeket szerzett és akit, mikor nemrég életének új határállomásához ért, Akadémiánk egyhangúlag melegen üdvözölt (l. fennebb 9—11. lap), külföldön végzett beható kutatások alapján terjedelmes és becses műben írta meg *Gróf Bercsényi László életrajzá-t*.

Akadémiánknak és egyúttal a XIX. század első felének történetéhez szolgáltattak adatokat *Ferencki Zoltán*, *Viszota* Gyula és *Bártfai Szabó László*nak külön kiadványunk gyanánt megjelent dolgozatai. (*Adatok Akadémiánk stb. történetéhez* 1. füzet 103 l.) Ezt a sorozatot később folytatni szándékozunk.

Angyal Dávid r. t. a Magyar Történelmi Társulat által kiadott kötetben (223—735. lap) tette közzé «*Falk Miksa és Kecskeméthy Aurél elkobzott levelezése*»-t, amihez nagyértékű jegyzeteket és mintaszerű bevezetést írt. A bevezetés (1—222. l.) egyúttal a magyar újságírás története a a mult század ötvenes éveiben és az e korban munkálkodott 14 magyar hírlapírónak találó jellemrajza.

Ugyancsak *Angyal* Dávid r. t. hosszabb ideig Londonban végzett levéltári kutatások alapján megvilágította Lord Loftus bécsi angol nagykövet és Széchenyi viszonyát. (*Budapesti Szemle* 1927. máj. füzet 179—193. l.)

Báró *Wlassics* Gyula ig. és t. t. könyvismertetések alakjában tárgyalta a magyar államnyelv történetét (B. Sz. 587. sz. 1—16.) és a világháború előzményei-t (U. o. 592. sz. 321—338.)

II. Akadémiánk megalakulásától fogva kiváló figyelemre méltatta az *archaeológia* művelését és örvendünk annak, hogy *Hekler* Antal szerkesztő buzgó munkásságának sikerült a régi nagyhirű «*Archaeológiai Értesítő*»-t a mult évben békebeli terjedelemben és magas színvonalu közleményekkel sajtó alá adni. Ez a XI. kötet több becses dolgozatot közöl Magyarország földjének régebbi, részben még a honfoglalás előtti állapotáról és új adatokat tartalmaz művelődésünk történetéhez.

III. *Jogtörténet*. Néhai *Hajnik* Imre kitünő társunknak a szerző elhunytá folytán csonkán maradt nagyszabásu jogtörténeti művét egészítette ki közel egy évtizedes munkásság alapján *Vinkler* János pécsi egyetemi tanár «*A ma*

gyar igazságszolgáltatási szervezet és polgári peres eljárás a mohácsi véstől 1848-ig» c. dolgozatában. Ennek megírására az szolgáltatott alkalmat, hogy Akadémiánk erre hivatott társunk, Magyary Géza r. t. kezdeményezésére és a II. osztály határozata alapján a munka címének megfelelő pályakérdés kidolgozására 1916-ban jutalmat tűzött ki.

Az a tény, hogy aránylag szerény (10 millió koronás) jutalomtétel kiírása ilyen terjedelmes (II. k. 733. l.) és alapos munka megírására vezetett, valamint az alább (XI. alatt) említendő filozófiai pályamunkák benyújtása is azt bizonyítja, hogy helytelen általánosítás volna a jutalomtételek kiírását teljesen eredménytelen és már egészen idejét mult szokásnak minősíteni. Az igazság csak az, hogy sok pályázat meddő marad.

Iványi Béla l. t. «Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése» c. tanulmányában (külön kiadvány 135. lap) kodifikációnk történetéhez és jogtudományunk egyik első művelőjének életéhez szolgáltatott számos adatot.

Holub József l. t. «Végrendeleti jogunk kialakulása»-t tárgyaló értekezésével foglalt széket. (A. É. XXXVII. k. 232. és köv. l.)

IV. Buzgó és eredményes tevékenységet fejtettek ki hadtörténelmi irodalmunk művelői is.

Iványi Béla l. tag eddig öt közleményben «A tüzéség történetét Magyarországon 1711-ig tárgyalta (Hadtörténelmi Közlemények 1926—27. évf.).

Gyalóka J. Jenő tüzérezredes l. t. székfoglalója «Az 1849 augusztus 2.-i debreceni ütközet»-re nézve állapított meg szigorú történelmi módszerrel új igazságokat (Hadt. Közl. XXVII. k. 48—82. l.).

Évszázadok mulva is jelentékeny kiadványa lesz Akadémiánknak József főherceg tábornagy, ig. és t. t. úr Ö Fenségének «A világháború amilyennek én láttam» c. több kötetre tervezett műve, amelynek első kötete (708 l. 27 térképmelléklettel) az 1914 júliustól 1915 május 22-ig történt eseményeket tárgyalja és úgy világtörténeti mint, hazai történelmi, elsősorban pedig hadtörténelmi szempontokból fontos kútfő, mert az átélt vagy személyes tapasztalatokon alapuló benyomásokat dolgozza fel, azokat aktaszzerű bizonyítékokkal is kiegészíti, különösen pedig mert hős katonáink hazafias lelkesedésének és áldozatkész elszántságának számtalan bizonyítékát adja. Már ez a kötet is kimutatja, hogy a világháború alatt fellángoltak a magyar nemzet fiainak annyiszor kipróbált katonai erényei, s a magyar

vitézeknek halált megvető bátorsága és a legnagyobb fáradalmakat is elviselő lelkesedése védte meg éveken át a nagy túlerővel szemben Magyarország ezeréves határait.

A fenséges szerzőnek ez a műve nemcsak irodalmi esemény, hanem hazafias tett volt, mert ez a munka hű és igaz képet festett a sok külföldi hadtörténeti író által nem kellően értékelte magyar vitézségről és azokról a nehéz évekről, amelyeket állandó aggodalommal, de mégis büszke magyar érzéssel, mert a nemzet egységének és fiai megfeszített kötelességteljesítésének tudatában éltünk át.

Akadémiánk mindent meg fog tenni a következő kötetek mielőbbi kinyomatása érdekében.

V. Akadémiánk mindenkor egyik legjelentősebb feladatának tekinti a magyar nyelv történetének kutatását és a nyelvtudomány művelését. Mindnyájan egyetértettünk abban, hogy mulaszthatatlan tennivalónk a Gombocz Zoltán és Melich János r. tt. által írt *Magyar Etymologiai Szótár*-t most már lehetőleg gyorsan megjelenő füzetekben adni nyomdába. A múlt évben jelent meg ennek a kiadványnak VIII. füzeté és júniusban kerül ki a sajtó alól a IX., amelyet a többi most már gyorsabb ütemben fog követni.

Melich János társunknak a «*Honfoglaláskori Magyarország*» c. nagyobb monografiája (eddig 240 lap) különösen a helyneveknek nyelvtudományi és történeti vizsgálatából von le tudományos következtetéseket.

«*Német jövevényszavainkról*» az I. osztály ülésén Petz Gedeon r. t. értekezett.

VI. A classica philologia köréből kiadhattuk Némethy Géza r. t. osztályelnöknek Cicero «*De Finibus*» c. műve két vitás helyét fejtegető latin nyelvű tanulmányát és Csengery János r. t. tollából «*Euripides Töredékei*»-nek magyar fordítását.

A byzantinológiai specialistákon felül érdekelni fogja a filológia és a történettudomány művelőit is a Mátyás-korabeli byzanci történetíró «*Laonico*» Chalcocandyles *Historiarum demonstrationes*» c. művének az a kritikai kiadása, amelyet Darkó Jenő l. t. évtizedek munkájával készített elő és amelyet három kötetben tehetünk közzé. Véletlenül nagyon aktuális volt e munka megjelenése az 1927 április havában Belgrádban tartott II. nemzetközi byzantinológiai kongresszuson, ahol ezt, mint a magyar tudósok szorgalmának és a M. Tud. Akadémia áldozatkészségének figyelemreméltó bizonyítékát mutathatták be.

VII. Akadémiánknak az *irodalomtörténettel* foglalkozó tagjai is széleskörű tevékenységet fejtettek ki. Mindenekelőtt e tárgyú *nagyobb* kiadványainkat emelem ki.

A *Régi Magyar Költők Tára*-nak még 1912-ben megjelent VII. kötetét, amely Szilády Áron t. t. agg. kora és betegeskedése miatt csonkán maradt, be lehetett fejezni azokkal a *Jegyzetek*-kel, amelyeket Szilády Áron kéziratának felhasználásával Dézsi Lajos r. t. egészített ki.

A *«Régi Magyar Könyvtár»* sorozatát folytathattuk Rosnyai Dávid *«Horologium Turcicum»*-ának kiadásával.

Szinnyei Ferenc l. t. *«Novella- és regényirodalmunk a szabadságharcig»* c. kétkötetes műve (I. 292. l. II. 370. l.) évek hosszú során át folytatott szorgalmas kutatások eredménye és ennek a kérdésnek alapos monografiája.

Az *Irodalomtörténeti Közleményekben* (I. K.) Badics Ferenc t. t. *adalékokat* közölt *Bánk bán történeti forrásaihoz és magyarozatához* (XXXV. évf. 1—22.);

Császár Elemér r. t. fáradhatatlan munkabírással széleskörű tevékenységet fejtett ki mind Akadémiánk ülésin, mind annak folyóiratában.

Meleghangú és irodalomtörténeti adatokban bővelkedő emlékbeszédet mondott Bayer József r. tagról és a kisebb tanulmányok egész sorát tette közzé úgy irodalomtörténeti folyóiratunkban, mint az általa szerkesztett *«Irodalomtörténeti Füzetek»* 2., 4., 8. és 14. számában. (*«A magyar hunmondák kérdésének mai állása, Zalán futása évszázados évfordulóján, Arany Jánosról és Arany képzelete.»*)

Dézsi Lajos r. t. a Klebelsberg-emlékkönyvben tárgyalta Paskó Kristóf *«Erdély pusztulásáról»* írt históriás énekét, ezenfelül az Akadémiánk kéziratárában levő Decsi-kódexet ismertette.

Ferencai Zoltán r. t. főkönyvtárnok Petőfiről és Jókairól tartott számos ünnepi előadást és megírta könyvtárunk alapításának történetét (A. É. XXXVII. k. 7—17. lap).

Horváth Cyrill r. t. székfoglalójában a *«László-legendá eredetét»*-t kutatta.

Horváth János l. t. Gyulai Pál eddig össze nem gyűjtött dolgozatainak revízióján felül (l. alább VIII. a.) Akadémiánk felkérésére Herczeg Ferenc t. t. írói pályáját ismertette és különösen Herczegnek elbeszélő és jellemző művészetét méltatta (*Irodalomtörténeti Füzetek* 1. sz. 2. kiadás), végül nagyérdekű monografiát fejezett be *«A magyar irodalmi népiesség Faludtól Petőfigig»* címmel. Ez az utóbbi kötet

könyvkiadó vállalatunk 1928. évi illetménye gyanánt még a f. évben kikerül a sajtó alól.

Kéky Lajos l. t. *Gárdonyi Gézárol* írt tanulmányt (I. F. 7. sz.).

Négyesy László r. t. Jókainak költői és nemzeti értékét méltatta (A. É. XXXVI. k. 106—126.) és «*Metrikai megfigyelések Aranyról*» c. tanulmányában (I. K. 36. évf. 1—13. lap) néhai kitünő főtitkárunk írásművészetéhez szolgáltatott új adatokat.

Ravasz László t. t. kérésünkre néhai szeretett társunkról, *Lévay* Józsefről mondott születése centenariuma alkalmából szép ünnepi beszédet (A. É. XXXVI. k. 317—325.) és «*Százados énekek*» címen (51. l.) összegyűjtve kiadta *Madách* «*pesszimizmusáról*» írt és «*Jókai lelke*» című két tanulmányát.

Assisi Szent Ferenc halálának hétszázados évfordulója alkalmából *Vargha* Damján l. t. az 1926 október 11-én tartott osztályülésen a «*Magyar ferences kódexekről*» tartott előadást.

Zsigmond Ferenc l. t. székfoglalójában «*Jókai és Debrecen*» (86. lap) Jókainak debreceni vonatkozású költészetét fejtegette és kimutatta azt, mikép segítette elő Debrecen a nagy magyar mesemondó lángelméjének kifejlődését.

VIII. Gyulai Pál születésének centenariuma alkalmából 1926. évi nagygyűlésünket (A. É. XXXVII. k. 77—113. lap) néhai kitünő osztálytitkárunk és az ő nemes barátja, *Lévay* József emlékezetének szenteltük.

Ez évforduló alkalmával több társunk más helyen is megemlékezett Gyulai Párról. Így *Angyal* Dávid r. t. becses tanulmányban méltatta őt, mint *kritikust* (B. Sz. 583. sz. 321—332), *Papp* Ferenc l. t. pedig *Gyulai Pál lírai költészetének fejlődését* fejtegette. (I. K. 32. évf. 6—26. lap és 35. évf. 23—542. lap.)

A Gyulai-centenarium közeledtével *Horváth* János l. tagnak örömmel fogadott kezdeményezése alapján elhatároztuk, hogy közzétesszük Gyulainak 1850—1904. közt írt, de eddig össze nem gyűjtött *kritikai dolgozatait*, amely gyűjtemény az 1908-ban és 1911-ben közzétett köteteket egészíti ki. A *Bisztray* Gyula egyetemi könyvtári tisztviselő által összeállított gyűjteményt *Négyesy* László és *Császár* Elemér r. tagok átvizsgálták, az ő észrevételeik, valamint *Angyal* Dávid r. t. tanácsainak figyelembevételével azután *Horváth* János l. t. készítette el a kiadvány végleges tervét és ehhez nagyértékű bevezetést írt. Ez a kötet (XX. és 425. l.) ennek

a kegyeletes évfordulónak évszázadok múlva is becses emléke marad.

IX. *Fináczy* Ernő ig. és r. t., osztálytitkár «*Az ókori nevelés története*» c. becses művének újabb kiadását készítette el, ezenfelül «*Világnézet és nevelés*» cím alatt összegyűjtött több kisebb tanulmányt (161. lap) és megvilágította *Apáczai Csere Jánosnak*, mint nemzetnevelőnek jelentőségét, abban a nagyértékű előadásban, amelyet a néhai szerencsétlen erdélyi tanár születésének háromszázadik évfordulója alkalmából Akadémiánk ünnepi ülésén olvasott fel. (Megjelent a Klebelsberg-emlékkönyvben.)

Kornis Gyula l. t. a II. osztály ülésén «*A magyar közoktatásügyi reformtörekvések*» c. értekezését olvasta fel. X. *A társadalomtudományok széles mezejének munkásai* közül:

Bernát István r. t. egy kötetbe gyűjtötte össze az agrárpolitika és agrármozgalom körébe vágó tanulmányait, továbbá az elválások és öngyilkosságok okait vizsgálta a Magyar Statisztikai Társaságban tartott előadásában. Ez előadást követő vita során *Prohászka Ottokár*, *Ravasz László*, *Angyal Pál* és *Hornyánszky Gyula* társaink is kifejtették véleményüket. (*A Statisztikai Társaság kiadványai* közt 3. f.)

Allamtudományi tudósaink nagyérdemű nesztora, *Concha Gyöző* ig. és r. t. «*A kötelesség állama felé*» címen írt érdekes tanulmányt (B. Sz. 595. sz. 329—342. l.) és «*Van-e magyar társadalom? Nincs.*» című előadásával vizsgálta a társadalom fogalmát és bírálta a publicisztikai irodalmunkban újabban elterjedt helytelen szóhasználatot. (Megjelent a *Társadalomtudomány* c. folyóiratban és külön füzetben is.)

Erekly István l. t. a II. osztály ülésén azt fejtegette, miként alakult ki a közigazgatási jog és a közigazgatási jogtudomány Franciaországban.

Földes Béla r. t. több mint 100 cikket és tanulmányt tett közzé a hazai és külföldi folyóiratok és egyes napilapok hasábjain.

Gaál Jenő r. t. a társadalom feladatait tüntette fel a kivándorlás ügyével szemben. (*A Kivándorlási Tanács iratai* V. f.) továbbá «*A kényszerkivándorlatásról*» szóló tanulmányában. (Közgazdasági Szemle 68. k. 210—225. l.) kimutatta az utódállamok némelyikének azokat a kényszerítő rendszabályait, amelyekkel a magyar honosokat külföldre űzik ki.

Jankovich Béla I. t. «A papirpénz inflációja és értéke» c. Akadémiánk ülésén bemutatott tanulmányában (kivonata A. É. XXXVI. k. 12—16. l.) igen széleskörű adatfeldolgozás alapján kiváló elméleti tudással nagyértékű munkát írt, amelyet a magyar szövegen felül német nyelven is közzé tett a végből, hogy ehhez az ugyane problémával foglalkozó külföldi tudósok is hozzászólhassanak.

Laky Dezső I. t. «Magyarország kriminalitása a világháború alatt és után» c. tanulmánnyal foglalt széket, ugyanő «A gümőkórhalandóság Magyarországon» (148. lap) és «Csonkamagyarország tuberkulózis halandósága az 1920—1923. években» c. tanulmányaiban népesedésiünk szempontjából roppant fontosságú kérdést tárgyalt.

Magyary Géza r. t. Plósz Sándor ig. és t. tagról mondott szép emlékbeszédében a magyar jogtudomány fejlődésének és a magyar törvényhozásnak egyik fényes korszakát tárgyalta.

Moór Gyula I. t. székfoglalójában a jogi személyek elméletéről értekezett.

Báró Wlassics Gyula t. t. részben a felsőház illetőleg a m. kir. Közigazgatási Bíróság elnöki székében mondta el, részben a különböző folyóiratokban tette közzé a közjog és a nemzetközi jog körébe vágó nagyértékű tanulmányait.

XI. A filozófia köréből nagyérdekű kiadványaink Pauler Ákos r. t. «Anaxagoras Istenbizonyítéka» és Schütz Antal l. t. «Charakterologia és aristotelesi metafizika» c. értekezései.

Akadémiánk korábbi években hirdetett két jutalmat ítelt oda, az egyiket Somogyi Józsefnek «A fenomenologia történeti és kritikai vizsgálata», (148 l.) a másikat Horváth Barna közalapítványi kir. ügyésznek «Az erkölcsi norma természete» c. filozófiai pályamunkájukért. Mindakét dolgot, — ámbár nem Akadémiánk kiadásában — nyomtatásban is megjelent.

XII. Természettudósaink az utóbbi években is buzgólkodtak azon, hogy Magyarország földjének és különösen növényeinek és ásványainak tanulmányozása folytattassék és e kutatások eredménye feldolgoztassék.

Legutóbb hét ilyen tárgyú értekezést tettünk közzé Matematikai és Természettudományi Közlemények XXXV. k. 1—5. és XXXVI. k. 1—2 szám), amelyek szerzői: Hollós László, Zimányi Károly, Vendl Aladár társaink, továbbá Hegyfokly Kabos és Tokody László urak, valamint Vendl Mária úrnő. A dolgozatok Magyarország gombáiról, a virágzás idejének ingadozásáról, ezenfelül a magyarországi cerusszi-

tek, riolitok, pyritek és kalcitok tanulmányozásáról számolnak be. Gelei József I. tagnak «*A potentia prospectiva és a differentiólás*» c. értekezése a biológia körébe vág.

XIII. A Keleti Bizottság a világháború alatt végzett Balkán-kutatások eredményeinek III. kötetét tette közzé «*Adatok Albánia flórájához*» cím alatt (346 lap, 21 táblával és 7 szövegközi rajzzal). Ez olyan, nagyobb költséget kívánó kiadvány, amelyre 1918 óta nem is gondolhattunk és amelyre csak a centenarium alkalmával egyszersmindenkorra megállapított három milliárd papirkorona államsegély adott módot.

XIV. Mihelyt Akadémiánk pénzügyi helyzete kedvezőbbé vált, első köteletségünknek tartottuk *folyóiratainkat* nagyobb terjedelemben kiadni. 1926-ban egyik másik folyóiratunk a békebeli kiállítást érte el vagy közelítette meg.

Különösen ki kell emelni legterjedelmesebb folyóiratunkat, a Gyulai Pál által kezdeményezett *Budapesti Szemlé-t*, amely elsősorban Bárány Kornfeld Móric úr áldozatkészségéből 1925 októbertől fogva havonként 10 ives füzetekben számos nagybecsű dolgozat közzétételére adott módot.

A folyóiratot jövőre is fenntartani óhajtjuk.

A Szinyei József osztálytitkár által szerkesztett «*Nyelvtudományi Közlemények*»-nek gyakoribb megjelenése a magyar nyelvtudomány körébe vágó számos jeles dolgozat közzétételén felül módot ad arra is, hogy a *Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve* c. kiadvány sorozat számára irt tanulmányok különnyomatok alakjában most már gyorsabban kerüljenek ki a sajtó alól.

A III. osztály kitűnő folyóirata, a «*Matematikai és Természettudományi Értesítő*» XLIII. kötetében az osztály ülésein 1925 október és 1926 június közt a tagtársaink és a vendégek részéről előterjesztett 50 dolgozatot tartalmaz. Ez a kötet (615 lap; ábrákkal) a nemzetközi tudományos együttműködés körében újabban kifejezett óhajnak megfelelően minden dolgozat szövegét közvetlenül követőleg idegen nyelvű kivonatokat is közöl.

Kiváló szerkesztőjének nagy elfoglaltsága következtében csak hosszabb időközökben adható ki a «*Mathematische und Naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn*» c. folyóiratunk, amely a III. osztályban előterjesztett egyes dolgozatoknak nagyobb terjedelmű német szövegezését tartalmazza. Legutóbb e folyóirat XXXIII. kötete jelent meg.

A tárgy összefüggésénél fogva már fennebb említett időszaki lapokon felül az utolsó években még öt más folyó-

iratunk lesz folytatható. Ezekből ki kell emelnem az «Irodalomtörténeti Közlemények»-et, amely folyóirat évenként 20 iven rendszeresen jelenik meg, a «Közgazdasági Szemlé»-t és a «Hadtörténeti Közlemények»-et, amelynek kiadásához Hadtörténelmi Bizottságunk egyéb bevételeket is felhasználhat. Az utóbbi folyóirat évek óta 4 füzetben átlag 8 iven adatik ki és hadtörténelmi irodalmunkat jelentékenyen gazdagítja.

A felsorolt több mint félszáz kiadványunk nyomdai költségeire 132.915 pengőt és írói tiszteletdíjaira 86.725 pengőt fordíthattunk. Ezenfelül a törvényhozás tényezőinek jóindulatából a felemelt államsegély (1926 júliustól fogva évi 120.000 pengő) módot nyújtott arra is, hogy kiegészíthettük nagyértékű és gazdag könyvtárunkat, különösen megrendelhetjük a legszükségesebb külföldi folyóiratokat, amiről a főkönyvtárnok úr külön (fennebb 20—34. lap) volt szíves beszámolni.

Könyvtárunk egyébként jelentékenyen növekedett *Sir Aurel Stein* kitünő tagtársunk és *Kégl János* nagy adománya folytán és az utolsó években ismét megindult *külföldi könyvsere*, valamint a *köteles példányok* beszolgáltatása következtében. Könyvtárunk minden kutatónak rendelkezésre áll és annak ritka kincseit külföldi tudósok is — egyik-másik külföldi könyvtárnak hivatalos megkeresése útján — már többször megküldetni kérték.

XV. Amire a Magyar Tudós Társaság megalakulása idejében úgy nemzeti, mint műveltségi szempontból törekedett: a *nemzeti színmű irodalom emelése* rég bekövetkezett. Színmű irodalmunk magas színvonalának fényes bizonyítéka Herczeg Ferenc t. tagnak Akadémiánk 1925 október 12-én tartott ülésén bemutatott a «*A Híd*» c. nagyhatású színjátéka is.

Kitünő költőink az utolsó években fáradhatatlan munkássággal juttatták kifejezésre a *nemzeti lelket* és őrizték a nagy magyar irodalmi hagyományokat.

Kozma Andor t. tag, aki nemrég az emberiség egyik legnagyobb géniuszának, Goethének *Faust*-ját mesteri fordításban adta magyar nyelven, a «*Honfoglalás*» c. történeti regijének egy fejezetét mutatta be 1925 októberi ülésünkön. Ugyanő legközelebb fejezi be Petőfi Sándorról írt verses regényét, amelynek egyik részletét szíves lesz októberi ülésünkön felolvasni.

Szerencsések voltunk, hogy Akadémiánk ismét külön kötetben tehette közzé *Vargha Gyula* t. t. kedves barátunknak

«*Hamvadó Tüzek*» c. költeménykötetét, amely csak címében jelzi a költő tüzeinek elmulását, valójában az ő gazdag tehetségét újabb és újabb oldalról mutatja be és hivatott társainak egyértelmű méltatásai szerint ismét gyarapította a költő babérait.

Néhai kiváló társunk Beöthy Zsolt mutatott rá egy alkalommal (a Kisfaludy-Társaság 1921. évi előadássorozataiban), hogy magyar hazai viszonyaink közt az «irodalmi és a nemzeti cél lényegében egy és ugyanaz».

Hálásak vagyunk nagyrabecsült elnökünknek és több tisztelt társunknak, különösen Négyesy László r. t.-nak, amikor a magyar irodalomnak nagy értékeit és *nemzeti szellemét* több tanulmányban és cikkben egyéniségük teljes súlyával kifejtették és hangsúlyozták.

XVI. Abból a célból, hogy ápoljuk a nemzeti lelket, saját ünnepi üléseinken és számos kiküldetés útján sokszor megemlékeztünk történelmünk és irodalmunk nagyjairól.

Soha sem feledkezünk meg halhatatlan *alapítónk* érdemeiről. Az utóbbi években a centenaris ünnepi előadásokon felül (A. É. XXXVII. k. 431. sz.) *Gróf Széchenyi István* munkásságával foglalkoztak még a következő tanulmányok:

Kaan Károly «*Széchenyi és a Nagy Magyar Alföld*» (centenariumi kiadványunk 321—360. l.); *Zelovich Kornél* «*Széchenyi és a magyar közlekedésügy*» (centenariumi kiadványunk 361—417. l.) és *Viszota Gyula* l. t. «*Politikai eljárás Széchenyi ellen*» (*Adatok Akadémiánk történetéhez*) c. külön kiadványunkban.

Ferenczi Zoltán r. t. a «*Kelet Népe*», *Tolnai Vilmos* l. t. pedig a «*Blick és a kisebb döblingi dolgozatok*» újabb kiadásához írt becses bevezetést.

Mindkettő a Történelmi Társulatnak «*Magyarország újabbskori történetének forrásai*» c. gyűjt. kiadványában jelent meg.

A könyvtáralapító gr. Teleki-nemzetség érdemeit ünnepi ülésben méltattuk. Ezenfelül azok közt, akikről részben az elnök úr megnyitó beszéde útján, részben külön ünnepi ülésben, részben egyes tagjaink ünnepi beszéde által megemlékeztünk, voltak még következő nagyjaink:

Petőfi Sándor (A. É. 34. k. 4—46. l.)

Kölcsey Ferenc (A. É. 34. k. 135. l.)

Madách Imre (A. É. 34. k. 146. és B. Sz. 561. sz. 1—19.)

Csokonai Vitéz Mihály (A. É. 34. k. 160. l.)

Ipolyi Arnold (A. É. 34. k. 151—160. l.)

Jókai Mór (A. É. 36. k. 99—126. l.)

Vörösmarty Mihály (A. É. 36. k. 126—148. l.)

Arany János (A. É. 36. k. 310—312. l.)

Lévay József (A. É. 36. k. 315—325. l.)

Gyulai Pál (A. É. 37. k. 77—113. l.) és

Berzsenyi Dániel (A. É. 37. k. 197—199. és 254—257. l.)

XVII. Amíg Akadémiánk híven igyekszik végezni mindazt, amit tagjainak nemzeti érzése és a haza érdekében végzendő kötelességek eléje szabnak, ezenfelül az utolsó években mind a szellemi, mind a természettudományok terén résztvesz az egész emberiségnek együttes tudományos munkájában is.

Ennek következménye elsősorban az, hogy Társaságunk az újonnan alakult nemzetközi tudományos egyesületek egyhangú felszólítására 1926 őszén, illetőleg 1927 tavaszán belépett az akadémiáknak *International Research Council* (Conseil International des Recherches), illetőleg az «*Union Académique Internationale*» címek alatt a világháború után keletkezett nemzetközi szervezetébe;

továbbá, hogy egyes tagtársaink a Nemzetek Szövetségének még 1922-ben érkezett felszólítására magukra vállalták a nemzetközi tudományos együttműködés neve alatt már ismertté vált tevékenység végzését;

valamint, hogy Akadémiánk viszonzásául annak is, hogy centenaris ünnepségünkön a külföldi tudományos társaságok megtiszteltek bennünket képviselőik kiküldésével, több nemzetközi kongresszuson és más tudományos ünnepségeken képviseltette magát;

végre, hogy Akadémiánk ünnepi üléseiben visszaemlékezik nagy történeti eseményekre, illetőleg az egész emberiség haladásáért munkálkodott nagy férfiak érdemeire.

Igy tisztelt elnökünk szép megnyitó beszédeiben (A. É. XXXVII. k. 205—209.) emlékezett meg az Egyesült-Államok függetlenségi nyilatkozatának 150. évfordulójáról, továbbá *Kant* és *Pasteur* centenariumáról végre a kiváló skót nemzetgazda *Smith Adam* alapvető műve megjelenésének 150-ik évfordulójáról.

Ezenfelül Kantról *Pauler Ákos* r. t. (A. É. XXXV. k. 96—108.);

Pasteur-ról *Hutýra Ferenc*, *Preisz Hugó* és *Sigmond Elek* r. tagok tartottak ünnepi előadásokat («*Az Akadémia Pasteur-ünnepé*» c. külön kiadványunk);

Smith Ádám érdemeit pedig *Bernát István* r. t., továbbá *Fellner Frigyes* és *Heller Farkas* l. tagok méltatták. (A. É. XXXVII. k. 214—232 lap.)

Zemplén Géza r. t. kiküldésével fogunk résztvenni azon az ünnepen amelyet az *Académie des Sciences* a világhírű kémikus Marcelin Berthelot születésének centenariuma alkalmából a f. év október havában tart és amelyre Társaságunkat külön is meghívták. Akadémiánk egyik őszi ülésén Ilosvay Lajos ig. és r. t. másodelnök ur, mint Berthelot tanítványa fogja méltatni e kiváló külső tag érdemeit.

XVIII. Az Akadémiánk igazgatása alatt levő *Római Magyar Történeti Intézetben*, amelynek megnyitásáról LXXXIV. ünnepi ülésünkön emlékeztem meg (A. É. XXXV. k. 60. l.), az utóbbi években Gerevich Tibor l. t. igazgató vezetése alatt Huszti József és Iványi Béla l. tagok dolgoztak és legközelebb kezdi meg ott nagyérdemű kutatásait Jakubovich Emil tagtársunk is.

XIX. Tagtársaink munkásságának fényes bizonyítéka, hogy minden jelentősebb *jutalmat* azok munkáinak lehetett odaítélni!

A f. évi Nagyjutalmat sajnos korán elhunyt jeles társunk *Bánki Donátnak*, a világszerte ismert gépészmérnöknek «*Új vízturbina*» című, a Marczibányi-mellékjutalmat pedig *Riesz Frigyes* l. t.-nak «*Folytonos függvényoperatiok*» című értekezése kapta.

A másik legjelentősebb jutalmat, a Chorin Ferenc-alapítvány kamatait (a f. évben 4000 pengőt) *Popovics Sándor* ig. és t. t.-nak ajánlottuk fel «*A pénz sorsa a háborúban*» c. kitűnő művéért.

A B. Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1926. évi kamatait a nagy jogtudós *Plósz Sándor* ig. és t. t. összegyűjtött munkáinak kiadási költségeire fordítjuk.

XX. Amilyen örvendetesek Akadémiánk és tagtársaink munkásságának eredményei, olyan súlyosak és fájdalmasak veszteségeink.

Tisztelt elnökünk találó szavai szerint 1927 március végén «nagy fényesség tűnt el egyszerre a magyar égről». Elköltözött közülünk *Prohászka Ottokár* r. t., aki nemcsak Akadémiánk tagjai között, hanem egész országunk közéletében rendkívüli egyéniség volt.

A Gondviselés kegyelme a tehetségeknek, a munkabírásnak, a jellemnek és a nemeslelkűségnek ritka kincseit bőségesen árasztotta reá. A főpapi erényeknek és az apostoli tulajdonságoknak példányképe volt. Egyúttal mélyelmű filozófus és paedagogiai író, költői szárnyalású, tüne-

¹ L. fennebb 35—52 l.

ményes szónok, rendkívüli tudományú és vonzó, elragadó egyéniség.

Nagy volt, mint *szociális munkás*, aki felismerte a társadalmi nagy igazságtalanságokat, az elhanyagolt rétegek tudatlanságát és hibáit, de egyúttal meglátta a felső rétegekben levő «botrányköveket» is és aki felebarátjainak nevelése és megmentése érdekében már évtizedek előtt vállalta a lelkipásztor terhes tennivalóit, «szeretettel odaállt a gyengébb embertárs mellé, felkeltvén benne a nemes érzést és segítvén őt lábra állni» («Katholikus Patronázs» című műve 15 lap).

De legnagyobb volt, mint hívő, aki nemcsak az Urnak hűséges szolgája, hanem aki átérzi, hogy «az ember annyit ér, amennyi *isteni* van benne» és akinek lelke «egyre jobban átizzott Krisztus hevétől.» (Schütz Antal I. t. megemlékezése 4. lap).

Mint főpapnak munkás és mesteri egyénisége századok mulva is példaadásul hívja a magyar főpapokat, hogy nyomdokait kövessék. Mint írónak, tudósnak és szociális pedagógusnak emlékezete tisztelt lesz késő utódaink előtt is mindaddig, amíg Akadémiánk hű marad azokhoz a nemes hagyományokhoz, amelyek nagy alapítónktól és az első évszázadnak legkiválóbb munkás tagjaitól dicső örökségül maradtak reánk és utódainkra.

Elhunytak még az utolsó évben :

Hauszmann Alajos t. t., a kitünő építőművész, aki palotánk építésének megkezdésekor mint egész fiatal kezdő még együtt dolgozott Stühler-rel a nagy berlini építéssel és aki azután székesfővárosunkat az építészeti műreemek egész sorozatával gazdagította, Akadémiánk iránti érdeklődését pedig azzal is bizonyította, hogy habár arra nem lett volna kötelezve, «*Budapest építési fejlődésének történetéről*» című nagyérdekű előadással (A. É. XXXVI. kötet 34—50 lap) székét foglalt közöttünk ;

Krompecher Ödön I. t., a jeles orvostanár, a természet-tudományok kiváló bűvara, akinek tavaly a Nagyjutalmat ítéltük oda és akire még évtizedek komoly és eredményes munkája várt volna ;

Kunz Jenő I. t., aki széleskörű európai műveltséggel és a legalaposabb szaktudással a közélet különböző terein dolgozott, de bebizonyította, hogy vérbeli igazi tudós volt, mert a jogtudomány alapvető kérdéseit pusztán az igazság kereséséből fakadó gyönyörűség miatt tanulmányozta és fejtette ki :

Bánóczy József l. t., a nagy Révai Miklós és Kisfaludy Károly életrajzírója, aki mind a tanszéken, mind az irodalmi téren «nemes eszmények szolgálatában» évtizedeken át dolgozott;

György Endre r. t., az angol közgazdasági és társadalmi viszonyoknak helyszíni tanulmányok alapján tüzetes ismerője, a közgazdasági tudománynak szorgalmas munkása, aki hazánkban évtizedek előtt másokkal együtt megindította a szövetkezeti mozgalmat és a magyar, rutén, román és tót földműves lakosság érdekében sokat fáradozott;

Koch Antal r. t., a kötelességtudó, kitünő tanár, aki Magyarország különböző vidékein, különösen a hazánktól ma már elszakított területeken (így az erdélyi havasokban, a Fruska Góran stb) évtizedeken át fáradhatatlanul végzett geológiai és petrografikai kutatások eredményeinek feldolgozásával szerzett nagy érdemeket;

Nestorunk *báró Kétly Károly* l. t. hazánkban a klinikai orvostudományoknak egyik megalapítója, félszázadon túl a magyar orvosi közéletnek egyik vezérfőnöke;

Székely István l. t., a vallásbölcsélet és az összehasonlító vallástörténelemnek és a társadalmi tudományoknak kitünő munkása, aki a külföldi hivatott szakférfiak által is kiválóan értékelt lankadatlan munkásságot fejtett ki, végre néhány nap előtt, egész közéletünk nagy veszteségére;

Darányi Ignác t. t. a magyar mezőgazdaság ügyének 12 éven át bölcs vezetője és a z újba Nagymagyarország kiépítésének egyik első munkása. Ő igazi államférfiúi tehetséggel felismerte, hogy a «kiművelt emberfőkben» rejlik a nemzet haladásának legfőbb biztosítója és átértette azt is, hogy nagy intellektuális és erkölcsi erők jelennek a magyar földművesosztálynak százezreiben.

Ezért Darányi Ignác Magyarország egyik oktatója volt és a magyar közművelődés fejlesztésén dolgozott akkor, amikor emelte a magyar falu színvonalát és az alsófokú gazdasági szakoktatásnak újjászervezése, valamint új intézmények felállítása, másoknak pedig átalakítása által növelte a gazdasági szakértelemnek, különösen pedig a kisgazdáknak tudását. Akadémiánk iránti ragaszkodását azáltal is kifejezésre juttatta, hogy végrendeletében alapítványt tett társaságunk javára.

Külső tagjaink közül utolsó nagygyűlésünk óta elvesztettük:

Raman Emil volt müncheni egyetemi tanárt, a talajtani tudománynak egyik megalapítóját.

Naville Edét a kiváló egyptologust és *Harry Bresslau*, volt heidelbergi egyetemi tanárt, jeles történettudóst.

Amíg mi élünk, fájdalmas kegyelettel gondolunk megboldogult, kitünő tagtársainkra, többen közülük kiváló egyéniségükkel és fáradhatatlan munkájukkal biztosították nevük fennmaradását az emberiség szellemi történetének évkönyveiben akkorra is, amikor az én emlékem már rég eltűnik.

XXI. Elköltözött tagtársaink munkásságát *az új tagoknak* kell szakadatlan tevékenységgel folytatni.

Tisztelettel üdvözlöm őket és kérem szíves érdeklődésüket és ragaszkodásukat Akadémiánk ügyei iránt.

Jól esik a mi magyar lelkünknek, hogy az új tagok között olyanok is vannak, akiknek megválasztásával a tudományos érdemek méltatásán felül egyúttal kifejezésre juttattuk a jelenleg szétszakított magyarságnak értelmi és érzelmi egységét, amely a mi szívünkben mindenféle békediktatóriumok ellenére meg van és *utolsó lehelletünkig meg is marad*. Az új tagok közt hárman kezdték a Királyhágón túl kutatásaikat: *Csüry Bálint* ma is kolozsvári tanár, a magyar nyelvtudomány művelője; *Bartók György* régebben a kolozsvári, most a szegedi egyetem tanára, filozófus és *Nagy Miklós* történétíró.

A nagy Széchenyi szellemében jártunk el, amikor taggá választottuk a technikai tudományok két világhírű művelőjét is: *Blathy Ottó* és *Kandó Kálmán* urakat.

A többi társak bocsássák meg, hogy tudományos munkásságukat a pár percben, amelyben ma még szólhatok, ezúttal nem méltányolhatom, neveiket és eddigi szakmájukat feltüntettük hivatalos folyóiratunknak a választás napján kiadott számában, amelyet békebeli szokásaink megújításával, erre a napra közzé tehattünk.

Szerencsések vagyunk, hogy új társainknak egy olyan munkát adhatunk át, amely a magyar szellemi élet történetének évszázadok hosszú sora mulva is nagyértékű emléke marad.

«*A Magyar Tudományos Akadémia első évszázada*» című kiadványunk a költészet, a szépirodalom és tizenegy tudományág körében tárgyalja azt a munkát, amelyet azok a magyar írók és tudósok végeztek, akik Akadémiánknak is belső tagjai voltak.

Ez a kötet még nem tünteti fel az utolsó száz év alatt Akadémiánk egész munkáját, mert egyes társaink csak később tehetnek majd eleget annak a felkérésünknek, hogy az általuk művelt tudományágak körében hasonló feladatot elvégezzenek.

A centenáriumi nagy kiadvány első részében (461. lap) Négyesy László r. tag fejtette ki a magyar irodalom és költészet fejlődését a XIX. század elejétől fogva; alább megnevezett társaink pedig a nevük mellett említett tudományok terén Akademiánknak, illetőleg egyes akadémiai tagoknak az utolsó száz évben végzett munkáját tárgyalták:

Szinnyei József ig. és r. tag (Magyar nyelvtudomány),
Magyary Géza r. t. (Magyar jogtudomány),
Kornis Gyula l. tag (Filozófia),
Lukinich Imre l. tag (Magyar történettudomány),
Kürschák József r. tag (Matematika),
Pogány Béla l. tag (Fizika),
Zemplén Géza r. tag (Chémiai tudományok),
Lenhossék Mihály r. t. (Anatómia),
Marek József l. tag (Orvosi tudományok),
Vendl Aladár l. tag (Ásvány- és közetan) és
Zelovich Kornél l. tag (Technikai tudományok).

Méretüknél és alaposáguknál fogva imponálóak a kutatásoknak ebben a kötetben közölt eredményei és utódaink minden időben jogos büszkeséggel fognak rámutatni arra, hogy az írók, tudósok és államférfiak hosszú sora, — élükön a legnagyobb magyarral, — mikép dolgozott a magyar nemzet haladása javára.

Új társaink merítsenek a nagy elődöktől ihletet és vegyenek tőlük példát.

Mai ünnepi ülésünkre hagytuk Akademiánk hatásának vizsgálatát a *nemzeti lélek megnyilatkozásának* egyik fontos terén: a *zeneművészet* tekintetében. Szerencsések vagyunk, mert ezt a feladatot felkérésünkre a világhírű művész és kiváló zeneszerző: *Hubay Jenő* t. tag, kedves barátunk végzi.

És míg a *mult* zenéjére figyelünk, szívükből halk fohász kél: szálljon a dal magyar ajkokról *világfogytáig* a mi gyönyörű nyelvünkön és a *jövőben* ne legyen igaza jeles társunknak, Szabolcska Mihály t. t.-nak, akinek egyik szép költeménye szerint:

«magyar ember mulatása
ott kezdődik réges-rég' a busúláson»,

hanem a magyar népnek, költőjének és zeneszerzőjének legyen *módja is, joga is* szívének érzéseit jobb esztendőkből, víg énekben kifejezésre juttatni.

Zsendüljön dúsan kalászbába a magyarság vetése és zendüljön meg *mielőbb* hazánk feltámadásának és újabb felvirágzásának fenséges, gyönyörű új éneke! Ámen.

4. A M. Tud. Akadémia hatása a magyar zeneművészet fejlődésére.*

Irta: *Hubay Jenő* t. t.

II. A LXXXVII. Nagygyűlés.

Első nap, 1927 május 4.

I. A főtitkár bemutatja a május hó 8-án tartandó LXXXVII. ünnepélyes közülés programját:

1. Ilosvay Lajos ig. és r. t. másodelnök megnyitó beszéde: «Az anyag egysége és az elemek átváltozására irányuló kísérletek».

2. Balogh Jenő főtitkár: A M. Tud. Akadémia 1925—26. évi munkássága.

3. Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök: «Fraknói Vilmos ig. és t. t. emlékezete».

4. Hubay Jenő t. t.: «A M. Tud. Akadémia hatása zeneművészetünk fejlődésére». — Tudomásul van.

II. A főtitkár előadja, hogy a Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom a f. évben a matematikai és technikai tudományok köréből az 1918—26-ig terjedő kilenc évben megjelent magyar nyelvű tudományos munkák legjobbjait illette. A javaslatételre kiküldött bizottság (Rados Gusztáv r. t. elnöklete alatt Kürschák József r., Ortway Rudolf, Zipernovszky Károly és Zelovich Kornél l. tt. (az utóbbi mint előadó) szemlét tartott az említett évkörben megjelent munkák felett és a Nagyjutalmat néhai Bánki Donát «Új vízturbina» c. értekezésének javasolja odaítélni, a Marczibányi-mellékjutalommal pedig Riesz Frigyes l. t. «Folytonos függvényoperációk» c. értekezését kívánja kitüntetni. (L. Ak. Ért. 436. f. 35—43. l.).

A III. osztály egyhangú javaslata alapján a nagygyűlés egyhangúlag ilyen értelemben határoz és egyúttal a főtitkár indítványára kimondja, hogy a Nagyjutalom néhai Bánki Donát özvegyének lesz kiutalandó.

III. A kiküldött bizottság (Szinyeyi József ig. és r. t. elnöklete alatt Gombocz Zoltán és Melich János r. tt., az előbbi mint előadó) jelentése alapján a nagygyűlés az I.

* Az előadás nagyobb terjedelménél fogva külön kiadvány gyanánt jelenik meg.

osztály javaslatára az 1927. évi Sámuel-Kölber díjat (200 pengő) Ligeti Lajosnak ítélte oda «Álmos» című nyelvtudományi értekezéséért (M. Ny. XXII. 80 lap).

IV. A Chorin Ferenc-alapítvány 1927. évi kamatai az ügyrend értelmében kiküldött hét tagu vegyes bizottság (Gaal Jenő r. t. mint a Nemzetgazdasági Bizottság elnökének elnöklete alatt B. Wlassics Gyula ig. és t. t., Balogh Jenő főtitkár, Heller Farkas, Kaán Károly, Kováts Alajos és Zelovich Kornél l. tt.) Popovics Sándor ig. és t. t.-nak javasolja kiadatni «A pénz sorsa a háborúban» c. munkájáért. (Ak. Ért. 436. f. 43—45. l.). Ehhez a javaslathoz a II. osztály május 3-án tartott zárt ülésében egyhangúlag hozzájárult. A nagygyűlés ezt a javaslatot szintén egyhangúlag elfogadja és tudomásul veszi, hogy a jutalom kerek összegben P 4000 azaz négyezer pengőben állapított meg.

V. A B. Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1927. évi kamatait (1653 pengő) a B. Wlassics Gyula ig. és t. t., elnök elnöklete alatt kiküldött bizottság (előadó: Magyary Géza r. t., tagok: Popovics Sándor ig. és t. t., Szinnyei József ig. és r. t., valamint Zelovich Kornél l. t.) Plósz Sándor ig. és t. t. 1872—1925-ig írt és összegyűjtött dolgozatai kinyomatására javasolja felhasználtatni. (Ak. Ért. 436. f. 45—48. l.). A II. osztály e javaslathoz egyhangúlag hozzájárult. A nagygyűlés ezt szintén egyhangúlag elfogadja és kimondja, hogy ha az említett összeg a nyomdai költségekre nem volna elegendő, azt az Akadémia a saját bevételeiből fogja kiegészíteni.

VI. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank gróf Széchenyi István-alapítványa 1925—26. évi kamatait a Nemzetgazdasági Bizottság Thirring Gusztáv r. t. «Budapest félszázados fejlődése 1873—1923-ig» című munkájának javasolja kiadatni. (Ak. Ért. 436. f. 48—52. l.). A II. osztály egyhangú javaslatára a nagygyűlés hasonlóképen határoz és egyúttal a jutalomtétel összegét felfelé kikerekítve P 1000, azaz ezer pengőben állapítja meg.

VII. A nagygyűlés kimondja, hogy az eredménytelenül maradt jutalomtételek, tekintettel az Akadémia pénzügyi helyzetére, újabban nem hirdettetnek.

VIII. A főtitkár javaslatára a már hirdetett, de még le nem járt pályázatokon felül a nagygyűlés a következő új jutalomtételeket írja ki:

1. Gróf Széchenyi István életrajza. Jutalma 3000 pengő.

2. Két elemi iskolai tanító kitüntetésére (a Wodianer-alapítvány kamatainak felhasználásával) az Akadémia jutalma egyenként 200—200 pengő.

3. A Kazinczy Gábor és neje jutalomtétel 400 pengő.

Az I. osztály köréből:

1. A Vojnits-jutalom. (A M. Tud. Akadémia Vojnits-érme.)

2. Sámuel-Kölber-díj. (Nyelvészeti értekezés jutalmazására 200 pengő.)

3. Ötven év Buđa és Pest irodalmi életéből 1780—1830-ig. (Jutalma Budapest székesfőváros adományából 800 pengő.) Határnap 1928 szeptember 30.

A II. osztály köréből:

1. A Chorin Ferenc-jutalom az 1927-ben megjelent, a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében írt, ha pedig jutalomra érdemes ilyen közgazdasági mű nem volna, államtudományi munkák jutalmazására.

2. A magyar iparoktatás története az utolsó száz évben, különösen 1867 óta. (Jutalma a Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány kamatainak felhasználásával az Akadémia bevételeiből kiegészítve 2000 pengő.) Határnap 1927 december 31.

3. Az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi csata részletes leírása hiteles adatok alapján. Jutalma a m. kir. Hadtörténelmi Levéltár adományából 400 pengő.

4. A Kónyi Manó-jutalom 1800 P., az 1925-27. évek folyamán nyomtatásban megjelent valamely publicisztikai, legújabbkori történelmi, esetleg közjogi munka megjutalmazására. Határnap 1927 december 31.

5. A konjunktúra-elmélet alapjai, a konjunktúra-kutatás módszerei- és eddigi eredményeinek bírálata. Jutalma a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István-alapítványa kamatainak felhasználásával 2000 pengő. Határnap 1928 december 31.

A III. osztály köréből:

1. Az 1928. évi Nagyjutalom (2000 pengő) és a Marczibányi-mellékjutalom (800 pengő). Az 1918—26. évkörben megjelent fizikai és kémiai munkák legjobbjainak. Határnap 1927 december 31.

2. A Wahrmann Mór-érem. Az 1922—27. években az ipar terén akár a tudomány előbbrevitele, akár a gyakorlati találmányok, szerkezetek vagy szervezetek és intézmé-

nyek fejlesztése és felvirágoztatása körül a legnagyobb érdemeket szerzett magyar állampolgárnak.

Uj jutalomtétel.

3. Tétessék vizsgálat tárgyává, mily módon befolyásolja a búza nemesítése a liszt minőségét, tekintettel az úgynevezett sütőképességre.

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből a Forster János-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő. Határnap 1927 december 31.

IX. Az illetékes egyetemi hatóságok javaslatai alapján a naggyűlés nyelvészeti, illetőleg történettudományi jutalmul legfeljebb 15.—15 kötet akadémiai kiadványt ítél oda a következő egyetemi hallgatóknak:

A budapesti kir. m. Pázmány Péter-Tudományegyetem részéről Rácz Elemér és Bánrévy György negyedéves b. h.

A debreceni m. kir. Tisza István-Tudományegyetem részéről Molnár József és Dobó Árpád másodéves b. h.

A szegedi m. kir. Ferenc József-Tudományegyetem részéről Pertich Teréz és Fehér Ede negyedéves b. h.

A pécsi m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem részéről javaslat nem érkezett be.

X. A főtitkár bemutatja az egyes osztályok tagajánlásait:

Az I. osztályba:

Az A) alosztályba levelező tagnak:

Csüry Bálint	33 szavazattal	1 ellen
Klemm Antal	31	2 „

A B) alosztályba rendes tagnak:

Viszota Gyula	23 szavazattal	11 ellen
---------------	--------	----------------	----------

Levelező tagnak:

Baros Gyula	29 szavazattal	5 ellen
Gulyás Pál	26	8 „

Külső tagnak:

Nielsen Konrád	33 szavazattal	1 ellen
Sabbadini Remig	31	1 „

A II. osztályba:

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Bernát István	34 szavazattal	11 ellen
---------------	--------	----------------	----------

Levelező tagnak:

Bartók György... ..	33 szavazattal	9 ellen
Navratil Akos... ..	31	13 «

A B) alosztályba levelező tagnak:

Főgel József	38 szavazattal	10 ellen
Heinlein István	38	10 «
Nagy Miklós	31	13 «
Tóth Zoltán... ..	34	9 «

Külső tagnak:

Arduino Colasanti	34 szavazattal	egyhangulag
Dopsch Alfonz	35	3 ellen

A III. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Bláthy Ottó	34 szavazattal	1 ellen
--------------------	----------------	---------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Zemplén Géza	29 szavazattal	5 ellen
---------------------	----------------	---------

Levelező tagnak:

Frohlich Pál	33 szavazattal	1 ellen
Kandó Kálmán	34	2 «
Möller István	25	9 «

A B) alosztályba levelező tagnak:

Manninger Rezső	29 szavazattal	4 ellen
Rozlozsnik Pál	27	1 «
Scherffel Aladár	31	2 «

Külső tagnak:

Antonio Baldacci	24 szavazattal	2 ellen
Wiegner B. György	24	— «

XI. Berzeviczy Albert elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére gr. Teleki Pál ig. és t. és Hutýra Ferenc r. tagokat kéri fel és az ülést bezárja.

Második nap, 1927 május 5.

I. Berzeviczy Albert elnök úr az Ügyrend értelmében sorshúzással megállapítja az osztályoknak a tagválasztásnál leendő sorrendjét. — Az eredmény: I., II., III.

II. Titkos szavazással, golyózás útján megválasztottak:

Az I. osztályba:

Az A) alosztályba levelező tagnak:

Csüry Bálint 37	szavazattal	7	ellen
Klemm Antal 38	«	6	«

A B) alosztályba levelező tagnak:

Baros Gyula 32	szavazattal	12	ellen
-------------	-----------	-------------	----	-------

Külső tagnak:

Nielsen Konrád 38	szavazattal	6	ellen
Sabbadini Remig 42	«	3	«

A II. osztályba:

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Bernát István 37	szavazattal	8	ellen
---------------	-----------	-------------	---	-------

Levelező tagnak:

Bartók György 35	szavazattal	10	ellen
Navratil Ákos 30	«	14	«

A B) alosztályba levelező tagnak:

Heinlein István 34	szavazattal	8	ellen
Nagy Miklós 32	«	10	«
Tóth Zoltán 37	«	5	«

Külső tagnak:

Arduino Colasanti 38	szavazattal	2	ellen
Dopsch Alfonz 33	«	6	«

A III. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Bláthy Ottó 38	szavazattal	11	ellen
-------------	-----------	-------------	----	-------

Az A) alosztályba rendes tagnak:

Zemplén Géza 31	szavazattal	8	ellen
--------------	-----------	-------------	---	-------

Levelező tagnak:

Fröhlich Pál 29	szavazattal	8	ellen
Kandó Kálmán 34	«	3	«
Möller István 25	«	11	«

A B) alosztályba levelező tagnak:

Manninger Rezső 32	szavazattal	4	ellen
Rozlozsnik Pál 30	«	5	«
Scherffel Aladár 29	«	2	«

Külső tagnak:

Antonio Baldacci 29	szavazattal	2	ellen
Wiegner B. György 29	«	3	«

III. Az elnök úr a szavazás eredményének kihirdetése után a jegyzőkönyv hitelesítésére Herczeg Ferenc t. és Sigmund Elek r. tagokat kéri fel és az ülést bezárja.

III. A M. Tud. Akadémia jutalomtétélei.

1.

A M. Tud. Akadémia 1896 október 5-én tartott összes ülésén elhatározta, hogy bármikor is fog Széchenyi Istvánnak az ő nevéhez és működéséhez méltó életrajza akár kéziratban, akár kinyomatva benyújtani, ennek szerzője jutalomban fog részesülni. E jutalomdíj összege három ezer pengő.

A pályaművek megbírálásában egy, az Akadémia három osztályából kiküldött öttagú bizottság előterjesztése alapján a nagygyűlés dönt. E bizottság elnöke a II. osztály elnöke, vagy akadályoztatása esetén valamely ilyenül megválasztott tiszteleti tagja, tagjai közül kettőt a II., egyet-egyet az I. és III. osztály választ. A jutalom odaítélése vagy ki nem adása iránti véleményes jelentést a bizottsági tagok egyike szerkeszti és terjeszti elő a nagygyűlésen.

2.

A M. Tud. Akadémia saját bevételeiből, az id. Báró Wodianer Albert alapítvány kamalainak felhasználásával fejenként 200—200 pengő jutalmat tűz ki Magyarország bármely népiskolájában működő két legérdemesebb néptanítónak, tekintet nélkül az iskolafenntartó jellegére.

A jutalmat az Akadémia 1928 márciusi összes ülésén ítéli oda. A jutalmazottaknak a jutalmat az Albert napját követő áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke adja át.

E jutalomra az Akadémiához kérvényt nem lehet beadni, mert csak a tanfelügyelőtől a közoktatásügyi minisztérium útján beérkezett jelentések szolgálhatnak a döntés alapjául.

3.

Kazinczy Gábor nyug. kuriai bíró és neje Várady Szabó Anna alapítványának évi kamalait (ez idő szerint kerek összegben 400 pengő) az Akadémia olyan érdemes tudós, illetőleg író vagy művész munkásságának megjutalmazására tűzi ki, aki hosszabb időn át kiváló munkásságot fejtett ki olyan tudományszakma terén vagy olyan irodalmi, illetőleg művészeti téren, amelynek jövedelme nincs arányban a végzett szellemi munkának belső értékével.

Az Akadémia a jutalmat a nagygyűlés második napján ítéli oda.

A jutalomra jelentkezés a folyamodó munkásságának feltüntetésével, 1927 december 31-ig küldendő be a Főtitkári Hivatalba. Ha a jutalomra

érdemes író vagy művész a kitűzött határidő előtt jelentkeznék e jutalom elnyerése végett, az Akadémia sürgősség esetén összes ülésben is kiadhatja a jutalmat.

Az I. osztályból.

I. Új jutalomtételek.

4.

Az özv. Vojnits Tivadarné-jutalomra (a M. Tud. Akadémia Vojnits-érme) az 1927. évben Budapesten előadott irodalmi becsű és a színpadon sikert aratott magyar eredeti tragédiák, vígjátékok és népszínművek pályáznak. Bármely más jutalmat nyert színmű nem jön tekintetbe.

A jutalom az 1928. évi februári összes ülésben fog odaítéltetni.

5.

Az 1927-ben megjelent nyelvtudományi értekezések legjelesbike a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Sámuel Alajos—Kölber-alapítvány kamatainak felhasználásával 200 pengő jutalomban fog részesülni. A jutalom odaítélése a nagygyűlésen fog kihirdettni.

E pályázatban résztvesznek az összes 1927-ben megjelent értekezések, amelyekről a hírlóknak tudomásuk van.

6.

«50 év Buda és Pest irodalmi életéből 1780—1830-ig.»

Jutalma Budapest Székesfőváros adományából 800 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának adatik ki.

II. Már hirdetett jutalomtételek.

7.

A magyar igekötők fejlődése a XV. század végéig alakitani és jelentéstani szempontból.

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Marczibányi-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak önálló tudományos becsű munkának adatik ki. A jutalmazott munkát a szerző kiadni tartozik; ha ezt egy esztendő lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

8.

A magyar dráma története 1867—1896-ig.

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből és a Bésán-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő.

Határnap 1928 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű munkának adatik ki.

A II. osztályból.

Új jutalomtételek.

9.

A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. által elhunyt elnökének, Dr. Chorin Ferencnek emlékére tett 40,000 pengős alapítvány 1927. évi kamatai a

jövő évi nagygyűlésen elsősorban a magyar közgazdasággal kapcsolatos tudományágak körében 1927-ben megjelent munkának, amennyiben pedig a kiküldött bizottság a jutalomra érdemes ilyen közgazdasági művet nem találna, olyan államtudományi munka jutalmazására lesz felhasználható, amely tudományos jelentőségénél fogva erre a jutalomra méltó.

Ennélfogva az Akadémia felszólítja mindazokat, akik a Chorin Ferenc-jutalomra igényt tartanak, hogy munkájukat 1927 december 31-ig a Főtitkári Hivatalhoz címezve küldjék be. Ez a figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy olyan be nem küldött munka, melyről a kiküldendő bíráló bizottság tagjának tudomásuk lesz, szintén pályázhassék.

A jutalmat az 1928 május havában tartandó nagygyűlés fogja odaítélni.

10.

A magyar iparoktatás története az utolsó száz évben, különösen 1867 óta.

Jutalma a Báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány kamatainak felhasználásával a M. Tud. Akadémia bevételeiből kiegészítve 2000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1927 december 31-ig a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához küldendő be. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak teljesen kész, jutalmazásra érdemes munkának adatik ki.

11.

A Kónyi Manó-jutalom (1800 pengő) az 1928. évi nagygyűlés alkalmával a napi pártpolitika teljes kizárásával valamely olyan publicisztikai, legújabbkor történelmi, esetleg közjogi munka megjutalmazására fog felhasználtni, amely az 1925—27. évek folyamán nyomtatásban megjelent.

Ennélfogva az Akadémia felszólítja mindazokat, kik e jutalomra igényt tartanak, hogy az említett három év tartama alatt megjelent munkájukat 1927 december 31-ig a Főtitkári Hivatalhoz küldjék be. E figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy be nem küldött munka, amelyről a kiküldendő bíráló bizottság tagjainak tudomásuk lesz, szintén pályázhassék. A jutalom odaítélhető névtelenül megjelent munkának is és ez esetben a szerző, ha a díjat fel kívánja venni, szerzőségét igazolni tartozik.

12.

A konjunktúra-elmélet alapjai, a konjunktúra-kutatás módszerei és eddigi eredményeinek bírálat.

Jutalma a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Gróf Széchenyi István alapítványa két évi kamatainak felhasználásával 2000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1928 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak a teljesen kész és jutalmazásra érdemes munkának adatik ki.

13.

(Nyílt pályázat.)

Az 1708 augusztus 3-án vívott trencsényi csata részletes leírása hiteles adatok alapján.

Jutalma a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár adományából P 400 azaz négyszáz pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1927 december 31-ig küldendő a M. Tud. Akadémia Főtitkári Hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak önálló becsű, teljesen kész munkának adatik ki.

A III. osztályból.

14.

Az 1928. évi akadémiai *Nagyjutalom* (kétezer pengő) és *Marczi-bányi-mellékjutalom* (800 pengő) az 1919–27. évkörben megjelent *fizikai és kémiai* munkák legjobbjainak lévén odaitéendő, az Akadémia figyelmezteti az ily nyomtatott munkák szerzőit, hogy művüket 1927. évi december 31-ig a Fő titkári Hivatalba küldjék be, feljegyezvén röviden azt, amit munkájuk kiválóságának tartanak. Azonban e figyelmeztetés nem zárja ki azt, hogy a be nem küldött munka, amelyről a tagoknak tudomásuk van, pályázhassék; sőt, ha az Akadémia kiadásában jelent meg, vagy könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző pályázni kíván vele.

15.

A Wahrmann Mór-érem.

Néhai Wahrmann Mórnak, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara elnökének végrendelete alapján a végrendeleti végrehajtók intézkedéséből a M. Tud. Akadémiának átengedte 10,000 forint alapítvány kamatainak felhasználásával, kiegészítve ezt az összeget a M. Tud. Akadémia rendes bevételeiből, az Akadémia az 1928. évi nagygyűlés alkalmával oda fogja itélni a Wahrmann Mór-érmet annak a magyar állampolgárnak, aki az 1922–1927. években az ipar terén akár a tudomány előbbrevitele, akár a gyakorlati találmányok, szerkezetek vagy szervezetek és intézmények fejlesztése és felvirágoztatása szempontjából legnagyobb érdemeket szerzett.

Felszólíttatnak tehát mindazok, akik e jutalomra igényt tartanak, hogy az említett évkörbe tartozó munkájokat vagy találmányuk leírását vagy egyéb érdemek méltatását 1927 december 31-ig a Főtitkári Hivatalhoz küldjék be.

E figyelmeztetés azonban nem zárja ki azt, hogy az ipar terén szerzett érdemek, amelyekről az akadémiai tagoknak tudomásuk van, akkor is megjutalmazassanak, ha az illető a Wahrmann-érem odaitétele végett nem jelentkezett.

Új jutalomtétel.

16.

Tétessék vizsgálat tárgyává, mily módon befolyásolja a búza nemesítése a liszt minőségét, tekintettel az úgynevezett sütőképességre.

Jutalma a M. Tud. Akadémia bevételeiből a Forster János-alapítvány kamatainak felhasználásával 1000 pengő.

A munka tervrajza valamely kidolgozott fejezet kíséretében 1927 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására záros határidővel megbízást kap. A jutalom újabb bírálat után csak a teljesen kész, jutalmazásra érdemes munkának adatik ki.

IV. Hírek a nemzetközi tudományos együttműködés köréből.

1. Berzeviczy Albert, a M. Tud. Akadémia és a nemzetközi együttműködés ügyeinek intézésére alakított Magyar Nemzeti Bizottság (M. N. B.) elnökének beszéde a M. N. B.-nek 1927 június 8-án tartott ülésében.

(A beszéd francia nyelven tartott.)

Tisztelt Bizottság!

Szerencsém van bemutatni és a Biz. nevében melegen üdvözölni Julien Luchaire urat, az Institut International de Coopération Intellectuelle igazgatóját, aki Bizottságunk meghívására szíves volt Budapestre fáradni.

Erről élénk meglepedéssel értesültünk, mert ilyképen módot találunk a vele való személyes érintkezésre és arra, hogy az erre leghivatottabb férfiú kifejtthesse előttünk a vezetése alatt álló intézet céljait és legközelebbi programját.

Bizottságunk a Nemzetek Szövetségének, illetőleg az általa alakított Commission Internationale de Coopération Intellectuelle-nek felszólítása alapján 1922 november óta igyekezett a központ minden kezdeményezésének megfelelni és élénk tevékenységet* fejtett ki, különösen a külföldről érkező közléseket a magyar tudományos társaságok, egyetemek és intézetek tudomására hozta és a felvetett kérdések tárgyában adatokat gyűjtött, véleményt adott, válaszokat közvetített.

Tevékenységünk eddig csak informatív és előkészítő jellegű lehetett és bizonyos tényeket állapított meg; mindamelllett meg vagyunk győződve arról, hogy a munkának, amelyben való közreműködésre felhivattunk, sikerülni fog a világháború által elválasztott nemzetek együttműködését elősegíteni és közrehatni arra, hogy a tudományos és irodalmi tevékenység terén Európának munkás és produktív békéje helyreállíttassék.

Bizonyára az I. de C. I. és a nemzetközi bizottság igyekezni fognak helyreállítani a nemzeteknek azt az egyenlőségét is, amely a háború előtt megvolt és amelyet a békeszerződések rendelkezései komolyan veszélyeztettek,

* A M. N. Biz. munkásságáról lásd Akadémiai Értesítő XXXV. kötet; 192—194. lap, XXXVIII. kötet, 77—80. lap.

mert akkor a győztes és a legyőzött nemzetek között jogi szempontból állandó egyenlőtlenséget állapítottak meg.

Luchaire úrnak jelenlegi látogatása azt a szándékát bizonyítja, hogy a háború által megcsonkított és legyengített nemzetünk iránt a bennünket joggal megillető figyelmet és teljes pártatlanságot lesz szives tanusítani.

Ezért őt örömmel fogadtuk és megjelenéséhez várakozásokat fűzünk.

A mult években egyes magyar tudományos intézmények különösen az egyetemek könyvtárainak kivánságairól jegyzéket állítottunk össze avégből, hogy közös akcióval pótoljuk veszteségeiket és kiegészítsük az általuk észlelt hiányokat, különösen azokat a hézagokat, amelyek könyvtáraikban az 1914 óta megjelent folyóiratokban és folytatólagos munkákban mutatkoznak. Sajnos, nemsokára tapasztalnunk kellett, hogy ilyenfajta nemzetközi segítség alig valósítható meg. Mindnyájan elszegényedtünk a háború által és a szegények hiába szövetkeznek, az által nem lesznek gazdagabbakká.

Terveztük Magyar Egyetemközi Iroda szervezését is abból a célból, hogy a magyar és külföldi egyetemek és hallgatóik érintkezését elősegítsük. Ennek a Magyar Irodának vezetésére Horváth Jenő egyetemi rk. tanár úr vállalkozott, de minthogy a magyar kormánynak nem volt módjában a szükséges anyagi eszközöket ez Iroda rendelkezésére bocsátani, az Iroda megszüntette működését és annak tennivalóit a nm. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak egyik osztálya vette át.

Ha célul tűzzük ki a nemzetek tudományos együttműködését, mindenekelőtt az szükséges, hogy elhárítsuk azokat a jelentékeny akadályokat, amelyek meggátolják a nemzetek érintkezését.

Sajnos, kénytelenek vagyunk hangsúlyozni, hogy még ma is, hét évvel a békekötések után egyes államok megtiltják kiadványaink bevitelét s terjesztését, még a tisztán tudományosakat és szépirodalmiakat is, amennyiben azok 1918 ősze után jelentek meg. Megtiltják ezt azon magyar véreinknek is, akik jelenleg az utódállamokban laknak.

Az I. de C. I. és a nemzetközi bizottság valóban üdvös dolgot vinnének véghez, ha közbenjárásuk után módját ejtenék annak, hogy ezek a terhes, káros és indokolatlan rendszabályok megszüntettessenek. E végből Julien Luchaire urat, az Institut kiváló igazgatóját hivatalos megkereséssel fel fogjuk kérni arra, hogy a nemzetközi bizottságnak julius

20-án kezdődő ülésén a szükséges javaslatokat és kezdeményező lépéseket megtegye.¹

Nagyon érdekel bennünket a fordítások ügye is és pedig úgy a tudományos, mint a szépirodalmi műveké. Egyrészt franczia műveknek magyarra fordítása, másrészt a magyar irodalom legkiválóbb termékeinek franczia kiadása. Nem ismerjük félre ennek a vállalkozásnak nagy nehézségeit, amelyek egyrészt a kifogástalan fordítások készítésében, másrészt az ilyen kiadványok elterjesztése körül jelentkeznek. Amit az ügy előmozdítására tehetünk arra szívesen fogunk vállalkozni.

Hét év mult el az utolsó ú. n. békeszerződés óta; de sajnós ez a hét év felvilágosított bennünket arról, hogy ezek a szerződések befejezték ugyan a háborút, de semmikép sem állították helyre a békét. Ennek helyreállítása végett szükségünk van új erőfeszítésekre és annak a háborús mentalitásnak kiküszöbölésére, amely mindig kész arra, hogy a saját érdekeit is feláldozza tisztán azért, hogy ártson a régi ellenfélnek.

A nemzetek értelmi közeledése kétség nélkül hathatós eszköz lesz ennek a mentalitásnak elnyomására.

Az értelmi együttműködésnek jelentős módja a különböző tárgyú előadások tartása, illetőleg intézkedés aziránt, hogy különböző tárgyakról felolvasások rendeztesenek és egyuttal tanulságos és népszerű előadások tartásának.

Ezen a téren legutóbb élénk mozgalmat észleltünk. A közelmúltban gróf Apponyi Albert úr Németalföldön, én Rómában és Berlinben tartottunk különböző tudományos előadásokat, Hankiss János debreceni egyetemi tanár úr pedig a fordítások kérdésében a párizsi Institut keretében olvasott fel.

Magyarországon az utolsó hónapokban hat franczia felolvasó jelentkezett, amiről őszinte hálával veszünk tudomást.

Kivánatos lenne, hogy az Institut hatáskörébe sorolja azt is, hogy a különböző államokban különböző előadások tartását megszervezze.

Az Institut által publikált különböző bulletin-eket, különösen a Bulletin des Relations Scientifiques c. folyóiratot, amelynek legutóbb II. k. 2. száma jelent meg, nagy érdeklődéssel kísérjük.

¹ A megkeresést lásd alább 2. alatt.

Kiválóan érdekel bennünket Luchaire urnak a C. I. körébe eső legfontosabb kérdésekről tartott előadásorozata, amelynek alapján megírt becses művét, amely mintegy az egész mozgalom kódexének tekinthető, a legutóbbi napokban kaptuk és nagy megelégedéssel olvastuk. A dolgozat tárgyalja az értelmi függetlenségnek szükséges voltát, illetőleg e függetlenség megóvásának eszközeit, utal arra, hogy az értelmi munka értékelése mennyire el van hanyagolva; kimutatja, mennyire fontos az értelmi munka és eszközei, kimutatja a tudományos életet és annak küzdelmeit az intelligencia lekicsinylése ellen, végre azokat az erőkifejtéseket, amelyek e kedvezőtlen viszonyok megjavítására irányulnak.

Ezek a fejtegetések számunkra annál rokonszenvebbek és annyiival inkább elégtételünkre szolgálnak, mert tapasztalataink szintén azt bizonyítják, hogy az értelmi munka feltételei Magyarországon is kedvezőtlenek és alárendeltebbek a testi munka viszonyainál.

Egyébként mindnyájan tudjuk, hogy minden emberi munkaszervezet többé-kevésbé fikció és hogy az egyének tesznek minden szervezetet valóban aktívá és hathatósan munkálkodóvá; továbbá, hogy buzgó és tehetséges egyének hiányában a munkaszervezetnek működése mindig improduktív marad.

Érintkezésünk az Institut-vel már eddig meggyőzött bennünket arról, hogy ennek a szervezetnek és egész működésének mozgató ereje annak az egyénisége, aki az Institut-t oly hivatottan és mesterileg vezeti. Ezért a mi teljes bizalmunk a Luchaire úr egyéniségében, pártatlanságában, buzgalmában, jóakaratában és erélyében biztosította számára közöttünk a legkedvezőbb fogadtatást.

Ezzel a bizalommal kérem fel Luchaire urat, szíveskedjék közléseit és az Institut programjára vonatkozó adatait előterjeszteni.¹

¹ Luchaire Julien úr francia nyelven élő szóval ismertette az Institut International de Coopération Intellectuelle programját, amelyet a Nemzetek Szövetségének kiadványai közölnek.

2. A M. N. B. megkeresése az Institut International de Coopération Intellectuelle igazgatója útján a Commission Internationale de C. I.-hez a magyar kiadványoknak az elszakított részekre eljuttatása tárgyában.

Mr. Julien Luchaire,
directeur de l'I. I. de C. I.

PARIS

Igazgató Úr!

A nemzetek értelmi együttműködésének egyik jelentékeny akadálya az, hogy némely állam tudósai és írói tudományos és irodalmi tevékenységének eredményei nem juthatnak el más állam területére.

Különösen a M. N. B. kénytelen Igazgató Úr tudomására hozni, hogy még ma is, hét évvel a békekötések után, több utódállam megtiltja az 1918 óta kinyomatott azoknak a kiadványoknak az illető államba bevitelét és terjesztését, amelyek tisztán tudományos és szépirodalmi jellegűek. Így azok a magyar tudományos és szépirodalmi kiadványok, amelyeknek semmi politikai vagy propagandisztikus vonatkozásuk nincs, szintén nem juthatnak el azokhoz a magyar nemzetiségű honfitársainkhoz, akik ezen utódállamok, különösen Csehország, Románia és a S. H. S. királyság területén lagnak.

Ha célul tűznők ki a nemzetközi tudományos együttműködést, amelyet a Nemzetek Szövetsége kezdeményezett, elsősorban szükséges, hogy elhárítsuk azokat az akadályokat, amelyek a nemzetek szabad érintkezését meggátolják.

Ennek folytán a Commission I. de C. I. a nemzetközi együttműködés előmozdítása érdekében felettte üdvös munkát végezne akkor, ha akár a Nemzetek Szövetsége útján, akár más megfelelő módon, különösen a f. évi július 20-án és következő napjain tartandó legközelebbi nagygyűlésen kérné ezeknek az indokolatlan, káros és terhes korlátozásoknak megszüntetését.

A M. N. B. egyhangú határozatából kérnem kell e tárgyban Igazgató Úrnak szíves, jóakarátú, pártatlan és erélyes közreműködését.

Fogadja Igazgató Úr kiváló tiszteletem kifejezését.
A M. N. B. 1927 június 8-án tartott üléséből.

Berzeviczy Albert s. k.

a M. N. B. és a M. Tud. Akadémia elnöke.

**3. Erre a megkeresésre eddig csak a következő
válasz érkezett:**

Le 25 juin 1927.

Monsieur le Président!

Vous avez bien voulu m'adresser le 8. juin 1927 une lettre relative aux entraves qui s'opposent actuellement à la diffusion d'imprimés hongrois dans certains pays.

Je vous remercie de cette communication qui sera soumise à l'examen de la Commission de Coopération Intellectuelle dans sa session du mois prochain.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma haute considération.

Le Directeur:

Julien Luchaire.

**V. A M. Tud. Akadémia Vörösmarty-
szobájának megnyitása és ismertetése.**

Bernrieder Jánosné Széll Ilona úrnő szíves volt halhatatlan emlékezetű nagyatyjának, az Akadémia kitűnő rendes tagjának, Vörösmarty Mihálynak nagybecsű kéziratait, hozzá intézett számos levelet, továbbá a költő könyvtárát és a család emléktárgyait Akadémiánknak ajándékozni.

Ez áldozatkész elhatározás alapján Akadémiánk összes ülése és Igazgató-Tanácsa intézkedett a palotában «Vörösmarty-szoba» berendezése iránt.

A Vörösmarty-szobát Berzeviczy Albert ig. és t. t., a M. Tud. Akadémia elnöke 1927 június 20-án báró Puchner Károlyné úrnőnek, Vörösmarty dédunokájának, valamint a meghívott tudományos és irodalmi társaságok képviselőinek jelenlétében adta át a használatnak.

Berzeviczy Albert ig. és t. t., a M. Tud. Akadémia elnökének beszéde a Vörösmarty-szoba felavatásakor.

Mi, sajnós, hazánkban nem rendelkezünk oly emlékhelyekkel, melyek halhatatlan költőink életét és munkásságát a genius loci közvetlenül ihletével állítják lelki szemeink elé. Nekünk nincs Goethe-házunk, mint a németeknek Frankfurtban és Weimarban, sem Schiller-házunk, mint az ugyancsak Weimarban levő; Buonarroti- vagy Ariosto-házunk sem, mint aminőt az olaszok bírnak Florenzben és Ferrarában, még Shakespeare-házunk sem, mint az angoloknak Strat-

fordban. A mi szellemi nagyjaink élete többnyire változó helyeken, részben elpusztult vagy megváltozott házakban folyt le; a kegyelet legfeljebb emléktárgyaikat tudta összegyűjteni, hogy azokban földi lényöknek halvány visszfényét varázsolja elénk.

Vörösmarty Mihály lelkes unokájának Bernrieder Jánosné Széll Ilona úrnőnek kegyeletes gondoskodása és bizalma Akademiánkat legújabban amaz emléktárgyak birtokába juttatta, melyeket a család megőrzött s melyeket most az adományozó nemes honleány kívánságának megfelelően Akademiánk palotájának e szerény szobájában állítottunk össze, hogy azt ezentúl mint Vörösmarty-szobát, a nagy költő emlékének áldozni akarók számára hozzáférhetővé tegyék.

Itt van Vörösmarty íróasztala, karosszéke s néhány más használati tárgya, itt van 123 kötetből álló kézikönyvtára és itt van számos kézírata, valamint hozzáintézett levelek, köztük nagy számmal barátjától, Deák Ferentől valók. Midőn e gyűjteményt közönségünknek megnyitjuk, egyúttal felhívunk mindenkit, hogy amennyiben idevaló emléktárgy birtokában volna, azzal is gyarapítsa e Vörösmarty-szoba kis múzeumát.

A Vörösmarty Mihály költői dicsősége talán sohasem ragyogott tisztább fényben szellemi életünk egén, mint most 127 évvel születése és 72 évvel halála után. A legellentetesebb irodalmi irányok és ízlések egyetértének az ő nagysága, jelentősége elismerésében és méltatásában; ha talán nagy hőskölteményét ma kevesen is olvassák, drámái közül kevés maradt színen, lírája változatlan erővel hat ma is s legnagyobb költői alkotása: költői nyelve alapja ma is költészetünknek, melynek minden nemesebb terméke ma is az ő szellemi hagyatékából látszik sarjadzani. Versei szellemi közjavunkká lesznek, amelyben benne élünk, mint a levegőben, mely környez, amelyet nem érzünk, de amely nélkül nemzeti életünk csonka, szintelen, sőt testetlen volna.

Minden magyar szív egy-egy szentélye a Vörösmarty-kultusznak; az az oltár, amit e kultusznak itt állítottunk, csak arra van hivatva, hogy találkozhelye legyen mindazoknak, akik a nagy költő iránti szeretet és csodálat érzelmei számára élete emlékeiben keresnek új meg új táplálékot.

Mély köszönetet mondva az adományozó nemes honleánynak, ezennel megnyitom s a közönségnek átadom az Akadémia Vörösmarty-szobáját.

VI. B. Forster Gyula ig. és t. t. úr adománya az Akadémia kéziratára részére.

Báró Forster Gyula ig. és t. t. úr, aki a M. Tud. Akadémia iránt évtizedek óta gyakran tapasztalt és mindig tettekben is megnyilvánuló jóindulatot tanusított, szíves volt ifj. Bertha Sándornak, a jeles zeneszerzőnek és írónak emlékalbumát és hátrahagyott iratait Akadémiánk kéziratárának ajándékozni.

Bertha Sándor, aki évtizedeken át Párisban lakott és Magyarországnak a külfölddel megismertetése körül kiváló érdemeket szerzett, ismeretségben volt a múlt század számos kiváló francia írójával, költőjével, zeneszerzőjével és egyéb közéleti kitünőségekkel és így a 72 lapból álló emlékalbum azon kor történetéhez, valamint irodalom- és művészettörténetéhez érdekes adatokat tartalmaz. A nagyértékű ajándék tartalmáról báró Forster Gyula ig. és t. t. úr Berzeviczy Albert elnök úrhoz írt levelében a következő adatokat közölte:

«Az Album 4. lapján Báró Beust Frigyesnek, korábban osztrák-magyar külügyminiszternek, később párisi osztrák-magyar nagykövetnek következő sorait tartalmazza:

On veut ma signature? Combien de fois ne l'ai-je donnée! Cette fois j'espère au moins qu'elle ne me sera reprochée.

Az 5-ik lap Bertha arcképe Munkácsy-tól,
A 14-ik lap Leányarckép Carolus Duran-tól,
A 37-ik lap költemény Sully Prudhomme-tól,
A 38-ik lapon Blowitz következő sorai:

Un homme public qui s'irrite de ce qu'on l'attaque, ressemble à une femme coquette qui s'offense de ce qu'on ose lui faire la cour.

Ez alatt Albert Wolff-tól Réponse du berger à la bergère.

A 41-ik lapon Marchesi Matild-tól Dallam énekre és zongorára.

A 43-ik lapon: Variante de la main de Liszt pour la Marche de Tannhäuser.

A 44-ik lapon Emléksor I. I. Weisz-tól: L'esprit court les rues, mais il court si vite, que peu de gens l'attrapent.

Az 54-ik lapon Emile Ollivier-től emléksor: Il faut se conduire d'après la règle et juger les autres par l'exception.

Az 55-ik lapon Bruck Lajos-tól rajz: Souvenir de Siófok.

A 61-ik lapon Ambroise Thomas-tól: «Connais-tu le pays, ou fleurit l'oranger» dallama.

Ugyanezen lapon a híres magyar orvos Gruby emléksorai: L'infiniment petit comme l'infiniment grand subissent la même Loi.

En cherchant leur limite, l'un par l'extrême petitesse, l'autre par son immensité nous échappent.

I. Idősb Bertha Sándorhoz szóló levelek:

1) Lukács Móric Bálint-tól 1830 okt. 26. 2) Gróf Teleki József-től, a M. Tudós Társaság elnökétől (1839 nov. 25), melyben Berthát levelező taggá választatásáról értesíti, de az Akadémia tudni kívánja, hogy ajánlkozik-e a társaság alaprajzában kikötött szorgalmas együttműködésre? A titoknokhoz intézendő válaszban ne sajnáljon eziránt mielőbb nyilatkozni. 3) Dr. Schedel Ferenc 1840 jun. 5. megküldi a levelező taggá «elválasztatásáról» szóló oklevelet. 4) Fáy András levele 1860 dec. 29. 5) Ugyanattól 1862 márc. 12. 6) Ugyanattól újévi trefás köszöntő 1863 jan. 1. 7) Br. Eötvös József, a Kazinczy-alap gondnokától 1869 júl. 3. 8) Gróf Dessewffy Emil hivatalos levele 1861 nov. 25. 9) Toldy Ferenc-től 1872 nov. 30.

II. Idősb Bertha Sándor levelei fiához 1860 okt. 2.; 1866 febr. 6. (Ebben Anna leányának, Tavaszynénak levele); 1867 szept. 15.; 1876 nov. 18.; 1876 nov. 28.; 1877 jan. 7.; 1877 jan. 12.

Berczik Árpádhoz 1870 febr. 19.

Id. Bertha Sándor-tól Claudianus egy versének «prófordítása» magyarra 1867 jún. 17.

A Vasárnapi Ujság 1877. évi 6-ik számából id. Bertha Sándor arcképe és életrajza.

Id. Bertha Sándor haláláról gyászlevél.

Id. Bertha Sándornénak, az 1840 okt. 30-án meghalt Balogh Máriaénak a belügyminisztérium által hitelesített halottlevele.

Id. Bertha Sándor végrendelete 1877 jan. 24.

III. Levelek ifj. Bertha Sándorhoz:

1) Hunfalvy Pál-tól 1881 febr. 14.

2) Jókai-tól 1881 máj. 26. Felhatalmazás felsorolt műveinek francia kiadására.

Jókai-tól névjegy, melyen Nemes Dezső zeneművészt ajánlja.

3) Zichy Mihály-tól: 1884 febr. 15.; ápr. 16.; dec. 29.: 1885 jun. 17. 1886 jan. 10.; mind Pétervárról. Egy levél «szombat»-ról keltezve (Páris). Érdekes részletek a párizsi magyar egyletről. Az iparos munkásokról.

4) Gróf Károlyi «Pista» levele (1889 ápr. 25.). Tudatja, hogy a Rudolf trónörököstől kapott leveleket meg fogja semmisíteni, mint ezt a trónörökös is tette. Semmi sem való a nyilvánosság elé.

5) Arany főtitkár (1877 máj. 7.) megköszöni a Széchenyi Istvántól atyjának, id. Bertha Sándornak küldött 4 levelet, egy rövid emlékeztető jegyzéket, továbbá 250 példányt atyja művéből: az «Országgyűlési Tárcá»-ból.

6) Haynald érsek levelei: 1883 jan. 26. Francia levél Berthá-néhoz férjének Magyarorszában elhelyezése és alkalmaztatása iránt. Továbbá 1878 jún. 20.; 1878 aug. 12.; 1879 jan. 18.; 1879 máj. 4. Az első és az utolsó levélben a Vatikáni zsinatról és Ollivier-ről is van szó. (E két levelet l. alább 165—166. l.)

7) Liszt Ferenc levelei: 1866 dec. 16.; 1869 aug. 28. Mindkettő Rómából. 1884 okt. 27. Bécsből.

7/a) «A. Liszt» aláírással kis német levélke, melyben fiát és fiának Berthához intézett sorait említi; mellette idősb hölgyet ábrázoló fénykép.

Liszt-nek 1866 dec. 16-án Rómából írt levelében a következőket olvasom: «Peut-être viendrais-tu à Paris ce printemps, ... mais j'en doute ... Depuis que ma mère ne m'y rappelle, il me semble que je n'y ai que faire. Mes 55 ans m'ont rendu vieux: et ma musique est solitaire.

Liszt-nek 1866 dec. 16-iki levele figyelmeztetett arra hogy anyja, szül. Lager Anna Párizsban lakott és ott 1866 január hóban halt meg. A levélke tehát Liszt F. anyjától való és a fénykép is bizonyára őt ábrázolja.

Figyelmet keltő Liszt-nek Berthához 1869 aug. 28-án írt levele, melynek facsimile-másolatát l. 167—170. l.

8) Munkácsy-tól 9 levél. Mind kelet nélkül.

9) Hans v. Bülow-tól Berlinből 1863 ápr. 2.: jún. 29.; júl. 3.; 1864 márc. 7.

10) Csengery Antal-tól 1879 dec. 6.

11) Beust-tól 22 levél. Egyet kivéve, melyet Beust Gasteinből írt, a többi Altenbergből. Köztük egy levél feleségétől, a grófnétől és egy kivonat a grófné leveléből.

12) Dóczy Lajos levele Bécsből 1891 okt. 6.

13) Komaroff-hoz 1907 nov. 23. Moszkvából intézett
levél.»

Haynald érsek levelei Bertha Sándorhoz.

a)

Nagyságos Uram,

kedvesen emlékezve vissza azon szívességre, melylyel Pesten létekor engem megtisztelt, igen sajnálom, hogy nagybecsű soraira leginkább hosszás betegeskedésem miatt csak most lehetek szerencsés felelni.

Nagyságod talán ismeri politikai multamat, melyben hazám iránti kötelességeimet teljesíteni igyekeztem, meg nem zavartatván következetességemet kétszeri hivatalvesztés által sem.

Mint szeretem hazámat, úgy szeretem egyházamat is. Inkább szenvedek hamis megítéltetést a legtisztességesebb, legjobb akarató urak részéről a dolgok valódi állásának nem ismerése miatt, mintsem hogy a talán történeti adatokat kiigazító közlések által bajokat idézzek elő, melyek egyháznak — ha valaha, most szükség — békéjét, egységét bolygatni képesek lennének.

Eljöttnek még nem látom az időt, melyben minden egyéni működések a vatikáni zsinat lefolytában az egyházi érdekek káros érintése nélkül kiderítettessenek. Eljövend azon idő is. Addig én a nyilvánosság előtt hallgatok.

De azt el nem hallgathatom, hogy maga a zsinati kisebbség által fölállított azon elvnel fogva — hogy dogmaticus határozatok az összes tanító egyház meg egyezésével hozassanak — kötelesség szerint alávettem magamat a vatikáni zsinat határozatainak, midőn azon föltétel utólagos teljesezéséről értesültem.

Reménylem, lesz szerencsém *szóval* többet közleni ez irányban talán nem sokára, midőn Párist fürdői utamon érintendem, addig is kitűnő tisztelettel maradván

Nagyságodnak

Budapesten, 1878-iki Junius 20-kán

alázatos szolgálója

Dr. Haynald Lajos.

b)

Budapesten, 1879 V. 4.

Nagyságos Úr!

Tiszteltem nagybecsű sorait Ollivier¹ úr érdekes munkájának kíséretében. Ha amazokat jól értettem: e rég óhajtott (s legujabban bécsi könyvárusomnál megrendelt, de még meg nem kapott) művet maga a derék szerző küldi nekem. A mi ha így vagyon: kérem neki az idezárt levelet alkalmilag átjuttatni. Nagyságod pedig kérem, fogadja mind ezen, mind minden egyéb sziveségeiért őszinte köszönetemet. Ollivier — könyvének egy helyén — azt említi, hogy az általános egyház püspöki kara engem használt organuma gyanánt.

Ez való némi tekintetben; de nem a vatikáni zsinattal összekötetésben. Az igaz az: hogy az 1862-ben és 1867-ben Rómában, és 1863-ban Trientben egybegyült világegyházi valamennyi püspökök által a Pápának benyújtott Adresse fogalmazásával én voltam az e végre kiküldött bizottság részéről megbízva. S teljesítettem is ezen tisztelemet. Kérem ezt alkalmilag Ollivier előtt szóba hozni.

Kitünő tisztelettel Nagyságodnak

alázatos szolgálója

Dr. Haynald Lajos.

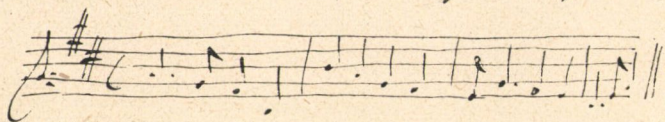
¹ Émile Ollivier francia politikus, később miniszterelnök.

Lisztnek Berthához írt levele:

Cher ami,

Je me reproche d ne pas vous
avoir remercié à suite de votre
cordiale lettre, et compte sur votre
amitié pour m'exuser au mieux.
Pendant ces derniers mois, à Vienne
et Pest, toutes mes journées ont été
dédiées par un excédant de
visites, invitations et obligations locales
auxquelles je ne savais comment résister;
moins encore m'était-il possible
de correspondre avec mes amis éloignés.
D'ailleurs le sincère intérêt que
je prend à votre carrière artistique

ne s'obligeait à vous dire franchement
mon opinion sur les deux compositions
que vous m'avez envoyé. Cela m'em-
barasse et me coûte un peu ... car
je ne suis pas aussi satisfait que je le
désirerais de votre Marche du Sacre
et du Palotai. La Marche ne me
semble pas avoir caractéristique, pompeuse
imposante, nationale; le principal
motif

est certainement d'un noble aient,
mais au lieu de procéder majestueusement
et de s'élever à un point culminant
il se détend, se rétrécit et s'affaiblit.
Dans l'arrangement de piano il y a
trop de notes parasites, les figures
et ornements obscurcissent plus qu'ils ne

relève la mélodie, et le total
pêche par ce ne sais quel manque de
relief et de sonorité.

Sais-voilà moi, cher ami, une franchise
que j'appliquerais aussi au salutar
dépêché à la Majesté l'Impératrice et
Reine. Non obstant quelques folies
détails, ce morceau est affecté d'une
certaine gracilité d'invention et de forme,
dont je voudrais vous savoir débarrassé
au plutôt.

Il vous faut devenir plus robuste,
et gagner plus d'embonpoint...
"Spiritus pinguedinem" — à
cet effet, revenez en Hongrie; chez
Bertha. Vous trouverez là le plus
favorable milieu au développement
de vos talents, et j'approuve beaucoup
votre projet de venir y produire de cet autre

comme pianiste et compositeur.

Quand il me sera loisible de
faire une couple d'années chez mon
excellent ami, le Baron Hugary,
à Sexau (où je veux écrire la
Messe dédiée à la nouvelle Eglise)
je vous inviterai, et nous causerons
selon tout à l'aise de choses musicales
et "quibusdam aliis" —

Croyez moi bien, cher ami
votre très affectueux
et dévot

F. Liszt

Rome 28 août 69.

Jusqu'à la fin août je reste ici.
Si le Rheingold est représenté le 25
août à Munich, j'y serai, mais
reviendrai de suite après à Rome afin
de terminer ^{ou deux} un gros ouvrage qui exige ^{un} moi
de travail.

VII. A költő végnapjai.

Kozma Andor t. t. «Petőfi» című költői regényének befejező része.

(Szerző bemutatta az 1927 október 3-án tartott összes ülésen.)

Néhány napra jött csak Debrecenbe Sándor
S alig élte meg az első rossz napot,
Máris ott a bús hír az édes apjáról:
A vén zászlótartó már csöndes halott:
Viharos volt élte, kimúlása jámbor,
Keze, szava érdes, szíve tiszta volt, —
Pereg Sándor könnye, nincs már neki atyja,
Édes anyja él még s már azt is siratja.

Másnap Pestre megy, hogy apja sirját lássa,
Ő adott lakást ott anyjának s neki;
Messziről figyel már sűrű ágyuzásra,
S jól sejti, hogy Hentzi Pestet löveti,
Arra is ráismer, mint Bem adjutánsa,
Mikor magyar ágyu felelget neki,
S tudja: Görgey a vár-ostrom vezére,
Ahhoz Bemtől küldött levél is van véle.

Dörgő ágyuzás közt, amint elér Pestre,
Az édes anyjához sietve-siet;
Azt otthon találja, de, jaj, ágynak esve,
Betegen, sorvadtan, — Sándor megijed;
Anyja mosolyogna, de remeg váz teste,
Mert az ágyuzásban alig van szünet,
Elsusogni csak ez egy kérdést próbálja:
Hogy van az ő kedves kicsi unokája?

Dörögnek az ágyuk — s a legjobb anyának
Ágya mellett Sándor megrendülten áll;
Annyi csapást mért rá alig egynehány nap,
Hogy már enyhülésül könnyet sem talál;
Anyja lélegzése pihegéssé bágyad
S ágyudörgés közben itt a halk halál...
Dörghet már az ágyu, a holt alszik mélyen,
Hogy fia dalában mindörökre éljen.

A teljes mű megjelent a Pantheon r.-t. kiadásában. (Budapest, 1927.)

Már a temetésen Júlia is ott van,
 Sándor bánatában osztozik hiven.
 Reng a temető is e zajos napokban,
 Egyre dörg az ágyu, sohasem pihen;
 De kit elhantol az ásó-kapa gyorsan,
 Nem hall ágyuszót már, szunnyad szeliden,
 S ott lel síri ágyat, ahol öreg párja,
 Most se hagyta ő azt sokáig magára.

Sándort kettős gyásza s rangvesztése nyomja,
 S a megélhetésre módja sincs elég,
 Mégis másnap reggel neki első gondja
 Görgeyhez vinni Bemnek levelét.
 A budai várból Pestre hull a bomba,
 Meg-meggyújtja egy-egy háznak fedelét;
 A svábhegyi ágyuk magyarán felelnek,
 S Görgey is ott van fenn az ágyuk mellett.

Hogy Sándornak nincs még polgári ruhája,
 Az most nem kárára, de hasznára vál,
 Feljut a Svábhegyre mint Bemnek futárja
 És Görgey véle rögtön szóba áll;
 Bem levelét aztán szeme elé tárja, —
 Sándor menni készül s illőn szalutál,
 De Görgey kéri, hogy maradna még itt,
 Míg ő nem olvasta Bem levelét végig.

Mikor elolvasta, Sándor elé lépve,
 Úgy mered fel, mint a kárpáti fenyő;
 Sándor kíváncsin néz hűvös kék szemébe.
 S kristálytisztá mélyet képzel ebben ő;
 S hallva, milyen biztos, pontos, nyílt beszéde,
 Szinte fél: e férfi percről-percre nő!...
 Hős ez, aki kész a honért élni, halni,
 De gyanakszik Sándor, hogy nem forradalmi.

Csak e gyanu tiltja, hogy szivét kitarja
 Ennek a győzelmes, biztos férfinak,
 Ki ha ránéz az ő nyitott gallérjára,
 Nem csap lármát ilyen semmiség miatt.
 S nem ripakodik rá sértőn a futárra,
 Mint ez Debrecenben minister-divat, —
 Ennek nem a nyelve éles, de a kardja,
 Mellyel Windischgraetz már Bécsbe zavarta.

Görgeytől Sándor elvál katonásan,
 De még fordul egyet fenn a Svábhegyen,
 Kedve tel a sűrű bomba-robbanásban,
 Innen már a várat fűtik melegen;
 Itt most a kertekben sok üres lakás van,
 Sándor siet is, hogy egyet kivegyen;
 Aztán mindenestől itt lakik már másnap,
 Zajához szokottan rég az ágyuzásnak.

Szívdobogva nézik már harmadnap onnan,
 Mint indul a várnak a honvédroham,
 Mint hömpölyg előre tűz- és füstgomolyban,
 Am dacol még Hentzi elszánt komoran;
 Minden ágyu bömől, fal dől, akna robban, —
 Gátakat tör már az áradó folyam...
 Sándor áldást ujjong a szent honvéd névre:
 Ott leng a mi zászlónk!... a vár be van véve.

Ez sok baj után az első boldog napja,
 Bár a rangvesztése most is sérti még;
 Bem fiának hívta s kedvelé mint apja —
 És el kelle hagyni e dicső hívét;
 De a nemzet győz most! — ezzel nyugtatgatja
 A sok bajtól s gyásztól nyugtalan szívét;
 Karddal is hű volt ő a küzdő hazához,
 A győző hazának most csak lanttal áldoz.

S harcias lantjának büszke zengzetével
 Új babért szerez, de kevés kenyeret;
 Máskor tán ezért a kedvét vesztené el,
 De két drága lény van, kit nagyon szeret;
 Kész dolgozni értük híven, nappal, éjjel
 És ujságírói munkának ered.
 Ebből, bár e munka nem költői vágya,
 Valahogy csak elteng ő és kis családja.

Az ostrom után a Svábhegy neki drága
 S olcsó kis lakásba Pestre költözött;
 Sorsa javulását itt dolgozva várja,
 Mind kisebb remény és nagyobb gond között;
 Mégis, ha aggódva néz rá gyöngye párja,
 Nem panaszkodik, hogy ő sorsüldözött,
 Mert érzi, hogy benne örök fény világít
 És rendeltetése küzdeni halálig.

Utóbb földi sorsa is könnyit a gondján;
 Valamit fizetnek már a hirlapok;
 Debrecenből Pestre visszatért a kormány
 S Arany János attól hivatalt kapott,
 S János írt neki, hogy nem marad Szalontán,
 Pestre megy, ha Sándor kvártélyt adhat ott,
 S ha vele a kvártély terheit megosztja, —
 E. hű társat Isten éppen jókor hozta.

S a dicső Bem, Sándor atyai vezére,
 Az sem feledi az ő költő fiát,
 Kit méltónak ismert a szeretetére
 S amióta elment, mindig visszavárt;
 Tiszti illetményt is juttat most kezére,
 Nem benne, de abban látva a hibát,
 Hogy neveltjei az osztrák hadseregnek
 Pedáns regulákra vakultan merednek.

Sándor büszke rá, hogy Bem őt visszavárja
 És, ha nagy baj lenne, ott is volna már,
 De a haza most a győzelmek hazája,
 Csupa diadalt hoz a korai nyár;
 A porig alázott Ausztria császára
 Könyörög, hogy mentse meg a muszka cár,
 Hallja e hírt Sándor s hisz is, nem is benne,
 De ha igaz lenne, rögtön harcra kelne.

Nem zörög a levél, ha a szél nem fújja,
 Zörgő levelekként e hír szerte száll.
 Sándor riadoz, — föl a szent háborúra!
 Elsöpörni mindent most jön a halál...
 Most már felövezné kardját Sándor újra,
 De Bem táborára vajjon hol talál?
 El szeretne jutni valahogy Erdélybe,
 Ha szíve két kincse elmehetne véle.

Pest porfelhőjében rémhírek kavargnak,
 Maga a kormány is Szegedre siet,
 Szüget üt fejébe ezzel sok magyarnak,
 Fut is aki futhat s halálra ijed.
 Kusza pesti hírek nagyon megzavarnak
 Egy mezőberényi hű rokonszivet —
 És Orlay, Sándor régi hű Somája,
 A költőt levélben oda invitálja.

Ellenállhatatlan sorsdöntő levél ez;
 Mit Soma irt Sándor szivéből eredt,
 Mint jutott Somához, amit Sándor érez?
 Meg nem magyarázza soha ismeret.
 Mezőberény nincsen messze már Erdélyhez,
 Hol dicsően küzd még a Bem-hadsereg;
 Sándor odavágyik, nem tétováz restül,
 Negyednap Berényben van már mindenestül.

Itt már Bem küldöttje két nap óta várja,
 Aki Pestre tartva betévedt ide,
 Itt véletlenségből bukkant rá Somára
 És megtudta róla, hogy Sándor hive,
 S azt mondta, hogy Sándor itt lesz nemsokára,
 S itt van, — mily csodás a véletlen műve!...
 Bem levelét Sándor némán veszi által,
 De lelke vitáz a véletlen csodákkal.

Utóbb, mikor Bemnek levelébe mélyed,
 Melyben harcba hívja az apa fiát,
 Mert szüksége van rá a küzdő Erdélynek, —
 Saját szavát hallja Bem szavain át;
 Aztán csak a teste tölti itt az éjet,
 Lelkének kitárul a csillagvilág
 S végtelen magasból nézve az egészet,
 Más rendeltetését látja minden résznek.

Látja a teremtés végtelen csodáit,
 A napok és holdak biztos rendszerét,
 Mely millió bolygót váltva megvilágít
 S száguldó kométák Illés-szekekrét, —
 Menny, pokol, fény, árnyék, minden összevág itt
 S egy erőből perdül nagy és kis kerék...
 Költő a világrend csodáiba láthat,
 De nem láthat abban véletlen csodákat.

Álmaiból Sándor szép hajnalra kelve,
 Alvó hitvesére s kis fiára néz;
 Fáj a szíve értük, de erős a lelke,
 Elmegy Bemhez ő, csak válni lesz nehéz;
 Az ő földi sorsa úgy van elrendelve,
 Hogy szabad hazáért legyen harcra kész!
 És mint zengő dalban szent hittel ígérte,
 Ha kell, hősül győzzön vagy haljon meg érte.

Így, rendeltetése útját megtalálva,
 Azon megtalálta Sándor önmagát;
 Most két élte van már és csak egy halála, —
 Hősnek ez a nagy hit biztosságot ad;
 Mit a sir fejez be csak a földi pálya,
 Porrá, hamuvá csak a test romlad át,
 De a lélek minden földi részt levetve,
 Felröppen a fényes örök végtelenbe.

Mire Júlia és kis fia felébred,
 Benn mosolyog Sándor, künn ragyog a nap;
 Júlia rossz álmokban sirta át az éjet,
 Sándor mosolyától most már boldogabb;
 Rég nem látta azt ily vig apának s férjnek
 S ez neki is kedvet s bátorságot ad;
 Aztán útjuk tervét bőven megbeszélve,
 Másnap elindulnak szekéren Erdélybe.

Jó úton jól hajtva, rosszon lassan járva,
 Háromszor kél s kétszer nyugszik el a nap,
 Míg Kolozsváron túl elérnek Tordára,
 Jó barátjuk ott a kálvinista pap;
 Az házában őket szeretettel várja;
 Sándor értesítést másnap oda kap,
 Abból tudja meg, hogy Bem nincs nagyon messze,
 Most érkezett vissza Moldvából Bereckre.

E hír Júliának nagypéntek siralma,
 S karján kis fiával keseregve vál,
 De Sándornak husvét örök diadalma,
 Mert csak testet dönthet sirba a halál,
 Halhatatlan lelken megtörik hatalma,
 S a rajongó költő bátran tovaszáll;
 Júlia, míg látja, szemével kíséri,
 Sándor vissza sem néz, — ez a szívet sérti.

Tordától Bereckig Sándor kocsijában
 Már megint mint őrnagy s Bem kedveltje ül;
 Bár mult sérelmére nem gondol vidáman,
 Már tüzes haragja mégis csak lehül;
 Elgyönyörködik a szép erdélyi tájban,
 Maga utazik, de még sincs egyedül:
 Emlék, gondolat és vágy rajok kísérik
 Meghitt társaságul fél Erdélyben végig.

Néha képzeletben meg-megsimogatja
 Gyöngéd szeretettel hitvesét s fiát
 S tudva, hogy két kincsét ő jó helyen hagyta,
 Nem rögtönöz róluk bús elégiát;
 S ha eszébe jut most elhunyt anyja s atyja,
 Érzi, hogy azoknak jobb a másvilág;
 De útja végéhez gyorsan közeledve,
 Már csak Bemre gondol és a győzelemre.

Igy ér el Bereckre s im, ott a vezére,
 Kinek ő már harcolt nagy csatáiban!...
 Feldobog a szive, lobbot vet a vére —
 S Bem kiált rá: «*mon fils! mon fils!* — én fiam!»
 Sándor, mintha már a mennyországba érne,
 Ott van átölelten Bem karjaiban
 És örömkönnny csillog mind a két pár szemben —
 Nem is találkozhat apa s fiú szebben.

Marosvásárhelytt van Bem hadiszállása,
 Maga a vezér is onnan jött ide,
 Így Sándornak még ma, bemutatkozásra,
 Oda a törzskarhoz el kell mennie;
 Ott, bár jól fogadja sok régi bajtársa,
 Hamar nyugtalan lesz harcvágyó szive,
 Mert ott óriási muszka hadseregnek
 Közeledéséről vészhirek kerengnek.

Neki most jóságos hadvezéri atyja
 Csupa írásbéli munkálatot ad;
 Sándor ír... megrezen, dolgát abbahagyja,
 Figyel... ágyúdörgés rázza ablakát?...
 Felugrik, kipillant s szinte vére fagyva
 Látja, hogy most vágdat Bem innen tovább,
 Szikrázik a patkó, gyors a lova lába,
 Czetz tábornok, Zeyk és kis csapat nyomába.

E hős látományba Sándor beleszédül,
 Szent irigység gyötri s szerető harag;
 Esze őrzöng, szive megszakadni készül
 S kuszán zavar össze bölcslet s badarat:
 Bem óvni akarja őt a hadi véstül? —
 A győzelmi diszből ő így kimarad...
 Apa a fiában ne a firkászt nézze
 S ne szeresse azt, ha nem méltó vitéze!

Gyorsan tova zajlik lelke gyors viharja
 S elszánt harci vágya elszánt tettere vál:
 Egy perc — s felővezve már a tisztí kardja,
 Elrohan — csak öt perc s már szekérre száll,
 S hajttat, szinte száguld fényes diadalra,
 Arra, hol dörögnek Bem ágyui már;
 De amire estig Keresztúrra ér el,
 Hallgatnak az ágyuk, mert leszáll az éjjel.

A vaksötétségben nem mehet tovább ma,
 Noha nincs már messze Bemnek tábora;
 Itt egy úri lakban száll rá éji álma
 S az álomlátások dicső mámora;
 Ebben teste-lelke üdülést találva,
 Hajnalban kel, — még az indulás kora,
 S míg az ágyudörgést messziről se hallja,
 «Egy gondolat» című hős-dalát szavalja.

Emlékszik, e dalt ő három éve költé —
 S mi minden nem történt három év alatt!
 Hány magyar hős lett már azóta a földé,
 Akit nem bánt többé az «egy gondolat»!
 Mégis, a hazának élni kell örökké,
 Ime, máris itt a fényes virradat,
 A nap vérezen kél, az ágyuk dörögnek —
 Hajrá!... győzni kell ma a Bem-hadseregnek!

Sándor gyors bucsút vesz, fölkap a szekérre,
 «Hajts kocsis, ne kiméld hitvány ostorod!»...
 Héjasfalván rálel Bem hadseregére;
 Bántja a vezért, hogy mért van Sándor ott,
 De már nem lehet, hogy távozásra kérje,
 Pedig itt a kocka most nem jól forog...
 S ez a szegény költő mégis azt rivalgja,
 Hogy im, ő is eljött a nagy diadalra.

Bem hadja maroknyi, éppen azért támad,
 Megzavarja így a muszka túlerőt
 S az elhagyja már az égő Segesvárat,
 De nagy zöme áll még az erdő előtt;
 Egy muszka tábornok ott már hős halált halt,
 Kit Bem jól irányzott ágyuja lelőtt;
 Bízva vár a költő teljes diadalmat, —
 Dörögnek az ágyuk, de Bem komor s hallgat.

Délutánig tart csak a győzelmi látszat,
Míg jut öt muszkára egy székely vitéz;
De kifogyhatatlan árad a kozák had
S már a magyar fegyver csak a pusztá kéz;
Elhullanak ezek, menekülnek százak,
Sándor ott forog, hol legszörnyűbb a vész,
Megkisérti százszor, bátorítva, szidva,
Mégse' fordíthatja a futókat vissza.

Füstfelleg borúja száll a csatatérre,
Nem látja ki üldöz és ki menekül,
Azt sem merre van most atyai vezére,
S hiszi, hogy az küzd még győzhetetlenül:
Úgy érzi villámok cikkáznak fejére
S homloka hol forró, hol megint lehül;
Harsonák riongnak, — eszmél, tudja hol van:
Benn a rátolongó vad kozák gomolyban.

Rendeltetésében bizva rendületlen,
Ha győzelem várja, ha dicső halál,
A szíve se' reszket, a szeme se' rebben,
Fusson aki futhat, — Ó bátran megáll;
Fújó paripákon vágdat vele szemben
Mennyei örök fény s pokoli homály...
Magába ölelte az isteni Ég őt —
S hiába keresték holtak közt az élőt.

VIII. Jelentés a Belgrádban tartott II. nemzetközi byzantinológiai kongresszusról.

(A M. Tud. Akadémiának 1927 máj. 30-án tartott összes ülésén felolvasta
Darkó Jenő l. t.)

A világháború s az utána bekövetkezett szomorú események a legtöbb tudomány fejlődését Európaszerte erősen hátráltatták, sőt néha vissza is vetették. A byzantinológia azonban azon ritka tudományágak közé tartozik, melyek közvetlenül a nagy háború után lépnek csekély kivétellel Európa legtöbb államában virágzásuknak új, az addigit messze meghaladó korszakába. Ez az egészen fiatal tudománykör, melyet Krumbacher a múlt század utolsó évtizedeiben oly szerencsés kézzel szervezett meg önálló disciplinává, alig négy évtizedes fejlődés után a jelen század 20-as éveiben kap két új tudományos folyóiratot, az új tanszékeknek egész sorát

Európa különböző egyetemein s kiemelkedve abból a függelék-szerű szerepből, melyet a rokon tudományok kongresszusain mint szakosztály játszott, egészen önálló és sajátosan megszervezett nemzetközi kongresszusokkal lép a tudományos világ elé. A történeti tudományoknak Brüsszelben tartott V. kongresszusán, 1923-ban határozták el az ott nagy számban összegyűlt byzantinológusok, tekintettel tudányszakjuk igényeire, külön byzantinológiai kongresszusok tartásának szükségességét. A határozatot meglepő gyorsasággal követte a tett; már a következő (1924.) év tavaszán össze is ült az első önálló byzantinológiai kongresszus Bukarestben. Ez a kongresszus még nagyon is magán viselte a háborús szellem bélyegét; úgy volt előkészítve, hogy azon sok szakember s köztük elsősorban a nagy alapító, Krumbacher tanítványai és honfitársai, nem vehettek részt s ennek következménye volt, hogy a kongresszus azokat a feladatokat, melyeket egy nemzetközi tudományos kongresszustól várni lehet, nem oldhatta meg. A II. kongresszus, melynek helyéül Belgrádot jelölték ki, már egészen más vágányokon és más szellemben indult meg. A jugoszláv szervezőbizottság, mely *Radonić* belgrádi egyetemi tanár és országos képviselő, a jeles historikus elnöklete alatt *Anastasszjević* és *Vulić* belgrádi és *Šišić* zágrábi professorokból állott, azt a célt tűzte maga elé, hogy teljesen kiküszöbölve a háborús politikának a tudományos munkába való káros belevagyítását, őszinte és becsületes együttműködésre hívja fel kivétel nélkül az összes nemzeteket, illetve az összes szakembereket, kik a byzantinológia művelésében világszerte részt vesznek s annak előhaladása iránt tényleges érdeklődést mutatnak. A kongresszusnak ily módon a lehető legszélesebb keretek közt való megrendezése nem könnyű feladatok elé állította a szervezőbizottságot. A nehézség nemcsak abban állott, hogy a bukaresti kongresszus hagyományaival gyökeresen szakítsanak, s új együttműködési alapot teremtsenek, hanem főleg abban, hogy ez új alapra helyezkedve biztosítani tudják a kongresszus sikerét, a harmonikus és eredményes munkát. E kényes feladat megoldásához oly nagy tapintattal, annyira körültekintéssel s oly rendületlen energiával láttak hozzá, hogy a siker nem maradhatott el. Mult év októberében kibocsátott felhívásukra a világ minden részéből 277 szakember jelentette be részvételét s ha ebből néhányan távol is maradtak, a megjelentek összes száma bizonyára elérte a 250-ecet. Oly szám, mely a bukaresti kongresszus résztvevőinek kb. a háromszorosát adja ki. Az egyes nemzetek képviselte-

tésének arányszáma százalékokban kifejezve számításom szerint a következő volt: jugoszláv (20%), román (14%), csehszlovák (11%), görög (9%), osztrák (9%), francia (8%), német (5%), bolgár (5%), orosz (5%), olasz (4%), angol (3%), magyar (1.5%), belga (1.5%), lengyel (1.5%), dán (0.8%), spanyol (0.8%), svájci (0.4%), egyéb (1.5%).

A szervezőbizottság munkája nem lehetett volna ennyire eredményes, ha a jugoszláv állam összes méltóságai, politikai és kulturális életének irányítói nem támogatták volna munkájában a legodaadóban.

A kongresszus ünnepélyes megnyitása április 11-én délelőtt folyt le a belgrádi új egyetem nagytermében, melynek karzatain az egyetemi ifjúság foglalt helyet, padsorait pedig szorongásig megtöltötték a kongresszisták és a belgrádi előkelő közönség. Díshelyeiken ültek a király oldalán a szerb patriárka és a kormány tagjai, körülöttük a Belgrádban működő egész diplomáciai kar. Az emelvényen a szervezőbizottság tagjai, s az egyes nemzetek delegációinak vezetői. Az ülést *Radoníc* elnök hosszabb beszéddel nyitotta meg, melyben a szokásos üdvözlések után a bizánci művelődésnek a középkori szerb állam egész kulturájára tett intenzív és sokoldalú hatását fejtegetve rámutatott azokra az okokra, melyek e kongresszus rendezését az egész szerbségre nézve oly nagyfontosságúvá avatják. Utána sorban szólásra emelkedtek a különböző nemzetek delegációinak kijelölt szónokai, üdvözölve küldőik nevében a kongresszust, s illusztrálva — kiki a maga szempontja szerint —, a bizánci tanulmányok jelentőségét. Ez alkalommal szerencsém volt rövid francia nyelvű beszéd formájában a Magyar Tudományos Akadémia üdvözlését, érdeklődését és jókívánságait tolmácsolni a kongresszusnak.

Üdvözlőbeszédem tartalma a következő volt:

Fogadja, Elnök Úr, a Magyar Tudományos Akadémia legszívélyesebb üdvözlését a bizánci tanulmányok II. nemzetközi kongresszusa megnyitása alkalmából. A Magyar Akadémia melegen érdeklődik a már Európa minden államában annyira felkarolt és fontosnak elismert byzantinológia iránt, tekintettel azokra a nagyszámú és erős történeti kapcsolatokra, melyek gyakran fűzték Magyarország sorsát és fejlődését Bizáncéhoz s az ő kulturáját átvevő népekéhez.

Nagyon boldogok vagyunk, hogy részt vehetünk eme nevezetes kongresszus munkájában, többek közt azért is, mert olyan ország fővárosában tartatik meg, amely tele van

a bizánci kulturhatások legfontosabb emlékeivel s amelynek tudósai oly jelentékeny érdemeket szereztek maguknak a byzantinológia legújabb fejlődése körül.

Az ünnepélyes megnyitás után nyomban alakuló ülésre ültünk össze, melynek egyetlen tárgya volt a kongresszus tisztikarának megválasztása. Ez alkalommal az a megtiszteltetés ért engem, mint a Magyar Tudományos Akadémia képviselőjét, hogy beválasztottak a kongresszus külföldi elnökeinek sorába.

A kongresszus tudományos munkássága részben az összes üléseken, részben a szakosztályi üléseken folyt le. Hét szakosztály működött egymással párhuzamosan: 1. philológiai, 2. historiai, 3. egyháztörténeti, 4. archaeológiai, 5a. Bizánc kapcsolatai északi szomszédaival archeológiai téren, 5b. Bizánc kapcsolatai északi szomszédaival philológiai-historiai téren, 6. Bizánc kapcsolatai a Nyugattal. Ha meggondoljuk, hogy a bukaresti kongresszuson még csak két szakosztály működött, egy történeti és egy philológiai-archaeológiai észre kell vennünk a belgrádi kongresszus programjának hatalmas kibővülését munkakör és tudományos anyag tekintetében a bukarestihez képest. Az ülések munkarendje úgy volt megállapítva, hogy egy előadás maximális időtartama 20 percben volt megszabva, az előadások után beható eszmecsere következett, mely néha igen élénk volt, de ez sem tarthatott tovább 20 percnél. Ilyen oekonomia mellett szakosztályonként egy délelőtt 5 előadást is le lehetett bonyolítani. A kongresszusra összesen 148 előadást jelentettek be, melyekből néhány ugyan elmaradt, de ezek helyett tartottak több, előre be nem jelentett előadást, úgy hogy a tényleg megtartott előadások száma kevéssel maradt a bejelentettek számán alul. Az összes előadásokat áttekinteni, s mindenikről fogalmat alkotni természetesen egy embernek nem volt lehetséges; a jelen alkalommal sem vállalkozhatom többre, mint arra, hogy kiválogatva közülük néhányat, melyek az én érdeklődési körömhöz közelebb állottak, szemelvényeken próbáljam bemutatni azt a sokoldalú és intenzív munkát, melyet a kongresszus végzett.

A *philológiai* szakosztályban *Kretschmer* bécsi professzor előadásában sürgette a bizánci görögség nagy szótárának elkészítését. Miután a brit Akadémiának az Akadémiák nemzetközi szövetsége 1904.-i ülésén tett indítványa a görög Thesaurus megvalósítása iránt részben pénzügyi nehézségeken, részben elvi ellentéteken hajótörést szenvedett s a görögök által nemsokára kiadandó mű sem tekinthető egyébnek, mint

egy történetileg megalapozott, tudományos újrög szótárnak, szükségesnek és megvalósíthatónak mutatkozik a bizánci irodalmi és népi nyelv szókincsének, ha nem is a Thesaurus, de legalább egy nagyobb szótár igényei szerint való lexicographiai feldolgozása. Előadó ismertette a saját és mások, különösen az oroszok előmunkálatait, kik a Du Cange középkori görög szótárának átdolgozását már munkába is vették, indítványozza, hogy a kongresszus mindezen előmunkálatok összefogásával tegyen komoly lépést a nagyszabású tervnek belátható időn belül való megvalósítására. A szakosztály *Kretschmer* javaslatát bizottsághoz utalta, s a kiküldött bizottság javaslatára elhatározta, hogy indítványozni fogja az összes ülésnek egy resolutio elfogadását, mely sürgős szükségnek nyilvánítja a bizánci görög nyelv nagy szótárának a különböző nemzetek közreműködésével való elkészítését.

Pernot párisi professzor azt bizonyította, hogy az evangéliumok nyelvét éppen a középkor és újkor görög nyelv hiányos ismerete folytán számos helyen félreértették, az összes nyelvekre helytelenül fordították, s így az összes bibliafordítások komoly revizióra szorulnak. A különböző stílusok, mondatconstructiók és jelentésváltozások helyes értelmezése csak az előtt bontakozik ki teljes világossággal, aki az evangéliumok nyelvének a későbbi görög nyelvben való továbbélését és továbbhatását philológiai módszerrel képes követni.

P. Maas berlini professzor rámutatott a bizánci irodalom aesthetikus sajátosságaira, melyeket az eddigi kutatás meglehetősen elhanyagolt. Pedig nemcsak a költészet, hanem a műpróza és a népies irodalom némely termékeiben is magas művészet és jelentős aesthetikai szépségek nyilatkoznak meg, melyekre fel kell hívni a figyelmet. A maga részéről e célból egy aesthetikai szempontok szerint szerkesztett bizánci anthologia kiadását javasolja. A szakosztály ezzel kapcsolatban sürgeti a legnagyobb bizánci hymnus-költő, Romanos műveinek teljes új kiadását és aesthetikai méltatását, mely Krumbacher és az előadó fáradozásának gyümölcseként sajtóra készen áll s csak kiadóra vár.

Darkó debreceni professzor egykorú levelek és történeti munkák alapján azt bizonyítja, hogy Laonikos, az ismert bizánci történetíró a szárazföldi Görögységnek a törökök által való teljes meghódítása után számos társával együtt a velencei uralom alatt álló Kréta-szigetére emigrált, ott magas papi tisztségeket viselt s ott írta nevezetes történeti munkáját is.

Kukulesz (Athén), a bizánci folklóre-kutatás meglehetősen hátramaradott állapotára hívja fel a figyelmet s ennek eredményesebb megszervezése céljából ajánlja egy laographiai album, egy folyóirat kiadását, s a kutatások irányítására egy háromtagú szakbizottság állandó alkalmazását. Az osztály a javaslatokat pártolólág terjeszti az összes ülés elé.

Manojlović (Zágráb) a ránk nézve is annyira fontos Konstantinos Porphyrogennetos-féle «de administrando imperio» keletkezését világítja meg. Szerinte ez nem egységes munka, különböző forrásokból származik, eredetileg a császár fia számára paedagogiai célból készített heterogen jegyzetből tevődött össze a császár halála után az ő irodalmi kabinetje szerkesztése révén.

Sestakov (Kazan) a Theophanes Continuatus néven ismert mű szerzősége tekintetében ugyanolyan eredményre jut, amelyre a magyar kutató, Fehér Géza az Egyet. Phil. Közlönyben már 1917-ben közölt cikkében eljutott, t. i. ő is Theodoros Daphnopatest tartja e mű szerzőjének. Új mozzanat azonban nála a stilusok azonosságával való bizonyítás, valamint a Const. Porph.-féle hatások kimutatása Daphnopates stilusán.

Dölger (München) Dante költészetének a XIV. sz. végén élt Meliteniotesnek a Sophrosyneről irt allegorikus és erotikus tartalmú költeményére tett hatását mutatja ki beható elemzés útján.

Lesky (Graz) a pontusi újgörög népdalokban olyan ősrégi mesemotívumokra mutat rá, melyekben Euripidesnél is régebbi hagyomány ismerhető fel.

A *történelmi szakosztályban* *Gerland* (Frankfurt a. M.) a bizánci oklevelek kiadási technikájának még megoldatlan kérdéseiről beszél. Ma már csak kétféle csoportosítási elvről lehet szó, t. i. vagy az oklevelek eredete, vagy hagyományozásuk módja szerint történhetik az oklevelek rendezése. Az előbbi idealis principium megvalósításához csak akkor juthatunk el, ha előbb bizonyos előmunkálatokat végzünk el a második principium értelmében, vagyis ha a különböző nemzetek a birtokukban levő okleveleket olyan gyűjtemények szerint, amilyenben hagyományozva vannak, előzetesen kiadják, s így a teljes anyagot könnyen hozzáférhetővé teszik.

Collinet (Páris) Justinianus Digesta-inak forrását az előbbi nézetektől eltérően azokban a klasszikus jogi munkák töredékéből készült compilatiókban látja, melyek a Kr. u. III—V. századokban keletkeztek, s melyek szórványos maradványai ismeretesek. A Digesták szerkesztői azonban jobbára

csak a compilatiók typosát mintázták le, de nem kötötték magukat szolgálilag azok tartalmához.

Papadopoulos (Saloniki) a Konstantinápoly északnyugati sarkában fekvő, romjaiban ma is látható Blachernai-palota építéstörténetét világítja meg, kiemelve belőle azt a részt, melyet a Komnenos-dynastia építtetett császári residentiául.

Vulic (Belgrád) az egykor nevezetes, de ma a föld színéről teljesen eltűnt Iustiniana Prima városát a XI. novella alapján nem Skoplje, hanem Niš közelében keresi.

Constantinescu (Bukarest) a bizánci falvakban dívó földközösség eredetét és fejlődését világítja meg a vonatkozó törvények és rendeletek alapján.

Czebe Gyula (Budapest) két frank eredetű jogszokásnak, az ártatlanság-próbának és a perdöntő párviadalnak a bizánci törvénykezésben való alkalmazását ismerteti, melyek a latin császárság idejében a jeruzsálemi és ciprusi assisákból szivárogtak be a bizánci joggyakorlatba.

Moravcsik Gyula (Budapest) most készülő Onomastikonjának, mely a bizánci történeti irodalomban hagyományozott török neveket tartalmazza, a tartalmát és módszerét ismerteti néhány jellemző példával.

Az egyháztörténeti szakosztályban Brehier (Clermont-Ferrand) azzal a legendával foglalkozik, mely szerint a VIII. sz. első felében Isauriai Leo császár felgyújtotta volna a konstantinápolyi egyetemet könyvtárával együtt bosszúból azért, mert a professzorok vonakodtak az ő képromboló dogmáihoz csatlakozni. Előadó kimutatja, hogy ebből mindössze annyi igaz, hogy Leo jelentékeny reformokat hajtott végre a Nagy Konstantin alapította egyetemen s a gyűjtő-gatás eszméje jóval későbbi időkből származó combinatio.

Arnold (London) kiindulva Lukaris Cyrill patriárkának a XVII. sz.-ban tett azon kísérletéből, hogy az orthodox és a kálvinista egyházak között némi közeledést hozzon létre, rámutat arra az érdekes párhuzamos jelenségre, mely szerint ugyanezen időtájt nagyon megnövekedett az orthodox egyházból a mohamedán hitre áttérőknek a száma; kívánatosnak tartja a kettő közti esetleges összefüggésnek felderítését.

Salaville (Konstantinápoly) leír egy, hajdan a konstantinápolyi görög egyesület birtokában levő kéziratot, mely Nikolaos Kabasilas mystico-theologikus iratát tartalmazza, s olyan szövegrészeket is mutat fel, melyek eddig ismeretlenek voltak.

Az archaeológiai szakosztályban Brehier (Clermont-Ferrand) szóvát teszi azt a feltűnő jelenséget, hogy az apoka-

lyptikus visiók, melyek a nyugati művészetnek oly kedvenc témáját alkotják, a bizánci művészeknél ritkán, s akkor is inkább a periferiákon (Ravenna, Délitália, Egyptom, Kappadokia) jelennek meg. Ennek oka abban rejlik, hogy a keleti egyház az apokalyptikus iratokat hosszú ideig gyanusoknak tartotta, s csak a XII. sz.-tól kezdve hajlandó lassan-lassan kanonikus érvényűeknek elismerni.

Keramopulos (Athén) a thebái ásatásokról számol be, hol ő maga egy ó-keresztény katakombát, számos sírt, egy kiterjedt bizánci temetőt s több ossuariumot tárt fel s a felszínen oly leletekre is akadt, melyekből arra lehet következtetni, hogy ott a temetések alkalmával gyásztorokat tartottak.

Molé (Krakkó) a bizánci művészeti stílus két alapvető eleméről, a keleti eredetű «statikus» és az antik eredetű «dynamikus» principiumról beszél s szerinte e két elemnek elegyedési módja, egymással való küzdelme az uralomért szabja meg az egyes stílusok közti különbségeket.

Sotiriu (Athén) a bizánci művészet XIV. századi nagy renaissanceának stílusproblémáit tárgyalja jórészen görög és még kiadatlan anyag alapján főleg abból a szempontból, hogy miként fejlődik ki e század stílusa a megelőző századokéból, s hogyan viszonylik ahhoz.

Poglayen-Neuwall (Bécs) az elefántcsontplasztika egyik kedvelt típusának, az alvó pásztornak eredetét kutatva rámutat arra, hogy ennek a típusnak, mint bizánci exportnak nyomai kimutathatók Indiában, Közép-Ázsiában és Dél-Franciaországban is.

A Bizánc és északi szomszédai közti kapcsolatok szakosztályát a bejelentett anyag nagy bősége miatt két alosztályra bontották. Az első alosztályban, melybe az archaeológiai részt sorolták, *Okounev* (Prága) a XIII. századi szerb falfestészetben két különböző stílust lát keresztteződni. Az egyik a régi, VI. századi mozaik-festészetből ered, s közvetlen elődjét a XI—XII. századi szalonikii festményekben találhatjuk meg. A másik sok rokonvonást mutat fel az egykorú olasz festészettel, de lényegesen különbözik tőle a színezésben és a technikában.

Balş (Bukarest) hangsúlyozza, hogy a középkori szerb templomok architektonikus beosztása sokkal erősebb hatással volt Oláhország és Moldva templomi építészetére, semmint azt eddig gondolták volna. A XIV. századtól fül egészen a XVIII. századig lehet követni ennek a hatásnak a nyomait. Ezt kiegészíti *Henry* (Bukarest) előadása, ki arról

beszél, hogy a bizánci-szerb befolyás a moldvai templomokban csupán az építészeti szerkezetre korlátozódik; a díszítés, a festészeti és szobrászati elemek eredete részben Nyugatra mutat, részben a még nem tisztázható.

Ivanov (Szófia) főleg a bizánci miniature-festészet alapján a régi bolgárok viseletével foglalkozik. Megállapítja, hogy az első bolgár királyság korában (VII—XI. sz.) a bolgár ruházat különbözik a bizánciakétól, s szláv és ázsiai hatásokat tükröz vissza. A bizánci hatás a bolgár viseletre csak a XII. századtól kezdődik.

A *második alosztályban*, mely a philológiai-historiai részt tárgyalta, *Kos* (Ljubljana) a régebbi szerb diplomatikában kimutatható erős bizánci hatásokat elemezve megállapítja, hogy kezdetben inkább a bizánci magánoklevelek hatása érvényesül, később azonban a Nemanjidák dynasziájának megerősödésével a szerb udvari cancellaria mindig szigorúbban tartja magát a bizánci császári-oklevelek típusához. A szerb oklevelek korának meghatározásához nagyon fontos az egykorú bizánci oklevelekkel való összehasonlítás.

Anastassijevic (Belgrád) megvédelmezi Kedrenos krónikájának egy chronológiai adatát, mely szerint Péter bolgár cár a Bizánccal kötendő politikai egyezség garanciájául 963-ban elküldötte két fiát a császári udvarba túsok gyanánt, modern kutatók kételkedésével szemben, s meggyőző érvekkel mutatja ki, hogy ez a túsoküldés tényleg azon évben történt, melyben Kedrenos állítja.

Radojčić (Ljubljana) Anna Kommena Alexiasának a szerb történetre vonatkozó adataival foglalkozván kimutatja, hogy a bizánci hercegnő tudósításai sokkal értékesebbek, mint Diokleas presbyternek ugyanez eseményekről közölt elbeszélései.

Hauptmann (Zágráb) a VI. sz. második felének történetéből a szlávok déli frontjának, az avarok Felsőpannoniába való visszaszorításának s az ezt követő délszláv vándorlásnak problémáival foglalkozik.

Bizánc és a Nyugat kapcsolatait tárgyaló szakosztályban *Mantuani* (Ljubljana) a bizánci kulturhatásoknak Nyugatra vezető csatornáit vizsgálja. Ez kezdődik az egyházi missiók útján, s néha megesett, hogy a szerzetes-missionáriusok Britannián és Írországon át hoztak bizánci művelődési elemeket az európai szárazföldre. Folytatódik ez a hatás a kereskedelmi és ipari összeköttetések megteremtésével. Bizánc kikölcösünzi a maga ipari munkásait a nyugati városoknak,

amelyek viszont a maguk iparosait Bizáncba küldik kiképzésre. A régi kolostorok közül különösen a bencéseknek van nagy szerepük a bizánci kultúrhatások terjesztésében.

Cadafalch (Barcelona) arról a rendkívül nagy hatásról beszél, melyet a bizánci egyházi építészet gyakorolt Nyugateurópára az u. n. korai román művészet korában. Itt a görög keresztalakú typus összeolvad a nyugati bazilikával, melynek szentélye $\frac{2}{3}$ részben bizánci formát mutat. Ez a stilus kimutatható Olasz-, Francia-, Spanyolországban, behatol Svájcba és Németországba is. Sajátságos fejlődést ér el a spanyol Castilia és Léon tartományokban a XIII—XVI. századokban virágzó u. n. mudéjar művészetben, melybe már muzulmán hatások is belevegyülnek, úgyszintén a XV—XVI. századokban Moldvában, ahol a bizánci eredetű alapconstructió mellett másfajta, valószínűleg perzsa motívumok is szerepelnek.

Lascaris (Saloniki) a XVIII. századi tokaji görög kereskedő kompánia statutumait ismerteti, melynek szövege a karlócai patriárkális könyvtár egyik görög kéziratában maradt fenn.

Jugie (Roma) Aquinói szent Tamás és más nyugati theologusok műveinek a bizánci theológiára tett hatását mutatja ki abból kifolyólag, hogy e művek Demetrios Kydones görög fordítása alapján Bizánuban is ismertté váltak.

Gastoué (Paris) kimutatja, hogy sok bizánci egyházi éneket fordítottak a VIII. századtól kezdve latinra s tartottak fenn dallamukkal együtt a nyugati liturgiában. Ezt krónikások feljegyzései, de sok francia, svájci, rajnamelléki egyház kézírataiban melodiájukkal együtt fennmaradt régi litargikus énekek is bizonyítják. A páris-környéki St. Denys-monostorban egész a XVIII. század végéig élt az a szokás, hogy a liturgia egy részét bizonyos ünnepen görögül énekeltek. Ez apátság kézírattára különösen gazdag latinra fordított bizánci troparionokban.

Nicolaus d'Olwer (Barcelona) Rhodos szigetének 1444-ben Abusaid-Jacmac egyiptomi szultán flottája által történt ostromáról egy szemtanú érdekes, eddig ismeretlen leírását ismerteti, melyet Francesc Ferrer katalán költő irt 240 rimes verssorban.

Stelé (Ljubljana) a gráci kathedrális külső falán ábrázolt, pestis, éhség és háború ellen oltalmazó Mária-kép eszmei rokonságára mutat rá a bizánci Deisis-szel és az ugyancsak bizánci eredetű, orosz Pokrov-val.

Az összes ülések tárgysorozatából felemlítem *D'Herbigny*, a pápai keleti intézet igazgatójának előadását, mely a Vatikán és a szláv népek közti kapcsolatokat s a Rómában található szláv eredetű műemlékeket ismertette. *Ehrhard* bonni professzor a bizánci hagiographia kézirati hagyományának rendkívül bonyolult problémáit fejtegette, resignáltan jelentve be, hogy a martyrakták legrégebb gyűjteményét, melynek ismerete a legbiztosabb alapot szolgáltatná a sokféle elágazó hagyomány rendezéshez, 30 évi kutatás ellenére sem sikerült megtalálnia. *Millet*, a Collège de France tanára a bizánci művészet renaissanceának ma az érdeklődés homlokterében álló, s a szakosztályi üléseken is több ízben megvitatott problémáját tárgyalja, kiindulva két XIII. századi szerb templom, a Milesevo és Sopoćani freskóinak tanulságaiból.

Heisenberg müncheni professor azokat az előmunkákat ismerteti, melyeket a bizánci oklevelek Corpusának kiadása céljából Münchenben még Krumbacher kezdeményezésére végeztek, s kívánatosnak tartaná, ha a kiadásban érdekelt különböző nemzetek kiküldöttei Münchenbe jönnének ezen előmunkálatok tanulmányozása, s a továbbiakra nézve bizonyos egyöntetű eljárásban való megállapodás céljából.

A záró-ülés, melyen a német delegáció vezetője, *Heisenberg* professor elnökölt, összefoglalta a kongresszus munkájának eredményeit s határozott a különböző oldalról jövő indítványok felett. Legelső helyen egyhangúlag elfogadta a philológiai szakosztály javaslatát a bizánci görögség nagy szótárának a különböző nemzetek közreműködésével leendő megvalósítása iránt s a részletes tervet kidolgozására egy öttagú bizottságot küldött ki, melynek tagjaivá *Kretschmer* bécsi, *Heisenberg* müncheni, *Pernot* párisi, *Kukulesz* athéni és *Darkó* debreceni professorokat választotta meg.

Sürgős sükségnek nyilvánította továbbá a kongresszus a német delegáció javaslatára a bizánci oklevelek Corpusának kiadását, melynek előkészítésére a bizottság tagjaiul kiküldötte Németország részéről *Heisenberg*, Olaszország részéről *S. G. Mercati*, Jugoszlavia részéről *Anastassijevic*, Bulgária részéről *Mutafćiev*, Görögország részéről *Kukulesz*, Románia részéről *Bănescu* és Magyarország részéről *Darkó* kongresszusi tagokat. A kongresszus ezeken kívül hozzájárult az egyes osztályoknak a bizánci császárok albumára (*Sotiriu*), a bizánci folklóre-kutatás megszervezésére (*Kukulesz*), a bizánci jogtörténet forrásanyagának összegyűjtésére (*Pappulias*) és a bizánci forrásokban található szláv vonatkozású történeti

adatok összeállítására (Kadlec) irányuló javaslataihoz. Elfogadta továbbá *Mantuani* (Ljubljana) javaslatát a tudományos könyvtárakból kikölcsönzött könyvek díjtalan szállítására vonatkozólag. A görög delegáció meghívására kimondta a záró-ülés, hogy a III. nemzetközi byzant. kongresszust 1930-ban fogja tartani Athénben.

Nem járult hozzá azonban a kongresszus *Jorgának*, a román delegáció vezetőjének azon indítványához, hogy hivatalos formában koszorúzza meg a névtelen katonának Belgrádban felállított síremlékét. Ez az indítvány, mely nem a tudományos tanácskozásokon, hanem a jugoszláv kultuszminiszternek a kongresszus tagjai tiszteletére adott ünnepilakomáján köszöntő formában hangzott el, minden kegyeletessége mellett is alkalmas lett volna arra, hogy a világháború keserű emlékeinek felidézésével éket verjen a különböző nemzetek képviselői közé s komolyan megzavarja a nehezen helyreállított s a kongresszus egész tartama alatt oly eredményesen megnyilvánuló harmonikus együttműködést. A jugoszláv szervező-bizottság eléggé nem dicsérhető, nagyon határozott fellépésének köszönhetjük, hogy ez az indítvány a kongresszus napirendjére ki nem tüzetett s végre sem hajtatott. Így elvonult minden baj nélkül az egyetlen viharfelhő, mely a kongresszus egységét fenyegette s az elnöklő *Heisenberg* a kongresszus zúgó tapsai közt jelenthette ki záróbeszédében, hogy a háborús egyenetlenségeket teljesen száműzni kell a tudományból s helyre kell állítani tudományos téren az összes nemzetek őszinte és fentartás nélküli cooperatióját. Hogy ez az egység a byzantinológusok körében máris helyreállott, annak érdeme legfőképen a hivatása magaslatán álló jugoszláv szervező-bizottságé s e bizottság tagjainak lelkes ünnepelésével ért véget ez a teljes sikerrel járó s mindenkép nagyjelentőségű kongresszus.

A kongresszussal párhuzamosan a délutáni és esti órákban a fogadó ünnepélyek, hangversenyek, társaslakomák egész sora folyt le oly gazdag egymásutánban, hogy a kongresszistáknak nemcsak unatkozásra, hanem még napközbeni pihenésre sem igen maradt idejük. Délutáni fogadások voltak a királyi udvarban, a szerb Akadémia palotájában, a szerb nők nemzeti szövetsége termeiben, társasvacsorákat adtak a szervező-bizottság, a belgrádi polgármester és a jugoszláv kultuszminiszter urak. Művészi szórazótatást nyújtottak a belgrádi egyetemi ifjúság énekkara, az egyetemi tanárokból alakított zenekar, a Nemzeti Színház drámai és operai részletekből összeállított díszelőadása.

Ez ünnepségeken alkalmunk nyílt megismerkedni a belgrádi vezető körök képviselőivel, a szerb léleknek a nemzeti művészet tükrében való megnyilatkozásaival s a szerb vendégszeretetnek a magyarhoz sokban hasonló, odaadó szívességével és bőkezűségével.

A kongresszus befejeztével öt napos kirándulásra ment a társaság Szerbia belsejébe, melynek célja volt néhány bizánci stílusban épített templomnak, továbbá a legújabb ásatások folyamán feltárt későrómai és ókeresztény emlékeknek tanulmányozása. A mintaszerű szervezésnek köszönhattük, hogy a kitűzött programot a kedvezőtlen időjárás ellenére is teljes mértékben sikerült megvalósítani. Háló-kocsikban és automobilon utazva a legkényelmesebben eljuthattunk a rendszerint félreeső és nehezen megközelíthető helyeken fekvő művészi emlékekhez. Ó-Szerbia és Macedóniának az a része, mely jelenleg Szerbiához van csatolva, igen gazdag középkori műemlékekben s a bizánci művészet egyik legkiválóbb ismerőjének nézete szerint talán a leggazdagabb együttest tartalmazza mindazok között, melyeket a régi keleti keresztény művészet ránk hagyományozott.¹ A sok közül hármat szemelt ki bemutatásra a szervező bizottság, kettő közülük, u. m. a nagoriczinói és gracsanicsai templom a XIV. sz. elejéről, a harmadik pedig, a ravanicai e század végéről származik. A két előbbi, mint a nagy templomépítőnek, Miliutin cárnak igen jó karban fennmaradt alkotásai, a bizánci művészet történetében igen fontos szerepet játszó ú. n. macedoniai iskola stílusát reprezentálják a falfestészetben, mely iskola a vonások finomságával és gyöngédségével, a mozdulatok élelenségével és életteljességével nagyon emlékeztet az egykorú sienai festészetre, a nélkül, hogy közvetlen kapcsolatot lehetne kimutatni a kettő között. A nagoriczinói freskók festője, Eutychios egyike volt a legkiválóbbaknak a bizánci festők között. A ravanicai templom, Lázár fejedelem alkotása, a bizánci művészet legutolsó hajtásának, az ú. n. krétai iskolának a terméke, mely a macedoniai iskolával szemben bizonyosfokú visszahajlást mutat a régi bizánci tradíciók zártabb formáihoz s ünnepélyes előkelőségéhez. A régi Stobi helyén azon ásatások eredményeit mutatták be, melyeket a háború alatt még a német megszálló hadsereg kezdeményezett s 1924 óta a belgrádi nemzeti múzeum folytat *Saria* és *Égger* professorok vezetése alatt. Napfényre került itt egy valószínűleg Hadrián korából származó római színház, igen jó karban, valamint

¹ Millet: L'ancien art serbe (L'art et les artistes, 1927 március).

egy az V. sz. második feléből származó 3 hajós keresztény bazilika, melynek oszlopfői csodálatosan gazdag és változatos ornamentikával vannak díszítve. Mondanom sem kell, hogy e műemlékek szemlélése közben bő alkalom nyílt Csuprija, Kumanovo, Skoplje, a Rigómező és Kruševac környékén a szerb tájak, falvak és városok alapos megtekintésére, nemkülönben a szerb lakosság mindenütt egyforma, nagy szívességgel megnyilvánuló vendégszeretetének élvezetére is.

A jugoszláv szervezőbizottság fáradhatatlan főtitkára, midőn a kongresszus üléséhez alatt Krumbacher ott jelenlevő 30 tanítványát baráti összejövetelre hívta össze a nagy mesterre való emlékezés céljából, kegyeletes szavait ez óhaj-tással fejezte be: «Isten áldja meg a Krumbacher vetését!» De teljes joggal mondhatta volna ezt így is: Isten megáldotta ezt a vetést úgy, hogy annál jobban talán még maga a magvető sem kívánta magának. A byzantinologia, mint önálló és elismert tudományos disciplina dominiuma ma jóval messzebbre terjed, mint a bizánci császárságé bármikor virágzása tetőfokán. Annak a mélységes hatásnak felismerése és legalább fővonásaiban az egész kulturterületen való kimutatása következtében, melyet az Aranyszarv két oldalán elterülő metropolis a szomszédos népek kulturájára gyakorolt, a byzantinologia rövid idő alatt alapvető és centralis jelentőséget nyert az egész Balkán-kutatásra nézve. De ez még nem minden. Messze túl a Balkán-félszigeten Európa legnyugatibb széleiig nyulnak azoknak a kulturhatásoknak finom száalai, melyek kiindulópontja Bizáncban van; ezeknek a száaloknak felfejtése és kellő értékelése hozta magával, hogy ma a byzantinologia már szoros együttműködésben van a nyugateurópai kulturák történetét kutató disciplinákkal s serényen folyik a kölcsönhatások felderítése. A belgrádi kongresszus nagy jelentősége éppen abban áll, hogy a byzantinologia mai állását azon a lehető legszélesebb alapon mutatta be, melyen Krumbacher bölcs előrelátással a munkát megindította, s amelynek állandó szem előtt tartásában rejlik tulajdonkép a titka a byzantinologia meglepően gyors előhaladásának.

A byzantinologia ilyen egyetemes felfogása, illetve ennek gyakorlati megvalósítása csak e tudomány művelésére hivatott szervek és intézmények megfelelő kiépítése mellett lehetséges. Ez a folyamat Európaszerte nagy lépésekkel halad előre s ha nem akarunk lemaradni a versenyben, serényen hozzá kell látnunk hazánkban is a már meglévő reményteljes alapvetések után, melyekben főleg Pecz Vilmos

és Vári Rezső szereztek maguknak érdemeket, ennek a tudománykörnek a jól bevált Krumbacher-féle programm szellemében való továbbfejlesztéséhez. Ki vagyunk téve ugyanis annak az eshetőségnek, hogy olyan feladatokat, melyeket a dolog természete szerint a magyar byzantinológusoknak kellene megoldaniok, esetleg mások végeznek el helyettünk, mert az universalis jellegű európai byzantinologia hézagot a maga terepén nem engedhet meg. Ekkor azonban kockán forognak éppen azok az értékek, melyek előttünk a legdrágábbak, t. i. nemzeti egyéniségünk kidomborítása az internationalis tudományban s nemzeti igazságaink megvédelmezése más nemzetek esetleges praetensióival szemben.

A belgrádi kongresszus tehát emlékeztet bennünket a byzantinológiával szemben fennálló nemzeti kötelezettségünkre is. Fogadja a Tek. Akadémia mélységes hálámat azért a megtiszteltetésért, mellyel a kongresszuson való képviselőlével engem megbízni méltóztatott. Ez a megbízás forrása lett rám nézve a kongresszus részéről jövő nem várt s meg sem érdemelt újabb megtiszteltetéseknek, forrása lett továbbá olyan élményeknek és tanulságoknak, melyek utórezgéseit — azt hiszem — még sokáig fogom érezni lelkemben.

IX. Költségvetés

az 1927. év július—december hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> (1927. évf. 2. és 3. füzet)	3.200 P
II. A <i>Budapesti Szemle</i> október—decemberi füzetének írói tiszteletdíjaira	2.400 «
III. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> nyomdai kiállításához	2.400 «
IV. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> X. füzetére és írói tiszteletdíjára	8.000 «
V. A tagok irodalmi munkálatainak jegyzéke	500 «
Összesen	16.500 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Az értekezések és emlékbeszédek írói tiszteletdíjaira	400 «
3. Bírálati díjakra	160 «
Összesen	1.360 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. A <i>Nyelvtudományi Közlemények</i> XLVI. k. 3. f. (írói tiszteletdíjjal együtt)	4.800 P
--	---------

2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 P
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	4.920 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. <i>Classica</i> philologiai kiadványokra... ..	1.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	1.096 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1927. évf. 3. és 4. füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	2.800 P
2. <i>Kazinczy Ferenc Levelezésének pótkötete</i> nyomdai kiállítására és a bevezetés írói tiszteletdíjára... ..	4.800 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 P
4. Kisebbségi kiadásokra	16 «
Összesen	7.696 P

Az 1. osztály és bizottságai összesen 15.072 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszéd kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 «
3. Áldásy Antal r. t.: <i>Zsigmond király és Spanyolország</i> (külön kiadvány) c. m. nyomdai kiállítására	1.000 «
4. Filozófiai kiadványokra	3.000 «
5. Bírálati díjakra és postaköltségekre	400 «
Összesen	5.600 P

b) Történelmi Bizottság.

1. Átvitel: Szentpétery Imre l. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> (II. füzet) nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
2. A <i>Történeti Bibliográfia</i> tiszteletdíjaira (5-ik részlet)	1.600 «
3. A « <i>Hunyadiak kora</i> » c. munkához levéltári kutatásokra	1.600 «
4. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
5. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	11.320 P

c) Hadtörténeti Bizottság.

1. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ö Fensége « <i>A világ-háború</i> » c. m. II. kötetének első felére	10.000 «
2. Hozzájárulás a <i>Hadtörténeti Közlemények</i> 1927. évfolyamának 3. és 4. füzetéhez	1.600 P
Összesen	11.600 P

d) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. A <i>Carnegie Endowment for the International Peace</i> magyar kiadványainak következő kötetére Dr. Teleszky János <i>A magyar állam pénzügyei a háború alatt</i> c. m.	2.400 P
2. A <i>Közgazdasági Szemle</i> segélye	2.400 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Postaköltségekre és egyéb kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	4.920 P

e) Archaeologiai Bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> XLI. k. második felének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	4.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	4.096 P
<i>A II. osztály és bizottságai összesen</i>	37.536 P

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> nyomdai kiállítására és belőle készülő különlenyomatokra és az írói tiszteletdíjakra	3.000 P
2. Pinzger Ferenc: <i>Hell Miksa Levelezése</i> c. m. nyomdai kiállítására	3.600 «
3. Fröhlich Izidor ig. és r. t.: <i>«Széttérülő fénysugarak polarizása»</i> c. m. nyomdai kiállítására	3.200 «
4. Ortvay Rudolf: <i>«Az anyag korpuszkuláris elmélete»</i> c. m. nyomdai kiállítására	2.000 «
5. Emlékbeszédre és írói tiszteletdíjakra	800 «
6. Bírálati díjakra és postaköltségekre	160 «
Összesen	12.760 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Legsürgősebb értekezésekre	500 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
Összesen	580 P
<i>A III. osztály és bizottságai összesen</i>	13.340 P
<i>A bevezetésben és az I—III. osztályok részére összesen</i> ..	82.448 P

A Könyvkiadó Vállalat kötete gyanánt.

Horváth János l. t.: <i>A magyar irodalmi népiesség Faludítól Petőfiig</i> c. m. kinyomatására és írói tiszteletdíjára ..	3.000 P
Szótári Bizottság	600 P

Keleti Bizottság.

<i>A Balkán kutatások archaeologiai eredményeinek adatgyűjtéséhez</i> (első részlet)	1.000 P
--	---------

Külön kiadványok.

1. Gróf Tisza István Összes Munkái V. kötetének nyomdai kiállítására	2.800 P
2. Plósz Sándor ig. és t. t. összegyűjtött dolgozatainak ki-nyomatására	2.400 «

Könyvtár.

Legszükségesebb kiadásokra	1.600 P
A <i>Revue des Études Hongroises et Finno-ougriennes</i> részére 1927-re	3.200 P
Az <i>Ungarische Jahrbücher</i> részére 1927-re	1.500 «
Évi hozzájárulás az Union Académique Internationale költ-ségeihez	500 «
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire kb.	1.000 «
Centenaris előadások tiszteletdíjára és a centenáriumi kiadvány második részének nyomdai költségeire	2.400 «
A « <i>Coopération Intellectuelle</i> » költségeire	400 «
A párizsi <i>Marcelin Berthelot</i> ünnepségre kiküldendő tagtár-sunk utazási költségeire	800 «
Az « <i>Office International de la Chimie</i> » részére az Akadémia hozzájárulása egyszerismindenkorra	500 «
Előre nem látott kiadásokra	8.000 P
Összes tudományos kiadásokra	112.148 P

Személyzeti kiadások.

Főtitkári fizetés	1 P
A főkönyvtárnok úr tiszteletdíja	1.000 «
A főtitkári irodaszemélyzetnek (Br. Brandenstein dr. tisztelet-díja félévre, továbbá a gépirónő fizetése félévre)	1.040 «
Összesen	2.041 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 800 pengő, összesen	2.400 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 «
Dudás Kálmán építész	800 «
Dr. Badics László könyvelésért	800 «
Dr. Alföldi Béla orvos úrnak az altisztek kezeléseért	500 «
Összesen	5.300 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régebb alkalmazottainak nyugdíjára és az időn-ként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segé-lyekre	8.000 P
Jónás Károly nyug. gondnok 3 személy után.	
Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató 2 személy után.	
Özv. Tiringér Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye 2 személy után.	
Özv. Borovszky Samuné (irodaigazgató özvegye) 1 személy után.	

Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség), valamint mellékhelyiségeket. Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap.

Személyzeti kiadások végösszege 15.341 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	1.000 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 «
Vízdíj a palotában és a bérházban együtt	1.000 «
Kéményseprőnek	408 «
Gázóra díja és a főkönyvtárnoki lakásban gázfogyasztás	400 «
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 «
Telefondíj	200 «
Postadíjakra kb.	400 «
Irodai kiadásokra kb.	200 «
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	250 P
Adókra kb.	19.800 «
Összesen	25.778 P

Rendkívüli dologi kiadások- és beruházásokra.

I. Az Akadémia palotájában és a bérházban	2.000 P
II. Széphalom községben a Kazinczy ingatlanok gondozására	500 «
Összesen	2.500 P
<i>Összes kiadásokra kb.</i>	155.767 P

Bevételek.

1. Államsegély	60.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	21.590 «
3. Könyvek eladásából kb.	3.000 «
4. Tudományos kiadványokra tartalékban van kb.	20.000 «
5. Adományokból kb.	1 000 «
Összesen	105.590 P

Gr. Tisza István összes munkáinak folytatólagos kötetei a korábbi kötetek vételarából kinyomathatók lesznek.

Rendelkezésre áll	37.650 P
Előrelátható hiány kb.	12.500 «

Mint hogy a fennebbiek szerint nagyobb hiány előrelátható, ha csak újabb bevételek nem folynak be, ebbe a *maximális* költségvetésbe felvett egyes kiadványok csak későbbi időpontban lesznek nyomdába adhatóak.

X. Ünnepi beszédek.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a gróf Apponyi Sándor ig. és t. t. emlékezetének szentelt, 1927 június 20-án tartott összes ülésen.

Akademiánknak a most végződő munkaévben s a nyári szünet előtt utolsó összes ülését egy férfiú emlékének akartuk szentelni, ki életében disze volt és példás munkásságú tagja Társaságunknak, aki végrendelkezése által valóban halhatatlan jótevője lett nemzeti kultúránknak, amennyiben élete legnagyobb művét, nagyszerű könyvtárát a magyar tudomány céljaira hagyta. Tanto nomini nullum par elogium. A gróf Apponyi Sándor neve minden időkre arany betűkkel lesz beírva tudományosságunk történetébe, mint ahogy hazafias tettét a nemzet törvénybe iktatta.

Az ő hagyománya nemcsak nagy szellemi kincs, nemcsak egy nemes és bölcs hazafiúi lélek elhatározásának szüleménye. Ahhoz, amit ránk hagyott, elválhatatlanul fűződik az a szeretet, mely őt könyvei iránt áthatotta s mely hasonló szeretetteljes gondozást kíván meg a nemzet részéről, amely örököse lett. Hozzá fűződik ahhoz annak a páratlanul gondos, mély szakértelemmel folytatott munkának értéke, melyet ő a hungaricák gyűjtésére és bibliografiai feldolgozására fordított s amely szinte korszakot alkotott a magyar könyvészetben.

Boldogok és büszkék vagyunk, hogy mikor róla kegyeletesen megemlékezve, érdemeit méltatjuk, e megemlékezésünk ünnepi órájában körünkben üdvözölhetjük a boldogultnak méltó élettársát, aki megértő szeretettel sietett az ő magasztos szándékát megvalósítani, sőt férje hagyományait újabb fejedelmi adománnyal tetézte hazai tudományunk érdekében. Köszönetet mondunk a nagyméltóságú Grófnénak kegyes megjelenéséért.

Az emlékbeszéd megtartására azt a tagtársunkat kértük fel, aki hű és buzgó munkatársa volt a boldogultnak bibliografiai tanulmányaiban és utolsó, nagy hazafias tette megvalósításában.*

* Az elnök úr megnyitója után Dézsi Lajos r. t. mondott kegyeletes, terjedelmes emlékbeszédet gróf Apponyi Sándor ig. és t. tag úrról. (Közölni fog az Emlékbeszédek XX. kötetének 3. száma gyanánt.)

2. Vargha Gyula t. t. beszéde a nagykőrösi Arany János Társaságnak 1927. május 26-án tartott közgyűlésén.

Tekintetes Társaság, mélyen tisztelt közönség!

Mielőtt a tárgysorozatba fölvettem felolvasásomat megtartanám, legyen szabad tolmácsolnom a M. T. Akadémia szíves üdvözlését. Hazánk első tudományos társasága örömmel látja a Nagykőrösi Arany János Társaságban lüktető eleven életet s a nemzeti hagyományokhoz ragaszkodó hűséget. Nem is lehet ez máskép. Arany János neve oly lobogó, mely alatt nem szabad dugárut szállítani. A legmagyarabb nagy magyar költő emlékének megszenteltetésére volna az, ha a nevét viselő társaság hűtelenné válnék azokhoz az eszményekhez, melyeknek oltárán, mint áldozati szent tűz lobogott Arany Jánosnak nemzeti érzéstől izzó lángelméje.

Sok szó esik újabban irodalmunk kettészakadásáról. Nem volna baj, ha ez csak az irodalmi izlés ferrongását jelentené. De sokkal több annál: a nemzeti lélek kettészakadása.

Ma már minden komolyan gondolkodó előtt tisztán áll, hogy azt a politikai és társadalmi felfordulást, mely nemzetünket bukásba sodorta, a destruktív irodalom készítette elő. Logikusan azt lehetett gondolni, hogy azok után a keserves megpróbáltatások után, melyeket átszenvedtünk, szükségképen meg kell jönni az általános kijózanodásnak s a magyar közönség végkép elfordul attól az irodalomtól, mely lassú, következetes lélekrontással földézte a rettenetes katasztrófát. De nem úgy történt. A modern jelszavaktól elvakult rajongók s még inkább azok, akiknek érdekében áll kiölni ebből a nemzetből a nemzeti érzést és öntudatot, próféta gyanánt állították a nemzet, különösen az ifjúság elé, azt a szerencsétlen költőt, aki testileg, lelkileg megrontva önmagát, a bűn, a rothadás, a halál költője lett s öntudatlan eszköze a romboló erők gonosz munkájának.

Tehetségét erősen túlozva s a reklám minden eszközét felhasználva népszerűsítésére, sikerült is Adyt a magyar ifjúság igen tekintélyes részének bálványává emelni. . . . Híhetetlen dolgok történek. Az erdélyi reformátusok fiatal püspöke Makkai Sándor, valódi nagy költőink kisebbitésével, egész könyvet írt Ady magasztalására, mondhatnám istenítésére. Természetesnek találja, hogy a mai nemzedék elfordult nagy nemzeti költőinktől, kiket — szerinte — át-

hidalhatatlan szakadék választ el korunktól. Vajon igaz-e ez? Vörösmarty, Arany, Petőfi az ezeréves magyar léleknek valóságos inkarnációi. Műveikben ott él ennek a nagyra hivatott, de a balsorstól annyiszor sujtott nemzetnek minden öröme, minden bújja, minden reménye, minden aggodalma. Ha a közel harmadfélezer évvel ezelőtt élt nagy görög tragikusok ma is megrázzák lelkünket, Vörösmartyt, Aranyt, Petőfit, kiket csak egy emberkor választ el napjainktól s kiknek munkáiból ép oly költői erővel és művészi tökélyvel szól hozzánk az örök ember, ne tudná élvezni a mai nemzedék? Ha így volna, akkor ez a nemzedék, ez a nemzet nem volna többé magyar, hanem valóban a «halál rokona», mely saját halálos ítéletét tulajdon kezével írta meg.

Makkai olyan merész azt is állítani, hogy Ady az egyetlen vallásos magyar költő. Lehet-e azt egyáltalán vallásos költőnek nevezni, kinek verseiben csakúgy hemzseg az istenkáromlás? Ki a mindenható Istent, kinek szentséges neve előtt földig borul a hívő lélek, csak «van vagy nincs isten»-nek nevezgeti, a Krisztust pedig «zamaras embernek. Szeretik Adyt a kálvinizmusfényesreprezentánsának hirdetni. Református ember vagyok. Buzgó reformátusok voltak őseim, apai anyai ágon föl néhány századig. Egy szépanyám agg korában, nagy öreg bibliájára borulva szenderült örök álmra. Családi tradícióim és neveltetésem egyaránt Kálvin hitéhez fűznek; de nem tudok találni Adyban egyetlen vonást, mely a magyar kálvinizmusra utalna. A kálvinista embert a puritán komolyság s az Isten előtti mély alázat jellemzi; Ady ellenben, ha Istenről beszél, folyvást grimaszokat vág s nyelvét öltögeti Istenre. Lehet-e ennél nagyobb ellentétet elképzelni? Ady lelkét és költészetét nem a kálvinizmus formálta ki.

Nagyra vannak Ady magyarságával is. Furcsa magyarság ez. Hazájáról és fájáról mindig a légnagyobb megvetéssel beszél s a gyűlölködő hangba bele nem csendül a szeretetnek egy meleg szava. Arany is korholta nemzetünk hibáit, de a valódi hibákat, s ezzel a vallomással:

«Dicsó, nemes faj, mely vérzett Idánál!
(Ott volt a végcsapás *Világoson*),
Halálba mennék érted, ha kívánnál;
Engem esz a lúg, ha fejed mosom;
Rothadjon a nyelv, mely téged profánál,
Édes enyim, szentem, magasztosom!»

Adynak istenkáromló, nemzetgyalázó s a vörös rém diadaláért ujjongó nyelve immár elporlott. A szerencsétlen

költő ott áll az örök bíró ítélőszéke előtt. Legyen hozzá irgalmas a könyörülő Isten, itt lenn a földön pedig a mindeneket kiegyenlítő halál engesztelő fátyola boruljon emlékére.

De ne állítsák a nemzet elé bálványnak, s ne iparkodjanak az ő lelki rothadásából kivont méreggel megrontani ezt a nemzetet, melynek nem ledérségre, hanem szigorú erkölcsökre, nem nyavalyákra, hanem lelki és testi épségre, nem tagadásra, nem nihilizmusra, hanem erős élő, munkás hitre van szüksége. Vezesse az Arany János Társaság a maga izig-vérig magyar közönségét, különösen a jövő reményét, az ifjúságot azokhoz a költőkhöz, kiknek műveiben homály nélkül ragyognak nemzeti eszményeink.

3. Csüry Bálint l. t. beszéde a kolozsvári temetőben Brassai Sámuel sírjánál 1927 június 12-én.

Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

E gyászévforduló alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi kegyeletét tolmácsolom a tudományok föl-kent papjának, Brassai Sámuelnek nagy emléke iránt, ki 1837-től kezdve hatvan évig, egy emberöltőn keresztül volt munkás tagja, disze és oszlopa.

A csodák századának méltán nevezhetjük a magyar szellem történetében a XIX. századot. Ennek a nagy szellemektől vemhes, csodálatos századnak is egyik nem utolsó csodája volt Brassai Sámuel. Élete, hatalmas szellemi tehet-sége, életműve egyaránt a nagyság arányaival lep, meg bennünket. «Tíz nyelvet tudott, tíz tudományágat művelt, tíz évtizedet élt», mondja róla első életrője, a személyes jóbarát és tanítvány. Mint gyermek már élt, mikor Csokonai még a földön járt; kortársa volt Kölcheynek és Kazinczynak s közöttünk még számosan élnek, akik őt személyében látták és hallották. Ifjú korában még mint új könyvet olvashatta Berzsenyi költeményeinek első kiadását és a *Mondolatot*, agg korában még olvashatta Herczeg Ferenc első regényeit.

Amilyen csoda volt matuzsálemi élete, olyan meglepők tehetségének és tudásának arányai is. «Az utolsó polihisztor», állapítja meg róla a köztudat. Enciklopédikus tudását egyfelől neveltetése körülményei magyarázzák. Törekvő szelleme nem nyervén rendszeres irányítást, az autodidaxis útjára volt kényszerítve. Brassai a legnagyobb magyar autodidakta. «Nem arra vagyok én büszke, hogy sokat tudok, mondta egy beszélgetés alkalmával, hanem arra, hogy amit

tudok, a magam erejéből szereztam meg.» Ennek a maga erejéből szerzett óriási tudásnak végső forrása olthatatlan tudományszomja. «Sohase tudtam valami sokat, mondja egy alkalommal mosolyogva, de mindig vágytam tudni.» Neki a tudomány nem kenyérkereset, hanem lelki szükség volt, mely folytonos kielégedést keresett az igazság megtalálásában.

Enciklopédikus tudásának másik magyarázata maga elé tűzött élethivatása. A tanítói, nevelői pálya, melyen működött, már maga rákényszerítette erre. De Brassai nemcsak a katedrán élőszóval volt tanító, hanem széles körökben elterjedt *Vasárnapi Újság*-jával egész Erdélynek nevelője és tanítója volt.

A tudományos érdeklődésnek ez a rendjén túlmenő szétcsapongása nála kisebb tehetséget bizonyára a felszíneség vagy a csekély fajsúlyú termékenység veszedelmébe sodort volna. Brassai östehetségére nézve azonban nem vált végzetessé az enciklopédikus tudás. Életművének sokoldalúsága dacára is a tőle művelt tudományszakoknak csaknem mindenikében úttörő munkát végzett, egyesekben pedig maradandót tudott alkotni. Úttörő volt legelsőben is a *diktika* terén. Mintaszerű matematikai tankönyvei nagyon hasznos szolgálatot tettek a maguk korában, *A módszerről* írt munkájának elveit átvette az élet, *Okszerű vezérének* módszertani elvével korát is megelőzte. Mint *természettudóst* a külföld is elismerte és méltányolta. *Nemzetgazdasági* téren igen hasznos úttörő munka volt a maga idején *Bankismerete*. Mindvégig kedvenc tudománya azonban a *filozófia* és *nyelvészet* volt. *Logikáját* 1858-ban az Akadémia mint az akkori évkörben megjelent filozófiai munkák legjobbját koszorúzta meg. Esztétikai, zeneművészeti tanulmányai, bírálatai eredeti felfogásról és írójuk finom művészi érzékéről tanuskodnak. Legnagyobb mégis mint nyelvtudós volt. E téren különösen mondattani vizsgálatai tűnnek ki. Amit *A magyar mondat* című, akadémiai nagyjutalommal kitüntetett munkájában a mondat lélektani alkatáról, a mondatrészekről, a szórendről és a mondathangsúlyról mond, még sokat fogja foglalkoztatni a nyelvtudományt. Kevesen hatoltak úgy be a magyar mondat lelkébe, mint az élő nyelv alapján Brassai hehatolt. A nyelvművelés terén az idegenszerűségek ellen, a nyelvtisztaság érdekében indított harca teszi emlékeztessé. Ő volt irodalmunkban az idegenszerűségek elleni öntudatos küzdelem megindítója.

E sokszerűnek látszó életmű, mely mégis egy egységes szellem hatalmas vetülete, kellően átkutatva, minden részle-

tében értékelve ma sincsen. Brassai eszmevilágának bizonyára nem egy gondolata fog még a homályból kikelni, kutató lelkeket megtermékenyíteni.

Mikor a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi kegyeletét tolmácsolom egykori tagjának nagy emlékezete iránt, tisztelettel hajlok meg ünneprendező unitárius testvéreink előtt, kik ebben a könnyen felejtő, mostoha korszakban oly felemelő példáját mutatják a nagy ősök emléke iránt való munkás és élő kegyeletnek.

XI. A M. Tud. Akadémiának felajánlott alapítványok és adományok folytatólagos jegyzéke.

(Lásd Akad. Ért. XXXVIII. k. 436. f. 86. lap.)

I. Alapítványok.

Darányi Ignác t. t. alapítványa	1000 pengő
N. N. Darányi Ignác alapítványának kiegészítéseül	4000 „
Győr sz. kir. város kisebb alapítványok tőkéjének kiegészítéseül	800 „

II. Adományok.

Csernoch János hercegprimás hagyománya	1500 pengő
A M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár hadtörténelmi pályatételének jutalomdíja	400 „
Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök úr nagygyűlési előadásának visszaajándékozott tiszteletdíja	400 „
Ravasz László t. t. igénybe nem vett tiszteletdíja	200 „
Teleszky János «A magyar állam pénzügyei a háború alatt» c. művéért felajánlott tiszteletdíj visszaajándékozása	2000 „
Popovics Sándor ig. és t. t. az 1927. évi Chorin Ferenc-jutalom visszaajándékozása	4000 „

XII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét lásd Akad. Ért. 1927 évf. 85 l.)

Szentpétery Imre: Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I. k. 2. f. 177—352 l. Ára 8 P.

Magyar Etymologiai Szótár IX. f. 1282—1439 l. Előfizetői ára 6 P., bolti ára 8 P.

Schütz Antal: Charakterologia és aristotelesi metafizika. 1—73 l. Ára 1.60 P.

Hadtörténelmi Közlemények XXVIII. évf. II. f. 129—262 l.

Emlékbeszéd XIX. 15. f. Rados Gusztáv: Klein Félix külső tag emlékezete. 1—20 l. Ára 1 P.

Emlékbeszéd XIX. 16. f. Kornis Gyula: Posch Jenő l. t. emlékezete. 1—15 l. Ára 1 P.

Archaeologiai Értesítő XLI. k. I—XIV. l. 1—334 l. Ára 32 P.

Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes 1927. évf. I—II. 1—208 l.

XIII NEKROLÓGOK.

1. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Prohászka Ottokár r. tagról az Akadémiának 1927 április 25-én tartott összes ülésén.

Tekintetes Akadémia!

Mély fájdalommal jelentem be a Tek. Akadémiának mai — azóta első — összes ülésünkön rendes tagtársunk, Prohászka Ottokár püspöknek f. hó 2-án hirtelenül bekövetkezett halálát.

Úgy érezzük, mintha az ő kimultával nagy fényesség tűnt volna le egyszerre a magyar égről; mintha balsorsunk éjszakája ezzel még sötétebbé vált volna.

Nagy fényesség volt ő, amely előmlött mindenben, ahova az ő szava, tevékenysége kiterjedt; fényt vetett Akadémiánkra is, melyhez való tartozását sohasem felejtette el, melyben ismételve hallatta szavát s mindig kitartó érdeklődéssel vett részt különösen választó nagygyűléseinken. Fényt vetett ő tudományos irodalmunkra, melyet nagybecsű művekkel gazdagított, fényt hazánkra, melynek közéletében a legtiszteltebb, legtekintélyesebb alakok egyike volt. De fényt vetett, ragyogó fényt mindenek fölött egyházára, amelyben nemcsak főpásztori, hanem valódi apostoli szerepet vitt, kiérdemelve a gondviseléstől azt a legnagyobb dicsőséget, hogy — bár, hajh, túlkorán! — az Isten házában, az isteni ige hirdetése közben ragadtassék ki az élők közül s emeltessék föl az égbe, mint ahogy az ő-szövetség prófétáját Jehova tüzes szekeren ragadta magához.

A gyász, mely kimulta fölött megnyilatkozott, olyan volt, aminőt megérdemelt s olyan, aminőt valóban régen nem láttunk. Az egész ország gyászolta őt; halála percében talán ő volt a legnépszerűbb ember Magyarországon; nem azért, mert le tudott szállni oda, ahol az olcsó népszerűség terem, hanem azért, mert gondolata, szava szárnyalásával a jobb, nemesebb lelkeket még egyháza körén kívül is fel tudta emelni magához.

Az országos gyászból kivettük mi is részünket, koszorúkat ravatalára helyezvén, testületileg jelenvén meg gyászszertartásán és kifejezvéen részvétünket azok előtt, kiket halála legközelebről sujtott. A temetés rendje nem engedte meg, hogy az őt gyászoló megszámlálhatatlan testületek — közöt-

tük a M. Tud. Akadémia — ravatala fölött búcsúzhassanak el tőle.

Csodálatos természeti adományok csodálatos fejlődésének képét mutatta a Prohászka élete és egyénisége. Szellemének és tudományának majdnem egyetemes volta, a szónak és írásnak egymással versenyző ereje arra képesítették, hogy a társadalom legszélesebb körére erős és tartós hatást gyakoroljon. E hatás sokkal korábban kezdődött nála, semhogy saját szellemi fejlődésének állomásait a nyilvánosság elől elvonhatta volna; mindnyájunk szemei előtt ment végbe ez a fejlődés minden változataival és ellentéteivel is. Valami megragadó nyíltság volt lényében, amely tartózkodás nélkül kifejezésre juttatta azt is, amit talán később megtagadni volt kénytelen. Fejlődésének ezek az állomásai is, melyeket később elhagyott, érdekesekek és tanulságosak voltak, mert mind egy nagy szellem küzdelmét mutatták, törekvését a legtökéletesebb felé, amelyet az elért tudás, a végzett munka és a gyakorolt hatás tekintetében nagyon keveseknek sikerült annyira megközelíteniök, mint neki.

Prohászka Ottokár lelkének és szellemének ritka erejével átküzdte magát azoknak a súlyos lelki problémáknak a megoldásához, amelyek a modern embert nyugtalanítják s belső válságait idézik elő. Nála a vallásos hit a filozófiai gondolkodással, a tekintély fenntartása és tisztelete a szabadság és demokrácia modern követelményeivel megtalálta összhangzatos kiegyenlítését. Ez magyarázata nagy és általános hatásának.

Testét átadtuk az enyészetnek, emléken nem fog erőt venni a mulandóság. Emléke élni fog a mi körünkben is; ebben a meggyőződésben iktatjuk elmulása fölötti fájdalomunkat jegyzőkönyvünkbe s hívjuk fel a II. osztályt, melyhez tartozott, hogy emlékbeszéd megtartásáról gondoskodják.

2. Császár Elemér r. tag beszéde Ferenczi Zoltán r. tag ravatalánál.

Búcsuzni jöttem ravatalodhoz, búcsuzni a M. Tud. Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, a Budapesti Pázmány Péter tudomány-egyetem és annak bölcsészeti kara nevében a hű társtól, aki egy fél évszázadra terjedő tudományos munkásságodnak majd a felét jórészt ennek a három testületnek szentelted. Föl kellene mérnem, a görög hitrege alvilági bírának módján, tudományos érdemeidet, fontra kellene tennem klasszikus Petőfi-életrajzodat, kitűnő Eötvös-

monografiádat, monumentális Deákokat s azt a nagyszabású képet, amelyet az újabb magyar szépirodalomról festettél, hogy megállapíthassuk azt a nagy veszteséget, amely elnémulásoddal a magyar tudományt, a magyar irodalmat érte. Hiú vállalkozás — mintha tenyéryi lapra le lehetne másolni hatalmas hegyláncolatok rengetegét! És céltalan is. Ferenczi Zoltán, a magyar irodalom multjának tudós bűvára, jelenének élesszemű kritikusa, nem fekszik holtan itt az érckoporsóban. Ettől a Ferenczi Zoltántól, *a tudóstól és kritikustól*, nem búcsuzunk; az nem hagy itt bennünket, az velünk marad és túlél mindannyiunkat. Lesújtó tudat ugyan, hogy a Ferenczi Zoltán nevét viselő kötetek hosszú sorához ezentúl már nem fűződnek újabbak, de amit Ferenczi Zoltán földi életben megirt, az átmenti nevét a jövőbe. Neve ragyogni fog továbbra is, s annál erősebb fényvel, mert belejátszik csillogásába a legnépszerűbb magyar névnek, Petőfinék varázsa — a legnagyobb magyar lírikus dicsőségéből mindenha fog egy sugár esni az ő legnagyobb életírójának emlékére.

Akitől mi fájdalmas szívvel búcsuzunk, akit örökre elzár tőlünk ez a leszegezett koporsó-födél, az Ferenczi Zoltán, *az ember*. Egy emberi szív színt meg dobogni, egy élénk, mozgékony emberi arc vonásai merevedtek halotti maszkká, egy ajakra, viaszsárgán, odafagyott a rajta állandóan játszó mosoly. Ez a megrázó! Ez a tudat belehasít fájdalmának éles pengéjével lelkünkbe — mert hiszen ez a mosoly számunkra mindég derűt jelentett, erről az arcról a jószág sugárzott, ez a szív egyike volt a legnemesebb magyar szíveknek. Elmondhatjuk Ferenczi Zoltánról a legnagyobb dicséretet, ami embert megillethet: igaz ember volt. Az ő ravatala mellett egy seb sem indul vérzésnek, mert nincs ember, akit megbántott volna, s az első könny, amely Ferenczi Zoltán miatt kicsordul, az, amely most a mi szemünkben csillog.

Igaz ember volt, jó ember volt és nem-mindennapi lélek, megáldva két értékes lelki adománnyal: erővel és harmóniával. Biztosan, emelt fővel járta az életet, pedig útját a sors nemcsak rózsákkal hintette be. S egyik-másik tövis szíve mélyéig fúródott. Boldog évtizedeket élt egy virágzó család fejeként — s a kedves kör tagjait sorra elszólitotta mellőle a kegyetlen halál, az egyetlen is, akit támaszául meghagyott, a szerető leány, messze idegenbe szakadt. Árva gyermekké lett, öreg korára. Majd az isteni Gondviselés munkájába durva kézzel, botorul belekotárkodó emberi gonoszság elszakította tőle Erdélyt, s míg mi hazánk

legdrágább darabjának elvesztését siratjuk Erdély sorsában, ő elveszett hazáját is siratta, meg négy évtizednek elérhetetlen messzeségbe űzött feledhetetlen emlékeit. Voltak ábrándjai is, irodalmiak és tudományosak, de önérzetes szerénységében megvalósításukat nem erőszakolta ki a sorstól és az emberektől — legbizalmasabb barátai sem sejtették, hogy e külső díszben egyre emelkedő, tudományos sikerekben egyre gazdagodó ezüsthajú öregúr szíve mélyén meg nem valósult ifjúkori álom-paloták romjait hordja. Volt ereje legyőzni a sorsot, munkába fojtani keservét: derült világnézetté kristályosodott optimizmusa diadalmaskodott, és fölzaklatott lelkébe visszaszállt a béke, a harmónia — ilyenkor akár megmintázhatta volna róla Homeros a könnyei közt mosolygó Andromache férfi-párját.

Ez a törthetetlen optimizmus kiemelte az élet sarából, oly magasra, ahová nem ért föl a törtetés és tülekedés szennyes áradata. Boldog is volt ebben a tiszta légkörben s szerette idézgetni Berzsenyiből, hogy ő is öröme születt Arkádia berkében — mi nyugodtan hozzátettük, nemcsak a maga öröme, hanem a mienkre is. Valóban öröm volt vele együtt lenni, élvezni vonzó egyéniségét, melyben olyan csodálatosan keveredett a szinte gyermeki közvetlenség és egy élet munkájának nagy tudománya, a teljes őszinteség és a szellem sziporkázó játéka.

Lelki egyensúlyát megalapozta a becsülettel végzett munkának s az utolsó pontig híven teljesített kötelességének tudata. Dolgozott egész életében, mindig egész lélekkel s mindig a köznek. Hiszem is, hogyha meg lehetett volna lesni azt a megdöbbenően misztikus pillanatot, amikor Ferenczi Zoltán lelke, kiválva földi burkából, az Úr felé szárnyalt, búcsuja a földi élettől a Berzsenyi idézet folytatása volt:

Ugy éltem, hogy életemet
Visszaélni ne bálnám...

Ha ezt újra elkezdhetném,
Ismét a multat követném.

Földi életed, szeretett Zoltán barátunk, számodra is, számunkra is immár végleg a multtá lett, személyed meg emlékké — de ez az emlék élni fog. Élni fog a M. Tud. Akadémia, a Kisfaludy-Társaság, a budapesti egyetem körében, a kegyelet és hála koszorújával övezve egyik legmunkásabb, legkiválóbb tagjának nevét, és élni fog, elevenen, erejéből nem veszítve, hű társaidnak szívében mint az igaz ember

és kitűnő barát emléke, élni fog mindaddig, míg nem követünk azon a nagy úton, amelyre most, feledhetetlen barátunk, áldva és siratva elindulsz. Isten veled, Isten veled!

3. Fröhlich Izidor ig. és r. t., osztálytitkár beszéde Richter Aladár l. t. ravatalánál 1927 június 13-án.

Mélyen tisztelt gyászoló gyülekezet!

A Magyar Tudományos Akadémia ismét ravatalon látja egyik munkás tagját. Sűrűn egymásután következnek e gyászos veszteségek, úgyhogy nem könnyű az ekként jelentkező üresedéseket kellő férfiak által kellő módon betölteni. Sírba száll most Akadémiánk oly tagja, aki *munkái száma* tekintetében a legelső helyek egyikén állott s kinek irodalmi működése a legkülönbözőbb tárgyakra terjedt ki.

Richter Aladár elhunyt tagtársunk érdeklődése már igen korán fordult a növényteni tudományok felé; alapos készültséggel vette azután át az akkor Kolozsvárt székelő *Ferenc József* Tudományegyetem növényteni tanszékét, amelyet lelkiismeretesen betölteni törekedett. Sok külföldi utazása közben megérlelődött benne az az eszme, hogy Magyarországon mindent megmozgasson egy új, minden modern igénynek megfelelő, nagyobb szabású országos növénykert és intézet felállítása érdekében. Ennek alapítása megkezdésével s kivitele megindításával tényleg foglalkozott is. De főleg a kedvezőtlen külső körülmények megakadályozták e fontos terv végleges kivitelét. Aránylag korán kérte nyugdíjaztatását, de így is serényen tovább dolgozott; néhány évet előbb Pozsonyban, később élete utolsó éveit Budapesten töltötte, míg végre a mindinkább reánehezhető és súlyosbódó betegsége teljesen erőt vett rajta.

Közléseiről, melyek a legkülönbözőbb helyeken jelentek meg és a legkülönbözőbb tárgy-tartalmúak, igen nagyszámuk miatt itt alig lehetne szólni. Saját összeállítása szerint közvetlenül tőle származik 294 ily közlemény, mely főleg tudományos jellegű, de ezeken kívül az ő vezetése és irányítása mellett: tanítványai és tudományos ismerősei által szintén még nagyszámú értekezés létesült. *Összesen* mintegy négyszáz közétett nyomtatvány. Mindezeknek csak *címei* felsorolása, vagy csak a legfontosabbjainak felemlítése is, sokkal több időt venne igénybe, mint amennyi itt rendelkezésre áll; ezért az a véleményem, hogy ezek értékelése

inkább az elhunyt felett *illetékes szakférfiú részéről* tartandó emlékbeszéd keretébe fog tartozni.

Így csak azzal az óhajtással búcsuztatjuk *Richter Aladár* tagtársunkat e körünkéből, melyben tizenhat éven át érintkezettünk vele: hadd találja meg most azt a nyugalmat, melyet életében annyira megkívánt.

4. Mauritz Béla r. t. búcsúbeszéde Schafarzik Ferenc r. t. ravatalánál 1927. szeptember 7-én.

Mélyen tisztelt gyászoló Közönség!

A Magyar Tudományos Akadémia, a Szent István Akadémia, a Magyarhoni Földtani Társulat és a Kir. Magy. Természettudományi Társulat nevében intézem e búcsúszavakat elhunyt jóságos atyai barátunkhoz, a magyar földtani tudományok egyik nestorához.

A hazai földtani kutatásokat rövid idő alatt gyors egymásutánban érik a súlyos csapások. Télutóján kisértük utolsó útjára Koch Antalt, most pedig a kora őszön Schafarzik Ferenc ravatalánál gyűltünk egybe. A Magyarhoni Földtani Társulat hét tiszteleti tagja közül egy év leforgása alatt négyet veszített el.

A jelenlegi súlyos csapás váratlanul érte a tudományos világot. Elénk emlékebben van a kép, midőn egy hónappal ezelőtt az elhunyt — átadva nekem a Földtani Közlöny legközelebb megjelenendő kötetének sajtóra kész német nyelvű fordítását — örömmel telve közölte velem, hogy másnap legkedvesebb tanulmányainak színhelyére a Krassó-Szörényi bércebe utazik, hogy kint a szabad természetben folytassa kutatásait, melyekről csak két hónap múlva volt visszatérendő. Csodálatra méltó friss erővel, ruganyos léptekkel, duzzadó életkedvvel indult az útra, de csakhamar váratlanul megroppant és hazasietett szeretettei körébe, hol rövid szenvedés után kilehelte nemes lelkét.

Pályafutása külsőségeken egyszerű volt. A munka és kötelességtudás volt élete célja. Mint fiatal ember nemes hősiességgel küzdötté végig a boszniai hadjáratot, ahonnan mint a debreceni vitéz gyalogezred tisztje, mellén vitézségi érdemkereszttel tért vissza. Rövid ideig tartó egyetemi tanárságú szolgálata után, melyet Szabó József oldalán töltött el, a Magyar Királyi Földtani Intézet geologusa lett és e minőségében 33 esztendő, majd pedig a Kir. József-Műegyetemen mint az ásványtan és földtan tanára 21 esztendő:

valóban fáradhatatlan munkában töltött el. E két intézménynél maradandó emléket örökitett meg önmagának. Páratlan szorgalommal gyarapította ez intézmények gyűjteményeit; a Műegyetem közettani gyűjteményével kevés külföldi főiskola veheti fel a versenyt. Tudományos és gyakorlati irányú munkái és értekezései köteteket tesznek ki. A Cserhát pyroxenandesiteiről szóló monografiája mindörökre forrásmunka marad; a Szentendrei Hegységről való földtani ismereteinket számos új adattal gyarapította; Nagymagyarország kőbányáinak és építőköveinek legalaposabb ismerője volt. Legkedvesebb munkaterületét a Bánság és a Pojana Ruzska hegységei alkották, hol évtizedeket töltött el ernyedetlen kutatásban. A Szepes-Gömöri Érc-hegység paláiról kimutatta, hogy azok nem egyebek, mint vulkáni eredetű palásodott porfirok, mely fölfedezése a külföldön általános elismerést aratott. Rendkívül sokat foglalkozott a magyarországi földrengésekkel és az ezirányú kutatásokat rendszeresen megszervezte. A forradalom utáni éveket különösen Budapest környékének földtani felvételére szentelte és e földtani térkép sajtókészen várja a megjelenést. A magyarországi érc-, szén- és kőbányászatnak számos és lelkiismeretes útbaigazítást nyújtott. Tevékeny részt vett a Magyarhoni Földtani Társulat kebelén belül működő Hydrologiai Szakosztály megszervezésében, mely szakosztálynak jelenleg is elnöke volt.

Nagy utazásokat tett távolabbi vidékeken, különösen Görögországban és Skandináviában; részt vett Déchy Mórnak kaukázusi kutatásaiban és mindezekről a helyekről gazdag gyűjtésekkel szaporította a hazai intézményeket.

A fiatalabb geologus-nemzedék zömét ő vezette be a külső földtani kutatásokba és a geologiai térképezésbe; az ez alkalommal társaságában eltöltött kedves napok mindörökre legszebb emlékeink közé fognak tartozni.

A tudomány népszerűsítése terén ugyancsak fáradhatatlan volt. A Természettudományi Társulat Közlönyének lapjai e munkásságáról élénk tanubizonyságot tesznek. A legnagyobb szeretettel viseltetett a Magyarhoni Földtani Társulat iránt, melynek 53 esztendőn át tagja és választmányának hangyaszorgalmú munkása volt, majd érdemei elismeréséül a Társulat elnöke és tiszteleti tagja lett.

A fiatal mérnökgeneráció földtani kiképzésében nem elégedett meg azzal, hogy a tanterem falai között bevezesse őket a tudomány elemeibe, hanem a szabad természetben saját megfigyeléseik alapján oltotta beléjük a szükséges ismereteket.

Felmentve a tanítás idegölő munkája alól, régóta megvalósítandó terveivel foglalkozott. A közelmúltban fedél alá került gellérthegyi új otthonában készült a gazdag bántási gyűjtés alapján a Krassó-Szörényi Hegység monografiájának megírására, miközben a kéréletetlen halál kiragadta kezéből a tollat.

Drága Halottunk! Szerénységed határt nem ismert; soha semmiféle kitüntetést nem kerestél. Szerénységednél csak szíved jósága volt nagyobb. Ellenséget nem is szereztél magadnak, csakis jó barátokat hagytál hátra. Családi életed a legboldogabb volt; házasságodat az Úr utódokkal meg nem áldotta és Te a szíved jóságát mégis ki akartad önteni és szeretettel gondviselted nevelt gyermekeidet, akik jó barátaiddal örökké áldani fogják emlékedet.

Schafarzik Ferenc, kedves Feri Bátyánk, jóságos atyai barátunk, Isten veled!

[The body of the page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. No specific words or phrases can be discerned.]

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. LXXXVII. Feierliche Generalsitzung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	97
1. Eröffnungsrede des zweiten Präsidenten Dir. und O. M. Ludwig Ilosvay: «Die Einheit der Materie und die auf die Umwandlung der Elemente gerichteten Experimente	97
2. Albert von Berzeviczy, Dir. und Ehrenmitglied, Präsident: «Das Gedächtnis Wilhelm Fraknói's»	108
3. Generalsekretär Eugen Balogh: Die Arbeit der Ungarischen Akademie der Wissenschaften und ihrer Mitglieder in den Jahren 1925—26	127
4. Eugen von Hubay, Ehrenmitglied: «Die Wirkung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften auf die Entwicklung der ungarischen Musik»*	145
II. LXXXVII. Generalsitzung (4. und 5. Mai 1927)	145
III. Die Preisausschriften der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	151
IV. Nachrichten aus dem Gebiete der internationalen wissenschaftlichen Kooperation	155
1. Begrüßungsrede des Präsidenten und Dir. und Ehrenmitglieds Albert von Berzeviczy an Herrn Julien Luchaire, den Direktor des Institut de Coopération Intellectuelle (Paris), am 8-ten Juni 1927 in der Sitzung des Ungarischen Nationalkomitees der C. I.	155
2. Die Anschrift No 1007/1927 des Ungarischen Nationalkomitees an die Commission Internationale de Coopération Intellectuelle bezüglich der Einführung der ungarischen Veröffentlichungen auf die abgetrennten Gebiete	159
3. Antwort des Herrn Direktors Julien Luchaire	160
V. Eröffnung und Beschreibung des Vörösmarty-Zimmers der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	160
Rede des Präsidenten und Dir. und Ehrenmitglieds Albert von Berzeviczy, anlässlich der Eröffnung des Vörösmarty-Zimmers am 20-ten Juni 1927	160
VI. Die Gabe des Dir. und Ehrenmitglieds Baron Julius Forster für das Archiv der Akademie	162
VII. Andor Kozma, Ehrenmitglied: «Die letzten Tage des Dichters» (Letzter Teil seines Romans in Versen «Petöfi»)	171
VIII. Eugen Darkó, corr. M.: Bericht über den in Belgrad stattgefundenen II. internationalen byzantinologischen Kongress	179
IX. Kostenanschlag für die II. Hälfte 1927	193

* Der in die Reihe der Zentenarvorlesungen gehörende Vortrag erscheint wegen seines grösseren Umfangs in dem Oktoberheft 1927 der Revue «Budapesti Szemle» und im grossen Zentenarwerk.

X. Festreden :	Seite
1. Erinnerungsrede des Präsidenten, Dir. und Ehrenmitglieds Albert von Berzeviczy über den Grafen Alexander Apponyi, Dir. und Ehrenmitglied, in der Festsitzung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften am 20-ten Juni 1927 . . .	198
2. Rede des Ehrenmitglieds Julius Vargha in der Generalversammlung der Johann Arany-Gesellschaft zu Nagykörös am 26-ten Mai 1927 . . .	199
3. Rede des korr. M. Valentin Csüry im Friedhof zu Kolozsvár an dem Grabe Samuel Brassai's am 12-ten Juni 1927 . . .	201
XI. Schenkungen und Stiftungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften . . .	203
XII. Neuauflagen der Ungarischen Akademie der Wissenschaften . . .	203
XIII. Nekrologe :	
1. Erinnerungsrede des Präsidenten und Dir. und Ehrenmitglieds Albert von Berzeviczy über Ottokar Prohászka o. M. . . .	204
2. Rede des o. M. Elemér Császár an der Bahre des Oberbibliothekars Zoltán Ferenczi o. M. in der Säulenhalle der Ungarischen Akademie der Wissenschaften am 2-ten Juni 1927 . . .	205
3. Rede des Klassensekretärs und Dir. und o. M. Isidor Fröhlich über Aladár Richter, korr. M. am 13-ten Juni 1927 . . .	208
4. Rede des o. M. Béla Mauritz an der Bahre des o. M. Franz Schafarzik am 7-ten September 1927	209

SOMMAIRE.

	Page
I. LXXXVII. Séance solennelle de l'Académie Hongroise	97
1. Discours d'ouverture de M. L. Illosvay, vice-président de l'Académie: «L'unité de la matière et la transformation des éléments»	97
2. M. Albert de Berzeviczy, président de l'Académie: «La mémoire de G. Fraknói»	108
3. E. Balogh, secrétaire général: «Les travaux de l'Académie et de ses membres en 1925—6.»	127
4. M. E. de Hubay, m. hon.: «L'influence de l'Académie Hongroise sur le développement de la musique hongroise»*	145
II. LXXXVII. Séance plénière le 4 et 5 mai 1927	145
III. Les prix de l'Académie Hongroise	151
IV. Communication s'occupant la coopération intellectuelle internationale:	155
1. Discours de salutation de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie à M. Julien Luchaire, directeur de l'Institut de Coopération Intellectuelle (Paris). Le 8 juin 1927. séance du Comité National Hongrois de C. I.	155
2. Adresse no 1007/1927 du Comité National Hongrois à la Commission Internationale de C. I. concernant l'admission des imprimés hongrois dans les territoires détachés	159
3. Réponse de M. Julien Luchaire	160

* Paraîtra dans la revue «Budapesti Szemle» et dans la série publiée à l'occasion du centenaire de l'Académie.

	Page
V. Ouverture et description de la Chambre-Vörösmarty de l'Académie Hongroise	160
Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie à l'occasion de l'ouverture de la Chambre-Vörösmarty	160
VI. Don de M. le baron Jules Forster, m. hon. aux archives de l'Académie	162
VII. A. Kozma, m. hon.: «Les derniers jours du poète» (Dernier chant du roman en vers «Petöfi»)	171
VIII. E. Darkó, m. c.: Rapport sur le 2 ^o Congrès International de byzantologie à Belgrade	179
IX. Budget de l'Académie (2 ^o sém. 1927)	193
X. Discours solennels:	
1. Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie en mémoire du comte A. Apponyi, m. hon. (Séance solennelle de l'Académie le 20 juin 1927)	198
2. Discours de M. J. Vargha, m. hon. (Séance plénière de la Société Jean Arany à Nagykörös le 26 mai 1927)	199
3. Discours de M. V. Csűrű, m. c. à Kolozsvár sur le tombeau de Samuel Brassai le 12 juin 1927	201
XI. Legs et dons à l'Académie Hongroise	203
XII. Nouvelles publications de l'Académie	203
XIII. Nécrologies:	
1. Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie en mémoire d' Ottokar Prohászka	204
2. Discours de M. E. Császár, m. ord. aux funérailles de Zoltán Ferenczi, bibliothécaire en chef de l'Académie le 2 juin 1927	205
3. Discours de M. J. Fröhlich, m. ord. secrétaire de la III ^e classe de l'Académie aux funérailles d'Aladár Richter, m. c. le 13 juin 1927	208
4. Discours de M. B. Mauritz m. ord. aux funérailles de Fr. Schafarzik, m. ord., le 7 sépt.	209

CONTENTS.

	Page
I. Eighty-seventh Festive General Assembly of the Hungarian Academy	97
1. Opening speech by Lajos Illosvay, Vicepresident «The Unity of Matter, and Experiments upon the Transmutation of Elements»	97
2. President Albert de Berzeviczy honorary Fellow: «The Memory of William Fraknói»	108
3. General Secretary Eugene Balogh «Activities of the Hungarian Academy of Sciences and its Members during 1925-1926»	127
4. Hon. Member Eugene Hubay «Affects of the Hungarian Academy upon the Development of Our Music»	145
II. The Eighty-seventh Grand Assembly. (May 4 th & 5 th 1927.)	145
III. Awards of the Hungarian Academy	151
IV. News from the fields of international scientific cooperation	155
1. Welcoming speech to M. Julien Luçhaire, Director of the Institut de Cooperation Intellectuelle, (the Paris institution of international cooperation) delivered by the President,	

	Page
Albert de Berzeviczy at the Meeting of the Hungarian National Committee on June 8 th 1927	155
2. Address No. 1007/1927 of the Hungarian National Committee to the International Committee of International Scientific Cooperation (Commission Internationale de Cooperation Intellectuelle) in the matter of forwarding Hungarian publications to the dismembered parts of the country	159
3. Director Julien Luchaire's response	160
V. Opening the Vörösmarty Room of the Hungarian Academy	160
Address delivered by President Albert de Berzeviczy at the inauguration of the Vörösmarty Room on June 20 th 1927	160
VI. Julius Forster Bart's (honorary Fellow) donation to the Manuscript Collection of the Academy	162
VII. «The Last Days of the Poet.» Concluding part of Andor Kozma's (Hon. Member) epic novel entitled: «Petőfi»	171
VIII. Eugene Darkó (Corr. Member): Report on the 2 nd International Byzantinological Congress held at Belgrade	179
IX. Estimates for the second half-year of 1927.	193
X. Festival addresses :	
1. President Albert de Berzeviczy's eulogy on Count Alexander Apponyi, Director and Hon. Member, delivered at the festival meeting held on June 20 th 1927	198
2. Hon. Member Julius Vargha's speech at the general meeting of the Arany János Society on May 26 th 1927	199
3. Corr. Member Bálint Csúry's necrology delivered at the grave of Samuel Brassai in the Kolozsvár cemetery on June 12 th 1927	201
XI. List of donations and endowments to the Hungarian Academy (continued)	203
XII. New publications of the Academy	203
XIII. Necrologies :	
1. President Albert de Berzeviczy's memorial address on Bishop Ottokár Prohászka	204
2. Ord. Member E. Császár's speech at the bier of Chief-Librarian Zoltán Ferenczi in the Hall of the Hungarian Academy on June 2 nd 1927	205
3. Ord. Member, Sectional Secretary Isidore Fröhlich's burial speech given at the catafalque of Mr. Aladár Richter, Corr. Member, in the mortuary of Kerepes Cemetery on June 13 th 1927	208
4. Ord. Member Béla Mauritz's funeral oration at the bier of Francis Schafarzik, Ord. Member, on September 7 th 1927	209
XIV. List of contents in German	213
French translation of the list of contents	214
Contents in English	215

AKADÉMIAI ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti: BALOGH JENŐ.

XXXVIII. KÖTET. 1927 november—december 11—12. FÜZET.

I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése
Csernoch János ig. t. úr ő eminenciája elhunytáról
az 1927 október 3-án tartott összes ülésén.

Tekintetes Akadémia!

Midőn a nyári szünet elteltével először van szerencsém tisztelt tagtársainkat munkánk újból való megkezdése alkalmából üdvözölni, fájdalmasan kell megemlékezni a mély gyászról, melybe az elmúlt nyár hazánkat s vele Akadémiánkat is beborította igazgató tagtársunk, Magyarország hercegprímása, Csernoch János esztergomi biborosérsek kimultával.

A boldogult hosszabb idő óta Igazgató-Tanácsunk tagja volt, Akadémiánkról végrendeletében is megemlékezett, így mi, mint hozzátartozóknál szokás, vettük ki részünket a neki megadott végtiszteletben. Koszorút küldtünk ravatalára, igazgatótársunkat, Eger érsekét kértük fel képviselőnkre s kifejeztük mély részvétünket a megárvultszékesfőkáptalannak.

De gyászoljuk Csernoch Jánost nemcsak akadémiai kapcsolatunknál fogva, hanem mint közintézmény és mindnyájan egyenként mint hazafiak; gyászoljuk hazánk e veszteségét, melyet az elhunytnak magas állásában szerzett hervadhatatlan és tanusított kiváló képességei s jellemtulajdonai mértékével mérünk.

A szerény sorsból a maga erejéből felemelkedett férfiút tüneményes pályája soha egy percre el nem szédítette. Kik régebben ismertük őt, bizonyíthatjuk, hogy mindig ugyanaz maradt, hogy ugyanaz az igénytelenség és jóság jellemezte, ugyanaz a mérséklet és bölcsesség a pálya kezdetén úgymint a közjogi és egyházi méltóság tündöklő magasságában, sőt feladata nagyságával nőni látszott ereje, mind gazdagabban bontakozva ki egyéniségének értékes tartalma, meghódítva az elméket s a sziveket és a maga becsületes egyenes útján a követőknek mind nagyobb és nagyobb számát csatolva magához.

Talán soha, még primás nehezebb viszonyok között nem kormányozta a magyar katolikus egyházat, mint Csernoch

János. Működése idejébe esett az ország összeomlása, azután szétszakítása, Magyarország rettentő megkisebbedése, mely az ő főegyházmegyéjének és javadalmának is súlyos megcsonkításával járt együtt. E katasztrófa próbája azonban benne emberére talált; egy percig sem tévóvázva, nem kételkedve, megérezte, hogy a mit külső hatalomban veszítettünk, azt belső, fenntartó és regeneráló erővel kell pótolnunk. És felismerte, hogy e súlyos válsággal szemben első és főkötelessége a megfogyott magyarságnak az összetartás, a nemzeti egység megőrzése, a belső meghasonlás elkerülése. Még halálos ágyán is hitvallást tevén a haza sorsa iránti csüggedetlen bizalmáról, ezt a jobb sorsot azzal igyekezett előkészíteni, hogy a nemzeti egység és összetartás érdekében apostoli buzgósággal szállt mindenütt sikra a felekezeti béke, a keresztény felebaráti szeretet, a vallási türelem magasztos követelményei mellett, minden ellenkező törekvést lelke nemességével, szíve jóságával és hite erejével igyekezve lefegyverezni.

Főpapi és országnagyi működése így példát teremtett, irányt jelzett, mondhatnánk: korszakot alkotott. Csak azt óhajtjuk, csak azt reméljük, hogy áldásos működésének e példaadó, irányjelző hatása túl fogja élni földi vándorlása határát.

Akadémiánk mindig hálás kegyelettel fogja a kiváló és nemes férfiú emlékét őrizni.

II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a M. Tud. Akadémiának 1927 november 28-án Marcelin Berthelot k. t. emlékezetére tartott ünnepi ülésén.

A francia nemzet mult hó 25-én ünnepelte lelkesedéssel s a mi szerény részvételünkkel is nagy fiának, Marcelin Berthelotnak századik születési évfordulóját. Az ünneplésnek itt Akadémiánkban is visszhangot kívántunk adni, mert hiszen a megdicsőült tudós az egész világ tudományos életének messze kimagasló alakja volt s Akadémiánk öt 1882-iki nagygyűlése alkalmával kültagjai sorába iktatta.

Hálásak vagyunk a francia köztársaság itteni követségének, hogy meghívásunknak megfelelően, mai ünnepi jellegű ülésünket megjelenésével megtisztelte s így tanújává lett a kegyeletnek, mellyel Franciaország nagy szülöttjének emlékét mi is megünnepeljük. Nem először történik ez; négy évvel elhunytá után, 1911-ben, tartott róla emlékbeszédet

összes ülésünkön ugyancsak mai előadónk, elnöktársam, Ilos-vay Lajos, Berthelot egykori tanítványa.

A századik évforduló alkalmából való megemlékezésnek egyetemes, mondhatni világraszóló jellege egészen érthető és természetes, mert egyetemes értékűek és valóban világraszólók az érdemek és eredmények is, melyek az elhunyt tudósnek majdnem nyolcvan évre nyult s az utolsó percig munkás életéhez fűződnek.

Joggal nevezte el őt nemzete a chemia királyának; királyként uralkodott e tudományszak szinte beláthatatlan területén s vezette azt új meg új, merészebbnél merészebb célok és eredmények felé. Bámulatot keltő munkássága kiterjedt a chemiának majdnem összes problémáira, felölelve — még pedig nagy mértékben — annak történelmét is és korszakos eredményeket ért el különösen a szerves chemia határának kitolásában, az elektromosságnak, a hőmérésnek a vegytan szolgálatába való állításában, a biológiai és a földművelési chemia terén.

Azonban munkásságának jelentőségét talán főképp két mozzanatban kereshetjük. Az egyik az, hogy a szerves anyagok vegyi úton való előállításában, synthesisében elért vívmányai úgyszólván teljesen megdöntötték azt a hitet, mintha a szerves anyagok előállításában az életerő valami titkos és pótolhatatlan hatást gyakorolna. A másik az, hogy a chemia alkotó tevékenységének a gyakorlati élet céljai szempontjából új meg új utakat nyitott. Az ő vegyész működése igazán alkotó tevékenység volt, mely tudományának gyakorlati jelentőségét, hasznát óriási módon emelte. Nemcsak az ipari gyártást vitték előbbre találmányai, módszerei, a mezőgazdaságban is, különösen a nitrogénfogyasztásnak és pótlásnak, a villamosság behatásának problémái körül tett úttörő felfedezései kiszámíthatatlan jelentőséggel bírnak.

Hogy az emberi sors, belenyulva az ember életébe, gyakran a tudományos vizsgálódásnak és munkának is új irányokat ad, azt tapasztaljuk Berthelot életében és pályáján is. Az 1870-iki francia-német háború idejében, a főváros ostroma alatt az elhunyt tudós szülővárosában, Párizsban tartózkodván, mint már akkor hírneves vegyész, megbízást kapott a védelmi munka tudományos részének vezetésére. S ez vitte rá, hogy a robbanó anyagok hatásával, fejlesztésével és tökéletesítésével behatóan foglalkozzék s tanulmányjaival egyebek között alkalmat és módot szolgáltatasson a füsttelen lőpor fölfedezésére is.

Berthelot, a nagy tudós, jó hazafi is volt és nemes gondolkozású ember. Mindenekfölött tudományának élt és fennkölt idealizmussal hitt a tudomány megváltó hatalmában, lemondva mindig arról, hogy tudományából valaha anyagi hasznot merítsen. Mikor pedig hazája tőle a közélet terén is áldozatokat követelt, meghozta azokat is. Soká volt a senatus tevékeny tagja és ismételve miniszter is s a közoktatásügy terén nemcsak rövid minisztersége alatt, hanem az oktatást irányító testületek vezetésében elfoglalt állásában is üdvös alkotásokat segített létrehozni.

Hogy pedig lángelméje mélyen érző szívvel is párosult, annak valóban tragikus bizonyítékát adta akkor, mikor hű és méltó élettársának, nejének kimúltát túlélni nem tudva, vele együtt dőlt sirba.

Marcelin Berthelot emlékét a Magyar Tudományos Akadémia csodálattal és kegyelettel őrizte eddig is és fogja őrizni mindig.

III. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde a M. Tud. Akadémia 1927 november 28-án tartott összes ülésén Szilágyi Sándor születésének századik évfordulója alkalmából.

A mai ünnepi ülés után, melyet a külföld egy nagy tudósa emlékének szenteltünk, úgy érzem, hogy nem térhettünk át napirenden levő ügyeink tárgyalására anélkül, hogy megemlékeznénk egy a közelmúltban letelt másik centennariumról, mely magyar hazánk egy kiváló jelesének születési évfordulóját jelenti.

Most telt le száz esztendeje annak, hogy Szilágyi Sándor született, akit 72 éves korában már huszonnyolc év előtt vesztettünk el s akiről huszonhat év előtt arra legilletékeőbb barátja és pályatársa, a már szintén elhunyt Fraknoi Vilmos mondott emlékbeszédet.

Szilágyi Sándor az irodalmi tevékenységnek valóságos csodája volt: már 18 éves korában kezdett írogatni s még csak 22 éves volt, amikor a Haynau-féle rémuralom napjaiban merészelt a lesújtott, eltompult nemzetnek füzetekben, majd mindig címet cserélő folyóiratban hazafias, sőt a forradalom emlékét megújító olvasmányt adni kezébe. Csodás merészséggel és leleményességgel igyekezett ezt az irodalmi vállalkozását a hatalom közegeivel szemben, amíg lehetett, megvédelmezni. A vége azonban mégis kiutasítás lett s ő előbb Kecskemétre, majd Nagykovácsra került, ahol mint

tanár, szerényen beléhelyezkedett abba az írói csillagzatba, mely annyi fényt árasztott onnan irodalmunk egére. Ott lett történetiróvá, de történeti irodalmunk szervezése és fejlesztése körüli roppant eredményes munkássága csak akkor vette kezdetét, amikor fölkerült Budapestre. Talán elég arra emlékeztetni, hogy ő volt megindítója és szerkesztője a Századoknak, a Történelmi Tárnak, a Magyar Történelmi Életrajzoknak és a millennium alkalmából kiadott «Magyar Nemzet Történeté»-nek. Saját maga is egész tömegét a munkáknak írván meg, mint szerkesztő, úgyszólván egész történeti irodalmunk vezetését az egyetemi könyvtár igazgatói szobájába összpontosította s egy egész történetírói nemzedéket nevelt. Munkássága s érdemei megóvják a nevét attól, hogy irodalomtörténetünkben valaha elhomályosodjék fénye. De mi, akik még élünk azok közül, akik ismerték és — ami Szilágyi Sándornál a megismeréssel együtt járt — szerettkék őt, mi ezzel a szeretettel gondolunk reá és áldjuk emlékét.

IV. Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban.

Kivonat *Navratil Akos* 1. tag 1927 november 21-iki székfoglalójából.

I. Tudományok történetében régibb gondolatok gyakran túléltek az újabb elméleteket. Ez a régi gondolatok életképességét bizonyítja, aminek oka első sorban az lehet, hogy e gondolatok igazságtartalma nagyobb, mint az újabbaké. E tanulmány azt igyekszik vizsgálni, hogy a közgazdaságtanban miként állják meg helyüket a régibb felfogásokkal szemben az újabb elméletek.

Régi tanítások alatt a közgazdaságtanban főleg a klasszikus angol iskola tanításait értjük, melyek az idők folyamán igen változatos sorsot értek meg. Egyeduralmi helyzetüket már rég elvesztették. Tényleg az angol iskola igen sok tévedést tanított. De tanításaiban azért örökérvényű igazságok is vannak. A gyomirtó nem felesleges munkáját végzi, aki újabb elméletek azon hibáira mutat rá, melyek éppen azért álltak elő, mert ezek az újabb elméletek a mondott régi igazságokat figyelmen kívül hagyták.

Tanítások közös sorsa, hogy ellenhatás jár a nyomukban. Az angol iskola tételei is váltottak ki ellenhatásokat a történeti iskola, a határhaszonelmélet és a szociális közgazdasági felfogás tanításaiban. De az igazságok, melyeket

tanított, ezeket az ellenhatásokat is túlélték. Az angol iskolának az a tétele pl., hogy «a munka nehezen szállítható áru», ma igen rosszul hangzik már, de lényegében azért ma is igaz maradt. Az angol termelő-költség-tan mint árelmélet igen naiv magyarázat, de lényegében igazabb és mélyebb értelmű megfejtését adja az áralakulásnak, mint pl. a határhaszoniskolának a határpárokról szóló elmélete. Az újabb szintheticus árelméletekben (Cassel, Engländer) nem ok nélkül kel újra életre a régi angol költségelmélet. Az angoloknak a jövedelmeket az áralakulásból magyarázó megoszlástana is nagyobb igazságtartalommal bír, mint pl. a beszámítási elmélet, melyet a későbbi határhaszoniskola állított fel. Az a gondolat, hogy a megoszlást az árképződés folyamatából magyarázzuk, az újabb irodalomban ismét erősen előtérbe lépett. És nem ok nélkül. Az angol iskola munkabérelméletén, lényegében, ma sem jutott a közgazdaságtan túl. Az elmélet ma csak a munkabér alakulása körülményeinek vizsgálata terén mélyítette el a kutatást. Az angol földjáradéktan a járadékfogalom kiszélesítésében nem cáfolatot, inkább megerősítést kapott. A határgondolat, a későbbi közgazdaságtannak a határhaszoniskolának, ez az egyik kiinduló pontja, már Ricardo magyarázatában is megtalálható.

A határhaszoniskola is tanít ma már szintén réginek nevezhető igazságot. Ez a szükséglettelítés törvénye, a Gossen-féle törvény. Amint az «értéknélküli közgazdaságtan» képviselőinek (különösen Cassel) nem sikerült az érték fogalmát és ezt a törvényt a gazdasági jelenségek világából kiküszöbölni, úgy — minden számottevő bírálójának véleménye szerint — Spannak sem sikerült a Gossen-féle törvény tarthatatlanságát kimutatni az egyenlő értékűségről szóló tanításával.

Visszatérve a régi, angol tanításokhoz, hosszan lehetne felsorolni az egyes régi tételeket, melyekben nagy igazságok rejtőznek. Így csak legutóbb szerezhettünk tudomást a külföldi irodalomban egy készülő könyvről, mely a külkereskedelem elméletével fog foglalkozni és amelyben a szerző szerint a klasszikus angol iskola idevonatkozó, ismert elméletét fogjuk vizsontláthatni. Tárgyunk szempontjából azonban célszerűbb lesz az angol iskola egyes, jellemző, olyan tanításait behatóbban vizsgálni, amelyeknek ma nagy az ellenzékük. Ilyenekül a régi angoloknak a tőkére, a pénzre és a hitelre vonatkozó, egymással szoros összefüggésben lévő elméletei kinálkoznak legalkalmasabbak gyanánt, mert ezek

az elméletek, részben legalább, már maguknál az angoloknál keletkezésükkor is váltottak ki ellenmondást.

II. A közgazdaságtan sok vitás fogalma közt legvitatottabb a tőkéé. Ennek az oka jórészt abban rejlik, hogy az elnevezést magát, mint sok fogalmának a jelzését, a közgazdaságtan a gyakorlati élet szóhasználatából vette át, de mást, termelő tényezőt, értett alatta. Semmi okunk, hogy ettől az értelmezéstől eltérjünk, habár a közbeszéd ma is vagyont és pénzt hajlandó tőke alatt érteni. A tőke szorosán értelmezett fogalma elemi, vagyis olyan jelenséget jelöl a gazdasági életben, melynek léte a magántulajdoni jogi rendtől független. A tőke fogalmának magyarázatát nem szabad megzavarnia annak, hogy tőkejavak magántulajdoni rend mellett egyesek vagyonává válhatnak és hogy a pénz a tőke egyik leggyakoribb megjelenési alakja. Tőke alatt helyesen a javak készletét és a munkaeszközöket és a mind-ezekben rejlő termelő tényezői tulajdonságot értjük. Ezt a tulajdonságot pedig a növekvő hozadékképesség jellemzi. Az említett jószágkategóriákban mutatkozik ez a tulajdonság, ha termelésre fordítjuk őket. Mutatkozik e törvény hatása a mezőgazdasági üzemekben is, mert ezeknél is szerepel tőke, még pedig az említett jószágkategóriák formájában. Ezért röviden ezeket a javakat magukat nevezzük tőkéeknek. Ezzel a materiális tőkefogalomhoz jutunk el. Ez a klasszikus angol iskola tanítására támaszkodó magyarázat szűknek tetszhetik a mai kapitalizmus korában a tőke körül felmerülő, sok jelenség megfejtésére. Első pillanatra célszerűnek látszhatik a fogalom olyan magyarázata, mellyel a készlet, a vagyon és a vagyonalkatrészek fogalmai is a tőke fogalma alá vonhatók. Erre nincs szükség. A tudomány nagyobb szolgálatot tesz az életnek, ha tisztán állítja eléje a jelenségeket, mintha ezeket összekeveri. Világosan meg kell különböztetni a tőkét, mint gazdasági, még pedig termelő kategóriát a vagyon-jogi kategóriájától. Hogy a tőke vagyonná lesz, illetve, hogy vagyon alapján tőkével is rendelkezhetünk, magántulajdoni rendünk következménye. De e körülménynek nem szabad elhomályosítania a tőke termelő tényezői szerepét.

Az angol klasszikusok nem járultak sokkal hozzá a tőkefogalom tisztázásához. Ricardo értelmezése helyesebb, mint Smith-é. Termelő-eszközt lát a tőkében, míg Smith a tőkét inkább a jövedelemszerzés eszközeként nézte. E két felfogás közt ingadozik az utánuk következő angol irodalom. Mill, Sidgwick Ricardo nyomain járnak, de Nicholson és még inkább Marsall megint egészen Smith-re nyulnak

vissza. De akár így, akár úgy: az angol iskola mindig inkább materiális tőkeelméletet tanított. Mac Leod, aki a vásárlóerőt tekinti tőkének (1858.) egyedül álló kivétel

Az újabb és legújabb irodalmat a tőkeforgalom immaterializálása jellemzi. Böhm-Bawerk materiális tőkeelméletével már szembeszegeződik kortársának, az idősb Clark-nak immaterializált tőkemagyarázata. A tőke fogalmával foglalkozó, másik, régebbi híres amerikai író Irving Fisher, éppen úgy mutatja a mai közfelfogás alatt szinte kénytelen szükségét annak, hogy a tőkét immateriálisan magyarázzuk, mint nálunk Földes. A bevezetőül adott tőkemagyarázatnak is van immateriális mellékíze. Érdekes azonban, hogy a németek mai legjobb theoretikusa, Amonn, materiális tőkeelméletet hirdet. Ettől a helyesebb felfogástól a legújabb irodalom két irányban tér el. Beleviszi a tőke fogalmába a vagyoni jogi mozzanatot és immaterializálja a fogalmat. Három mai író tőkeelemzésének a vizsgálata ezt jól meg fogja világítani.

A sokat emlegetett, svéd Cassel kétféle tőkefogalmat ad, t. i. amint a gazdasági életet általánosságban, aztán amint a pénzzel való gazdálkodása állapotában vizsgálja. Az első esetben a tőke mivoltát jól látja meg; itt materiális álláspontja is rokonszenves. A második esetben azonban lecsúszik a termelés talajáról és a pénzt teszi meg tőkévé.

Balás Károly tőkeelmélete még kevésbé szerencsés, mint Casselé. Szintén beleviszi a vagyoni jogi szempontot a tőkefogalomba. Azonkívül, miként MacLeod, ő is fizető hatalmat lát a tőkében. A tőkéről adott funkciómagyarázatában pedig teljesen mellőzi a tőkének a termelés terén játszott szerepét és azt csak mint jövedelemeloszlási tényezőt látja meg

Heller Farkasnál is immateriális jelenség a tőke, mely elsősorban nála is jogi kategória gyanánt jelentkezik. Tőkefogalma magántulajdoni jogi rend nélkül nem áll meg. A tőke szerinte nem elemi jelenség, e kifejezésnek fentebb már magyarázott értelmében. A tőkének a termelés terén is ad szerepet, csak hogy az a szerep, melyet a tőkének a termelés terén tulajdonít, tényleg inkább a vállalkozó szerepe.

Mindezek az elméletek nem érnek el számottevő eredményt a tőkefogalom magyarázata körül. Sajnálatos negatív eredményük, hogy a tőke szerepét a termelésnél nem derítik fel. A növekvő hozadéképesség törvényének nagyfontosságú szerepét, részben legalább, nem veszik számba. Pozitív eredményüknek abban kellene mutatkoznia, hogy szemléle-

tükben a termelés elemeit a régítől eltérő módon csoportosítják. Ha ez első pillanatra valami sikert látszik is ígérni, tényleg mégis odavezet, hogy a szocializmus támadásainak még inkább célpontjává teszik a tőkét. E tekintetben a régi elméletek fölöttük állanak az újabb magyarázatoknak. A régi termelékenységi tőkeelmélet pl. odakoncentrálja a szocializmus támadásait a tőke ellen, ahol ez jobban tud ellenük védekezni, t. i. a termelés terére. Az a magyarázat, amely jövedelemeloszlási tényezőt lát a tőkében, erről az oldalról fölöslegesen egészen nyitva hagyja a tőkét a mondott támadásokkal szemben. Még nagyobb hibájuk a bírált tőkeelméleteknek, hogy amennyiben csak vagyoni jogi kategóriát és valami immateriális dolgot látnak a tőkében, ezzel a nominalista pénzelméletek és a bizalomból magyarázó hiteleméletek útját egyengetik.

III. A tőke fogalmával meglehetősen szorosan összefügg a pénz fogalma. Egyesek magyarázata szerint a kettő össze is olvad. Többen, Mengert követve, a tőke mivoltát keresve, a pénzhez jutnak el. Pedig a kettő nem egy. Az összefüggés köztük csak az, hogy a vagyoni kategóriáján keresztül a pénz a tőkének igen gyakori megjelenési alakjává lesz. Ebből is látszik, hogy a pénz nem elemi jelensége a gazdasági életnek, nem független a jogi rendtől. Mibenlétét szerepköre magyarázza legjobban. (Funkció-elmélet.) Ezen az alapon a pénz általános csereeszköz, értékmérő, ill. a mért érték kifejezője, vagyongyűjtő és az értékállandóság kifejezője. Ha az állam rendezés alá veszi a pénz dolgát, a pénz fizető-eszközzé, valutává, is lesz. Ebből a magyarázathoz következik, hogy a gazdasági élet értékes jószágot fog pénzzé tenni. Ezek közül is ismert okoknál fogva a nemes-érceket választja különösen a pénz anyagául. A gazdasági élet azonban pénzhelyettesítőket is alkot. A bankjegyek pénzül használatra hozzászoktatja a társadalmat ahhoz, hogy mást is elismerjen fizető-eszközü, ne csak értékes jószágot. Az állam törvényes fizető-eszközzé is teheti a bankjegyet, de szükség esetén, a saját hiteljegyeit is. Ezzel papírpénzt alkot, amivel könnyen olyan műveletbe kezd, mely csak formailag különbözik a régi idők állami pénzrosszabbításától. Az ilyen pénz értékállandósága nagyon kétséges.

A pénz értéke a pénz anyagául szolgáló jószág termelésének költségeitől és termelésének mennyiségétől, aztán az ugyanerre a jószágra irányuló szükséglet és pedig egyfelől a pénzítés, másfelől az egyéb használat (ipari feldolgozás) szempontjából vett szükséglet nagyságától függ. De függ

a tényleg forgalomban lévő pénz mennyiségétől is. A belső értékkel bíró pénz értékére mind a két okcsoport kihat, a papírpénzre csak az utóbbi. De mivel a papírpénz állami hitelművelet eredménye, különösen a túl nem szaporított papírpénz, az ú. n. államjegyek értékére az állam hitelképességének a foka is kihat. Ez nagyrészt az ország gazdasági jólététől függ, minek fokát egyebek mellett a fizetési mérleg alakulása mutatja. Körülményektől függ, hogy a gyenge pénz értékének alakulására túlszaporításának vagy a külfölddel szemben fennálló tartozásoknak van-e nagyobb hatása. Éppen így a fennforgó körülményektől függ az is, hogy a pénz belföldi értékcsökkenése vonja-e maga után a pénz külföldi viszonylatokban mutatózó értékcsökkenését, vagy megfordítva. Szabad forgalom mellett a két érték közt jelentős eltérés nem lehet. Belső értékkel bíró pénz külföldi értéke csak a küldési költségek határai között ingadozhatik. Belső értékkel nem bíró pénznél az értékingadozásnak nincs határa.

A régi közgazdaságtan a benső értékkel bíró pénzt ismeri csak. Így az angol közgazdaságtan is még a merkantilizmustól örökölte a metallista álláspontot a pénzelméletben. Ismerte azonban Law ellenkező felfogását is a pénz mibenlétéről és szükséges tulajdonságairól. De a Banque Royale sorsa és később a francia assignáták történetete csak megerősítette az angolokat metallista álláspontjukban. A pénz körüli bajok készítették az angolokat is arra, hogy a pénz elméletével foglalkozzanak. Vizsgálódásaik eredménye az a metallista elmélet, mely Ricardo currency-theóriájában csúcsosodik ki. Ez bankjegyelméletnek készült, de mint ilyen nem állja meg a helyét. Megáll azonban papírpénzelméletnek, pénzelméletnek egyáltalán. Ricardo tévedett, mikor a pénz elértéktelenedését csak a mennyiségbeli növekedése eredményének látta. Ma tudjuk, hogy Tooke jól mutatott rá a másik tényezőnek, a fizető-mérleg romlásának hatására. De a mennyiségi pénzelméletnek komoly formában kifejtése Ricardo elévülhetetlen érdeme. A mai tudomány ezt az elméletet rég meghaladott álláspontnak szereti tekinteni. Tényleg igen mély alapjai vannak. Ennek a következménye, hogy ki nem írtható, hanem időnként, különösen háborús tapasztalatok idején, ha finomodott formában is, mindig újra feléled.

A pénz értékének problémáját az angol iskola később különösen W. N. Senior munkássága révén, régi termelő költség-tanával iparkodott megfejteni. Persze ezt csak a

belső értékkel bíró pénzre alkalmazhatta. Ez a magyarázat nem teljesen kielégítő. Csak úgy nem, mint nem az Ricardonak mennyiségi alapon álló magyarázata a papírpénzre nézve, aki ezt a magyarázatot oly jónak gondolta, hogy azt még az értékes anyagú pénzre is alkalmazhatónak vélte. Az angol iskola ekként a pénzérték problémáját nem oldotta meg, de idevonatkozó fejtegetései során is örökérvényű igazságot derített fel a pénz lényegének magyarázata terén a metallista álláspont erőteljes kifejtésével. Ezzel az aranyvaluta elvi alapjait rakta le.

Már a háború előtt is ismertünk azonban valutákat, melyek igen használhatóknak bizonyultak, anélkül, hogy aranyvaluták lettek volna. Ezek között első helyen Ausztriának és Magyarországnak háborúelőtti valutája állott. Különösen ennek a szemlélete hozta létre a chartális elméletet és a metallista állásponttal szemben a nominalista felfogást a pénz mivoltáról. Nyomai ennek a felfogásnak már régebben találhatók. (Így Davanzati, 1588., aztán Petty, Locke, Hume, Montesquieu, bizonyos fokig Smith Ádám is, később Oppenheim, 1855.) Az előfutárok és az elmélet tulajdonképpen megalkotói, Simmel, Heyn, Knapp, között azonban közvetlen kapcsolat nincs.

A chartalizmus a pénz lényegét az állami deklarativ akaratban látja. Ezzel a pénz mibenlétét egy addig kellően nem méltányolt oldalról jól megvilágítja és a pénzelméletnek ez a kiszélesítése a chartalizmusnak jelentős érdeme. Téved azonban a chartalizmus, mikor ezt a funkciót a pénz egyetlen jellemzőjének látja. Knappnál ez a tévedés még kisebb mérvű. Ő maga nem is valutapolitikus. Követői azonban a chartalizmus tanításaiból messzemenő valutapolitikai következtetéseket vonnak le. Így a sok bámulóval bíró Bendixen, aki ezeket a következtetéseket a valutapolitika terén nagy határozottsággal kívánja megvalósítani, így Elster, aki a «pénz lelkét» keresi, így Liefmann, aki a nominalizmus pénzelméletének megfelelő papírpénzpolitikát kíván. Vannak azonban még a németeknél is ma olyan írók, akik nem hódolnak feltétlenül a nominalizmus elveinek. Így Wagemann, Nussbaum. Jól esik megállapítani, hogy a különben különcködő, de nem jelentéktelen Cassel kitart a pénzelmélet terén a metallizmus mellett.

A nominalizmus szerint a pénz csak számolási egység. A pénz értékének problémája csak a külföldi viszonylatban lép eléje és itt a fizetési mérleg alakulásával magyarázódik. Tanai mellett bizonyosságul a háborús tapasztalatokra szeret

hivatkozni. De ezzel csak azt igazolja, hogy aranyalap nélküli pénzgazdálkodás lehetséges. Ez szegényes eredmény, mert ezzel csak a rossz pénz lehetőségét igazolja. Ezt eddig nélküle is tudtuk. A metallizmus vele szemben a jó pénz lehetőségének feltételeit keresi.

Érdekes azokat az okokat vizsgálni, amelyek a nominalizmust a pénzelmélet terén életre keltették. Az első ok, nézetem szerint, az osztrák és magyar háborúelőtti valuta már említett, tetszetős példája. A másik ok a huszadik század eleje óta különösen tapasztalható drágulás, melynek okát sokan az arany kedvezőtlenül változott termelő-költségeiben, tehát az aranyvalutához való ragaszkodásban keresték. Az arany árváltozásaitól akarták a pénz értékét a nominalizmus elveihez igazodó valutapolitikával függetleníteni, A harmadik ok különösen a német irodalomban hat erősen. A német elmélet igyekezett a világ gazdasági politikáját a pénzpolitika terén, a nézete szerint első sorban angol érdekeknek kedvező aranypolitikával szembefordítani. De figyelembe kell azért venni, hogy más nemzeteknél is érvényesül a nominalizmus tanainak hatása. Így maguknál az angoloknál is. (R. G. Hawtrey.) Ezek az írók, és ez az ötödik ok, mely a nominalizmus megerősödését előmozdította, a magánhitel útján forgalomba jutott pénzhelyettesítő-eszközök nagymérvű elszaporodása és e gazdasági eszközök jelentőségének növekedése miatt, tartják szükségeseeknek és helyeseknek a nominalizmus tanításait.

Mindezzel a nominalizmus jogosultsága a pénzelmélet terén igazolva nincs. Egyáltalán nem szükséges azért a metallizmus álláspontjától eltérni, hogy a pénz élete terén mutatkozó, bizonyos újabb jelenségeket, melyek között legfontosabb a bankjegy pénz gyanánt való szereplése, meg tudjunk magyarázni. A háborús tapasztalatok pedig eléggé döntőleg bizonyítottak a nominalista pénzelmélet veszedelmessége és a metallista felfogás helyessége mellett. Tényleg a nominalizmus, legalább a pénzelmélet terén, a háború befejezte óta, legalább egy bizonyos mértékben, háttérbe szorult.

IV. Az a felfogás, mely a pénzelmélet terén a nominalizmusban érvényesül, legújabban megint nagy erővel lép fel a hitelemélet terén. A tőke, a pénz és a hitel szoros összefüggésénél fogva ez érthető.

A hitel a forgalmi élet jelensége. Általa javak akként kerülnek forgalomba, hogy a szolgáltatás és ellenszolgáltatás időpontjai széttolódnak. Ez a hitel alaki meghatározása. Tartalmilag azt jelenti a hitel jelensége, hogy általa a

jószágmennyiséget időleges használatra másnak átengedjük, akinek arra inkább szüksége van. Célja tehát a szükséges használat biztosítása, különösen termelés céljából. Ebben áll nagy jelentősége.

A hitel nem pénz, de nem független a pénztől. Nem valószínű, hogy egy magasabb fejlődési fokán a társadalomnak hitelgazdálkodás keletkezhetnék pénzgazdaság nélkül. Hitelgazdaság kifejlődése pénz nélkül, érthető okoknál fogva, nem lehetséges. A hitel nem egyjelentőségű a bizalommal sem, amint azt sokan tanítják. A hitelnél szereplő biztosítékok, váltó, zálogok, éppen azt mutatják, hogy a hitelnél a bizalom semmi tekintetben sem nyilvánul meg nagyobb mértékben, mint a gazdasági élet bármely más forgalmi cselekményénél. A bizalmi hitelelmélet a hitel jelenségének a gyakorlati életben igen veszedelmessé válható aetherizálásához vezet.

Az sem áll, mintha a hitel jószág volna. Ebből a szempontból erősen kell hangsúlyozni, hogy az a jószágelmélet, mely a követelési jogokat javaknak minősítette, tévedést tanított. Némi mentségéül szolgál, hogy a jószágfogalom kiterjesztésekor az angol iskola kétségtelenül túlságosan szűk jószágfogalmával szemben kívánt állást foglalni. De amikor a «jogokat» javaknak minősítette, tovább ment a kelleténél. Következetlenné is vált. Ebből a jószágelméletből ugyanis logikai kényszerűséggel következik az a hitelelmélet, mely a hitel közvetlen termelő-erejét tanítja. Ezt pl. Roscher és sok tanítványa, így nálunk Kautz is, nem vették észre.

A bírált felfogás úgy okoskodik, hogy amit el lehet adni, annak értéke van; aminek értéke van, az jószág. A követelési jogot el lehet adni. Tehát a követelési jog attól a jószágtól, melyre vonatkozik, különvált, új jószág. Ez téves okfejtés. A hitelező, mikor tovább adja a követelési jogot, kilép a kölcsönügyletből és oda új hitelező lép be helyette. Mindig csak ez ismétlődik, akárhány új hitelezőhöz kerüljön is a követelési jog. Új jószág itt sehol sem látszik. Igaz, a hitelező vagyonában a követelési jog plusz-tétel gyanánt szerepel, de ennek teljes, törlő ellenértéke ott van az adós vagyonában szereplő, ugyanakkora minusz-jelű tartozási tételben. A fenti okfejtés ezt nem veszi figyelembe. Közgazdasági jelenséget magángazdasági szempontból világít meg, illetve a két szempontot tévesen összekeveri.

A hitelt jószágnak minősítő felfogás az extravagáns hitelelméletek világába vezet. Itt különösen azok a hitel-

elméletek válnak ki, melyek a hitelben egyfelől tőkét, másfelől pénzt akarnak látni.

Hogy ezeket az elméleteket megérthessük és hibáikat lássuk, a hitel szerepét a gazdasági életben kell előbb szemügyre venni. Ez a szerep két irányban érezteti hatását, t. i. közvetlenül a termelés és aztán közvetlenül a forgalom terén.

Első szerepével a hitel oda juttatja a javakat, tőkét, ahol rájuk a termelés céljából szükség van. A hitel útján halmozódnak fel az egyébként jelentőség nélküli, kisebb tőkék hatalmas tőkekészletekké, melyekkel már sokkal eredményesebben folytatható a termelés. Így látták ezt a régi angolok is. De már MacLeod azt következtette ebből, hogy a hitel maga termelő tényező, tőke. Ez téves beállítás. A régi angolokkal együtt, az orthodox felfogás ma is azt tanítja, hogy a hitel segítségével létrejött termelési eredmény, a termelésnek az eredménye, szóval a termelő tényezők együttműködésére vezethető vissza és nem a hitelé. A széles fronton harcoló hadvezérnek segítségére van a közvetlenül mögötte lévő, tranzverzális vasút vonal, mert ennek segítségével könnyen csoportosíthatja ide vagy oda haderejét, amivel váratlan meglepetést szerezhet az ellenségnek, hadi sikert érhet el. A vállalkozó éppen így csoportosítja a hitel segítségével a termelő tényezőket. De amint ott nem a vasút, hanem a vezér és a katonák vívták ki a győzelmet, igaz, a vasút felhasználásával, úgy a gazdasági életben is a termelő tényezőknek köszönhető az eredmény, ha a termelés felhasználta is a hitel közvetítését.

Másik szerepével a hitel közvetlenül a forgalmi élet terén érvényesül, amikor pénzhelyettesítőket létesít. A nominalista pénzelmélet ezeket a pénzhelyettesítőket pénznek szereti tekinteni, mert szerinte a pénz funkcionális lényege a vásárló erő. Ez pedig egyformán jelentkezik a pénznél és a pénzhelyettesítőknél is melyek nyilvánvalóan hitel útján keletkeznek. Mivel vásárló erőt ad a hitel is, tehát a pénz és a hitel, a pénz és a hitel útján létrejött pénzeszköz között nincs különbség. Pedig valójában a kettő között igen lényeges különbség van, amint ezt a régi felfogás nyomatékosan hangsúlyozza. A pénz azonnali vásárló erőt ad, a hitel útján szerzetben csak előlegezés rejlik. A hitel útján létrejött vásárló erő alapja azonkívül mindig már meglévő vásárló erő. Ez a vásárló erő a hitel útján csak odakerül, hol rá inkább van szükség. Így van ez legalább a bankjegynél, a pénzhelyettesítők e főtípusánál. De nincs így a papírpénznél. Itt tényleg létesül új vásárló erő. Elégé ismeretes, hogy

az ilyen vásárló erő-alkotás hova vezet. Érdekes, hogy a bírált felfogás régibb képviselői nem barátjai a papírpénznek. (MacLeod.) Az üres papírpénzt valamivel alá szeretnék támasztani. Innen Law, Cieszkowski földdel fedező tervei. Az elmélet újabb képviselői kevésbé aggódalmasok a vásárló erő-alkotással szemben. Szerintük a hitel magából pénzt és tőkét hoz létre.

Legjellegzetesebb képviselője ennek a felfogásnak a német Hahn Alfréd. Szellemi rokonságot tart fenn hangsúlyozottan az angol Hawtreyyvel, mert mind a ketten feltételezett, készpénznélküli forgalmi viszonyok vizsgálatával szeretnek dolgozni. De Hawtreyy jóval mérsékeltebb.

Hahn szerint a hitel nem inflációs és inflációs alakban jelenhetik meg. Előbbinek alapja a megtakarítások. Az utóbbinál merül fel a probléma. Ennek a hitelnek tőketeremtő erejét a klasszikus iskola tagadta. Pedig nyilvánvaló Hahn szerint, hogy bár a hitelnyújtás nem termelés, a hitel mégis hozhat létre tőkéket. A megoldást szerinte abban találjuk, ha figyelembe vesszük, hogy a tőkeképződés nem a javak előállításának, hanem azok megosztásának az eredménye, még pedig megosztásuk személyi és időbeli tekintetben. A kerülő úton végzett, ú. n. tőketermelés egyjelentőségű szerinte a társadalmi termelés eredménye időbeli eltolásával. A multból a jelenbe átnövő jószágot azonban fogyasztás helyett előállításra is lehet használni. Ekként pedig a jószág már a jövőbe nő bele. Szerinte ezzel a magyarázattal meg van oldva a dilemma, hogy miként állhat elő termelés nélkül új jószág pusztán ezen időbeli és személybeli megosztásuk útján. Az elvileg ekként érvényesülő hitel pedig a gazdasági életben a bankok hitelmerítő ereje útján jelentkezik. Mivel a bankok Hahn szerint is éppen úgy, miként annak idején MacLeod szerint, hitelgyárak, melyek az irántuk fennálló bizalomból merítenek, aktív üzletágaik megelőzik a passzívokat. Hitelmerítő tevékenységük közben nyugodtan támaszkodhatnak a fölöttük álló nagyobb bankok segítségére, mert ezek viszont biztosak lehetnek a korlátlan hitelnyújtó erővel bíró, központi jegybank támogatásáról.

Ez az elmélet elejétől fogva hamis. Főhibája, hogy erőltetett magyarázatot akar adni annak a jól ismert ténynek megfejtésére, hogy inflációs hitelek segítségével végrehajtott termelés útján is állhatnak elő javak. Tudjuk, hogy a németek pl. az inflációs hitelek segítségével is építkeztek. Ennek a magyarázatához azonban nincs szükség Hahn dilemmájára, sem annak megfejtésére. A megromlott papírpénz, — ebben a

formában jelentkezett ott az inflációs hitel, — állandó, igazságtalan adóztatás, melynek révén az elértéktelenedés ütemében adja át az egyes a maga reális anyagi erejét a papírpénz útján adóztató államnak. Az egyesektől így észrevétlenül elvett javakból álltak elő azok a befektetések.

Az elméletnek a tőke keletkezését magyarázó tanítása is téves. A közvetett termelés meghosszabbított folyamata alatt a termelő erőfő fenn is kell tartani, a termelés anyagát és eszközét sem lehet a semmiből előállítani. A kölcsönrel hitel útján éppen ezt a tőkét szerzi meg a tőkével nem rendelkező termelő. De a kölcsön útján nem jön létre még új tőke. Csak a tőkék odatolódása következik be, hol rájuk inkább van szükség. A bírált elméletnek a tőke keletkezését magyarázó tanításában a régi takarékosági elmélet kel újra életre, ennek az elméletnek, mely tudvalevőleg csak egy oldalról világítja meg a tőke keletkezését, ismert hiányosságával.

Védik az inflációs hitelelméletet azzal is, hogy különösen ez képes a termelésnek végső lehetőség határáig való kiterjesztését biztosítani. Rendesen a termelés ezen a határon messze belül marad. Ez igaz. De ez egyformán áll úgy az inflációs, mint a nem inflációs hitelre nézve. Ezzel az elmélet csak azt mondja, amit a közgazdaságtan mindig tanított a hitelnek a termelést lehetővé tévő hatásáról. Hogy a hitelmerítés határa viszont nem korlátlan, mint ez az elmélet hirdeti, azt mindenki tudja, aki nem akar megbarátkozni a korlátlan papírpénzkibocsájtás ismert hatásaival.

A bírált és hozzá hasonló elméletek közös sajátossága, hogy vizsgálódásaikat szívesen végzik a társadalom gazdasági életének elképzelt, készpénznélküli állapotában. Kiinduló pontjuk ekként eltér a valóságtól, és így következtetéseik sem felelhetnek meg a való élet jelenségeinek. Készpénznélküli állapotban minden bank tulajdonképpen vég nélkül meríthetne hitelt. Ebben az esetben nincs tehát szükség az elméletnek elsődleges és másodlagos bankok szerinti megkülönböztetésére. Így az elmélet sajátmagával is ellenmondásba jut.

Ezeket a modern hitelelméleteket első sorban az hozta létre, hogy a gazdasági életben a hitelnek ma tényleg sokkal nagyobb szerepe van, mint volt régen és hogy a hitel ma sokkal többféle formában is jelentkezik. Az új elméletek új lényegyet keresnek ezek alatt az új formák alatt, holott az új formák alatt is csak a hitel régi lényege rejtőzik. De a háborús idők gazdaságpolitikai mentalitása is nagyban hozzájárult az új hitelelméletek kifejlesztéséhez. Az inflációs időben tényleg sokszor olyan volt a hitelnyújtás, amint azt a bírált

szerző elénk állítja. De még ezekben az időkben sem függött a nagyobb intézetek hitelpolitikája feltétlenül és mindig a kisebbek hitelnyújtásaitól. Az elmélet itt ismét belecsik MacLeod régi hibájába, mely szerint tulajdonképen az adós volna a kölcsönügyletnél a hitelező. Tény, hogy a bankok nyújthatnak a maguk szempontjából fedezetlen hitelt. De ezt mindig abban a reményben teszik, hogy idejekorán fedezhetik magukat. Ha ez nem sikerül, baj van, melyből ugyan az erősebb intézetek kiránthatják a gyengébbet. De ez mégis csak kivételes esetnek tekinthető. A meggondolás nélküli hitelnyújtásra hitelelméletet alapítani nem lehet. Ez az infláció legalizálására vezetne.

Szinte fölöslegesen látszik, hogy a komoly közgazdaságtan ilyen tarthatatlan hitelelmélettel foglalkozzék. De nem így van. Az immateriális tőkeelméletek alapján, különösen azoknak a segítségével, melyek a tőkében fizető erőt látnak, nemkülönben a nominalista pénzelméletektől nyert biztatással a hitelt a bizalomból, a levegőből magyarázó hitelelméletek ma nagy népszerűségnek örvendenek. Képviselőik azokra, akik a régi felfogáshoz ragaszkodnak, megvetéssel néznek le, mert ezek nem tudnak felemelkedni az ő immateriális gondolkozásuk magaslatáig. Idők jele, hogy a német «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» 4-ik kiadásában is a «Hitel» című cikket az éppen bírált Hahn-nal iratták meg, holott a 3-ik kiadásban ezt a témát még a jeles Lexis tárgyalta a klasszikusokra támaszkodó felfogásával.

A közgazdaságtannak, miként a tőke- és a pénzelmélet terén, úgy a hitelelmélet terén is, ma első sorban az a feladata, hogy a régi igazságokra támaszkodva ezeket az új elméleteket kiirtsa.

V. Költségvetés

az 1928. év január—június hónapjaira.

I. Az <i>Akadémiai Értesítő</i> (1928. évf. 1. és 2. füzet)	3.200 P
II. Almanach 1928-ra —	800 «
III. A <i>Budapesti Szemle</i> január—júniusi füzeteinek írói tiszteletdíjaira	4.800 «
IV. Hozzájárulás a <i>Budapesti Szemle</i> január—június havi füzeteinek nyomdai kiállításához	2.400 «
V. A <i>Magyar Etymologiai Szótár</i> X. füzetére és írói tiszteletdíjaira	8.000 «
VI. A Kazinczy Ferenc-centenarium alkalmából kiadandó ünnepi értekezés írói tiszteletdíjaira és nyomdai költségeire	3.000 «
VII. Tagajánlások kinyomtatására	350 «
Összesen	22.550 P

A) Az I. osztály és bizottságai.

a) I. osztály.

1. Értekezések és emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Az értekezések és emlékbeszédek írói tiszteletdíjaira	400 «
3. Bírálati díjakra	160 «
4. Segély a Körösi Csoma-Archivumban megjelenő « <i>Mittel-türkischer Wortschatz</i> » c. munka kiadási költségeihez (első részlet)	500 «
Összesen	1.860 P

b) Nyelvtudományi Bizottság.

1. Melich János: « <i>A honfoglaláskori Magyarország</i> » c. munkájának befejező része	3.000 P
2. Tolnai Vilmos I. t. « <i>A nyelvújítás</i> » c. m. nyomdai kiállítására (Különnyomat a M. Nyelvtudomány Kézikönyvéből)	200 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	3.320 P

c) Classica Philologiai Bizottság.

1. Classica philologiai kiadványokra	2.000 P
(Előkészületben vannak: Csengery János r. t. <i>Pindaros</i> fordítása; továbbá a Classica Philologia Kézikönyvének következő két füzeté: Lajti István: Görög-római vallástörténet és Szidarovszky János: Görög és latin nyelvtudomány.)	
2. A Classica Philologia Kézikönyvének bírálati tiszteletdíjaira	300 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	2.396 P

d) Irodalomtörténeti Bizottság.

1. Az <i>Irodalomtörténeti Közlemények</i> 1928. évf. 1. és 2. füzetének nyomdai kiállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjára	2.800 P
2. <i>Kazinczy Ferenc Levelezésének</i> pótkötetéhez a Bevezetés és a Jegyzetek nyomdai kiállítására	500 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Kiseb kiadásokra	16 «
Összesen	3.396 P

Az I. osztály és bizottságai összesen 10.972 P

B) A II. osztály és bizottságai.

a) II. osztály.

1. Értekezések és Emlékbeszédek kinyomatására	800 P
2. Ezek írói tiszteletdíjára	400 «
3. Bírálati díjakra és postaköltségekre	400 «
Összesen	1.600 P

b) Történelmi Bizottság.

1. Szentpétery Imre I. t.: <i>Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke</i> c. munka I. kötet 3. (befejező) füzetének nyomdai kiállítására és írói tiszteletdíjára	8.000 P
2. A <i>Történelmi Bibliográfia</i> tiszteletdíjaira (6-ik részlet)	1.600 «
3. A <i>Hunyadiak kora</i> c. munka folytatásához levéltári kutatásokra és <i>Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában</i> c. munka következő kötetének nyomdai kiállítására	1.600 «
4. A <i>Történelmi Szemle</i> következő kötetére (első részlet)	1.600 «
5. A Lukinich Imre I. t. szerkesztésében megjelenő <i>Kelet-európai Történettudományi Szemle</i> («Bulletin d'Information») költségeire (első részlet)	500 «
6. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
7. Bizottsági kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	13.420 P

c) Hadtörténelmi Bizottság.

1. Hozzájárulás a <i>Hadtörténelmi Közlemények</i> 1928. évf. I. és II. füzetéhez	1.600 P
2. József főherceg tábornagy ig. és t. t. úr Ő Fensége « <i>A világ-háború, amilyennek én láttam</i> » c. műve következő kötetére	10.000 «
Összesen	11.600 P

d) Nemzetgazdasági Bizottság.

1. Teleszky János: « <i>A magyar állam pénzügyei a háború alatt</i> » c. művére (a <i>Carnegie Endowment for the International Peace</i> magyar kiadványainak II. kötete)	2.400 P
2. A <i>Közgazdasági Szemle</i> segélye	2.400 «
3. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
4. Postaköltségekre és egyéb kisebb kiadásokra	40 «
Összesen	4.920 P

e) Archaeologiai Bizottság.

1. Az <i>Archaeologiai Értesítő</i> XLIII. kötetének nyomdai kiállítására, továbbá szerkesztői és írói tiszteletdíjaira (első félévi részlet)	4.000 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
3. Bizottsági kisebb kiadásokra	16 «
Összesen	4.096 P
A II. osztály és bizottsági összesen	35.636 P

C) A III. osztály és Bizottsága.

a) III. osztály.

1. A <i>Matematikai és Természettudományi Értesítő</i> 1928. évfolyamának nyomdai kiállítására, a belőle készülő különlenyomatokra és az írói tiszteletdíjakra (első részlet)	6.000 P
---	---------

2. Fröhlich Izidor ig. és r. t.: «Szétterülő fénysugarak polározása» c. m. nyomdai kiállítására	3.200 P
3. Pinzger Ferenc S. J. «Hell Miksa Levelezése» c. m. nyomdai kiállítására (a még hátralevő részletre)	3.600 «
4. Emlékbeszédre és írói tiszteletdíjakra	600 «
5. Bírálati díjakra és postaköltségekre	200 «
Összesen	13.600 P

b) Matematikai és Természettudományi Bizottság.

1. Szily Kálmán l. tag: «Földnyomás és kohézió» c. székfoglaló értekezésének nyomdai kiállítására	800 P
2. Az előadó úr tiszteletdíja	80 «
Összesen	880 P
A III. osztály és bizottsága összesen	14.480 P

Külön kiadvány.

1. Gróf Tisza István Összes munkái V. kötetének nyomdai kiállítására (E munka nyomdai költségei a korábbi kötetek vételárából fedezhetőek lesznek.)	2.800 P
2. Klemm Antal l. t.: «Magyar történeti mondatlan» c. m. öt ívének kinyomatására	1.500 «
Az I—III. osztály tudományos kiadványaira és a külön kiadványokra összesen	65.388 »

Könyvtár.

Folyóiratok kiegészítésére, legszükségesebb kötések költségeire és egyéb legszükségesebb kiadásokra	2.000 P
A <i>Revue des Études Hongroises et Finno-ougriennes</i> részére 1928-ra	3.200 «
A <i>Széchenyi-Múzeum</i> gyarapítására	500 «
Akadémiai kiadványok szétküldésének költségeire körülbelül	1.000 «
Nagygyűlési jutalomdíjakra	6.400 «
Nagygyűlési előadások tiszteletdíjára	800 «
Centenaris előadások tiszteletdíjára és a nagy centenariumi kiadvány II. részének nyomdai költségeire	2.400 «
A <i>Coopération Intellectuelle</i> költségeire körülbelül	1.000 «
<i>International Research Council</i> (évi hozzájárulás)	150 «
Évi hozzájárulás az <i>Union Académique Internationale</i> költségeihez (2.000 belga frank) körülbelül	1.600 «
Előre nem látott kiadásokra	5.000 «
Összesen	24.050 P
Összes tudományos kiadásokra kb.	111.988 P

Személyzeti kiadások.

Főtítkári fizetés	1 P
A h. főkönyvtárnok úr tiszteletdíja (január—június hónapokra)	1.000 «
A főtítkári irodaszemélyzetnek (Br. Brandenstein dr. tiszteletdíja félévre, továbbá a gépirónő fizetése félévre)	1.040 «
Összesen	2.041 P

Tiszteletdíjak félévre.

A három osztálytitkár úrnak egyenként 800 pengő, összesen	2.400 P
Dr. Bánszky János ügyész	800 «
Dudás Kálmán építész	800 «
Dr. Badics László könyvelésért	800 «
Altisztek családjainak gyógykezelésére	200 «
Összesen	5.000 P

Nyugdíjak.

Az Akadémia régibb alkalmazottainak nyugdíjára és az időnként előterjesztett kérelmek alapján rendkívüli segélyekre, valamint a felemelt labbérek alapján félévi segélyekre	9.600 P
Jónás Károly nyug. gondnok három személy után. Dr. Trócsányi Zoltán nyug. irodaigazgató két személy után. Özv. Tiringer Béláné, a Könyvkiadó Hiv. vezetőjének özvegye két személy után. Özv. Borovszky Samuné irodaigazgató özvegye egy személy után. Ezenfelül minden nyugdíjas részére megszavaztatott tüzelőanyag és Jónás Károly ny. gondnok a bérház I. emeletén természetben kap lakást (3 utcai szoba és egy udvari helyiség, valamint mellékhelyiségek). Jónás Károly két gyermekének nevelésére félévi 320 pengőt kap. Pados István kapus özvegye a bérházban ingyen lakást, világítást és tüzelőanyagot kap.	

<i>Személyzeti kiadások végösszege</i>	16.641 P
Ujévkor szokásos ajándékokra (altisztek, postások, kézbesítők)	880 P

Rendes dologi kiadások félévre.

Fűtőanyagra	1.000 P
Villamos világításra (az Akadémia palotája és a bérház lépcsőháza)	2.000 «
Vizdíj a palotában és a bérházban együtt	1.000 «
Kéményseprőnek	408 «
Ülési meghívók előállítására és borítékokra	120 «
Telefondíj	200 «
Postadíjakra kb.	400 «
Irodai kiadásokra kb.	200 «
Kézbesítő altisztek villamos költsége kb.	250 «
Adókra kb.*	11.000 «
Illeték-egyenérték	50 «
Összesen kb.	16.628 P

Rendkívüli dologi kiadások- és beruházásokra.

1. Az Akadémia palotájában a legszükségesebb szerelési, tatarozási és egyéb előre nem látható azonnali javítást kívánó munkákra	1.000 P
2. Az Akadémia bérházában a Szótári Bizottság elhelyezése végett új helyiség átalakítása és annak berendezése	4.000 «
3. Széphalom községben a Kazinczy-ingatlanok gondozására	500 «
Összesen	5.500 P

Összes kiadások kb. 151.637 P

Bevételek.

1. Államsegély	60.000 P
2. Házbérjövedelem kb.	21.590 „
3. Könyvek eladásából kb.	2.000 „
4. Tudományos kiadványokra tartalékban van kb.	12.000 „
5. Adományokból kb.	2.000 „
Összesen kb.	97.590 P
Pénztári maradvány 1927 december 31-én	46.928 P
Rendelkezésre áll.	144.518 „
Előrelátható hiány kb.	7.000 „

VI. Ünnepi beszédek.

1. Szász Károly I. t. beszéde Szilády Áron emlékműve leleplezésekor.

Kiskúnhalason, 1927 november 13.

A Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság nevében megilletődött lélekkel köszöntöm azt a nagy szellemet, melynek földi képe mása áll most előttünk.

Szilády Áron hosszú életet élt, jóval túljutva a nyolcvanadik esztendő mesgyéjén. Több mint hatvan évig volt tagja az Akadémiának, félszázadnál hosszabb ideig a Kisfaludy-Társaságnak, Ifjú korában tanítványa volt Nagykörsön Arany Jánosnak, a legnagyobb magyar költőnek, Debrecenben pedig Lugosynak, a jeles nyelvésznek és történésznek. Vele született fényes tehetsége e nagy tanítómesterek körében nyervén irányítást és ihletet: belőle is egyrészt jeles műfordító lett, másrészt a keleti nyelvek tudósa. És talán éppen az említettem kettős hatás alatt találta meg a tudományos irodalom terén igazi hivatását, s vált régi irodalmunk páratlan érzékű, jószemű, szerencsés kezű bűvarává. Mint ilyen, a tudós fátylójának fényénél sorakoztatta fel lelkének kedves társait: a középkori lánglelkű, de aszkéta életet élő szerzetest, Temesvári Pélbártot, — a virágénekek és katonadalok zengőszavú lantosát, Balassi Bálintot, — s a történeti valóság sugaraival világította meg a Toldi-monda hősének alakját.

Hosszú élete elején látta Szilády a szabadságért hősileg küzdő nemzete gyalázatos letiprását. Férfikora hajnalának fényébe az új erőre kapó nemzet boldog virradatának első sugaraival vegyültek. Élete javát az új alkotmányos világgal reánk hárult nagy munka és az azt követő fényes siker részeseként töltölte. De késő öreg korában meg kellett érnie

boldogtalan hazája újabb meggyalázását és szétszaggatását, s már nem maradt ideje, hogy még itt a földön meglássa az isteni örök igazság beteljesedése nyomán Magyarország újabb feltámadását.

Pedig még jönni fog — mert jönni kell — a nagyszerű új magyar élet, s mi hisszük és hirdetjük, hogy annak eljövételében része lesz annak a munkának is, amit Szilády Áron végzett, s annak a tanulságnak, annak az éltető eszmének, mit az ő pályája legmaradandóbb emlékeként kaptunk tőle örökségül.

Mert Szilády Áron munkássága azt példázza, azt tanítja, hogy a nemzetek életfájának lombozata csak akkor zöldel a jelenben, s gyümölcszel csak akkor biztat a jövőben: ha gyökerét a mult idők termő talajába bocsátja. Nyelvében él a nemzet — de nyelve irodalmában él. S ez a nyelvet és nemzetet fentartó erő, az irodalom, csak akkor fejlődhetik és virágozhatnak, ha nem szakad el legszentebb hagyományaitól, nem áldoz üres bálványoknak, nem szegődik nemzetközi veszedelmes irányok szolgálatába. A történeti mult — a maga minden diadalával és gyászával, minden tapasztalatával és tanulságával — volt az az alap, amelyen Szilády Áron megvetette lábát. Ő két templomnak volt papja: az Isten házának és a tudomány csarnokának. Amott lelke a hit magas régiójába emelkedett — emitt a tudás mélységeibe szállott alá. De akár az Istent szolgálta, akár a tudományt, mindig az maradt, mi népe, magyar szívvel imádkozott és magyar lélekkel dolgozott, s ezért volt áldás a nemzet érdekeinek szentelt életén.

Oh, ezt a tanulságot nem felejtheti, az ő nyújtotta példától nem fordulhat el sem a magyar tudományosság legmagasabb fóruma, az Akadémia, sem a szépirodalom legelső képviselője, a Kisfaludy-Társaság. E testületekben ma is otthon van, ma is él és munkál a Szilády Áron szelleme, hirdetve a nemzeti irány elengedhetetlenségét, a történeti folytonosság szükségességét, a nemzeti szellem egységét, hirdetve, hogy nemcsak anyagi érdekeinkkel, hanem szellemi mivoltunkkal is mindörökre ehhez a vértől, könnytől és verejtéktől annyit áztatott magyar földhöz vagyunk kötve, amelyen nemcsak, hogy éppen élünk és halunk, hanem amelyért a bölcső és koporsó közt futó pályánkon minden erőnk megfeszítésével komolyan és kitartóan dolgozunk és küzdenünk kell.

Hálával és büszkeséggel tekintek erre a szoborra, s meleg érzéssel köszöntöm közönségét annak a nemes városnak,

melynek életében a megdicsőült lélek egykor olyan nagy szerepet vitt, s mely a Szilády emlékének megörökítésével egyik fényes jelét és bizonyosságát adja annak, hogy az időknek fölöttünk megnehezült viharos járása közepett akar is, tud is részt venni a kultúra eszközeivel a nemzeti jobb jövőjéért folytatott dicsőséges munkában.

Áldást kívánva Szilády Áron emlékére és Kiskúnhalas város nemes törekvéseire, meghatva teszem le e szoborra a Magyar Tudományos Akadémia koszorúját.

2. Hekler Antal l. t. megemlékezése Steindl Imréről, a Magyar Mérnök- és Építészegylet 1927 nov. 13-án az Országház delegációs termében tartott Steindl- emlékünnepevényén.

Mélyen tisztelt Ünneplő Közönség!

A Magyar Tudományos Akadémia hódolatát hozom Steindl Imre emlékének.

Leonardo da Vinci és Goethe hitvallása szerint az alkotó munka az, ami által az emberi szellem legközelebb jut Istenhez és részesévé lesz a halhatatlanságnak. Steindl Imre ezeknek a halhatatlanságba szárnyaló alkotó szellemeknek a sorába tartozott.

A művészettörténeti kutatás ma már — nagyon helyesen — megállapításainál és értékeiteleneinél nemcsak a korszakok, hanem a generációk problémáit is figyelembe veszi. Aki Steindl Imre működését és alkotásait igazságosan akarja megítélni, annak nem szabad elfeledkeznie arról, hogy annak a nemzedéknek, melyhez ő tartozott, a történelmi eklekticizmus volt a vezérlő csillaga. Ennek a jegyében születtek meg a XIX. század legjelentősebb építészeti alkotásai: a párisi Opera, a bécsi Városház és a schwerini kastély. A művészek legtöbbje tanulmányokon és műemlékrestaurálásokon edzett alkotó képzelettel a mult nagy történeti stílusainak főtámasztásán fáradozott, egy kisebb, merész csoport pedig a hagyományos alapokon új stílus kifejlesztésével kísérletezett. E próbálkozások szomorú meddőségének legnagyobbszerű történeti példája az a pályázat, melyet II. Miksa bajor király 1851-ben íratott ki s melynek sívár eredményei ma is még ott kísértének a Maximiliansstrasse mentén.

Steindl Imre, amint azt akadémiai székfoglalójában kifejezetten is hangsúlyozta, nem akart új stílust teremteni, viszont azonban a mult nagy történeti stílusainak szolgál

föltámasztásával sem érte be. Mint kongeniális mestere, a bécsi Városház építője, Friedrich von Schmidt, a budapesti oerszágház építésével ő is megmutatta, miként lehet a gótikát a modern élet igényeinek és követelményeinek megfelelő új elgondolással a világi építészet legnagyobbszerű feladataira li felhasználni. Steindl Imre a budapesti parlament épületével OY monumentális alkotást teremtett, mely nemcsak a magyar spítészet történetének, hanem Budapest városképének is minden időkre meghatározó tényezője fog maradni. Talán nem véletlen, hogy a magyar országgyűlés palotája külső képeben is büszke hirdetője a nemzet történeti öntudatának s a hagyományokhoz való ragaszkodásnak. S éppen ez a mult hagyományaiban gyökerező alkotó szellem az, mely előtt a Magyar Tudományos Akadémia a mai napon újra meghajtja a kegyeletes elismerés zászlaját.

VII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai.

(Az előző kiadványok jegyzékét l. Akad. Ért. XXXVIII. k. 437. f. 203. l.).

Akadémiai Értesítő. XXXVIII. k. 436. f. (1927 január—április) 96 lap. Ára 5 P.

Akadémiai Értesítő XXXVIII. k. 437. f. (1927 május—október) 97—216 lap. Ára 2 P 50.

Finkey Ferenc: *A politikai bűncselekmények és a büntetőtörvénykönyv.* (Értekezések a Filozófiai és Társadalomtudományok köréből. III. k. 1. sz.) 34 lap. Ára 5 P 60.

Förster Aurél: *A M. Tud. Akadémia és a klasszikus ókor.* 56 lap. Ára 2 P.

Gyulai Pál kritikai dolgozatainak újabb gyűjteménye. 1850—1904. XX+425 lap. Ára 9 P.

Haltörténelmi Közlemények. XXVIII. évf. I—IV. f. 1—5. +1—583. lap. Horváth János: *«A magyar irodalmi népiesség Faludtól Petőfig».* 390 lap. Ára 8 P.

Hubay Jenő: *A M. Tud. Akadémia hatása zeneművészetünk fejlődésére.* 28 lap. Ára 1 P 50.

Husztai József: *Callimachus Experiens Költményei Máttyás Királyhoz.* (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. XXIV. k. 10. sz.) 26 lap. Ára 1 P.

Irodalomtörténeti Közlemények. XXXVII. évf. 1—2. f. 1—160. lap. Ára 4 P.

Irodalomtörténeti Közlemények. XXXVII. évf. 3—4. f. I—VIII. + 161—312. lap. Ára 4 P.

Kaán Károly: *A Magyar Alföld.* 351 lap. Ára 14 P.

Matematikai és Természettudományi Értesítő. XLIV. k. (1927) I—VI. + 1—651. lap. Ára 32 P.

Nyelvtudományi Közlemények. XLVI. k. 3. f. I—IV. + 321—476. lap. Ára 4 P.

Ortvay Rudolf: *Bevezetés az anyag korpuszkuláris elméletébe.* VIII + 294 lap. Ára 16 P.

Pintér Jenő: *Színnyei József l. t. emlékezete.* (Emlékbeszéd.) XIX. k. 14. sz.) 19 lap. Ára 80 f.

Plósz Sándor összegyűjtött dolgozatai. 528 lap. Ára 12 P.

Saile Tivadar: *Körösy József hatása a statisztika fejlődésére.*
(Értekezések a Filozófiai és Társad. tudományok köréből II. k. 9. sz.)
240 lap. Ára 5 P.

Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes 1926. évf.
1—4. sz. (Paris 1926) 206 l.

Revue des Études Hongr. etc. 1927. évf. 1—2. sz. (Paris 1927)
308 lap.

Vári Rezső: *Klasszika Filológiánk.* (Értekezések a Nyelv- és Szép-
tudományok köréből. XXIV. k. 11. sz.) 26 lap. Ára 1 P.

VIII. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok és alapítványok folytatólagos jegyzéke.

(L. Akad. Ért. XXXVIII. k. 437. f. 203. l.)

Adományok:

Dr. Molnár Kálmán, a magyar király főkegyúri jogára vonatkozó jutalomtétel kifrására	1000—	P
Wellisch Alfréd, építészeti vagy képzőművészeti értekezés jutalmazására létesített alapítvány 1926—27. évi kamatainak kiegészítéséül	200—	«
N. N. (visszaajándékozott tiszteletdíj)	55—	«
M. Altalános Köszénbánya R.-T. 3 vagon tatai szén.		

IX. NEKROLÓG.

Tóth Zoltán l. t. beszéde Szendrei János l. t.
ravatalánál 1927 november 30-án.

Mélyen tisztelt Gyászoló Közönség!

Mikor körülbelül tíz nappal ezelőtt utoljára találkoztam dr. Szendrei Jánossal a Nemzeti Muzeumban, annyiszor hallott és minden látogatásakor megismételt kívánságára még rendre beszámoltam neki a hadtörténelmi gyűjtemény legújabb szerzeményei felől. Ő minden darab iránt érdeklődött, szinte gyöngéd szeretettel vette a kezébe valamennyit, elmondta hol és mikor látott hasonlókat, felújította egy-egy emléket, elmélázott, kikérdezett a szándékaim felől, majd elbúcsúzott s én abban a tudatban szoritottam meg a kezét, hogy mint rendesen, körülbelül egy hónap múlva, ismét eljön, én újra kirakom elé a közben szerzett régi fegyvereket és kormegnemtörte szép férfias alakját még sokszor fogom eltűnni és újból megjelenni látni az öreg muzeumi folyosó fordulóján. Mindent inkább hittem, mint-hogy néhány nap múlva a M. Tud. Akadémia, a M. Történelmi Társulat és a M. Heraldikai és Genealogiai Társaság búcsúmegbízásával és utolsó Isten Hozzádjával kell lépnem

ez elé a szomorú koporsó elé, mely ugyanazon dr. Szendrei János földi maradványait rejti magában.

Akik ismertük, évek óta láttuk a szervezetének lassú erőtlenedését, tudtuk, hogy sokat betegeskedik, hogy a testi szenvedés reánehezedik a lelkére. És mégis mindenki hosszú életet jósolt neki, mert úgy hittük, hogy a lélek frissesége a testet is megóvjá az elmulástól és ez a lélek, ami a lényegét illeti, a fizikai gyengeséggel szemben bámulatosan szívósnak és ellenállónak mutatkozott. Az utolsó napjaiban még éppen úgy tele volt munkakészséggel, tervvel és célkitűzéssel, mint sok esztendővel ezelőtt, mikor még zavartalanul adhatta át magát a kutatásnak, mikor Nagymagyarország ezeréves fennállásának ünnepségei alkalmával lendületes hévvel gyűjtötte össze a világ minden tájáról az akkor ismeretes magyar eredetű fegyveranyagot. Büszkén emlegette, hogy olyan hadtörténelmi gyűjtemény, mint az övé, nem fordult meg egyetlen magyar kutató kezén sem. Az ezredéves országos kiállítás fegyvertörténelmi csoportját ő rendezte t. i. S az ekkor készült hatalmas katalógusa, német fordításban is megjelenvén, némely, sietség okozta, fogyatkozása ellenére is, nevét, mint ezt tapasztalásból tudom, egy csapásra közismertté tette a külföld szakköréi előtt. Eredetileg műtörténésznek indult. Művészi értékű fegyverdarabok tanulmányozása közben jött reá és látta be, hogy milyen nevezetes forrása a hazai művelődés történetének a magyar fegyver. És pedig a külsejére való tekintet nélkül az. Sőt csakhamar úgy találta, pedig műtörténészre nézve ez kétségkívül elvi áldozat, hogy egy rozsdamarta szablya esetleg többet jelenthet a mult feltámasztásának és megértésének szempontjából, mint a legragyogóbb, arannyal ékes páncél. És ettől fogva, az írott források tanuságának folytonos szemmeltartása mellett, a magyar viselet és fegyverzet történetének szentelte az életét. Szép külsejű fegyvereket már a nagy Jankovich felvett a gyűjtése körébe, de a tipikus darabokon közömbösen siklott végig az akkori nemzedék szeme. Hogy a két, külsejében egymástól annyira elütő, csoport körülbelül a mult század utolsó évtizedeire tudományos szempontból végül is egy szintre került, azért néhai Nagy Gézánk mellett elsősorban Szendrei Jánost illeti a jövő elismerése. Törekvéseit és munkáját méltányolva, a M. Tudományos Akadémia nemcsak a tagjai sorába iktatta, hanem reá bízta a hadtörténelmi bizottság előadói tisztét, majd hadtörténelmi folyóiratának a szerkesztését; s éveket töltött a Történelmi Társulat és a Heraldikai és Genealogiai Tár-

saság igazgatóválasztmányában is. A világháborút megelőző évtizedre esik tudományos működésének és akadémiai munkásságának a virágkora. Ezután egészsége hanyatlásával, a nyilvános szerepléstől lassan visszahúzódott, de az íróasztalának mindvégig hűséges barátja maradt. A Hadtörténelmi Közleményeknek még a legutóbbi számában is terjedelmes dolgozat alatt pillanthatjuk meg a nevét, a szellemi előregedésnek kinzó öntudatától mindvégig kegyesen megkímélte a Gondviselés. Bizonyos, hogy akkor is munkaterveket szőtt, mikor hirtelen rajtarontott és leteperte a halál, mikor váratlanul alámerült az örök hallgatás birodalmába.

A magyar nemzet hadi multja elsősorban elhúnyt és élő katonáinké. Ők szolgálták, ők vérezték érte. De egyúttal mindenkié, aki arról kegyelettel emlékezni, aki abban kegyelettel elmélyedni tud. Kegyelet alatt pedig elsősorban az igazság kegyeletét értem. A tudományos igazság jóhiszemű és elfogulatlan keresését, azt a tulajdonságot, mely Szendrei Jánost, ha mindig polgári ruhát viselt is, az érdeklődése irányánál fogva, rég elköltözött vitézi nemzedékeink örök útitársává teszi. A mi gondolatvilágunkban velük forr össze s mindvégig az oldalukon fogjuk látni, mert az ő krónikásuk, a magyar haditörténet és a magyar fegyver lelkes és igazságra törekvő krónikása volt. Nyugodjék békében, mindig tisztelettel és megbecsüléssel fogjuk illetni az emlékét.

INHALTSVERZEICHNIS.

	Seite
I. Erinnerungsrede des Präsidenten und Dir. und Ehrenmitglieds Albert von Berzeviczy anlässlich des Heimgangs des Direktorialmitglieds Johann Csernoch (3. Okt. 1927)	217
II. Eröffnungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anlässlich des hundertjährigen Jubiläums der Geburt des auswärtigen Mitglieds Marcelin Berthelot in der am 28-sten Nov. 1927 gehaltenen Festsitzung	218
III. Erinnerungsrede des Präsidenten Albert von Berzeviczy anlässlich des hundertjährigen Geburtstages Alexander Szilágyi's in der am 28-sten November 1927 gehaltenen Gesamtsitzung	220
IV. «Alte Wahrheiten und neue Theorien in der Volkswirtschaftslehre». Auszug aus dem Antrittsvortrag des korr. M. Ákos Navrátil am 21. November 1927	221
V. Kostenvoranschlag für Januar—Juni 1928	233
VI. Festreden :	
1. Rede des korr. M. Karl Szász bei der Enthüllung des Aron Szilády-Denkmal's zu Kiskunhalas am 13. November 1927.	238
2. Erinnerungsrede des korr. M. Anton Hekler bei der Gedächtnisfeier des korr. M. Emerich Steindl im Parlamentsgebäude am 13. November 1927	240
VII. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	241
VIII. Schenkungen und Stiftungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	242
IX. Nekrolog :	
Rede des korr. M. Zoltán Tóth an der Bahre des korr. M. Johann Szendrei am 13. November 1927	242
Verzeichnis der literarischen Arbeiten der inneren Mitglieder der Akademie.	I—LI

SOMMAIRE.

	Page
I. A. de Berzeviczy, président de l'Académie : La mémoire de Jean Csernoch, membre du Conseil de l'Académie (3 oct. 1927)	217
II. Discours d'ouverture de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie, tenu à la séance solennelle le 28 nov. 1927 à l'occasion du centenaire de la naissance de Marcelin Berthelot, membre ext. de l'Académie Hongroise	218
III. Discours de M. A. de Berzeviczy, président de l'Académie tenu à la séance plénière le 28 nov. 1927, à l'occasion du centenaire de la naissance de A. Szilágyi	220
IV. Vieilles vérités et nouvelles théories dans l'économie sociale (conférence de M. A. Navratil, tenue le 21 nov. 1927)	221
V. Budget de l'Académie (1928, janvier—juin)	233
VI. Discours :	
1. Discours de Ch. Szász m. c. à l'inauguration de la plaque commémorative A. Szilády, à Kiskúnhalas, le 13 nov. 1927	238
2. Discours de M. A. Hekler m. c. à la fête célébrée au Parlement en mémoire de I. Steindl, m. c.	240
VII. Publications récentes de l'Académie	241
VIII. Liste des dons	242
IX. Nécrologue :	
Discours de M. Z. Tóth m. c. aux funérailles de Jean Szendrei m. c. le 30 nov. 1927	242
X. Traduction allemande du sommaire	245
Traduction française du sommaire	246
Traduction anglaise du sommaire	247
XI. Publications scientifiques des membres de l'Académie	I—LI

CONTENTS.

	Page.
I. Speech delivered by President Albert Berzeviczy, hon. member, to commemorate the death of the late Primate, John Csernoch, member of the Academy (3rd October 1927)	217
II. Opening address by President Albert Berzeviczy, hon. member, at the commemoration meeting on the centenary of M. Marcelin Berthelot, member ext. of the Academy (28th November 1927)	218
III. Address delivered by President Albert Berzeviczy, hon. member, to commemorate the centenary of Alexander Szilágyi's birth, at the general meeting held on the 28th Nov. 1927	220
IV. « <i>Old truths and new theories in Economics</i> » (extract from inaugural address of Mr. Akusius Navratil, corresponding member, delivered on the 21th Nov. 1927)	221
V. Budget (estimate) for the period January to June 1928	233
VI. Official speeches :	
1. Speech delivered by Mr. Charles Szász, corr. member, at the unveiling of the Áron Szilády memorial in Kiskunhalas, on the 13th Nov. 1927	238
2. Address delivered by Mr. Anthony Hekler at the commemoration festival held in honour of the late Mr. Emerich Steindl, corr. member, in the Houses of Parliament, on the 13th Nov. 1927	240
VII. Latest publications of the Hungarian Academy	241
VIII. List of donations made to the Hungarian Academy (continued)	242
IX. Obituary :	
Speech delivered by Mr. Zoltán Tóth, corr. member, at the catafalque of the late Mr. John Szendrei, corr. mem., on the 30th Nov. 1927	242
X. German translation of the table of contents	245
Table of contents in French	246
Table of contents in English	247
XI. Literary works by members	I—LI

A belső tagok irodalmi munkálatai (főleg 1927-ben).

Angyal Pál l. t.

1. Szociológiai alapismeretek. Képes Krónika 1926 okt. 17., 1927 febr. 27., márc. 20., júl. 31., szept. 25. számaiban.
2. Hírneves jogászok kézirat-kiállítás. Nemzeti Ujság, 1926 nov. 3. szám.
3. A felsőházi javaslat a jogfolytonosság nézőszögéből. Előadás a Nemzeti Összetartás Társaskörének 1926. évi nov. 4-én tartott estélyén.
4. A nyugateurópai kultúra értéke. Nemzeti Ujság, 1926. évi nov. 20. és 24. szám.
5. Szociológiai alapvetések. Előadás a Regnum Marianum 1926. évi dec. 20-án tartott estélyén.
6. Az arisztokrácia szociális jelentősége. Előadás a Nemzeti Összetartás Társaskörének 1927. évi febr. 10-én tartott estélyén.
7. A XX. század körképe. Rádió-előadás 1927. évi febr. 15-én.
8. A tekintély elve és a társadalom. Előadás a Schola Americaná-ban, 1927. évi febr. 16-án.
9. Az öngyilkosság büntetőjogi és szociológiai szempontból. Székfoglaló a Magyar Statisztikai Társaságnak 1927. évi febr. 17-én tartott nagy értekezletén. Társadalomtudomány VII. évf. 11—21. lap és francia fordításban a Revue de la Société Hongroise De Statistique V. évf. 40—50. l.
10. Csemegi centenáriumára. Emlékbeszéd. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Új folyam, XVII. köt. 90. füz. Budapest, 1926. 239—255. l.
11. Szociológiai problémák. Előadás a Kispesti Iskolánkívüli Bizottság 1927. évi márc. 23-án tartott estélyén.
12. A királyság és a köztársaság eszmeharca Mátyás király korában. Felolvasás a M. Tud. Akadémia II. osztályának 1927. évi május hó 16. napján tartott ülésén.
13. A testi és értelmi fogyatékosok jogi és társadalmi védelme. Magyar Gyógynevelés, XV. évf. 18—28. l.
14. A királyi trón betöltése Magyarországon. Jogi vélemény.
15. A család szociológiai jelentősége. Dunántul, 1927 júl. 31. szám.
16. Szociális megváltás. Nemzeti Ujság, 1927 aug. 11. szám.
17. IV. Károly király emlékezete. Emlékbeszéd a tihanyi Károly király emlék-ünnepen, 1927 aug. 15-én.
18. Tanulmányok és beszédek a szociológia és büntetőjog köréből. Budapest, 1—189. l.
19. Anyagi és alaki büntetőjog. Két kötet. Pécs, 1927. (dr. Degré Miklós és dr. Zehery Lajos társ-szerzőkkel) I. köt. I—XX. és 1—1256. l. II. köt. I—VIII. és 1—587. l.
20. Ötvenhat közlemény a Révai Nagy Lexikon XX. kötetében.
21. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemlé. 1926. VII. és 1927. VIII. évf.

Badics Ferenc t. t.

1. *Horváth János püspök élete s írói és szónoki működése.* (A Sz. István-Akadémiában 1926. febr. 12. én tartott tiszt. tagsági székfoglaló előadás.) Megjel. Veszprém, 1927.

2. A M. Tud. Akadémia képviselőjében résztvevett az 1927. március 5-én Veszprémben rendezett Endrődi-émlékünnepélyen s az Orsz. Endrődi-síremlék-bizottság megbízásából szabad előadást tartott *Endrődi Sándor élete- és költészetének kapcsolatáról*. Bő kivonata megjel. a veszprémi Diák-szövetség Emlékkönyvében. Veszprém, 1927.

3. *Kazinczy ismeretlen levele Horváth János püspökhöz (1829.)* bevezetéssel. Irodalomtört. Közl. 1926. 68—70. l.

4. *Ismeretlen kuruckori költemények*, bevezetéssel. U. o. 1927. 87—91. l.

Baros Gyula l. t.

I. Önállóan megjelent munkák :

1. *Radványi verseskönyvek*. Bevezetéssel ellátva kiadta Bp. 1904. 174 l. (Előbb az Irodalomtörténeti Közlemények. 1903—4 évf.-ban.)

2. *Barcsay és Báróczy*. Sajókaza. 1905. 29. l.

3. *V. Szolga Mihály Diárvuma*. Kolozsvár. 1905. 41. l. (Előbb az Erdélyi Múzeum. 1905. évf.-ban.)

4. *Bessenyei Sándor Szerelme*. Bp. 1906. 33. l. (Előbb az Irod. tört. Közlemények. 1906. évf.-ban.)

5. *Rámay Sándor szerelmi lírája*. (Felolvastatott a M. Tud. Akadémiában 1906. II. 5-én.) Bp. 1906. 46. l. (Előbb a Budapesti Szemle 1906. évf.-ban.)

6. *Kazinczy Ferenc és Radvánszky Teréz*. (Felolvastatott a Kisfaludy-Társaság 1908. III. 25-i ülésén.) Bp. 1908. 44. l. (Előbb Kisfaludy-Társ. Évlapjai. 1908. évi kötetében.)

7. *Gr. Széchenyi István emlékezete*. Bp. 1910. 15. l. (Előbb a Veres Pálné felsőbb leányisk. 1910. évi Értesítőjében.)

8. *Petőfi a magyar költők lantján*. Versek Petőfiről. Összegyűjtötték Endrődi Sándor és — Bp. 1910. 182. l.

9. *Adatok Barcsay Ábrahám levelezéséhez*. Bp. 1911. 32. l. (Előbb az Irod. tört. Közl. 1911. évf.-ban.)

10. *Arany János és Tisza Domokos*. Bp. 1911. 30. l. (Előbb az Uránia 1911. évf.-ban.)

11. *Jókai M.: Egy magyar költő életéből ...* Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta. Bp. é. n. 64. l. (Olcsó Jókai. 111 sz.)

12. *Jókai M.: Esetek Petőfi életéből*. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta. Bp. é. n. 64. l. (Olcsó Jókai. 171 sz.)

13. *Jókai M.: Petőfi eszmecsirúi és egyéb följegyzések*. Bevezetés-
sel és jegyzetekkel ellátta. Bp. é. n. 64. l. (Olcsó Jókai. 212 sz.)

14. *Jókai M.: Petőfi haláláról*. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta. Bp. é. n. 64. l. (Olcsó Jókai. 222 sz.)

15. *Arany, Petőfi és a ponyvairodalom*. Bp. 1918. 29. l. (Előbb a Magyar Könyvszemle 1918. évf.-ban.)

16. *Madách nyomai szépirodalmunkban*. Bp. 1923. 35. l. (Előbb a Budapesti Szemle. 1923. évf.-ban.)

17. *Jókai a szépirodalomban*. Bp. 1925. 16. l. (Előbb a Magyar Könyvszemle 1925. évf.-ban.)

18. *Jókai és Arany*. Bp. 1925. 14. l. (Előbb a Protestáns Szemle. 1925. évf.-ban.)

19. *Philemon és Baucis magyar földön*. Bp. 1926. 16. l. (Előbb a Budapesti Szemle 1926. évf.-ban.)

20. *Szép Ilonka halhatatlansága*. 1926. 14. l. (Előbb az Irodalomtörténet 1926. évf.-ban.)

II. Értekezések, adattári és egyéb közlemények.

1. Gr. Dessewffy József verse a magyar nyelvről. Egyetemes Philologiai Közlöny. 1901.
2. Kuriozum 1706-ból. Új Idők. 1901.
3. Szerelmes vers a XVII. századból. U. o.
4. Naplójegyzetek Karaffa idejéből. U. o.
5. A csejtei vár konyhanaplója 1623-ból. U. o.
6. Jelentéstanijegyzetek Gr. Dessewffy József munkáiban. Magyar Nyelvőr. 1904.
7. Garasos koma. Bocskorpénz. (Szómagyarázatok). Magyar Nyelv. 1905.
8. Barcsay verse Báróczy neve alatt. Egyet. Phil. Közlöny. 1905.
9. Kazinczy Ferenc és Radvánszky Teréz. Vasárnapi Ujság. 1908.
10. Két vers a XVII. századból. Irodalomtörténeti Közlemények 1909.
11. Egy magyar vonatkozású német regényről. Budapesti Szemle 1911.
12. Bulla Jánosról. Irodalomtörténet 1914.
13. Riedl Frigyes. Magyar Figyelő 1916.
14. Institoris Gábor egy levele. Irodört. közlemények 1917.
15. Versényi György (1852—1918). Irodalomtörténet 1918.
16. Thótt Rezső (1875—1916). Veres Pálné-leánygimn. Értesítője 1918.
17. Egy költemény verses visszhangja. (Arany J. «Tölgyek alatt» c. költeményéről). Budapesti Szemle 1922.
18. Beöthy Zsolt (1848—1922). Veres Pálné-leánygimn. Értesítője 1922.
19. Gombocz Miklós (1844—1922). U. o.
20. Riedl Frigyes (1856—1921). Orsz. Középkisk. Tanáregyesületi Közlöny 1922.
21. Petőfi és a külföldi költők. Élet 1923. 1—2 sz.
22. Madách és Veres Pálné. Napkelet 1923.
23. Petőfi a szépirodalomban. Magyar Könyvszemle 1923. 1—2 sz.
24. Petőfi elveszett műveiről. Magyar Élet 1924. 1—2 sz.
25. Jókaihoz írt levelek. Irodört. Közl. 1925.
26. Petőfi és Gvadányi. U. o.
27. Gr. Gvadányi József és az utókor. Irodalomtörténet 1925.
28. Berzeviczy Albert. U. o.
29. Jókai és Gyulai. Napkelet 1925.
30. Vajda János vezeklése. U. o.
31. Jókai és munkatársai. U. o.
32. Szinnyei József, az Akadémia és a nyelvtudomány. U. o. 1926.
33. «Iréne» tárgyátörténetéhez. Irodalomtörténet 1926.
34. B. Eötvös József elveszett versei. U. o. 1927.
35. B. Wesselényi Miklós uti naplója. Napkelet 1927.

III. Könyvismertetések, bírálatok és kisebb cikkek.

1. Morvay Győző: Gr. Fekete János élete. Egyet. Phil. Közl. 1904.
2. Császár Elemér: Verseghy Ferenc élete. Erdélyi Múzeum 1904.
3. Antalffy Endre: Petróczy Kata Szidónia élete. Egyet. Phil. Közl. 1906.
4. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai. XLVI. k. Irodalomtörténet 1912.
5. Ferenczi Zoltán: Rimay János. U. o.
6. Katona Lajos—Szinnyei Ferenc: Geschichte der ung. Literatur. U. o.
7. Philologiai dolgozatok a magyar-német érintkezésekről. U. o.
8. Váczy János: Kazinczy F. levelezése. U. o.

9. Ferenczy István levelei. Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny 1913.

10. Badics Ferenc: Gyöngyösi István ismert és ismeretlen költeményei. Irodalomtörténet 1913.

11. Eckhardt Sándor: Balassi Bálint irodalmi mintái. U. o.

12. Régi Magyar Költők Tára. VII. köt. U. o.

13. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai. XI.VII—XI.VIII. köt. U. o. 1914.

14. Gyöngyösi István összes költeményei. I. köt. Kiadta, Badics F. U. o.

15. Madách Imre: Eszmék «Léliá»-ról. U. o.

16. Versényi György: Sziveket újító bokréta. U. o.

17. Auróra. Almanach az 1914. évre. U. o.

18. Az Erd. Múzeum-Egyesület Évkönyve az 1913. évre. U. o.

19. Loósz István: Ady Endre lírája tükrében. U. o.

20. Minay Lajos: Erdélyi János. U. o.

21. A Magyar Könyvtár új füzetei. U. o. 1915.

22. Dézsi Lajos: A Lugossy-kódex és kiadatlan versei U. o.

23. Gorzó Gellért: Ráday Pál. U. o.

24. Hettesheimer Ernő: Arany uralomrajutása az irodalomban. U. o.

25. Inter arma. Háborús előadások gyűjteménye. U. o.

26. Kálmán Lajos: Hagyományok, mesék és rokonneműek. U. o.

27. Karinthy Frigyes: Írások írókról. U. o.

28. Kis Lőrinc: Gr. Koháry István költészete. U. o.

29. Márki Sándor: Kresnerics Ferenc leveleskönyve. U. o.

30. Závori Sándor: Emlékeim. U. o.

31. Magyar Shakespeare-Tár VII. köt. U. o.

32. Magyar irodalomtörténet egy regényben. U. o.

33. Gulyás Pál: Népkönyvtári címjegyzék. Orsz. Középisk. Tanáregy. Közlöny 1916.

34. A Gyöngyösi Irod. Társ. Évkönyve. III. köt. Irodalomtörténet 1916.

35. Magyar Shakespeare-Tár. VIII. köt. U. o.

36. Az Élet könyvei. U. o.

37. Benedek Marcell: A magyar nemzet története a költők dalaiban.

U. o.

38. Éljen! Háborús versek 1914—15. U. o.

39. Az Izs. Magyar Irod. Társ. Évkönyve 1916. U. o.

40. Euripides drámái. II. köt. U. o.

41. Komáromi Kalendárum 1916-ra. U. o.

42. Vajda Gyula: A háború költészete. U. o.

43. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai. XLIX. köt. U. o. 1917.

44. Nagy. Shakespeare-Tár. IX. köt. U. o.

45. Salgó Ernő: Írók és színdarabok. U. o.

46. A kassai magyar színészet százéves jubileuma. U. o.

47. A Petőfi-Társ. Évkönyve 1916-ban. U. o.

48. Bolza Gyula: Az eljövendő magyar irodalomról. U. o.

49. Háborús alkalmi kiadványok. U. o.

50. Hanvay Zoltán: Forgácsok. U. o.

51. Három új Shakespeare-kötet. U. o.

52. Képes Luther-naptár 1917-re. U. o.

53. Molnár Ferenc: Egy haditudósító emlékei. U. o.

54. Roboz Imre: Az irodalom boudoirjában I. köt. U. o.

55. Von der Donau und der Theisz. (Magyar háborús versek németül.) U. o.

56. Dézsi Lajos: B. Jósika Miklós. Orsz. Középisk. Tanáregy. Közlöny 1917.

57. Két aforizma-gyűjtemény. Budapesti Szemle. 1917.
 58. Két új novelláskötet. U. o. 1918.
 59. Divald Kornél: A M. Tud. Akadémia palotája és gyűjteményei. Irodalomtörténet 1918.
 60. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai. U. o.
 61. A Magyar Könyvtár új füzetei. U. o.
 62. Az Orsz. Ref. Tanáregyesület Évkönyve 1917—8-ra. U. o.
 63. Balogh Ferenc: A debreceni ref. kollégium története. U. o.
 64. Berecz Dezső: Mozaik. U. o.
 65. Berzeviczy István: Tanulmányok és karcolatok. U. o.
 66. Császár Elemér: Shakespeare és a magyar költészet. U. o.
 67. Emlékfüzet Arany János születése századik évfordulójára. U. o.
 68. Geréb József: A római kultúra legjelentősebb munkái. U. o.
 69. Kéky Lajos: Tanulmányok Arany János epikájáról. U. o.
 70. M. Tud. Akadémiai Almanach. U. o.
 71. Molnár Ferenc: Ismerősök. U. o.
 72. Petőfi Sándor összes költeményei. Új népies és ifjúsági teljes kiadás. U. o.
 73. Protestáns esték III. köt. Szerk. Kovács Sándor. U. o.
 74. Takáts Sándor: Zrínyi M. nevelőanyja. U. o.
 75. Támedly Mihály: Igaz Sámuel és a Hébe. U. o.
 76. Vándor Iván: Balassa Bálint szerelmei. U. o.
 77. Váradi Antal: Elmúlt időkől. U. o.
 78. A Gyöngyösi Irod. Társ. Évkönyve. IV. köt. U. o. 1919.
 79. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai I. I. köt. U. o.
 80. Emlék Szily Kálmánnak. U. o.
 81. Gorzó Gellért: Tompa Mihály. U. o.
 82. Kovács Sándor: Petrőczy István és Révay Erzsébet levelei. U. o.
 83. Körös Endre: Tompa, a nemzeti költő. U. o.
 84. Mauks Kornélia: Képek Mikszáth Kálmán életéből. U. o.
 85. Váczy János: Tompa Mihály emlékezete. U. o.
 86. Gorzó Gellért: Kapitány György. U. o.
 87. Gömöri Jenő: A nagy háború katonanótái. U. o.
 88. Huss Richard: Ne bánts! U. o.
 89. Id. Görgey István: Görgey Artur a száműzetésben. U. o. 1921.
 90. Gulyás József: Jókai kacér női. U. o.
 91. Horváth Lajos: Sámbar Mátyás élete és művei. U. o.
 92. Magyar Shakespeare-Tár. X. köt. U. o.
 93. Szabó László: Athenaeum. U. o.
 94. Gyöngyösi István összes költeményei. II. köt. Kiadja Badics Ferenc. U. o. 1922.
 95. Harsányi István: Adalékok Sárospatak múltjához. U. o.
 96. Tisza-Évkönyv 1922. Szerk. Angyal Dávid. U. o.
 97. Gyöngyösi István műveinek új kiadása. Budapesti Szemle 1922.
 98. Gondolatok Szárnyán. (Madai Gyula versei.) Orsz. Középisik. Tanáregyesületi Közl. 1923.
 99. Új Auróra. Napkelet 1923.
 100. Szász Károly a vörös uralomról. U. o.
 101. Sz. Czeke Vilma: Az éneklő tulipán. U. o.
 102. Szépirodalom Petőfi körút. U. o.
 103. Újabb kiadványok Petőfiről és Madáchról. U. o.
 104. Zsigmond Ferenc: Jókai. Protestáns Szemle 1924.
 105. A Kisfaludy-Társ. Évlapjai. 55—6 köt. Napkelet 1925.
 106. A Bethlen-könyvtár írói arcképei. U. o.
 107. Régi magyar nagyasszonyok. U. o.

108. Debreceni fiatal költők. U. o.
109. A reformáció és a magyarság. U. o.
110. Kéky Lajos: Beöthy Zsolt. Protestáns Szemle 1925.
111. Tisza-Évkönyv 1924-re. U. o.
112. Alszegehly Zsolt: Vázlatok. U. o.
113. Harsányi István: Szinnyei Gerzson élete és munkái. U. o.
114. Tizenhat elbeszélés. U. o.
115. «Az oroszlány» (Péczeley József kis regénye). U. o.
116. Két magyar breviárium. Napkelet 1925.
117. Szindarabok Csokonairól. U. o.
118. Két verskötet. U. o.
119. Napjaink költői terméséből. U. o.
120. Feszty Árpádné visszaemlékezései. U. o.
121. Vad-Nyugat veszélyben. U. o.
122. Könyv a könyvekről. U. o.
123. Rákosi Jenő, a hírlapíró. U. o.
124. Az erdélyi magyar irodalom múltja és jövője. U. o.
125. A biológia magyar úttörői. U. o.
126. Betűország. U. o.
127. Berzeviczy-Emlékkönyv. U. o.
128. Három értekezés. U. o.
129. Gr. Széchenyi István naplói. I. köt. Kiadta Viszota Gyula. Irodalomtört. Közl. 1926.
130. Földi Mihály újabb novellái. Protestáns Szemle 1926.
131. Szinnyei Ferenc: Novella- és regényirodalmunk. I. köt. U. o.
132. Zsigmond Ferenc: Jókai és Debrecen. U. o.
133. Császár Elemér: Bayer József emlékezete. U. o.
134. Kristóf György két könyve Jókairól. Napkelet 1926.
135. Újabb verseskönyvek. U. o.
136. Mayer Konrád Ferdinand válogatott költeményei magyarul. U. o.
137. Nagyasszonyok a reformációban. U. o.
138. Emlékek. U. o.
139. Eötvös «Gondolatai» és a német megújulás. U. o.
140. Fürster Aurél anekdotái. U. o.
141. Testőrszerelmek. U. o.
142. Vörösmarty kiadatlan költeményei. U. o.
143. Herczeg Ferenc — Tisza Istvánról. U. o.
144. Egy sereg értekezés. U. o.
145. Csokor. U. o.
146. Révész Imre élete. U. o.
147. Vörösmarty leánya — Deák Ferencről. U. o.
148. Hegedüs Loránt új könyve. U. o.
149. Voggenreiter-kiadványok. U. o.
150. Hősköltemény Szent Lászlóról. U. o.
151. Széchenyi-anthologia. Protestáns Szemle 1927.
152. Bársony István: Magyar természeti és vadászati képek. U. o.
153. Lirai anthologia Szlovenszko és Ruszinkó magyar költőinek alkotásaiból. U. o.
154. A Minerva-könyvtár új füzetei. Napkelet 1927.
155. Blaha Lujza és a Népszínház. U. o.
156. Eger múltjából. U. o.
157. Szántó Róbert elbeszélései. U. o.
158. A pataki diákvilág anekdotakincse. U. o.
159. Kutas Kálmán versei. U. o.
160. Gyulai Pál irodalmi emlékei. U. o.

161. «Uj harcok székely». U. o.
162. Szigethy Lajos: Luther lelke. U. o.
163. Magyar irodalomtörténet németül. U. o.
164. Soproni Helikon. U. o.
165. Rissányi József újabb versei. U. o.
166. Klasszikus orosz elbeszélések. U. o.
167. Pesti György haláltáncéneke Holbein képeivel. U. o.

(Ezeket kívül szerkesztette a Veres Pálné-felsőbbteleányiskola Értesítőjét az 1912—3., 1913—4., 1914—5. években, továbbá az Irodalomtörténet c. folyóiratot 1915, 1916-ban. Kéziratban levő munkája: Gr. Festetics György a magyar irodalomban. 140. l. A Kisfaludy-Társaság pályázatán dicsérettel kitüntetett tanulmány.)

Bernát István r. t.

1. «Tanulmányok az agrárpolitika és a magyar agrármozgalom köréből» (Gyűjteményes munka 1927. Pátria).
2. *Gazdasági Imperializmus* (Budapesti Szemle).
3. *Vallás és szociáldemokrácia* (Protestáns Szemle).
4. *Decentralizáció* (Magyar Szemle 1927 szept.).
5. «Smith Ádám tudományi előzményei és korszakos úttörő egyénisége» (Akadémiai É. 1926 évf.).
6. Ezenfelül több kisebb terjedelmű és jelentőségű hirlapi cikk.

Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök.

1. *Ünnepi beszéd* az orsz. Közegészségi Egyesület 1926 dec. 5-iki jubiláris díszközgyűlésén, «Egészség» 1927 jan. füzet 1—6. lap.
2. «*Irodalmunk és a Kisfaludy-Társaság*», elnöki megnyitó beszéd a Kisfaludy-Társaság 1927 febr. 6-iki ünnepi közgyűlésén. Bud. Szemle márc. füzet 321—328. lap. Kisf.-Társ. évlapjai 1927.

Beethoven, megemlékezés halálának 100-ik évfordulójáról az Akadémia 1927 márc. 21-iki összes ülésén. Bud. Szemle 1927 ápr. füzet 142—143. l. Akad. Értesítő 1927.

«*Per la verità circa la storia dell' Ungheria*», május 17-én a római egyetem aulájában tartott előadás: megjelent a római «Europa Orientale» c. folyóirat máj.-júniusi füzetében (tizenhét lap) és a «Corvina» c. folyóirat 1927-iki füzetében.

Fraknoi Vilmos emlékezete, akad. emlékbeszéd, tartatott a május 8-iki ünnepi közgyűlésen, megjelent az akad. emlékbeszédek sorozatában és a Bud. Szemle októberi füzetében (negyvenöt lap).

«*Ungarn vor und nach dem Kriege*», a berlini Zeitschrift für Politik 1927-iki 3. füzetének cikke (193—209 l.).

Munkában: Az Abszolutizmus kora Magyarországon c. történelmi mű harmadik kötete.

Bókay János l. t.

1. *Három ünnepi előadás a gyermekorvostan köréből:*
 - a) Ovszómör és bárányhimlő.
 - b) A croup műtéti kezelésének phasisai a napoleoni pályázattól (1807) a mai napig.
 - c) Az angolkór-kérdés Glisson-tól (1650) a XIX. század végéig s a rachitis körülménye mai megvilágításban.

Királyi Magyar Egyet. Nyomda 1927.
2. *Visszaemlékezés* Heubner Ottó-ra. Orvosi Hetilap 1927. 38. sz.

3. *Ünnepi beszéd* br. Korányi Frigyes szobrának leleplezése alkalomával. Kézirat.

4. *Az 1926. évi Heine-Medín-járvány* Csonka-Magyarországon. Orvosi Hetilap 1927. 37. sz.

Bruckner Győző l. t.

1. Kray Jakab késmárki vértanú közéleti szereplése és diplomáciai működése II. Rákóczi Ferenc szolgálatában. Székfoglaló értekezésül felolvasatott a M. Tud. Akadémia 1927. évi május 16-iki felolvasó ülésében. Budapest, 1927. 98. l.

2. Könyvszemle :

a) Iványi Béla dr. : Gönc szabadalmas mezőváros története. (Miskolci Jogászetlet 1926. 10. sz. 129—130. l.)

b) Patay Pál dr. : Végvezekényi Baldácsy Antal báró élete és a Baldácsy-alapítvány története. (Miskolci Jogászetlet 1927. évi 1. sz. 12—13. l.)

c) Fekete Nagy Antal : A magyar-dalmát kereskedelem. (Prot. Szemle 1927. 3. sz. 186—188. l.)

3. Kisebb cikkek :

Miskolci Jogászetlet, Budapesti Hirlap, Evangélikusok Lapja, Örömhír 1927. 9—10. sz. (Mikor ülte a keresztény egyház karácsony ünnepét). Szerkesztette a miskolci ev. jogakadémiai 1926—27. évi Almanachot, melyben összeállította a jogakadémia ez évi történetét.

Concha Győző ig. és r. t.

1. *A kötelesség állama felé.* Bud. Szemle márciusi füzet 1927.

2. *Egyetemű éreim emlékei.* Vox Academica május-juniusi füzet. 1927.

3. *Van-e magyar társadalom?* Nincs. Társadalomtudomány 3—5. sz. 1927.

Csánki Dezső ig. és r. t.

1878.

1. *Ilőszámítás néhány távolabbi népnél.* Vasárnapi Ujság, 1878. 495. l.

1880.

2. *Hazánk kereskedelmi viszonyai I. Lajos korában.* Budapest, 1880. 40 l.

1881.

3. *Magyarországi bencések egy bibliografiai becsü inventáriuma 1508-ból.* Magy. Könyvszemle, 1881. 289—299. l.

1882.

4. *Heresi Bornemissza Benedek gyulai kapitánysága* A békésmegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat Évkönyve, 1882. 57—103. l.

5. *Az Országos Levéltár kiállítása.* Századok, 1882. 514—520. l.

6. *Mária Terézia királynő látogatásai Magyarországon.* Ország-Világ, 1882. 82—86., 107—109., 131—133. l.

7. *Egy főrangú hölgy utazása Magyarországon a múlt század közepén.* Ország-Világ, 1882. 343—347. l.

8. *Határjárás a középkorban.* Ország-Világ, 1882. 583. l.

1883.

9. *Első Mátyás udvara*. Századok, 1883. 517—581., 617—667., 750—785. I. és különnyomat, Budapest, 1884. VIII + 194 l.

1886.

10. *Rajzok Mátyás király korából*. Magyar Könyvtár 331. sz. 88 l.

1887.

11. *Harmínczat-pecsétes oklevél 1511-ből*. (Két melléklettel.) Turul, 1887. 1—11., 49—59. l.

12. *Hunyadmegye és a Hunyadiak*. A Magy. Tört. Társulat 1887. évi jul. 24—27-iki vidéki kirándulása Déva városába és Hunyad vármegyébe, (Csatolva a Századok 1887. évf.-hoz.) Budapest, 1887. 8—31. l.

1888.

13. *Közművelődési állapotok a vegyesházbeli királyok korában*. Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. Magyarország I. kötete. Budapest, 1888. 138—145. l.

14. *A Buzlay-címer*. Turul, 1888. 93. l.

15. *Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez*. (Schönherr Gyula, C. J. és Nagy Imréve.) Magy. Könyvszemle, 1888. 85—90. l.

16. *Szabács megrétele*. Hadtörténelmi Közlemények, 1888. 355—388. l.

1889.

17. *A magyar királyi Országos Levéltár diplomatikai osztályában őrzött pecsétek mutatója*. (Kiadja az Országos Levéltár.) Budapest, 1889. 38 l. + 12 tábla.

18. *Pogány Miklós címerlevele 1447. érből*. (Színes címerképpel.) Turul, 1889. 78—83 l.

19. *Máramarosmegye és az oláhság a XV. században*. A Magy. Tört. Társulat 1889. aug. 25—31-iki vidéki kirándulása, Máramaros vármegyébe és Nagy-Bánya városába. (Csatolva a Századok 1889. évf.-hoz.) Budapest, 1889. 27—56 l.

20. *A városi bizottság jelentése*. Magy. Tört. Társulat 1889. aug. 25—31-iki vidéki kirándulása, Máramaros vármegyébe és Nagy-Bánya városába. (Csatolva a századok 1889. évf.-hoz.) Budapest, 1889. 91—101. l.

21. *Az Országos diplomatikai Levéltár regesztázása*. Századok, 1889. 513—521 l.

1890.

22. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I. k. Budapest, 1890. XII + 790 l.

23. *Adatok a hazai középkori könyvtárak történetéhez*. (Kovács Nándor, Fejérfataky László és Csontos Jánossal.) Magy. Könyvszemle, 1890. 48—53. l.

1891.

24. *A magyar nemzet története*, polgári és felsőbb leányiskolák számára. (Dr. Baróti Lajossal.) Budapest, 1891.

25. *A magyar nemzet története*, tekintettel a világtörténet főbb eseményeire, polgári leányiskolák III. és IV. osztálya számára. (Dr. Baróti Lajossal.) I. és II. rész. (2 kötet.) Budapest, 1891.

26. *A magyar nemzet története*, polgári fiúiskolák számára. (Dr. Baróti Lajossal.) Budapest, 1891.

27. *Magyarország története*, a középiskolák alsó osztályai és polgári fiúiskolák számára. (Dr. Baróti Lajossal.) Budapest, 1891.

28. *Magyarország története*, a középiskolák alsó osztályai számára. (Dr. Baróti Lajossal.) I—II. rész. 2 kötet. Budapest, 1891.

29. *Magyarország története*, a középiskolák III. osztálya számára. (Dr. Baróti Lajossal.) Budapest, 1890.

30. *Adatok a magyarországi középkori könyvtárak történetéhez.* (Barabás Samu, Fejérfpataky László és Decsényi Gyulával.) Magy. Könyvszemle, 1891. 33—44. l.

31. *A renaissance és Mátyás király.* Budapesti Szemle, 66. k. 1891. 222—244., 392—417. l.

32. *A levéltárak szervezésének kérdéséhez.* (Névtelenül.) Századok, 1891. 413—417. l.

33. *A régi Szeghalom és Füzesgyarmat népességi és birtokviszonyai.* A békésmegyei régészeti és művelődéstörténelmi társulat Évkönyve. 1891—92. 5—32. l.

1892.

34. *Körösmegye a középkorban.* (Kivonat — I. t. április 4-én olvasott székfoglalójából.) Akad. Értesítő, 1892. 446—450. l.

1893.

35. *Szent-Erzsébetfalva — Pest mellett.* Századok, 1893. 16—26. l.

36. *Ajnárdi-fiak és Matuscsinák.* Századok, 1893. 217—226. l.

37. *Boszniai püspökség Magyarországon.* Századok, 1893. 467—477. l.

38. *Körösmegye a XV. században.* (Székfoglaló értekezés.) Budapest, 1893. 154 l. + térkép. (Ért. a történettudományok köréből XV. k. 12. sz.)

1894.

39. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* II. k. Budapest, 1894. VIII + 862 l.

1896.

40. *A politikai és társadalmi fejlődés.* Dr. Czobor Béla és Szalay Imre: Magyarország történeti emlékei az 1896. évi ezredéves kiállításon. Budapest-Bécs I. r. *Arpádok kora* 13—26. l. *Vegyesházi királyok kora* 85—117. l. II. r. *Habsburgok kora* 263—284. l.

41. *Acsády Ignác: Magyarország népessége a pragmática sanctio korában.* (Ismertetés.) Magy. Gazdaságtörténeti Szemle, 1896. 283—286. l.

1897.

42. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* III. k. Budapest, 1897. VII + 698 l.

43. *Búválat a Péczely-úljúért versenyző pályamunkáról.* Akad. Értesítő, 1897. 444—447. l.

44. *Az uzsora történetéhez a középkorban.* Magy. Gazdaságtört. Szemle, 1897. 46—47. l.

45. *A vizaknai sóbányászat történetéhez.* Magy. Gazdaságtört. Szemle, 1897. 91—92. l.

46. *Hüdvámok a Hernádon 1409-ben.* Magy. Gazdaságtört. Szemle, 1897. 92. l.

47. *A szerémi bor történetéhez.* Magy. Gazdaságtört. Szemle, 1897. 92. l.

1902.

48. *Oklevelek a Hunyadiak korából. (1454—1488.)* Történelmi Tár, új folyam. II. k. Budapest, 1902. 276—302., 346—374. l.

1903.

49. *Isztorija ugarszke.* II. deo 1526—1867. (Dr. Baróti Lajossal.) 1903. július 10-én). Akad. Értesítő, 1903. 565—566. l.
51. *Kéza.* Századok, 1903. 885—890. l.

1904.

52. *Isztorija ugarszke.* I. deo za III. razred srednyieh skola. (Dr. Baróti Lajossal.) 1904.

53. *Mátyás király mint városépítő.* (Kivonat — r. t. január 11-én tartott székfoglalójából.) Akad. Értesítő, 1904. 145—154. l.

54. *Mátyás király mint városépítő.* (Egy budavári sarokház történetéből.) Századok, 1904. 297—321., 395—412. l.

1905.

55. *Alistál, Felistál.* Magyar Nyelv, 1905. 123—126. l.

1906.

56. *Helynév családok.* Magyar Nyelv, 1906. 385—395. l.

57. *Kuncz ispán majora Budán.* Századok, 1906. 685—725. l.

58. *Szilágyi Erzsébet nyaraló palotája a budai hegyekben.* (Kuncz ispán majora.) Budapest, 1906. 43 l.

1907.

59. *Árpád és az Árpádok.* (Történelmi emlékmű. Szerkesztette — Árpád vezér halálának ezredik évfordulója alkalmából, Thaly Kálmán kezdeményezésére és támogatásával.) Budapest, XVII + 3 + 396 l.

60. *Árpád vezér.* (Halálának ezredik évfordulója alkalmából.) Akad. Értesítő, 1907. 420—434. l.

61. *Beszéde Acsády Ignác l. tag ravatalánál.* Akad. Értesítő, 1907. 59. l.

1909.

62. *Berzeviczy Albert: Beatrix királyné.* (Ismertetés.) Századok, 1909. 581—588. l.

1911.

63. *Árpád vezér. Mátyás király.* Olesó könyvtár, 1588—1590. sz. Budapest, 1911. 80 l.

64. *A nemzeti szellemről a magyar történelemben.* (A Magy. Tört. Társulat 1911. évi március 16-iki közgyűlésén tartott elnöki megnyitó beszéd.) Századok, 1911. 241—255. l.

1913.

65. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában.* V. k. Budapest, 1913. VIII + 973 l.

66. *Gróf Teleki Géza.* Századok, 1913. 561—562. l.

1914.

67. *Jelentés a Lukács Krisztina-pályázatról.* Akad. Értesítő, 1914. 325—326. l.

68. *A történelem tanúsága.* (Budapesti Hírlap, 1914 febr. 6. Vezércikk.)

1915.

69. *Berzeviczy Albert: Aragoniai Beatrix magyar királyné életére vonatkozó okiratok.* Mon. Hung. Hist. dipl. vol. XXXIX. (ismertetés.) Századok, 1915. 175—180. l.

1916.

70. *Magyarország vármegyéi és városai: Somogy vármegye.* Szerkesztette. Budapest, é. n. 655 l.

71. *Az új magyar és úgynevezett közös címerekről.* Századok, 1916. 1—27. l. és Olcsó Könyvtár, 1851—53. sz. Budapest, 1916. 71 l.

72. *A háború és a nemzeti eszme.* (A Magy. Tört. Társulat 1916. évi március 16-iki közgyűlésén tartott elnöki megnyitó beszéd.) Századok, 1916. 209—224. l.

73. *I. Ferenc József.* Századok, 1916. 561—564. l.

74. *Beszéde Thallóczy Lajos r. t. ravatalánál a M. Tud. Akadémia palotájának oszlopcsarnokában 1916 december 4-én.* Akad. Értesítő, 1916. 748—750. l.

1917.

75. *Thallóczy Lajos.* Századok, 1917. 1—4 l.

76. *Jelentés a Társulat ötvenéves jubileumának előkészületeiről.* Századok, 1917. 311—313. l.

1919.

77. *Óvári Lipót.* Századok, 1919—1920. 216—218. l.

1921.

Osztályelnöki üdvözlő beszédei a II. osztályban tartott székfoglalók alkalmával

78. *Eckhart Ferenc* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 61—62. l.

79. *Hegedüs Lóránt* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 62—64. l.

80. *Posch Jenő* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 64—66. l.

81. *Kovács Alajos* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 66—67. l.

82. *Hekler Antal* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 67—69. l.

83. *Lukinich Imre* l. taghoz Akad. Értesítő, 1921. 69—71. l.

84. *La corte di Mattia Corvino.* Corvina, 1921. 25—47. l.

1922.

85. *IV. Károly király.* Századok, 1921—22. 305. l.

86. *Fejérfataky László.* Századok, 1921—22. 706—708. l.

87. *Beszéde az Országos Magyar Gyűjteménygyetem Tanácsa 1922. évi november hó 18-iki alakuló ülésén.* Az Orsz. Magyar Gyűjteménygyetem kiadványai I. év 1. füzet. 11—14. l.

1923.

88. *Beszéde Fejérfataky László r. tag, osztálytitkár ravatalánál* 1923. márc. 9-én. Akad. Értesítő, 1923. 207—209. l.

89. *Beköszöntő.* Levéltári Közlemények, 1923. 1—5. l.

90. *Az Országos Levéltár beköltözött új palotájába.* Levéltári Közlemények, 1923. 364—365. l.

1924.

91. *Beszéde Nagy Gyula l. t. ravatalánál* 1924. június 14-én. Akad. Értesítő, 1924. 114—116. l.

92. *Beszéde a Magy. Tul. Akadémia oszlopcarnokában* 1924. nov. 22-én, *Fraknói Vilmos ig. és t. t. ravatalánál.* Akad. Értesítő, 1924. 215—218. l.

93. *Ujbánya város levéltára és rövid története.* (Dr. Relkovič Neda-val.) Levéltári Közlemények, 1924. 86—107. l.

94. *Tagányi Károly.* (1858—1924.) Levéltári Közlemények, 1924. 205—208. l.

95. *Fraknói Vilmos.* (1843—1924.) Levéltári Közlemények, 1924. 208—211. l.

96. *Szabó Károly emlékezete.* (Elnöki megnyitóbeszéd a Magy. Tört. Társulat 1924. évi december hó 11-én tartott közgyűlésén.) Századok, 1923—24. 689—694. l.

97. *Nagy Gyula.* (1849. június 19.—1924. június 11.) Századok, 1923—24. 826—829. l.

98. *Békefi Remig.* (1858. augusztus 3.—1924. május 22.) Századok, 1923—24. 830—833. l.

1925.

99. *Barsvármegye várai a XIV—XV. században.* Emlékkönyv dr. gróf Klebelsberg Kuno negyedszázados kultúrpolitikai működésének emlékére, születésének ötvenedik évfordulóján. Budapest, 1925. 283—294. l.

100. *Beszámoló beszéd az Országos Magyar Gyűjteménygyetem Tanácsának* 1925. évi március hó 14-én a Magyar Tudományos Akadémiában tartott teljes ülésén. Az Országos Magyar Gyűjteménygyetem kiadványai. 1924—25. év III. füzet. Budapest, 1925. 1—14. l.

101. *Dr. Mayer Béla* (1899—1925.). Levéltári Közlemények, 1925. 313—314. l.

102. *Üdvözlő beszéde Berzeviczy Albert elnökhöz.* Akad. Értesítő, 1925. 190. l.

1927.

103. *Üdvözlő beszéde dr. gróf Klebelsberg Kunohoz* tört. társulati elnökségének tizedik évfordulója alkalmából. Századok, 1927. 104—110. l. Ezenkívül különféle cikkek (vezércikkek és tárcák) a napilapokban.

Szerkesztés:

I. 1912. óta Budapest székesfőváros megbízásából szerkeszti a főváros 1541. évig terjedő történetére vonatkozó történelmi tudományos kútfőművet a vonatkozó hazai és külföldi levéltári anyag felhasználásával.

II. 1923. óta szerkeszti a Magyar Királyi Országos Levéltár «Levéltári Közlemények» című szakfolyóiratát.

III. «A Magyar Királyi Országos Levéltár kiadványai» szerkesztője.

Császár Elemér r. t.

I. Önállóan megjelent dolgozatok.

1. *Arany János képelete.* Bpest, Pallas 1927. 30 l. (Előzőleg az Irodalomtörténeti Közlemények 1927. évf.-ban.)

2. *Arany János.* Második kiadás. Bpest, Pallas, 1927. 23 l.

II. Értekezések, cikkek.

1. *Gragger Róbert*. Uj Nemzedék, 1926 nov. 13.
2. *Herczeg Ferenc, az író*. Uj Idők, 1927 jan. 2.
3. A Vojnits-jutalom. Akad. Ért. 1927. 38—48. l.
4. *A mai irodalom centrális problémája*. Uj Nemzedék, 1927 február 4.
5. *Salamon Ferenc*. Budapesti Szemle, 205. kötet. (1927) 31—56, 192—224. l.
6. *A régi és az új magyar irodalom*. U. o. 206. kötet. (1927) 133—141. l.
7. *A Hül*. Tanulmányok, írták a Petőfi Társaság tagjai. Bpest, Singer és Wolfner, 1927. 28—40. l.
8. *Kisfaludy Sándor falfestményei*. Uj Nemzedék, 1927. szept. 21.
9. *Les rapports de l'Académie Hongroise des Sciences avec l'Académie Française*. Revue des Études hongroises et finno-ougriennes, 1926. 29—41. l.

III. Ismertetések, bírálatok.

1. Bartha József: *Két nemzedék magyar irodalma*. A Cél 1927. ápr. füzet.
- 2—65. Az Uj Nemzedék köv. számaiban: 1926 nov. 5., 14., 24.; 1927 febr. 4., 23.; márc. 16., 23., 30.; ápr. 13., 20., 27.; máj. 4.; jún. 25.; júl. 1., 6., 20., 21., 27.; aug. 3., 10., 24.; szept. 21., 28.

IV. Szerkesztésében megjelent:

1. Az Irodalomtörténeti Közlemények 1926. évi III/IV. és 1927. évi I/II. füzete.
2. Az Irodalomtörténeti Füzetek 11—18. száma.
3. A Régi Magyar Könyvtár 38. kötete.
4. A Petőfi Társaság 12 kötete sorozatának *Költemények, Elbeszélések* és *Tanulmányok* c. kötetei.

Csengery János r. t.

1. *Sappho* teljesen fennmaradt darabjai. (E. Philologiai Közlöny).
2. *Latin Nyelvtan*. I. *Alaktan*. dr. Orbán János közreműködésével. (Franklin.) Átdolgozott kiadás.
3. *Latin Olvasó- és Gyakorlókönyv* az I. oszt. számára. Dr. Orbán János közreműködésével. Átdolgozott kiadás. (Franklin.)
4. *Latin Olvasó- és Gyakorlókönyv* a II. o. számára. Dr. Orbán János közreműködésével. Átdolgozott kiadás. (Franklin.)
5. Az elkészült *Pináros-fordítás* bemutatása a M. Tud. Akadémia I. osztályának májusi ülésén.
6. *Homeros Iliasa* (magyar prózában). (Danubia-kiadás. Pécs, 1927).
7. *Euripides* elveszett drámáinak töredékei. (Kiadta a M. Tud. Akadémia class. phil. bizottsága. Bpest, 1926.)

Csiki Ernő l. t.

1. Carabidae: Carabinae I. (Coleopterorum Catalogus. Pars 91. — Berlin, 1927. p. 1—314).
2. Carabidae: Carabinae II. (l. c. Pars 92. — Berlin, 1927. p. 315—620).
3. Szerkesztette az «Archivum Balatonicum» I. köt. 2. füzetét (Dr. Hankó Bélával).

Darkó Jenő I. t.

1. *Vindictiae Laoniceae*. (Egyet. Phil. Közöny, Némethy-émlékfüzet, 50 (1926), 18—27. lk.)
2. *Michael Apostolios levelei Laonikoszhoz*. (Csengeri-émléknyv, Szeged, 1926. 108—112. l.)
3. *Laonici Chalcocandylae historiarum demonstrationes*, tom. II. pars posterior. Libros VIII—X. et indices continens. Budapestini, sumpt. Acad. Litt. Hung. 1927. pp. 147—364.
4. *Jelentés a Belgrádban tartott II. nemzetközi byzantinológiai kongresszusról*. Akad. Ért. 437. f. 179—193.
5. *Neuere Beiträge zur Biographie des Laonikos Chalkokandyles*. (Sajtó alatt a Byzantinische Zeitschriftenben.)

Dedek Crescens Lajos I. t.

- Mária Legendák*. II-ik kiadás. Kis 4. r. 276 l. Bpest. 1927. Sz. Istv. Társ. kiadása.
- Szalkai László* a Mohácsnál elesett primas-érsék. Székfoglalóul bemutatta a II. oszt. ülésén 1926 dec. 13-án. Megjelenik: Esztergom Evlapjai 1928. évf.
- Egy pillantás* őseink hitvilágába. Székfoglaló a Balassa Bálint Társaságban. Kézirat.

Degen Árpád I. t.

1. Szerkeszti és kiadja a Magy. Botan. Lapok XXIV. kötetét.
2. *Moehringia insubrica*, eine neue Moehringia aus Norditalien. Magy. Botan. Lapok XXIV. (1925) 76.
3. Megjegyzések néhány keleti növényfajról. Bemerkungen über einige orientalische Pflanzenarten. LXXXV. *Herniaria argaea* Boiss. európai előfordulásáról s néhány más *Herniariáról*. Über das Vorkommen von *Herniaria argaea* Boiss. in Europa nebst Bemerkungen über einige andere *Herniarien*. U. o. 88. old.
4. A *Phyllitis Scolopendrium* (L.) Newm. újabb termőhelye az Alföldön. Über einen neueren Standort der *Phyllitis Scolopendrium* im Grossen Ungar. Tieflande. U. o. 107. old.
5. *Eragrostis peregrina* Wieg. U. o. 114. old.
6. Botanikai Közlemények XXIII. (1926) Degen A. közreműködésével.
7. Botan. Közlem. XXIV. (1927) Degen Á. közreműködésével.
8. Hayek «Allg. Pflanzengeographie» c. mű ismertetése. Botan. Közl. XXIV. (1927) 55.
9. A Növénytani Szakosztály 300. ülésén tartott elnöki megnyitó. U. o. 79.
10. Der Luzernebau und seine betriebswirtschaftliche Bedeutung. Mitt. d. deutsch. landw. Ges. 1927. 841—842.
11. Clusius botanikai jelentősége. Pótf. a Term. tud. Közönl. 1926, 65—72.
12. A délvidéki lucernamag a magyar piacon. Köztelek 1926, 132.
13. A répa cukortartalma és az anthocyan. U. o. 239.
14. Napenergia, víz és szén a mezőgazdaságban. (E. H. Reinau és F. Kertscher cikkének fordítása). U. o. 299—300.
15. A *Xanthium*-fajok mérgeessége. U. o. 405—406.
16. Bedell-féle arankamentesítő gép. U. o. 123.
17. Lucernavetőmag. U. o. 188—189.
18. Csávázott búza emberi táplálkozásra. U. o. 229.
19. Porzol és Azoform együttes alkalmazása. U. o. 329.
20. Ragya-betegségek. U. o. 348—349.

21. Ólomzárólt vetőmag. U. o. 371.
22. Csávázott vetőmag felhasználása. U. o. 409.
23. Gabona fellagyzása. U. o. 560.
24. Repceirtás. U. o. 575.
25. Mák-peronoszpora. U. o. 684.
26. A növények immunitása. U. o. 908.
27. A stimuláció kérdésének mai állása. U. o. 1112.
28. Az égetett mész hatása a magvak csírázóképességének megtartására. U. o. 1238.
29. A búza \times kalászbojtt hibridek. U. o. 1402.
30. A Gurwitsch-féle sugarak. U. o. 1561.
31. Nagyarankás répa. U. o. 920.
32. A virágok időelőtti lehullása. U. o. 920.
33. Védekezés a repülő üszök ellen. U. o. 951.
34. Rozsdás búza. U. o. 951.
35. Sonkórógyomosítás. U. o. 951.
36. A tengeri lebugázása. U. o. 980.
37. Árpáüszök. U. o. 1069.
38. A biborhere cséplése. U. o. 1099.
39. Árpáüszök. U. o. 1153.
40. Porzolásávázás. U. o. 1183.
41. Arankás lucerna. U. o. 1183.
42. Arankaírtás. U. o. 1200.
43. Békarokka írtása. U. o. 1335.
44. Vadtorma írtása. Baromfi-legelő. U. o. 1428.
45. Üszkös búza. U. o. 1652.
46. A talajoltás. Köztelek 1927. 257.
47. Védekezés a házi gomba ellen. U. o. 139.
48. Tarack írtása. U. o. 760.
49. Csormolya írtása. U. o. 760.
50. Vadrepce írtása. U. o. 894.
51. Magtári zsizsik. U. o. 925.
52. A magyar lóhere és lucerna jellemző gyommagvai. Kísérletügyi Közl. 1926. 152.
53. Az utifü. Budapesti Hírlap 1927. 158. sz. 19.
54. Scabiosa maritima L., ein charakterischer Unkrautsame der südeuropäischen Luzerne. Fortschritte der Landwirtschaft 1926. Heft 13.
55. Az őrlésre kerülő gabona tisztasága. Molnár Lapja 1926. 216.
56. A magyar lucernamagról. Budapesti Hírlap 1927.
57. Referátumok a hazai botanikai dolgozatokról a Biologica Abstracts 1927. évfolyamában.
58. Darányi Ignác. Kísérletügyi Közl. XXX. 1927: 101—116.

Dékány István I. t.

1. Tanulmányok a társadalmi morfológia köréből. I. A «közönség» problémája. Társadalomtudomány. 1926. évf.
2. Közösség és közönség. U. o. 1927.
3. Osztályelmélet és társadalomfilozófia. I. A marxista osztályelmélet bírálatához. U. o. 1927.
4. Gazdasági szabadság és a földrajz álláspontja. Földr. Közl. 1926.
5. Sajtó alatt: A társadalmi osztály jelene és jövője (Rp. Szemle).
6. Szerkeszti az Athenaeumot 1927. évf.
7. Eucken Rudolf életéről és egyéniségéről. Athenaeum. 1927. évf.
8. A formális haladáseszme. U. o. 1927.

Dézsi Lajos r. t.

1. A történeti tárgyú szépirodalom. Irta — Budapest, Kiadja a M. Tört. Társulat 1927. N^o., 162 l. (A magyar történettudomány kézikönyve. Szerk. Hóman B. I. k. 4/B. füzet.)

2. Pesti György Haláltánc-éneke Holbein képeivel. Bevezetéssel ellátva közli — Bp. (Magyar Bibliophil Társaság) 1927. 8°. 72 l. (350 számozott példányban a M. Bibliophil Társaság tagjainak 1927. évi tagilletménye. Keresk. forgalomba nem került.)

3. Régi magyar kódexek. VII. A Decsi-kódex. (Irodalomtört. Közl. 1927. évf.)

4. Töke Ferenc: «Spira Ferenc históriája.» (Irodalomtörténet 1927. 211—7. l.)

Sajtó alatt:

Gróf Apponyi Sándor t. tag emlékezete. Bp. (Akad.) 1927. 8°, 24 l. (A M. Tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek.)

Byron és a bibliofília. (Könyvbarátok lapja 1927.)

Gróf Apponyi Sándor «Hungarica»-ja. (U. o. 1927.)

Egy ritka XVIII. századbéli nyomtatvány. (U. o. 1927.)

Régi magyar prospectus. (U. o. 1927.)

Sajtó alá rendezte:

Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Gesammelt und beschrieben von Graf Alexander Apponyi. IV. Band. Neue Sammlung. II. XVII. und XVIII. Jahrhundert. Besorgt von L. Dézsi. Mit einer biographischer Einleitung und einem Portrait Apponyi's nach dem Originalgemälde seiner Gattin. München. Verlag Jacques Rosenthal 1927. 8°, X., u. 443 S.

Fellner Frigyes l. t.

«Magyarország Közgazdasági fejlődése I. Ferenc József alkotmányos uralkodása idejében. Különlenyomat a «Budapesti Szemle» 1927. február havi füzetéből.

«Die volkswirtschaftliche Entwicklung Ungarns unter der verfassungsmässigen Regierung Franz Joseph I. (Vortrag in der Festversammlung der Volkswirtschaftlichen Fakultät, anlässlich der 10. Jahreswende des Ablebens Franz Joseph I.) «Pester Lloyd» 1926. november 28. Ugyanaz «Ungarische Jahrbücher» Juli. 1927. (Band III, Heft 2.)

Fényi Gyula l. t.

1. A légnymás eredményei Kalocsán 1906—1915-ig. (Akad. Ért. XXXIX. k. 133—142 l. 1922.)

2. Registrirung des Luftdruckes in den Jahren 1906—1915. (Meteorologische Zeitschrift, 1921.)

3. Über den Ursprung der täglich doppelten Schwankung des Luftdruckes. (Meteorolog. Zeitschrift. 1921. X. 1. S.)

4. Beobachtung des Sonnenscheines in Kalocsa in den Jahren 1898—1913. (Meteorologische Zeitschrift. 1926. Heft X. 4. S.)

5. Ugyanaz az «Időjárás»-ban (magyar nyelven) 1926.

6. Über die Anzahl der Protuberanzen am Ost- und Westrande der Sonne. («Astronomische Nachrichten» No 5252. 1. S.)

Finkey Ferenc l. t.

1. A politikai bűncselekmények és a Büntetőtörvénykönyv. 1927. Ertekezések a fil. és társ. tud. köréből. III. köt. 1. sz.

2. Anyagi igazság és téves jelszavak a büntető eljárásban. Budapest 1927. Különlenyomat a Magyar Jogi Szemle VIII. évfolyamából.
3. Társtettség. Büntetőjog Tára LXXVIII. köt. 107. s köv. l-ugyanarról u. o. 129 s köv. l.
4. Jövedéki büntetőbíróóságok által elkövetett törvénysértések miatt van-e helye a jogegység érdekében való perorvoslatnak? Bünt. jog Tára LXXVIII. k. 145. s köv. l.
5. A nemzetgyalázás fogalmához. Bünt. jog Tára LXXIX. k. 15. s köv. l.
6. Csalás és magánokirathamisítás halmazata. Bünt. jog Tára LXXIX. k. 105. s köv. l.
7. A korrekcionálisált vétség elévülése. Jogállam. 1927. márc. f.

Földes Béla r. t.

1. Pénzügytan. Második átdolgozott kiadás. Jena, 1927.
2. Közgazdasági és társadalompolitikai vizsgálódások. Jena, 1927.
3. Olaszország elszakadása Gróf Tisza István leveleiben. (Pester Lloyd, 1926 szept. 26.)
4. A közpénzek. (P. L., okt. 6.)
5. Országos társadalompolitikai értekezéslet. (Pesti Napló, okt. 17.)
6. Társadalompolitikai országos értekezéslet. (Pester Lloyd, okt. 28.)
7. A társadalompolitikai értekezéslet után. (Uj Nemzedék, nov. 15.)
8. A leszerelési probléma hajdan és ma. (P. L., nov. 19.)
9. Választások és választók. (P. L., nov. 24.)
10. A revízió tíz parancsolata. (P. L., dec. 25.)
11. Társadalompolitikai évi mérleg. (P. L., dec. 30.)
12. La politique sociale de la Hongrie. Lettre pour Genève. (Revue de Hongrie, dec. 15.)
13. Nemzetközi politika és nemzetközi statisztika. (Pester Lloyd, 1927 jan. 22.)
14. Albert Thomas. (P. L., febr. 22.)
15. Az ember a mezőgazdaságban. (Budapesti Hirlap, ápr. 7.)
16. Locarno, illuziók nélkül. (P. L., márc. 27.)
17. A világgazdasági konferencia és Magyarország. (Berliner Lokalanzeiger, ápr. 7.)
18. Parlamenti kritika. (P. L., ápr. 9.)
19. Les dix commandements de la revision. (Revue de Hongrie, ápr. 15.)
20. Synthesisek. (P. L., ápr. 15.)
21. Amerikai európai összefüggések. (P. L., ápr. 22.)
22. A proletár diktatura ellenpróhája, a carta di lavoro. (Pester Lloyd, ápr. 26.)
23. A világháború történetéhez Gróf Tisza István leveleiből. (Pester Lloyd, máj. 10.)
24. Összhang utáni törekvés. (P. L., jún. 5.)
25. Revíziószükség. (P. L., jún. 10.)
26. Költségvetés és felsőház. (P. L., jún. 15.)
27. Nemzetiség-statisztikai fogások. (P. L., jún. 22.)
28. A mezőgazdaságtan dicsérete. (Budapesti Hirlap, júl. 20.)
29. Szociálpolitikai szervek. (P. L., júl. 27.)
30. Párizsi és prágai gramofon. (P. L. szept. 2.)
31. Visszapillantás. (P. L., szept. 27.)
32. A Gratz-féle gazdasági évkönyv. (P. L., okt. 11. Esti lap.)

Gaal Jenő r. t.

1. A társadalom feladatai a kivándorlás ügyével szemben. Kiadta a Kivándorlási Tanács.
2. Akadémiai kiküldetés folytán nagyobb behatú bírálata a budapesti Ker. és iparkamarához beérkezett öt pályaműről «Magyarország és a nagyobb gazdasági területek» című pályakérdés tárgyában. Megjelent a kamara iratai között.
3. A kereskedelmi szakoktatás kívánatos szelleme. Előadás az Országos Keresk. és iparoktatási tanács elnöki székében. Megjelenik a középiskolai tanárok szakközlönyében, különlenyomattal is.

Gelei József I. t.

I. Önálló munkák:

1. *Tanulmányok a Dendrocoelum lacteum Oersted szövettanáról.* 16 táblával és 19 szövegrajzzal. A M. Tud. Akad. Vitéz díjával jutalmazott pályamű. Bpest, M. Tud. Akad. kiad. (1909)—1912. p. 1—289.
2. *Jegyzetek a fejlődéstan elemeiről és a szövettanból.* Gyakorlati készítmények alapján. (Apáthy professzor tanítása nyomán). Kolozsvár, Ajtai K. Alberti könyvnyomd. 1918. p. 1—178.
3. *Állattan a középiskolák felső osztálya számára.* Írták: Gelei József és Husz Ödön. 362 ábrával. Kolozsvár, Minerva irod. és nyomd. műint. r.-t. 1927. p. 1—287.

II. Önálló búvárlatok: értekezések szakfolyóiratokban.

4. *Az állatok értelmisége.* Állatvédelem. Kolozsvár, 1902.
5. *A Kolozsvárt és Kolozsvár környékén előforduló Örvényférgek (Turbellaria).* Egyet. Beszéd. Fasc. II. Kolozsvár, 1906. p. 110—111.
6. *Beitrag zur mikroskopischen Anatomie von Dendrocoelum lacteum.* Muz. füz. I. 1906. p. 155—56. (Naturwissenschaftl. Museumshefte, I. Bd.) Kolozsvár.
7. *Olisthanella hungarica nova species.* (Doktori értekezés) Muz. füz. II. p. 1—24. 1 táblán 8 rajzzal. (Németül u. e. köt. 3. füz. p. 139—66.) Kolozsvár, 1907.
8. *Olisthanella hung. nov. spec.* Egyetemi Beszéd. Fasc. II. p. 94. Kolozsvár, 1908.
9. *A Dendrocoelum lacteum hámképleteinek és idegrendszerének alak- és szövettani alkotása.* U. ott, Fasc. II. p. 94—95.
10. *Adatok a külhám összehasonlító szövettanához.* Előadás az Erd. Muz. Egyes. Term. tud. szakosztályában, Kolozsvár, 1909.
11. *A Szent-Anna tó. Hydrobiológiai tanulmány.* 15 szöv. ábra, 12 tábla. Földrajzi Közl. 37. köt. p. 1—25. (Németül u. ott.) Kolozsvár, 1909.
12. *Über die Orogenese von Dendrocoelum lacteum.* 2. táblán 63 rajzzal. Arch. f. Zellforsch. Bd. 11. Heft 1, 1913. p. 51—150.
13. *Bau, Teilung und Infectionsverhältnisse von Tripanoplasma Dendrocoeli Fantham.* Mit 1 Textfig., 1. Taf. mit 38 Fig. Arch. f. Protistk. Bd. 32. p. 171—204. 1913.
14. *A chromosomák hosszanti párosodása s e folyamat örökléstani jelentősége.* 6 drb. kettős tábla, 10 szöv. közt. rajz. Math. Termtud. Közl. 34. köt. 3. sz. Kiadott az Akademia Vigyázó alapjának 1916.-i segélyével. 1920/1921.
15. *Weitere Studien über die Oogenese des Dendrocoelum lacteum.* II. *Die Längskonjugation der Chromosomen.* Mit 7 Textfig. und 6 Taf. Arch. f. Zellforsch. Bd. 16. p. 88—169. 1921.

16. *Megtermékenyítik-e az édesvízi Planáriák önmagukat?* Előterjesztve a M. T. Akad. III. oszt. 1920. május 7-i ülésén. Megjelent a Math. Termtud. Ért. 39. köt. p. 206—212. 1921.

17. *Weitere Studien über die Oogenese des Dendrocoelum lacteum.* III. *Die Konjugationsfrage der Chromosomen in der Literatur und meine Befunde.* Mit 1 Textfig. Arch. f. Zellforsch. Bd. 16. p. 299—370. 1922.

18. *Existiert eine Selbstbefruchtung bei den Planarien?* Biol. Zentralbl. Bd. 44. Heft 6. p. 295—299. 1924.

19. *Hypergenitalismus durch Hodentransplantation verursacht.* *Hühnerversuche.* Acta litt. ac scient., Sect. scient. nat. Tom. I. fasc. 5. p. 125—126. Szeged, 1924.

20. *Beiträge zur Cytologie der Hydra grisea nebst einigen biologischen Bemerkungen.* Mit 12 Textfig. Zeitschr. f. wissensch. Biol. Abt. B., Zeitschr. f. Zell. u. Gewebe. Bd. I. Heft 4, p. 471—498. Berlin. 1924.

21. *Bemerkungen zu der morphologischen und physiologischen Gliederung des Körpers unserer Süßwasserpolyphen.* Mit 7 Textfig. Zool. Anz. Bd. 64. Heft 5—6. p. 117—125. 1925.

22. *Über die Sprossbildung bei Hydra grisea. Angaben über die Selbstgestaltungsfähigkeit des Organismus als eines Ganzen.* Mit 16 Textabb. Zeitschr. f. wiss. Biol. Abt. D. Bd. 105. Heft 3, p. 633—654. 1925.

23. *Über den Kannibalismus der Stentoren.* Mit 8 Textfig. Arch. f. Protistenk. Bd. 52. Heft 3, p. 404—417. Jena, 1925.

24. *Trochiscia im Symbiose der Larve von Rana agilis.* Mit 2. Textfig. Folia Cryptog. Vol. I. Num. 2. p. 89—92. Szeged, 1925.

25. *Nephridialapparat bei den Protozoen.* Mit 2 Textabb. Biol. Zentralbl. Bd. 45. p. 676—83, Leipzig, 1925.

26. *Adatok a csalánsejtek problémájához.* Előadás a Kir. M. Term. tud. Társ. Állattani szakosztályának 1925. nov. 16.-n tartott 266. ülésén, Bpest. Állat. Közl. 32. köt. 1—2. füz. p. 112.

27. *A Paramaecium nephridiatum morphológiája.* Előadás u. ott. 1925. jun. 5. 263. szakülés. Megj. u. ott. 32. köt. 1—2 füz. p. 110—111.

28. *A ciliumok finomabb szerkezete.* Előadás az Egyetem Barát. Egyes. Orvosi szakosztályának 1925. okt. 10.-i ülésén. Megjelent az Orvosi Hetilap ugyan ez év 44. sz.-ban, p. 1678. Bpest.

29. *Adatok a vetési varjú (Corvus frugilegus L.) táplálkozásához.* Aquila, 32—33. évf. Bpest, 1925/26. p. 163—164. (Németül is. p. 164—166.)

30. *Zur Kenntnis des Wimperapparates.* Mit 24 Textabb. Zeitschr. f. Anat. u. Entwicklungsgesch. I. Abt. Zeitschr. f. Gesamt. Anat. Festschr. f. M. v. Lenhossék. Bd. 81. Heft 5—6. Berlin, 1926. p. 530—553.

31. *Új Paramaecium Szeged környékéről.* (Paramaecium nephridiatum nov. sp.) 15. szövb. köz. ábrával, Állattani Közl. 1925. évf. 22. köt. 3—4. füz. Bpest, 1926. p. 121—162.

32. *A potentia prospectiva és a differentiólás.* (Biologiai tanulmány a Dendrocoelum szikszájtején; életszöveti adatok a Hydrról; a pete a fajfejlődésben. (1 táblán 5 ábra és 2 szövb. közti rajz. Math. Termtud. Közl. 35. köt. 2. sz. p. 67—112. Bpest, 1926.

33. *Sind die Neurophane von Neresheimer neuroide Elemente?* Mit 6 Textfig. Arch. f. Protistenkunde, Bd. 56. p. 232—242. 1926. Jena.

34. *Eine neue Osmium-Toluidinmethode für Protistenforschung.* Mit 8 Fig. Mikrokosmos, 20. Jhrg. Heft 5. p. 97—103. Stuttgart, 1926—27.

35. *Zilienstruktur und Zilienbewegung.* Mit 3 Fig. Verhandl. d. D. Zool. Gesellsch. 31. Jahresversammlg. zu Kiel. (Zool. Anz. II. Suppl.-bd. p. 202—213.) Leipzig, 1926.

36. *Új készülékek a vízfénék kutatására.* 5 ábrával. Archiv. Balat. Vol. 1, pars 2. Német szöveggel együtt p. 164—172. Bpest, 1926.

37. *Mi vezeti az állatot a látatlan vízhez?* 1 képpel. Termtud. Közl. 59. köt. 842. füz. p. 186—192. Bpest, 1927.

38. *Eine neue Blindtriclade aus Ungarn.* Mit 3 Fig. Zool. Anz. Bd. 72. Heft 1—2, p. 35—46. Leipzig, 1927.

39. *Das Rätsel der Nesselzellen.* Mit 8 Textabb. Biol. Zentralbl. Bd. 47. Heft 6, p. 327—343. Leipzig, 1927.

40. U. azon címen 3 ábrával szakelőadás, közölve: Sitzungsberichte d. Gesellsch. naturforsch. Freunde. 8. März 1927. Berlin.

41. *Van-e az állatoknak öntudatos alkalmazkodó készségük?* Természettud., 23 évf. 9—10. sz. Bpest, 1927.

42. *Angaben zu der Symbiosefrage von Chlorella.* Mit 5 textfig. Biol. Zentralbl. Bd. 47. Heft. 8, p. 449—461. Leipzig, 1927.

43. *Adatok a sejt biológiájához.* Biológiai tanulmány a Hydra és a Microstomumok csalánsejtjein. 8 szövegheli rajzzal. Székfoglaló értekezés a M. T. Akad. III. oszt.-nak 1927. évi május 23.-án tartott ülésén. Német kivonattal 1—36. old. Bpest, 1927.

44. *Der Bau der Triclademusculatur.* Mit 8 Textfig. Zool. Anz. Bd. 73. p. 21—32. Leipzig, 1927.

45. *Angaben zur Morphologie, Physiologie und allgemein biologischen Bedeutung des Tricladendarmes.* Mit 41. Fig. Zool. Jahrb. 1927. (Megjelenés alatt.)

46. *Tricladen aus der Umgebung von Szeged.* Mit 3 Textfig. Acta litt. ac scient. Sect. nat., Szeged, 1927. (Megjelenés alatt.)

47. *Zum Formproblem der Wasserorganismen.* Vortrag gehalten an d. X.-ten Internat. Zool. Kongress. Bpest, 1927 szept. 6. (Megjelenés alatt.)

48. *Zum Problem des Schwebens im Wasser.* Vortrag. U. ott, u. akkor. (Megjelenés alatt.) Rövid kivonata beküldve az Intern. Revue f. d. gesm. Hydrobiol.-nak, 1927. (Nyomás alatt.)

49. *A vízbe járó házatlan csiga.* Német kivonattal 4 old. (Állattud. Közl.-ben megjelenés alatt.)

50. *Erwärmungskörper bei Wasserorganismen.* Mit 24 Textfig. Biol. Zentralbl. (Megjelenés alatt.)

51. *Schlucken die Tricladen ganze Organismen?* Zool. Anzeig. (Megjelenés alatt.)

52. *A vadállat tanulékonyága a szabad természetben.* Termtud. Közl. (Megjelenés alatt.)

III. Népszerűsítő tudományos cikkek:

53. *Biológiai gondolatok a szociológiában.* «Napkelet» II. 2. sz. p. 72—80. Kolozsvár, 1921.

54. *Az egyéniség szociális fölbecslése.* U. ott. II. 16. sz. p. 897—902., Kolozsvár, 1921.

55. *Elmulás-e vagy csak megpihenés?* Két közl. Keleti Újság. IV. évf. nov. 20. és 27.-iki számában, Kolozsvár, 1921.

56. *Mivel táplálkozunk?* U. ott, IV. évf. dec. 25.-iki szám, p. 21—23. Kolozsvár, 1921.

57. *Ehenség pusztított legjobb barátaink között.* Ellenzék, 1923. évi januárius 21. sz.-ban, Kolozsvár.

58. *Aki a fekete halálon az első győzelmet aratta. Emlékezés Jenner Edwardra.* U. ott, 1923. januárius 28.-i számában.

59. *A vér csodavilága.* U. ott. 1923 febr. 4.-i számában.

60. *A vér átömlesztése.* U. ott. 1923 febr. 11.-i számában.

61. *Röntgen és az X sugarak szerepe az élettudományban.* Ellenzék 1923-i évf. febr.-i 18.-i számában.

62. *A százéves Pasteur*. Temesvári Hírlap 21. évf. 37. sz. Temesvár, 1923.
63. *Az emberiség két nagy jótevője, Jenner Edward és Pasteur Lajos*. Ifjú Erdély, I. évfolyam 1., 2. és 3. számában 7 oldalon. Kolozsvár, 1923.
64. *Hála a tudósoknak. Ki volt Röntgen!* Magyar Nép, III. évf. 1923. febr. 24.-i sz. Kolozsvár.
65. *A szabad vásár és cserebere a szervek világában. A szabad transplantáció*. Ellenzék, 1923. febr. 25.-i számában, Kolozsvár.
66. *Az ember első tragédiája*. Pásztortűz, III. évf. Kolozsvár, 1923.
67. *Az emberi életkor felső határa*. Ellenzék, 1923. március 18.-i számában. Kolozsvár.
68. *A hosszú életről*. U. ott, u. akkor márc. 25.-i számában.
69. *Foglalkozásmód és a hosszú élet*. U. ott, u. akkor, április 8.-i számában. (E három összefüggő cikk: 67., 68. és 69. csekély változtatással megjelent a «Magyarság» 1925. évi VI. évf. 188., 194. és 200-ik számában Bpest.)
70. *Halál és helyreállítás az élet ölében*. Ellenzék, 1923. márc. 4.-i szám, Kolozsvár.
71. *A bitófa helyett a tudomány oltárára*. U. ott, u. akkor, május 20.-iki számában.
72. *A mi igazi tragédiánk*. Tanári székfoglaló értekezés. Kolozsvár, 1923. április 14. Concordia könyvnyomda.
73. *A sejt és amoeba*. Ellenzék, 1923. június 17.-iki szám, Kolozsvár.
74. *Amikor a természet pihenőre tér*. [(Kevés változtatással u. az mint az 15. sz. Keleti Ujság, IV. évf. nov. 20. és 27.-iki szám, Kolozsvár, 1921.) (Két közlemény.)] Dr. Kiss Ernő: Magyar nyelvtan és olvasókönyv középiskolák I. oszt. számára. Kolozsvár, 1923.
75. *Befolyásolható-e a fiú- és leánygyermeknek születési arányszáma*. Vasárnapi Ujság, V. évf. 22. sz. Kolozsvár, 1924.
76. *Az alsóbbrendű metazoon a társadalmi organisatio szempontjából*. «Kultúra» I. évf. p. 112—128., Résumé: Le Métazoire inférieur comparé a l'organisation sociale humaine, p. 182. Kolozsvár, 1924.
77. *Az áldatlan házasság*. Pásztortűz, XI. évf. 12. sz. Kolozsvár, 1925.
78. *Rengeteg kártékony rovar pusztít a legelőkön*. Szegedi Új Nemzedék, VII. évf. 141. sz. Szeged, 1925.
79. *Az Alföld élettudományi problémái*. Magyarság, VI. évf. 253. sz. Budapest, 1925 nov. 8.
80. *Darwin és a fajok keletkezése*. Az Est Hármaskönyve, p. 243—256. Budapest, Athenaeum, 1925—1926.
81. *Izlandi vendégek a szegedi tanyákon*. Szegedi Új Nemzedék, VII. évf. 273. sz. Szeged, 1925. nov. 19.
82. *A csontok daktiloszkopiája*. Magyarság, VI. évf. nov. 29.-iki szám. Budapest, 1925.
83. *Állatok, melyek a maguk gyártotta szőnyegen járnak*. U. ott, VI. évf. 292. sz. Bpest, 1925. dec. 25.
84. *A magyar strucc*. Szegedi Új Nemzedék, VII. évf. 284. sz. Szeged, 1925.
85. *Az élőlények vegyi kapcsolatai*. U. ott, VIII. évf. 42. sz. Szeged, 1926.
86. *Mit tanított Darwin?* Az Egyetem Barátai Egyesületében tartott szabad egyetemi előadás, Szeged, 1926 márc. 4. Megjelent a Szegedi Új Nemzedék, VIII. évf. 54., 57. és 64. számában. (Három közlemény.)
87. *Az állati mérgek és gerjesztő anyagok*. Termud. Közl. 58. köt. 12. sz. p. 553—561.

88. *Hozzászólás Dr. Gorka Sándornak «Az állattan multja, jelene és jövője fejlődésének biztosítása hazánkban» című előadásához.* Megjelent a *Term., Orvos, Műsz., stb. orsz. kongresszus Munkálatai*, Bpest, 1926. januárius 3—8.-ban, p. 184—186.

89. *Beszéd a tihanyi biológiai állomás alaphöletételén,* 1926 aug. 25.-én. Megjelent az *Archiv. Balatonicum*, Vol. I. Pars 2. p. 262—268. U. ott németül is. Tihany, 1927.

90. *Üdvözlő beszéd Horváth Géza 80. születésnapján,* 1926 nov. 23. a Kir. M. Termtud. Társ. által rendezett ünnepségen Bpsten. Szegedi F. J. Tud. Egyet. Fasciculus Beszédék 1927.

90/a. *Üdvözlő beszéd a Kir. M. Termtud. Társ. Állattani Szakoszt.-nak Szegeden,* 1927. jun. 4.-én tartott 284. szakülésén.

IV. Cikkék és hírlapi cikkek.

91. *A tudós kése.* *Ellenzék*, 31. évf. 275. sz. Kolozsvár, 1910.
92. *Módszertani megfigyelések és megállapítások a földrajz és természetrajzból.* A Kolozsvári Orsz. Tanárképző Intézet gyakorló középiskolájának 1917/18. évi beszámolója. Kolozsvár, 1918. 1—180. old.

93. *Apáthy és a szocializmus.* *Ujság*, 1919, Kolozsvár.

94. *Bicsérdy mester bölcsesége.* Két közl. *Keleti Ujság*, IV. évf. 206. és 207. sz. Kolozsvár, 1921.

95. *Tanársors.* *Keleti Ujság*, IV. évfolyam. 1921. november 4.-iki sz. Kolozsvár.

96. *A magyar iskola problémája.* U. ott, IV. évf. 224. sz. Kolozsvár. 1921.

97. *Alakulás után.* U. ott, V. évf. 40 sz.

98. *Szabad iskola a szabad természetben.* U. ott, V. évf. 81. sz.

99. *Apáthy István élete. Tudományos felfedezései.* U. ott, V. évf. 1922. december 29.-iki szám.

100. *Apáthy István. 1863—1922.* 50rai *Ujság*, II. évf. 219. sz. Kolozsvár, 1922.

101. *Ország híres Apáthy Istvánról.* Három közl. *Ellenzék*, 43. évf. 221., 223. és 224. sz. Kolozsvár, 1922. október 1., 4. és 5.-iki sz.

102. *Apróságok Apáthyról.* U. ott, okt. 10.-iki szám, 1922.

103. *A természettudományi oktatás reformja az új középiskolában.* Két közl. *Pásztortűz*. VIII. évf. 12. és 13. sz. Kolozsvár, 1922.

104. *A Székelyföld egyik gyöngye.* *Magyar Nép*, III. évf. 2. sz. Kolozsvár, 1923. januárius 13.

105. *Röntgen meghalt.* *Ellenzék*, 1922. febr. 13.-iki sz. Kolozsvár.

106. *A családi név és a férfi ágon való átöröklés.* *Pásztortűz*, X. évf. 9. sz. Kolozsvár, 1924.

107. *Erdélyi példa.* *Magyarság* VI. évf. 183. sz. Bpest, 1925.

108. *A székelyek bárója. Emlékezés báró Szentkereszthy Bélára.* *Magyar Nép* V. évf. 36. sz. Kolozsvár. 1925.

109. *A magyar faji öntudat és az Alföld.* *Magyarság* VI. évf. 159. sz. Bpest, 1925.

110. *Természete vagy sorsa magyarnak a föld?* U. o. VI. évf. 174. sz. 1925.

111. *Gyergyó legszebb gyöngye. A gyilkos tó.* *Ifjuság és Élet* II. évf. 5. sz. Bpest, 1926 márc. 10.

112. *A tihanyi biológiai állomás.* *Magyarság* VII. évf. 54. sz. Bpest, 1926.

113. *Első ismeretségem a tengerrel.* A *Szegedi Napló* Karácsonyi Könyve. p. 77—80. Szeged, 1927.

114. *Nápoly és a tenger.* Szegedi Új Nemzedék VIII. évf. 66. sz. Szeged, 1926 márc. 21.

115. *A szegedi általános állattani intézet kutató munkássága.* Megj. a Széphalom I. évf. 4—6. sz.-ban p. 197—198. Alföld-kutatás cím alatt. Szeged, 1927.

116. *Az új Szent-Anna tó.* Beküldve az Ifjúság és Élet-nek 1927.

V. Kéziratok.

117. *Jelentés az Alföldi Bizottságnak az Alföld déli részén 1911. nyarán végzett kutatásaimról a Turbelláriusok elterjedésére vonatkozólag.* Szeged, 1912.

118. *A megifjodás problémája.* (50 vetített képpel, előadás Erdély több városában 1923—24 telén).

119. *Az élő szervezet és a társadalmi szervezkedés.* Szabad előadás 1924 novemberében Szegeden. (A munkásság kulturális nevelése, c. előadás sorozatból).

120. *Az ember és az állat viszonya.* Két szabad egyetemi előadás Szegeden, 1925 április havában. (E. B. E. rendezésében tartott előadások).

121. *Beszámolás a szegedi F. J. Tudományegyetem általános állattani intézetének Alföld-kutató munkáitairól.* 1926. nov. 18. Szeged.

VI. Szakelőadások szaküléseken.

122. *Új Olithanella Kolozsvár környékéről.* Erdélyi Múzeum Egyes. Természettudományi Szakosztályában tartott előadás, Kolozsvár, 1907.

123. *A Dendrocoelum lacteum kiválasztó szervéről.* Bemutatással. Előadás u. o. 1907.

124. *A Dendrocoelum lacteum idegrendszer.* U. o. 1908.

125. *Glycogenium az Orvénysérgék kötőszövetében.* U. o. 1910.

126. *Mitochondriák a Dendrocoelumban.* U. o. 1911.

127. *Riesenzellen in Dendrocoelum lacteum.* Előadás a «Verein der Studierende der Naturwissenschaften» a Deutsche Universität-ben, Würzburg. Igazgató: Prof. Boveri. Würzburg, 1913.

128. *Die Konjugationsfrage der Chromosomen in den Geschlechtszellen.* Előadás a «Seminar für höhere Studierende»-ben. Zool. Inst. d. Univ. Würzburg. Igazgató: Prof. Boveri. 1913.

129. *Adatok a sejtmag és a protoplasma viszonyához.* Előadás az Erd. Múz. Egyes. termtud. szakosztályában, Kolozsvár, 1914.

130. *Mi a biológia?* Népszerű előadássorozat: a) Az élőlények egyszerű végezményei b) Az élőlények összetett végezményei. c) Származás-vonalunk. (Három előadás). Kolozsvár, 1921—22.

131. *Biológiai problémák a Hydráról.* A m. k. F. J. Tud.-egyetem Barátai Egyesületének természettudományi szakosztályában tartott előadás, Szeged, 1924, nov. 19.

132. *Újabb adatok a Paramecium finomabb szerkezetének ismeretéhez.* U. o. 1924 dec.

133. *Kannibalismus a Végvények között.* U. o. Szeged, 1925. nov. 5.

134. *Testi és lelki örökségünk.* Munkás-előadások. (A munkásság kulturális nevelése), Szeged, 1925. nov. 27.

135. *Újabb adatok a csalánsejtek csodavilágához.* Előadás az Egyet. Barát. Egyes. szakoszt. ülésén. Szeged, 1925. dec. 9.

136. *A szervek és élőlények regyi viszonyosságai.* U. o. Szeged, 1926. febr. 19.

137. *A ciliumok mozgásállapotának rögzítése.* U. o. Szeged, 1926. márc. 17.

138. *Örökség, mely minden szegénység kijár.* Népszerű tud. előadás vetített képekkel. Mezőhegyesen, 1926. május 1.

139. *A Paramaecium morphológiája.* Kir. magy. Term.-tud. Társ. állattani szakosztályának Bpsten tartott 263. ülésén. 1925. jún. 5.

140. *A ciliumok mozgásállapota és a ciliumtakaró hullámminézata.* U. o., a 278. ülésén. Bpest, 1926. dec. 3. Állatt. Közl. 33. k. 3-4. f. p. 216.

141. *Az Örvényférgnek belének alkat- és élettani jelentősége.* U. o., a 284. szakülésén, Szegeden (vándorgyűlés). 1927. jún. 4.

VII. Könyvismertetés.

142. *Lambrecht Kálmán: «Az ősemler» címen megjelent könyvének ismertetése.* Széphalom, I. évf. 4-6. sz.-ban, p. 229-230. Szeged, 1927.

Gróh Gyula I. t.

1. «Über das Gleichgewicht zwischen Jod und Jod in brauner Farbe lösenden Lösungsmitteln». Nach Untersuchungen von Frau M. Radványi, L. Urbanek und K. Lányi. Zeitschr. f. anorg. und allg. Chemie. 162. köt. 287-300. old.

2. «Über die Ursachen der Farbenänderungen der Kobaltchlorid-lösungen. II.» Schmidt Rezsóvel közösen publicálva. U. o. 162. köt. 321-332. old.

3. «Über die Existenz von sechsatomigen Jodmolekülen in Lösungen des Jods in CS₂ und CCl₄». Szelestey Gyulával közösen publicálva. U. o. 162. köt. 333-343. old.

4. «Az ólom és a bismut oldódás-sebességéről és abszolút elektrolytos oldási tenziójáról». Megjelenik a Math. és Term. Értesítő ez évi kötetében.

Ugyanez a dolgozat német nyelven megjelenik a Zeitschr. f. physikal. Chemie c. folyóiratban a folyó évben.

Gyalókey Jenő I. t.

1. Maillard tábornok jelentése Győr váráról, 1805 nov. 9. (Hadtörténelmi Közlemények: 1926. évf. 520. és k. II.)

2. A debreceni ütközetről (1849 aug. 2.) Akadémiai székfoglaló. (U. o. 1927. évf. 48. és k. II.)

3. Gróf Karacsay Fedor. (U. o. 99. és k. II.)

4. A Magyar Irodalmi Társaság kézilexikonához a régibb hadtörténelmet tárgyaló rész. (Sajtó alatt).

5. La catastrophe de Mohács au point de vue de l'histoire militaire. (Revue des études hongroises et finno-ougriennes: 1927. évf. Sajtó alatt). Szerkesztés: Hadtörténelmi Közlemények 1927. évfolyama.

Br. Harkányi Béla I. t.

1. A Mars légköréről. (Stella Almanach. III. évf. 115. l.)

2. P. ten Bruggencate: Sternhaufen, ihr Bau, ihre Stellung zum Sternsystem und ihre Bedeutung für die Kosmogonie. Könyvismertetés (Stella csillag. folyóirat II. évf. 70. l.)

Hegedűs Lóránt I. t.

1. Önálló művek:

Harc a magyar igazságért; politikai tanulmányok.

Kossuth. Történelmi színjáték öt felvonásban.

Margaréta nővér könyve. Tárcák és értekezések.

2. 104 cikk a Pesti Hirlapban.

20 vezércikk külföldi magyar lapokban.

20 vezércikk külföldi lapokban.

Hekler Antal 1 t.

1. Leonardo da Vinci. Napkelet könyvtár. Sajtó alatt.

2. Michelangelo 2. kiadás. Sajtó alatt.

3. A szobrászati stílus problémái. 2. kiadás. Sajtó alatt.

4. Művészet és világnézet. Vox Academica I. évfolyam 1. szám. és Magyar Művészet 1927, 6. szám.

5. Bellerophon és Pegasos. A Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. IV. kötet.

6. Újabb adatok a pannoniai mithologiai domborművek korneghatározásához. Az Orsz. Magy. Régészeti Társulat Évkönyve. II. kötet. Sajtó alatt.

7. Antik szobrok Budapesten. Henszlmann-Lapok 1927 1. szám.

8. Buday Árpád: Az u. n. thrák lovas Isten problémája. Archaeologiai Értesítő XL. 260 s köv. 1. (Ismeretetés).

9. Ippel: Pompeji. — Engelmann: Neuer Führer durch Pompeji. Arch. Értesítő XLI. 227 s köv. 1. (Ismeretetés).

10. Studien zur hellenistischen Plastik. Amelung-Festschrift. Sajtó alatt.

11. Beiträge zu einer Aesthetik der griechischen Porträtkunst. Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte Bd. IV, S. 52—58.

12. Zur griechischen Porträtkunst. Zeitschrift für bildende Kunst 1926—7 Heft 12. S. 273—278.

13. Miszellen zur griechischen Plastik. Jahrbuch des deutschen archaeologischen Instituts. Bd. XLII. Sajtó alatt.

14. P. Johansen: Phidias and the Parthenon-sculptures. Deutsche Literaturzeitung 1926. Heft 40 Sp. 1999—2003.

Heller Farkas 1. t.

1. Theoretische Volkswirtschaftslehre. — Leipzig. Quelle & Mayer. 1927. I. Bd. XI. 294. p.

2. Nationalökonomie (Theorie und Geschichte). Ein Nachschlagebueh für Theorie und Praxis. Meyer's Wörterbücher für Recht und Wirtschaft. — Halberstadt. H. Meyer's Buchdruckerei, 1926. I. Bd

3. A konjunktúraelmélet és konjunktúrakutatás. Közgazd. Szemle. 1927. LI. évf. 70. köt. 1—2. szám. 1—21. old.

4. Ethikai tudomány-e a közgazdaságtan? Székfoglaló a Szent István Akadémiában. Katholikus Szemle, 1927. (Különlenyomat.)

5. A szanalási válság. — Előadás a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közgazdasági osztályában 1926 április 18-án. Megjelent a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közlönyében, különlenyomat alakjában.

6. Smith Adám és a közgazdaságtan mai állása. — Előadás a Magyar Tudományos Akadémiában 1926 nov. 29-én.

Horváth János 1. t.

1. A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig. (Akadémiai kiadvány.)

2. Jambikus sorfaj középkori verseinkben. (Szinyei Enlékkönyv.)

3. Előszó Gyulai Pál Krit. Dolgozatainak újabb Gyűjteményéhez.

Husztai József I. t.

1. Platonista törekvések Mátyás király udvarában. Minerva könyvtár I. Pécs, 1925.
2. Antonius Thebaldeus költeménye Mátyás királyhoz. Klebelsberg-émlékkönyv. 1925.
3. Hippokratesi hagyomány nyomai Ovidiusnál. Egyet. Phil. Közl. 1926.
4. Philippus Beroaldus költeménye Keserü Márkushoz. E. Ph. K. 1926.
5. Janus Pannonius és Mantegna. Századok. 1926.
6. Platon eszményi állama. Széphalom. 1927.
7. Janus Pannonius asztrológiai álláspontja. Minerva. 1927.
8. Callimachus Experiens költeményei: Mátyás királyhoz. Értekezések a nyelv és széptudományok köréből. XXIV. 10. 1927.
9. La prima redazione del «Convito» di Marsilio Ficino. Giornale critico della filosofia italiana. 1927.
10. Le relazioni di Antonio Tebaldeo colla corte di Mattia Corvino. Archivum Romanicum. 1927.
11. Contributo alla storia della Biblioteca Estense. Arch. Rom. 1927.
12. Francesco Maturanzio magyar vonatkozású költeményei. E. Ph. K. 1927.
13. Adalékok Marliani Korvin János epithalamiumának történetéhez. Magyar Könyvszemle 1927.
14. Szerkesztette a «Bibliotheca Discipulorum» c. latin tankönyvsorozatot.

Ilosvay Lajos ig. és r. t. másodelnök.

1. *A kémiai és bakteriológiai fegyverek szerepe a múlt és a jövő háborújában.* Elnöki megnyitó beszéd a Kir. Magy. Természettudományi Társulat közgyűlésén 1927 március 23-án. Megjelent a Természettudományi Közlöny 1927 április havi füzetében.
2. *A tenger, mint az arany és ezüst lelőhelye.* Elnöki megnyitó beszéd az Erzsébet Népakadémia Egyesület közgyűlésén 1927 februárius 20-án. Megjelent a Természettudományi Közlöny 1927 május havi füzetében és Az Erzsébet Népakadémia működése 1924-től 1926-ig című kiadványban.
3. *Az anyag egysége és az elemek átváltoztatására irányuló kísérletek.* Elnöki megnyitó beszéd a M. T. Akadémia 1927 május 8-án tartott ünnepi közgyűlésén. Megjelent az Akadémiai Értesítő XXXVIII. k. 437. sz. füzetében, valamint a Természettudományi Közlöny 1927 júliusi füzetében.

Jakab Ödön I. t.

1. *Este felé.* Költemények. Kiadta a Kisfaludy-Társaság.
2. *Kisebbségi költemények* a Budapesti Szemlében, Új Időkben és a napilapokban. (Sajtó alá kész három kötet).

Jakubovich Emil I. t.

1. A gróf Zichy-nemzetség zsélyi levéltárának magyar nyelvemlékei. Magyar Nyelv 1926. évf.
2. A váradi püspökség XIII. századi tizedjegyzéke. U. o. 1926. évf. és különlenyomatban is.
3. A Pray-kódex kiadása. U. o. 1926. évf.
4. G. Wells kódex-adománya. Magyar Könyvszemle 1926. évf.
5. Zalán Menyhért: Árpád-kori magyar vonatkozású kéziratok az osztrák kolostorok kéziratárcaiban. Ismertetés. U. o. 1926. évf.

6. Adalékok az Anonymus-kérdéshez. Kivonat 1925 nov. 9-én felolvasott akadémiai szék oglaló értekezéséből és felelet dr. Sebestyén Gyula bírálata. Akadémiai Értesítő 1926. évf. XXXVII. köt. 434. füz. és különnyomatban is.

7. Viska, Stojczló és Pécel. Magyar nyelv 1927. évf. (Szinnyei-Emlékkönyv) és különnyomatban.

8. Két magyar glosszás bécsi kódex. Magyar Nyelv 1927. évf.

9. Az ambrasi gyűjteményből való-e Béla király névtelen jegyzőjének kódexe? Magyar Könyvszemle 1927. évf. és különnyomatban.

10. G. Wells második kódex-adománya. U. o. 1927. év.

11. O-magyar Olvasókönyv. A pécsi Tudományos Gyűjtemény sajtó alatt levő kötet, írja dr. Pais Dezsővel.

Kaán Károly I. t.

A Magyar Alföld. Gazdaságpolitikai Tanulmány. 352 old.

Karácsonyi János r. t. 1918-1927.

Önálló művek:

1. Horvát vakoskodás. (Különnyomat a Századok 1918. évi folyamából) Budapest. 1918.

2. Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Kiadta a Magyar Tudományos Akadémia. I—II. kk. Budapest 1922—24.

3. A váradi káptalan megrontása. Budapest 1922.

4. A Hétvár. Különnyomat a Pásztiortüz 1923. folyamából. Kolozsvár. 1923.

5. A vallon-olaszok Erdélyben. (Különnyomat a Hirnök. 1923. folyamából.) Kolozsvár 1923.

6. A székelyek ősei és a székely-magyarok. Kolozsvár 1924.

7. A görögkatonai magyarok eredete. Budapest. 1924.

8. A magyar nemzet őstörténete 896-ig. Nagy-Várad. 1924.

9. A magyar nemzet honalapítása 896—997. Nagy-Várad. 1925.

10. Orosz szláv lakosok Erdélyben. Lugos. 1925.

11. Szent-László király élete. Budapest. 1925.

12. Gróf Mailáth Gusztáv erdélyi püspök származása. Kolozsvár, 1925.

13. Szentkláray Jenő levelező tag emlékezete. (Emlékbeszéd. XIX. k. 10. sz.) Budapest. 1926.

14. A magyar nemzet áttérése a nyugati kereszténységre. Nagy-Várad. 1927.

15. A székely helynevek és a politika. Lugos. 1927. (Különnyomat a Magyar Kisebbség-ből.)

16. Új adatok és új szempontok a székelyek régi történetéhez. Kolozsvár. 1927.

Értekezések.

1. Fény, Kúsid-Kasod. Prókátór. Szily-Emlékkönyv. 1918. 107—09.

2. A Lányi-codexet nem ferencrendiek, hanem premontreiek írták. Magyar Nyelv. 1921. 149—51.

3. Néhány besenyő és kún helyneveünkről. Magy. Nyelv. 1921. 2 k. 11—12.

4. A magyarok hozzájárulása Nagy István győzelméhez. Magyar Kisebbség. Lugos 1923. 244.

5. A jezsuiták első működése Váradon. Őrszem. (Nagyváradai hetilap.) 1923.

6. Gyán. Magyar Nyelv. 1923. 22—29.

7. Mi lett a régi magyarok atkán Feliciánból. Magyar Nyelv. 1923. 93.
8. A katolicizmus Erdélyért. Hírnök (Kolozsvár) 1923. 63—72.
9. Magyar Szibilla. Turul. 1924. 3—13.
10. Ne fadjuk fel egymást. (Ghibu művének cáfolata). Magyar Kisebbség. Lugos 1924. 296—302.
11. Forgolány. Magyar Nyelv. 1924. 1—3.
12. Szentgericze. Hírnök. 1924. 5—6.
13. A magyarok és románok közös harca a törökök ellen. Cultura (Kolozsvár.) 1924. 12—16.
14. Kakuk tojás. (Közbetoldások Anonymus művébe) Erdélyi Szemle. 1924. 196—98.
15. Miért nem hívták a magyarok Erdélyt Siebenbürgenek. U. o. 216.
16. Még egyszer Siebenbürgen. U. o. 1925. 221.
17. Szatmár város eredete. Klebelsberg-Emlékkönyv. Budapest, 1925. 215—23.
18. Fent maradt-e a régi magyar nyelvben a gepida név nyoma? Erdélyi Irodalmi Szemle. 1925. 222—24.
19. Sabinu Opreanu a hamisító kelepcejében. Magyar Kisebbség. 1925. 220—24. Megjelent román fordításban is: Glasul Minoritaților 1925. 21—25.
20. Mikor és kik kezdték építeni a kolozsvári Szent-Mihály-egyházat. Pásztortűz. 1925. 218—22.
21. Az erdélyi püspökség története. Megjelent az Erdély és a Katolicizmus képes díszműben. Dicsőszentmárton. 1925. 16—86.
22. Erdély és kapcsolt részek vallási állapotai 1526-tól 1571-ig. Megjelent. U. o. 31—45.
23. Szent László halotti szekere. Pásztortűz. 1926.
24. A magyar nemzet részvétele a katolikus hit terjesztésében. (Nemzetközi missziós kongresszus Budapesten.) Budapest. 1925. 15—25. Őrszem. Nagy-Várad 1925.
25. A mai Gyula megalakulása. Őrszem. Gyula. 1925.
26. Mire tanít bennünket Gyulafehérvár neve. Pásztortűz. 1927.
27. Lefagyott a lónak szarva. Magyar Kisebbség. 1927. 314—17.
1927. 16—22.
28. Hogyan jöttek a görög szerzetesek Visegrádra. Katolikus Szemle. 1927. 16—22.
29. Ki építette az első premontrei monostort Magyarországon. Turul. 1927.
30. Kavarodás Nagy-Várad történetében egy kisbetű miatt. «Nagyvárad» napilap. 1927. 17. 161. sz.
31. Mi köze a szlovák-tótoknak Szent Círilhez és Metódhoz Magyar Néplap. Pozsony. 1927. jul. 17. sz.

Kéky Lajos 1. t.

1. *Vargha Gyula*. Pásztortűz. 1926. évf. 578—580. l.
2. *Irodalmi lexikonok*. Bpesti Szemle, 205. k. 302—311. l.
3. *Vaskenyéren*. (Gyallay Domokos tört. regénye.) Pásztortűz, 1927. évf. 69—70. l.
4. *Magyar irodalmi lexikon*. Protestáns Szemle, 1927. 112—114. l.
5. *Jelentés a Vojnits-jutalomról*. Akad. Értesítő, 1927. 52—59. l.
6. *Vargha Gyula új költemény-kötete*. Bpesti Szemle, 206. k. 149—159. l.
7. *Bárá Herzföld Clarissz és társai*. Protestáns Szemle, 1927. 265—269. l.

8. *Orczy Emma bárónő: Pimpernel Erdélyben.* Napkelet, 1927. 355—356. l.
9. *Jászai Mari emlékiratai.* Protestáns Szemle, 1927. 330—332. l.
10. *Zilahy Lajos új regénye.* (A két fogoly.) Bpesti Szemle. 206. k. 476-479. l.
11. *Daloskert.* Protestáns Szemle, 1927. 472—473. l.
12. *Léleküdtő.* Protestáns Szemle, 1927. 526—527. l.
13. *Vörösmarty kiadatlan költeményei.* Irodalomtört. Közl. 1927. 130—132. l.
14. *Rákosi Jenő: Emlékezések.* U. o. 134—135. l.
15. *Csengery-emlékkönyv.* U. o. 135—137. l.

Kenyeres Balázs l. t.

1. A háború utáni társadalom egyes kérdései és az azok körüli teendők. Csendőrségi Zsebkönyv. 1926.
2. Znaczenie rzeczowego i planowego postępowania przy badaniu przypadków śmierci gwałtownej. Lengyel nyelven. Odbilka z Nowin Lekarskich n Poznaniu. Rocznik 38 Zeszyt 10. 1926.
3. A törvényszéki Orvostan Tankönyve a magyar törvényekre való tekintettel. I kötet: Jogi ismeretek és a nemi étellel kapcsolatos kérdések 403 oldal 32 ábrával. II kötet: A testi sértések és halálesetek körüli kérdések 496 oldal 108 ábrával. Budapest Universitas könyvkiadó társaság 1926.
4. A szülő érzék szerepe büntetendő cselekmények nyomozásában. A «Rend» 1926.
5. Lőfegyverek okozta sérülésekről. Balassa Előadás a Budapesti Kir. Orvosegyesület 1926. október 23-i ünnepi ülésén. Orvosi Hetilap. Okt. 24.
6. A halottvizsgálatok jelentősége. A «Rend» 1927.
7. A vérvizsgálatokról. Csendőrségi Lapok 1927.

Konek Frigyes l. t.

1. «Létezik-e a selensavanhydrid, a selentrioxid?» Mat. és Term. tud. Ért. 1927.
2. «A fűtés». † A kultuszminisztérium, illetve a vármegyék által
3. «A világitás». † kiadott népnevelési könyvtárban.

Kornis Gyula l. t.

1. A magyar művelődés eszményei 1777—1848. I. köt. XXIV+608 lap. II. köt. XII+650 lap. K. M. Egyetemi Nyomda 1927.
2. Az elszakított magyarság közoktatásügye. 1927. c. munkát szerkesztette. Cikke benne: A pedagógiai pacifizmus. 1—12 lap.
3. Lélektan és logika tanítóképző intézetek számára. 1927. 172 lap. Franklin.
4. A lélek világa. 1927. 172 l. Franklin.
5. A magyar tudománypolitika alapvetése 1927. c. műben szerkesztette a szellemi tudományokra vonatkozó részt. Saját cikkei: A magyar tudományok élet fejlődése. 59—79 l. A magyar filozófia múltja, jelene és jövő feladatai. 79—91 l. A bölcsészeti kar, Tanárképzés, Tanárvizsgálat. 202—208 l.
6. Társadalomerkölcsi és társadalompolitikai nevelés. (Társadalompolitikai Feladataink 1927. c. könyvben 3—8 lk.)
7. Népoktatásügyünk a reformkorszakban. Tanítók Szövetsége. 1927. évf. 14—18. szám.

8. Pestalozzi öröksége. Magyar Pedagogia. 1927. évf. 73—78 lk.
9. Munkatervünk. A III. Egyet. Tanügyi Kongresszus Értesítője. 2. szám. 1927.
10. Ürményi József 1812-ik évi közoktatásügyi munkálata. Orsz. Polg. Iskolai Tanáregyes. Közlöny. 1927. évf. 280—290. lk.
11. Száz év előtti kultúrpolitikánk és a testnevelés ügye. Testnevelés. 1926. évf. 209—213 lk.
12. A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetése 1843-ban. Néptanítók Lapja. 1926. XLI. szám.
13. Politikai és művelődési demokrácia. Néptanítók Lapja. 1927. VII. szám.
14. A régi magyar nőmozgalom és a leánynevelés. Budapesti Szemle. 1927. 593. sz. 57—95 lk.
15. A magyar kultúrpolitika száz évvel ezelőtt. Budapesti Szemle. 1926. 587. sz. 66—102 lk.
16. A tanári pálya. Vox Academica. 1927. évf. 39—45 lk.
17. Emlékbeszéd Halmi Lászlóról. A kegyes tanítórendiek váci gimnáziumának értesítője az 1926—7. évről. 8—11 lk.
18. Posch Jenő l. tag emlékezete. 1927. A M. Tud. Akadémia. 16 lap.
19. Gyászbeszéd Bánóczy József ravatalánál. Egyenlőség 1926 nov. 27.
20. Br. Főtűvös József és az állampolgári nevelés. Néptanítók Lapja. 1926. IX. sz.
21. Az első magyar egyetemes tanügyi kongresszus. Magyar Paedagógia. 1926. évf. 65—81 lk.
22. A tudományok egysége és az egyetem egysége. Magyar Paedagógia. 1926. évf. 145—152 lk.
23. A módszeresen vizsgált hazafiság. Magyar Szemle. 1927. évf. 66—71 lk.
24. Ismeretesekek az Athenaeum, Magyar Paedagógia és Kath. Szemle c. folyóiratokban.
25. Újjáéledt antik imperializmus. Magyar Szemle. 1927. évf. 154—163 lk.

K. Kováts Gyula r. t.

1. Deák Ferenc (1803—1876) a Budapesti Hírlap 1926 évi január 27-iki számában.
2. A reformátusok nagygyűlése; a Nemzeti Ujság 1927 évi május 24-iki számában.

Kozma Andor t. t.

1. «Petőfi». Költői regény. Pantheon r.-t. (1927.)
2. «A költő végnapjai.» (Ak. Ért. 437. f. 171—179. 1.)

Laky Dezső l. t.

1913—1925.

I. Önálló, nagyobb szabású munkák.

1. Magyarország városainak háztartása az 1910. évben. (A Magyar Statisztikai Közlemények 58. kötetének szöveges jelentése német és francia nyelven is; különnyomatban is). Budapest, 1916. V. + 191 kéthasábos lap.
2. Tizenöt év kivándorlásunk történetéből. (A Magyar Statisztikai Közlemények 67. kötetének szöveges jelentése francia nyelven és különnyomatban is.) Budapest, 1918. 136 kéthasábos lap.

3. Csonka-Magyarország megszállásának közgazdasági kárai. (A Magyar Tud. Akadémia megbízásából. A Magyar Közgazdasági Könyvtár XXII. kötete. Budapest, 1923. VIII. + 468 lap.)

4. A gümőkórhalandóság Magyarországon. (A Magyar Statisztikai Közlemények 62. kötetének szövege és jelentése, különnyomatban is. VIII. + 148 kéthasábos lap. Budapest, 1925.)

5. Buday László élete és munkássága. (A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai. 1. sz. Budapest, 1925. 64 l. Megjelent a Közgazdasági Szemle 1925. évi 69. köt., valamint a Revue de la Société Hongroise de Statistique III. sz. 2—70 l. francia nyelven is.)

II. Tanulmányok folyóiratokban.

1. A kivándorlók kor- és foglalkozási viszonyai. (Magyar Gazdák Szemléje 1913. márciusi szám. 188—196. l.)

2. A statisztika a városok szolgálatában. (Városi Szemle 1913. májusi szám. 416—437. lap.)

3. Városaink és a mezőgazdasági termelés. (Magyar Gazdák Szemléje 1913. évi szeptemberi szám 439—447. l., u. a. évi októberi szám 501—505. l. és u. a. évi novemberi szám 570—577. l. különnyomatban is, 20. l.)

4. Községi adminisztráció és községi háztartás a statisztika mérlegén. (Közgazdasági Szemle 1914. évi júniusi szám 14—31. lap.)

5. A magyar községi hitelügy jelene és jövője. (Magyar Társadalomtudományi Szemle, 1914. évi áprilisi szám. 261—278. l.)

6. A községi üzemek jelentősége a magyar városok háztartásában. (Közgazdasági Szemle, 1917. évi július—augusztusi szám. 503—537. l.)

7. A Magyar Fajegészségtani és Népesedéspolitikai Társaság munkaköre. (A társaság alakuló közgyűlésén tartott előadás. Nemzetvédelem. 1918. évi 1—2. száma. 8 lap, különnyomatban is.)

8. Magyar gyermekhalandósági statisztika. (Közgazdasági Szemle, 1922. évi áprilisi szám. 75—96. lap.)

9. Schwartner Márton emlékezete. (Emlékbeszéd a Magyar Statisztikai Társaság első közgyűlésén, Magyar Statisztikai Szemle 1923. évi május—júniusi szám. 205—211. kéthasábos lap.) En mémoire de Marton Schwartner. (Az előbb idézett emlékbeszéd némileg módosított szövege. Revue de la Société Hongroise de Statistique. 1923. No. 3. 103—115. lap.)

10. Agrárpolitika. (Budapesti Szemle, 1922. évi 550. sz. 175—196. lap.)

11. La mortalité par tuberculose en Hongrie dans les années 1901—1915. (Revue de la Société Hongroise de Statistique. 1924. No. 3. 101—129. l.)

12. Az európai gümőkórhalandóság az utóbbi évtizedekben. Népegészségügy, 1925. 192—209.

13. Az elváltások Magyarországon a háború előtt és után. Társadalomtudomány, 1925. 105—119. l.

14. Magyarország gazdasági földrajza. Föld és ember. 1925. 39—49. l.

III. Cikkék és könyvismertetések folyóiratokban.

1. Hitelintézeteink fejlődése. (Magyar Társadalomtudományi Szemle, 1914. évi februári szám. 138—141 l.)

2. Haushaltungsstatistik der ungarischen Gemeinden. (Deutsches Statistisches Zentralblatt, 1915. No. 3. 71—73. l.)

3. Buday: A megcsonkított Magyarország. (Budapesti Szemle, 1921. évi decemberi szám. 128—144. l.)

4. Nagy Dénes: Bevezetés a szociológiába. Közgazdasági Szemle, 1922. évi júniusi szám.

5. Geöcze Sarolta: Szociológia ethikai alapon. (Közgazdasági Szemle, 1923. évi januári szám. 69—72. l.)
6. Schneller Károly: Népesedéspolitika. Többtermelés. (Közgazdasági Szemle, 1923. évi februári szám. 142—144. l.)
7. Széjegyzetek a fizetési mérleg kérdéséhez. Fellner Frigyes: Fizetési mérleg és jóvátétel. (Közgazdasági Szemle, 1923. évi márciusi szám. 234—237. l.)
8. Külkereskedelmünk története. Dr. Szönyi Gyula: Külkereskedelmünk története az 1882—1913. években. (Közgazdasági Szemle, 1923. évi áprilisi szám. 318—322. l.)
9. Buday László: A statisztika elmélete és története, (Magyar Gazdák Szemléje, 1923. április—májusi szám. 266—269. l. Név nélkül.
10. Jogfilozófia és közgazdaságtan. Dr. Moór Gyula: Bevezetés a jogfilozófiába. (Közgazdasági Szemle, 1923. évi májusi szám. 422—427. l.)
11. Dr. Heller Farkas: Pénzügyi politika. (Közgazdasági Szemle, 1924. évi január—júniusi szám. 141—148. l.)
12. Az 1923. évi magyar statisztikai irodalom. I. Dr. Buday László munkái. (Magyar Statisztikai Szemle, 1924. évi 1. sz. 27—36. kéthasábos l.)
13. Az 1923. évi magyar statisztikai irodalom. II. Dr. Szabóky Alajos és dr. Schneller Károly munkái. (Magyar Statisztikai Szemle, 1924. évi 3—4. szám. 155—162. kéthasábos l.)

1926—1927.

1. A m. kir. Ferenc József Tudomány Egyetem igazgatását érintő fontosabb törvények és rendeletek gyűjteménye. Szeged, 1926. 356. old.
2. Adalékok Magyarország kultúrális viszonyainak újabkori fejlődéséhez. (A magyar tudománypolitika alapvetése c. munka 19—56. old.)
Ugyanez franciául: Különlenyomat a Revue de la Société Hongroise de Statistique. 1926. évi 1—2. számából. Budapest, 1926. 60. old.
3. Csonka-Magyarország tuberkulózis-halandósága az 1920—1923. években. A «Népegészségügy» kiadványa. Budapest, 1927. 114. old.
4. Adalékok az ipari munkabérek statisztikájához Budapesten, az 1914—1924. években. Városi Szemle. 1927. évi 1—2. szám. 66—150. old.
5. Sajtó alá rendezte és előszóval ellátta a Magyar Statisztikai Társaság «Az elválások és az öngyilkosságok okai és leküzdésüknek eszközei» c. 3. számú kiadványát, mely másodelnöki megnyitóját és záróbeszéljét is tartalmazza. (A kiadvány 37. és 79—97. old.)
Ugyanez franciául a Revue de la Société Hongroise de Statistique. 1927. évi 1. számában is.
6. Résztvett az 1926 október 25-től 30-ig tartott közegészségi és társadalompolitikai országos értekezleten. Felszólalásai megjelentek «Társadalompolitikai feladataink» c. munka 63—65., 118—123. és 343—344. oldalain.
7. Könyvismertetések: (Közgazdasági Szemle 1926. évi 69. köt. 807—818. old.)

8. Ujságcikkek:

- Miért halnak meg annyian tuberkulózisban Csonka-Magyarországon?
«Ujság» 1927. május 8. szám 30. old. (Válasz.)
Még egyszer Magyarország tuberkulózis-halandóságának kérdéséhez.
«Ujság» 1927. június 5. szám 34. old. (Újabb válasz.)
A főiskolai kérdés. «Nemzeti Sport» 1927. május 15., 18., 20., 25., június 1., 3. és 5-iki számaiban.
A római diákolimpiász. «Magyarság» 1927. augusztus 28. sz. 15. old.

Madzsar Imre l. t.

1. A közoktatás ügye fővárosunk területén a török uralom alatt (Magyar Paedagógia 1926 szept.—dec. füzet).
2. Farádi Vörös Ignác visszamlékezései az 1778—1822. évekről (Magyarország újabbkori történetének forrásai). Budapest, 1927.
3. Szent István (Néptanítók Lapja 1927 aug. 17. szám).

Mágocsy-Dietz Sándor r. t.

1. Liebermann Leó dr. emléke. Kísérletügyi Közl. XXIX. kötet.
3. Füzet 179—187. l. 1926 nov.
2. Elnöki megnyitó beszéd. A magy. Gyógyszerésztudományi Társaság értesítője III. évf. 2. sz. 83—85. l.
3. A torzult fenyő toboz. Magy. Bot. Lapok. 1926, 1—2. füzet 1—5. l.
4. Tenyésztes, termelés, termesztés. Magyar Nyelv 23. évf. 1927. 420—424. l.

Magyary Géza r. t.

1. Gróf Klebelsberg Kunó törvényjavaslatai a tudományos kutatás és a magas műveltség intézményei tárgyában. Budapesti Szemle 1927 febr. szám.
2. Plósz Sándor t. tag emlékezete. A Magy. Tud. Akadémia kiadása 1927.
3. A nemzetközi bíraskodás válsága. Magyar Szemle I. évf. 2. szám.
4. Bulletin de la jurisprudence hongroise. Clunat-féle Journal du droit international 1927. évf.-ban.
5. Vélemény a szerzői jogi nemzetközi egyezmény reformja tárgyában. A Magy. Tud. Akadémia megbízásából. Kéziratban.

Marek József l. t.

1. *Weitere Versuche und Beobachtungen über die Behandlung der Leberegelkrankheit.* Deutsche Tierärztliche Wochenschrift 1926. 47. sz.
2. *Újabb kísérletek és tapasztalatok a mételykór gyógyítása terén.* Állatorvosi Lapok 1927. 2. sz.
3. *Vélekezés a mételykór ellen.* Előadói tervezet az Országos Állategészségügyi Tanácsban. Állatorvosi Lapok 1927. 8—9. sz.
4. *Vergleichende pathologische Physiologie der Verdauung.* 6 ábrával. Handbuch der normalen und pathologischen Physiologie c. gyűjtőmunkában III. Band. B/II. Verdauung und Verdauungsapparat. S. 1045—1104.
5. *Újabb adatok a mételykór ismeretéhez, különös tekintettel a fertőzés módjára, a mételyek fejlődésére és a gyógyításra.* 4 ábrával. Állatorvosi Lapok 1927. 14—15. sz.
6. *Neuere Beiträge zur Kenntniss der Leberegelkrankheit, mit besonderer Berücksichtigung der Infektionsweise, der Entwicklung der Distomen und der Therapie* (mit 4 Abbildungen). Deutsche Tierärztliche Wochenschrift 1927. 32. sz.

Szerkesztőségi tagja az *Archiv für wissenschaftliche und praktische Tierheilkunde*, a *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift*, a *Berliner Tierärztliche Wochenschrift* és a *Prager Archiv für Tiermedizin und vergleichende Pathologie* c. folyóiratoknak, munkatársa az *Állatorvosi Lapoknak*, állandó referense a *Deutsche Tierärztliche Wochenschrift*, a *Revue Générale de Médecine Vétérinaire* és a *Prager Archiv für Tiermedizin und vergleichende Pathologie* c. folyóiratoknak.

Moór Gyula I. t.

1. Sajtó alá rendezte és előszóval ellátta Somló Bódog «Juristische Grundlehre» c. munkájának II. kiadását. (Leipzig. F. Meiner 1927.)
2. A társadalomtudomány filozófiája. (Ismeretés. Társadalomtudomány c. folyóirat 1927 1—2. sz.)
3. Lefordította és előszóval ellátta Kelsen «Az államelmélet alapvonalai» c. munkáját. (Szegedi Tudományos Könyvtár III. k. 1927.)
4. Magyary Gézával együtt írta a «Jogtudományok» c. fejezetet, Magyary Zoltán: A magyar tudománypolitika alapvetése c. munkájába. (Bpest, 1927.)
5. A Magyar Irodalmi Társaság Lexikonjába írta a jogfilozófiai és részben a nemzetközi jogi vonatkozású cikkeket.
6. A logikum a jogban. (Sajtó alatt. Athenaeum c. folyóirat 1927 5—6 füz.)

Némethy Géza r. t.

1. *Ad Ciceronis De Finibus l. I. 7, 23. et III. 12, 40.* (Budapest, 1927. Akad. értek. a nyelv és széptud. köréből, XXIV. köt. 9. szám.)
2. *Szent Péter templomában.* Költemény. (A *Széphalom* című folyóirat 1927. évi októberi füzetében.)
3. *Az ész tragédiája és egyéb versek.* Második bővített kiadás. (Budapest, Franklin Társulat, 1927.)

Oltay Károly I. t.

1. «A földi és a légi sologrammetria alapelvei és műszerei.» (108 oldal 64 ábra, a szerző kiadása.)
2. «Alapvonalmérő készülékek.» (Megjelent a Geodéziai Közlöny 1927. évi 1—6. számaiban.)
3. Sajtó alá rendezte az Eötvös-féle torziós inga pontosságára végzett összehasonlító méréseit és azok eredményeit. E publikációk magyar és német nyelven készülnek.
4. Szerkeztette a Geodéziai Közlöny című, havonként megjelenő tudományos szakfolyóiratot.

Ortvay Rudolf I. t.

1. A kvantumelmélet axiomatikus felépítése Heisenberg, Born és Jordan szerint. *Mathematikai és Fizikai Lapok.* XXXIII. kötet p. 54—87. 1926.
2. A De Broglie és Schrödinger-féle hullámmechanika. Ugyanott. XXXIV. p. 26—54. 1927.
3. Farkas Gyula tudományos működése. Ugyanott XXXIV. p. 5—25. 1927.
- Sajtó alatt, a M. Tud. Akadémia kiadásában:
4. Bevezetés az anyag korpuszkuláris elméletébe.
Első rész: I. Kinetikai gázelmélet. II. Statisztikai mechanika.
III. A kvantumelmélet elemei.
Könyv, 19 iv.

Pilch Jenő I. t.

1. «Hadi Események.» Fejezet «A világháború története» c. műben. (Franklin Társ.)
2. Függelék. «A világháború története» c. műben.
3. Ezenfelül szerkesztette az említett művet.

Pintér Jenő i. t.

1. Stiliztika. Szerkesztette: Zlinszky Aladár. Átdolgozta: Pintér Jenő. Harmadik kiadás. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
2. Retorika. Szerkesztette: Riedl Frigyes. Átdolgozta: Pintér Jenő. Kilencedik kiadás. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
3. Poétika. Szerkesztette: Riedl Frigyes. Átdolgozta: Pintér Jenő. Nyolcadik kiadás. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
4. A magyar irodalom története. Első kötet: a legrégebb időktől Vörösmarty Mihály föllépéséig. Ötödik kiadás. A középiskolák VII. osztálya számára. Budapest, 1926. Franklin-kiadás.
5. A magyar irodalom története. Második kötet: Vörösmarty Mihály fellépésétől napjainkig. Ötödik kiadás. A középiskolák VIII. osztálya számára. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
6. A magyar irodalom története. Első kötet: a legrégebb időktől Petőfi Sándor haláláig. Ötödik kiadás. A felsőkereskedelmi iskolák III. évfolyama számára. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
7. A magyar irodalom története. Második kötet: Petőfi Sándor halálától napjainkig. Ötödik kiadás. A felsőkereskedelmi iskolák IV. évfolyama számára. Budapest, 1927. Franklin-kiadás.
8. Magyar Irodalmi Lexikon. Szerkesztette: Ványi Ferenc. Átnézték: Dézsi Lajos és Pintér Jenő. Budapest, 1927. Studium-kiadás.
9. Szinyei József emlékezete. Felolvastatott a Magyar Tudományos Akadémiának 1927 március 21-én tartott összes ülésén. Budapest, 1927. A M. T. Akadémia kiadása.
10. Egy régi magyar verses elbeszélés hőséről. A Magyar Nyelv folyóirat Szinyei József-emlékkötete. Budapest, 1927.
11. Két bírálat. A Petőfi-Társaság jubiláris könyveinek Magyar Írómesterek című kötetében. Budapest, 1927.
12. Szerkesztésében jelenik meg a Magyar Irodalomtörténeti Társaság folyóirata, az Irodalomtörténet, melybe számos cikket és bírálatot írt.
13. Több kisebb cikk, előszó, bírálat, szerkesztés, alkalmi beszéd.

Rados Gusztáv r. t.

1. «Contribution à la théorie des polygones réguliers» Rendiconti del Circolo Matematico di Palermo 49. k.
2. «Die quadratischen Reste zusammengesetzter Moduln» Acta litterarum ac scientiarum III. k.
3. «Klein Felix» akadémiai emlékbeszéd.
4. «A magyar kir. József-műegyetem szakok szerint rendezett katalógusának függeléke.»

Ravasz László t. t.

1. *Magyar bánat*. Két beszéd. Budapest, 1926. 8° Sylvester-kiadás, 35 l.
2. *Tudom, kinek hittem*. Beszéd, cikkek, prédikációk, 350. lap. 8° Studium könyvkereskedelmi és könyvkiadó r.-t. kiadása. Budapest, 1927.
3. *A bölcs ember*. Darányi Ignác ny. földművelésügyi miniszter, egyházkerületi főgondnok felett tartott gyászbeszéd, 19. lap. 8° Bethlen Gábor irodalmi és nyomdai r.-t. kiadása. Budapest, 1927.
4. *A halál árnyékában*. Temetési beszédek 233. lap. 8° Sylvester nyomdai r.-t. kiadása. Tahitótfalu, 1927.
5. *Agenda*. A magyar református egyház liturgiás könyve. Szerkesztette Ravasz László stb. Budapest, 1927. Református Egyházi Könyv-

tár XV. száma nagy 8° X + 508 ll. E műben kisebb darabokon kívül írta «A Református Istentisztelet» c. részt. 1—39 ll. Bethlen Gábor irod. és nyomdai r.-t. nyomása, Budapest.

Reiner János l. t.

1. Regék és történetek ciklusából. (Költemények.) Stephaneum.
2. A katolikus és nemzeti királyság. Pallas.
3. Királyválasztó országgyűlés. Magyarság 1927 jan. 21.
4. Kinevezheti-e a pápa a hercegprimást? Magyarság jul. 28.

Rejtő Sándor r. t.

«Einige Präzipien der theoretischen mechanischen Technologie der Metalle.» (Verlag der V. D. I.)

Schaffer Károly r. t.

1. A gliomás agydaganatok osztályozása. Math. és Természettud. Értesítő.
2. Bemerkungen zur Histopathologie des Hirnglioms. Monatsschr. f. Psych. u. Neurol. LXV. 1927.
3. Zum Epilepsie-Problem. Psychiatrisch-Neurol. Wochenschr. XXIX. 18. 1927.
4. A syphilogenes ideg- és elmebetegségek terápiájáról. Orvosképzés XVII. 3. 1927.

Schneller István l. t.

1. «Luther nevelési eszményének jelentősége.» Megjelent «Ösvény»-ben 1917 1—21 l.
2. «A katonai nevelésről» az egyetemi Acta különlenyomata 1917. 1—101 l.
3. «Comenius és Apaczai» Protestáns Szemlében 1918. 27—39 l.
4. «Kenessey Béla, református püspök emlékezete.» Sopron 1918. 1—27 l.
5. «A kolozsvári Orsz. tanárképző intézet gyakorló középiskolájának tanszervezetére és tantervére vonatkozó javaslat.» Kolozsvár. 1918. 1—153 l.
6. Az Egyetem feladatáról és annak a jelen körülményeknek megfelelő kialakulásáról. Az 1918/19. tanévet megnyitó Rectori beszéd. Kolozsvár. 1919. 1—40 l.
7. Cholnoky Jenő, Márki Sándor, Kovács Gábor által írott, általam fordított: Drukschrift der Professoren der Universität zu Kolozsvár im Interesse der Integrität Ungarns. 1—40.
8. Ein actenmäßiger Bericht über die gewaltsame Wegnahme der Franz Josef's Universität. Ugyanez megjelent Gombocz Zoltán francia fordításában 1919.
9. Gordon, angol tábornok számára készült Memorandum, melyet — mivel elnem jött — némi átdolgozással elküldtem: An die englischen Repräsentanten der Ententemächte. 1919.
10. Papp Alajosné Almanachja számára cikk «Az egyetem elvételéről.» 1919.
11. Ein Appell der ungarischen Königl. Franz Josefs Universität zu Kolozsvár an die Universitäten der civilisierten Welt 1920. 1—11 foliöl.
12. A latin egyetemi Almanachhoz írt «Előszó».
13. Rockefeller megbízottja részére készült jelentés az egyetemre vonatkozólag.

14. Az erdélyi szászoknak Magyarországhoz való tartozásáról, mely tanulmányok egy része megjelent a Magyar Békeküldöttség aktáiban: Annexe VII Du memoire sur le Transsylvanie 5—11 folio lap.

15. Egyetemünknek Szegedre való helyzetetése érdekében írt memorandum. 1920.

16. Az egyetemi ifjúság érdekében kifejtett segédakcióról írt jelentés. 1921. 1—90 folio l.

17. A szeretet munkássága a száműzött kolozsvári és pozsonyi Tudományegyetemeken. Kelet Magyarország 1921 dec. 51-ik sz.

18. «A Tanárképzésről.» Elnöki megnyitó a Magyar Pädagogiai Társaság 1921-ki közgyűlésén.

19. «Die centrale Bedeutung des Geschichtsunterrichts für die moralische Erziehung». 1—30 l.

20. «A szülők hibái az erkölcsi nevelés körül.» Megjelent a M. Päd. Társ. könyvtára IV. füz. 41—57. 1923.

21. «Interna vocatio» Evangélikusok lapja 1923. 25. sz.

22. Az iskolán kívüli népnevelés ügyében tartott szaktanácskozmány alkalmából készült memorandum. 40 folio l.

23. A középiskolai reformra vonatkozó észrevételeim a Felső Oktatásügyi Egyesület közleményei IV. 1924. I. sz. 47—56.

24. «A gyermek erkölcsi nevelésének feladata a családban.» Könyv a Gyermekről. 196—202. Németül: «Europas Herz» Budapest. 1924. 224—232 l.

25. «Kant mint pädagogus.» Beszéd a Magyar Pädagogiai Társaság Kant ünnepélyén. Megjelent I. része (személyisége alapján) a M. Pädagogia XXXIII. évf. 7—13 l.; II. része (philos. elmélete alapján) a Protestáns Szemle 1924.

26. «Luther és a Tanszabadság» 1926. különnyomat a Prot. Szemle 1—10 l.

27. «Pestalozzi.» Emlékbeszéd a magyar Gyermektanulmányi és gyakorlati Lélektani Társaság 1927 márc. 19-én tartott közgyűlésén Pestalozzi halála 100. évfordulója alkalmából. Megjelent a «Gyermek» 1927. 1—3 sz. különnyomat 1—16 l.

Schütz Antal I. t.

1. *A klasszikus ferences theologia.* Megjelent a «Szent Ferenc nyomain» c. jubileumi műben és külön: Budapest 1927. 51 negyedréf lap.

2. *Charakterologia és aristotelesi metafizika.* Magy. Tud. Akadémiai székfoglaló. Budapest, 1927. (74 lap.)

3. *A bölcelet elemei Szent Tamás alapján.* Budapest, 1927. (283 lap.)

4. *Hittan* középfokú iskolák számára. 7. kiadás Budapest, 1927.

5. *Hítvédelem* középfokú iskolák számára. 5. kiadás. Budapest, 1927.

6. *Imádságos könyv*: egyszersmind kalauz a lelki életre. 7. kiadás Budapest, 1927.

7. *Székely István.* Akad. búcsúztató: Akadémiai Értesítő 1921. 92. lap.

8. *Tudomány és világnézet:* Vox Academica 1927. 37. lap.

9. *Gyászbeszéd Prohászka Ottokár ravatalánál* a székesfehérvári székesegyházban: Keresztény nő 1927.

10. *Prohászka mint theologus:* Magyar Kultúra 1927.

11. *Prohászka Ottokár emlékezete:* Katholikus Nevelés 1927. és külön. Budapest, 1927. (8 lap).

Sajtó alatt:

12. *Az Ige szolgálatában.* Összegyűjtött dolgozatok, előadások, beszédek. Kb. 40 ív, megjelenik 1928. febr. végéig.

13, *Prohászka Ottokár összes művei*: Sajtó alá rendezi, bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátja. (Megjelenik az első 8 kötet 1927 karácsonyra.)

'Sigmond Elek r. t.

1. A talajkilúgzás chemiai ismérvei.
2. di Gleria Jánossal: Az absorpciós komplexum telítettségének mértékéről.
3. Telegdy Kováts László és Zucker Ferencsel: Az absorpciós komplexum talajbakteriológiai szerepéről.
4. A. A. J. de 'Sigmond and John di Gleria: On the different scale of saturation of the absorbing complex.
5. A. A. J. de 'Sigmond: The chemical characteristics of soil leaching.
6. A. A. J. de 'Sigmond, A. Zohls and E. Becker: Discussion of the chemical determination of the nutritive material.
7. A. A. J. de 'Sigmond: Conclusions concerning the uniform preparation of soil extracts with hydrochloric acid.
8. A. A. J. de 'Sigmond, L. de Telegdy-Kováts and F. Zucker: The effect and importance of the absorbing complex (humus-zeolith) in soils as regards somme important soil bacteries.
9. A. A. J. de 'Sigmond: General discussion of the subject of the subcommission on alkali soils.
10. A. A. J. de 'Sigmond, A. Arany and A. Herke: The effect of the calcium and aluminium salts in alkali soil reclamation.
11. A. A. J. de 'Sigmond: General principles for surveying the salti and alkali soils.
12. A Közetek szaklap 1926. évi dec. 25-iki számában: Újabb talajtani vizsgálatok gyakorlati alkalmazhatóságáról.

Steiner Lajos l. t.

1. «Az Időjárás» 1926. évf. Könyvismertetések 149—150, 174—179 l. 1927. évf. Az angol meteorológiai szolgálat szervezete 17—19 l. — Hőmérsékleti visszaesések az idei május hónapban 74—76 l. — A Baur-féle csapadék jóslás Magyarországon a folyó év július havában 117 l. — Könyvismertetés 21—22, 82—83, 86, 118 l. — Apró közl. 119, 120, 121—123 l.
2. Természettud. Közlöny. — 1926. évf. — Magyarország időjárása 1926. év szeptember, október havában 542—544, 594—595 l. — A floridai pusztító ciklonról 537—539 l. — Apró közl. 501 l. — A napsugárzás változása. (Pótfüz. 93—96 l.) — A Michigan egyetem grönlandi expedíciója 1926—1927-ben. (Pótfüz. 127—128 l.) — Tornadóktól, szélviharoktól okozott károk. (Pótfüz. 128 l.)
1927. évf. Magyarország időjárása 1926 nov., dec. 1927 januárius, februárius, március, április, május, június, július havában 52—54, 101—103, 161—163, 220—222, 288—289, 347—348, 416—418, 469—471, 520—521 l. — Apró közl. 170, 344—345, 412, 422, 474 l. — A nyári zivatarok keletkezése 464 l. — Időjárás hosszabb időtartamra 500—514 l. — Napsugárzást megfigyelő obszervatoriumok. (Pótfüz. 60—63 l.) — A hőmérséklet eloszlása télen és a szélviszonyok a Lofoten szigeteken. (Pótfüz. 63—64 l.)
3. Földrajzi Közlemények. — 1927. év. — Az északi sark meg-hódítása légi úton 103—119 l. — Könyvismertetés 70—71 l.
4. A felsőbb légrétegek meteorológiai viszonyairól. «Stella» csill. egyesület almanachja 1927-re 120—137 l.
5. A periodogrammról. «Stella» csill. egyesület almanachjában 1928-ra. Sajtó alatt.

6. A nap melegsugárzása. «Stella» csill. folyóirat 1926. év 65—74 l.
7. Hulló csillag megfigyelések és a felsőbb légrétegek hőmérséklete. «Stella» csill. folyóirat 1927. évi. 11—14 l.
8. Pester Lloyd. — Időjárási áttekintések 1926 nov. 16 (Morgbl.) dec. 15 (Morgbl.) 1927 jan. 15 (Morgbl.) febr. 16 (Abendbl.) márc. 17 (Abendbl.). — Meteorologische Betrachtungen über die jüngstvergangenen warmen Tage. 1926 nov. 4 (Morgbl.)
9. Meteorologische Zeitschrift 1927. évf.: Zu Franz Baur's Grundlagen einer Vierteljahrstemperaturvorhersage für Deutschland. 148—151 l.

Szász Károly l. t.

1. *Emlékek*. A Budapesti Hirlap kiadása. 1926. 262 lap.
2. *Színésznők*. Vázlatok a színpad világából. (Magyar Könyvtár. Lampel-kiadás) (1926.) 47 lap.
3. *A szabalfalvi pap leánya*. — Verses regény. Franklin-Társulat kiadása. (1927.) 153 lap.
4. «*Magyar fa sorsa*» Makkai püspök Ady-könyvének bírálata. Különlenyomat a Budapesti Hirlap pünkösdi számából. 1927. 39 lap. Ezeket kivül különböző cikkek, színházi és könyvbírálatok — lapokban és folyóiratokban.

Szendrei János l. t.

1. *A diósgyőri vár története*. Hadtört. Közl. 1927. 265—351 l. 13 képpel. A Kir. Magy. Tud. Egyetemi nyomda kiadásában külön is megjelent.
2. *Magyar hadtörténelmi emlékek* a külföldi muzeumokban. XXV. Armeria Reale Turin. 210—217 l. U. o.
3. *Hunyadi Mátyás király ismeretlen kardja*. Hadimuzsumi Értesítő 1927. 10—11 lap.
4. *A magyar címer, a szent korona, a nemzeti zászló és a hadi lobogó története*. 200 képpel. *Sajtó készen*. A Magy. Tud. Akadémia Hadtörténelmi Bizottsága megbízásából.

Szentszéchy Imre l. t.

1. Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I. köt. 2. füzet. Bpest. 1927. Kiadja a M. Tud. Akadémia.
2. Az almádi monostor alapító oklevele. Magyar Nyelv, 1927. évf. 360 sk. II.
3. Középkori oklevélszövegek. Bpest. 1927. Kiadja a Kir. magy. egyetemi nyomda.
4. Magyar oklevéltan. A Magy. tört. tudom. kézikönyve II/3. rész. (Sajtó alatt.)

Szinnyei Ferenc l. t.

1. *Geschichte der ungarischen Literatur* (Sammlung Göschel). Berlin—Leipzig, 1927. Új címlap kiadás. Ebben függelékül: *Die ungarische Literatur der Gegenwart*.
2. *Le romanisme français et le roman hongrois avant 1848*. (Revue des études hongroises et finno-ougriennes. 1927. és kny.)
3. *Novelláink stílusa hetvenhét évvel ezelőtt*. (Magyar Nyelv, 1927.)
4. *Kisfaludy Károly* (Irodalomtörténeti füzetek). Budapest, 1927. Bírálatok az Irodalomtörténeti Közleményekben, a Katolikus Szemleben és Napkeletben.

Szinyvei József ig. és r. t.

1. Magyar nyelvhasonlítás. 7., jav. és bőv. kiadás. Bpest, 1927.
2. L'Académie Hongroise des Sciences et la linguistique hongroise. (Revue des études hongr. et finno-ougr. 1926.)
3. *Bíró—bírák.* (Nyelvtud. Közl.)
4. Szerkesztette a Nyelvtud. Közleményeket.

Thirring Gusztáv r. t.

1. Akadémiánk és a hazai statisztikai Székhelyező értekezés (Centenárius előadás.) M. Tud. Akadémia kiadása 1927. (8-r. 60 oldal.)
2. L'Académie hongroise et la statistique nationale. (Revue de la Société Hongroise de Statistique. IVe-année 1926, M 3—4. 173—229. l.)
3. Az elcsatolt Felsővidék kivándorlási mozgalmi. Emigration de la Slovaquie et de la Russie Subcarpathique transférées de la Hongrie. (Magyar Statisztikai Szemle V. évf. 1927. 5. és 6. sz. 394—421. és 505—531. l.) és különnyomathban 1927. (n. 8-r. 60 oldal.)
4. A statisztika szerepe a városi igazgatásban. (Városi Szemle, XII. évf. 1926. 91—102. l.; XIII. évf. 1927. 48—65. l.)
5. L'Annuaire statistique des Grandes Villes. (Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XXII. Roma 1926, 1e-livr. p. 100—102, 2e-livr. p. 274—279.)
6. Ungarische Kommunalstatistik. (Zeitschrift für Kommunalwirtschaft, 16. Jahrg. 1926. No. 4.)
7. Die Statistik im Dienste der Baupolitik. Ein Beitrag zur Bau und Wohnstatistik in Budapest. (Die Baupolitik. 2. évf. 1927. 3. sz. 37—46. l. és 4. sz. 66—78. l.)
8. Dr. Ladislav Buday. Nécrologie. (Bulletin de l'Institut International de Statistique. Tome XXII. Roma 1926. 1e-livr. p. 307—311.)
9. Vidéki városaink és az idegenforgalom. (Városok Lapja. XXII. évf. 15—16. sz., 1927. júl., 143—145. l.)
10. Budapest. Magyarország (Révai Nagy Lexikona, XX. köt. 59—61. és 595—600. l.)
11. Budapest und Umgebung. Offizieller Führer des ungar. Fremdenverkehrsverbandes. II. Ausgabe. Budapest 1927. (k. 8-r. 140 és 12 l.; 60 képpel, 15 alaprajzzal s 1 térképpel.)
12. Turistakalauzok. (Reichart Géza: A turistaság kézikönyve, Budapest, 1927. 61—65. l.)
13. Turistaság, turistáskodás vagy turisztika? (Turisták Lapja, XXXIX. évf. 3—4. sz. 1927. 42—43. l.)
14. Allocution du président de la Société hongroise de Statistique dans la séance solennelle le 12 Juin 1926. (Revue de la Société hongroise de Statistique, IVe-année 1926. p. 165—169.)
15. Elnöki megnyitó a Magyar Statisztikai Társaság debreceni ünnepi ülésében 1927 május 22-én. (Magyar Statisztikai Szemle. V. évf. 1927. 6. sz. 614—617. l.)
16. Elnöki megnyitó a Magyar Statisztikai Társaságnak az elválások és öngyilkosságok tárgyában tartott nagyértekezletén 1927 febr. 14-én. (A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai. 3. sz. 5—7. l.)
17. Allocution du président de la Société hongroise de Statistique dans l'enquête de la Société tenue le 14 février 1927. (Revue de la Société hongroise de Statistique, V^e-année, No 1; p. 3—4.)
18. A közszegi Ferenc József kath. reálgimnázium 250 éves fennállásának ünnepélyén a Magyar Tud. Akadémia képviselőjében mondott üdvözlő beszéd. (Az intézet 1926/27. évi Értesítőjében, 44—45. l.)

Szerkesztés: Revue de la Société hongroise de Statistique. Ve-année, 1927.

19. Honnan ered a Zugliget német neve? (Magyarság, 1927. nov. 6. 252. sz.)

20. Woher stammt der Name Auswinkel? (Pester Lloyd, 1927. nov. 5. 251 sz. estilap.)

Sajtóra kész dolgozatok:

1. Nemzetközi törekvések a városi statisztika terén.
2. Efforts internationaux dans le domaine de la statistique communale. (Revue de la Société hongroise de Statistique.)
3. A statisztika szerepe a városi igazgatásban. III. rész. (Városi Szemle.)
4. Statistics of migrations into and out of Hungary. (W. F. Willcox: Scientific Aspect of Human Migration című munkája II. kötetében.)

Tolnai Vilmos l. t.

1. *Attila és Buda testvérsége.* (Értekezés.) EPhK. I. 102.
2. *Cserebogár, sárga cserebogár.* (Értekezés.) Ethn. XXXVII. 161.
3. *Életrekelt szobrok.* (Cikk.) Ethn. XXXVIII. 43.
4. *Patkó.* (Cikk.) u. o. 61.
5. *Hétszilvafűs nemes* u. o. 61.
6. *Szidja mint a bokrot* u. o. 61.
7. *Több is veszett Mohácsnál.* Mohácsi Emlékkönyv. 311.
8. *Becéző nevek és nyelvújítás.* M. Nyelv. XXIII. 171. (Értekezés.)
9. *Les origines du coche.* Revue des études hongroises III. 51. (Értekezés.)
10. *Gr. Apponyi Sándorné.* Magyar Asszony. VII. 33.
11. *Szinnyei Ferenc.* Novella- és regényirodalmunk. (Bírálat.) Minerva. V. 333.
12. *Móricz Pál: A rejtelmes Alföld.* (Ismertetés.) Prot. Szemle. XXXV. 646.
13. *A nagykörösi Arany János-Társaság évkönyvei* ugyanott XXXVI. 329.
14. *Pataki anekdotakincs.* u. o. 398.
15. *Bartha József: Két nemzedék magyar irodalma.* (Bírálat.) u. o. 468.
16. *Hadár.* Előadás a pécsi Ev. Társaságban.
17. *Magyar költők hitvilága.* Előadás a bonyhádi ev. kerületi ülésen.

Verebélyi Tibor l. t.

1. A véghal betegségeiről. (Orvosképzés. 1927. Lister-különszám.)
2. Az orvostudomány és babona. (Orvosi Hetilap. 1927. XVII. sz.)
3. Az alkat sebészi jelentősége. (Magyar Sebésztársaság munkálatai referatum.)
4. Az alkat sebészi jelentősége. (Előadás, Gyógyászat 1927.)
5. Csontok és ízületek syphilise. (Syphilis című kézikönyv két fejezete.)

Viszota Gyula l. t.

1. *Cenzurái különösségek a XIX. század második felében.* Megjelent a M. T. Akadémia kiadásában: Adatok a Magyar Tud. Akadémia és XIX. század első felének történetéhez c. 1. füzetben.)

2. *Széchenyi jellemzése 1828-ban.* (Megjelent a Magyar Nyelv. 1927. III.—VI. füzetében.)
3. *Kossuth Lajos írott hírlapjai.* (Megjelent a Budapesti Szemle 1927. IV., V., VI. és VIII. számaiban.)
4. *Gróf Széchenyi István írói és hírlapi vitája Kossuth Lajossal I. rész.* (1841—3.) Bpest, 1927. CI,XXVIII és 852 l. (Magyarország Ujabbkori Történetének Forrásai között.)
- Sajtó alatt: *Ugyane mű II. rész.* (1843—8.) Sajtó alá rendezve: *Széchenyi Napló III. kötete.* (1827—1830.)

Voinovich Géza r. t.

1. *Letört ág.* Színmű 3 felv. Bpest, 1927.
2. *Emberek — árnyékok.* Elbeszélések. 1927. Az Egyetemi nyomda kiadása.

B. Wlassics Gyula ig. és t t.

1. A genfi iskola. Pesti Napló október 7. 1926.
2. Felsőházi vita és a «főrendibáz» utolsó ülésének előzményei. Pesti Napló 1926 november 14.
3. Az Egyesült Államok és a világbírótság. Pester Lloyd 1926 november 15.
4. Az angol birodalmi alkotmány reformja. Uj Nemzedék 1926 november 28.
5. A világháború előzményei. Gróf Andrássy Gyula új könyve. Budapesti Szemle decemberi füzeté 1926.
6. A reichenauai kihallgatás. O. M. K. E. december 25. 1926.
7. A Nemzetek szövetsége. Irk Albert könyve alkalmából, 1926 decemberi füzeté a Magyar Jogi Szemlének.
8. A kisebbségi kérdés és az európai mozgalom. 1926 december 25-iki számokban (Pester Lloyd és a Pesti Napló).
9. A felsőházi tagok választása. Pesti Napló 1926 december 5.
10. A harminc éves közigazgatási bíróság. 1927 január 12. Pester Lloyd (esti lap).
11. Az örökös jogú főrendek. Pesti Napló 1927 január 9.
12. Az új magyar felsőház és feladata az alkotmányos életben. Neue Freie Presse 1927 január 9.
13. A harminc éves közigazgatási bíróság. Pesti Napló 1927 január 13. és Nemzeti Ujság 1927 január 13.
14. Székfoglaló beszéd a felsőházban. 1927 január 31-én tartott 3-ik ülésén. A felsőház határozatából kinyomatot külön füzetben.
15. Az államok egyenlősége és a Nemzetek Szövetsége. Pesti Napló 1927 február 27.
16. Románia szerződészségése. (Pester Lloyd február 26. 1927).
17. Le comte Albert Apponyi et la question des Minorités. A Revue de Hongrie 1927 január és februári füzetében.
18. Az egyetlen komoly kérdés (A nemzetek szövetsége halasztó intézkedése alkalmából a magyar-román birtokperben). Pesti Napló 1927 március 13.
19. A béke és a mi igazságunk. Pesti Napló és Pester Lloyd 1927 április 10.
20. A felsőházzól. Pesti Napló 1927 április 3.
21. Nyilatkozat tanszékekről. Pesti Hírlap 1927 április 17.
22. Emlékezés atyámról. Pesti Hírlap 1927 április 17.
23. A felsőház költségvetési joga. Pester Lloyd 1927 május 8. Ugyanez Pesti Napló május 8-iki számában.

24. A tengeri leszerelés a genfi konferencián. 1927 május 23-án Pesti Napló.
25. A felsőház költségvetési joga. Pester Lloyd 1927 június 12. Ugyanez Pesti Napló június 12. szám.
26. A magyar álláspont Genfben. 1927 június 16. Pesti Napló és Pester Lloyd reggeli kiadása.
27. A jövő világháborúja. 1927 június 17-én a Pesti Napló és a Pester Lloyd (Weltkrieg der Zukunft).
28. A felsőház munkája. 1927 július 3. Pester Lloyd és Pesti Napló.
29. A népszövetség tűzpróbája. 1927 szeptember 3. Pesti Napló.
30. A bujdosó világos eset. A magyar-román birtokkérdés. Pesti Napló 1927 szeptember 18.
31. Csernoh János a békeszerződésekről. Pester Lloyd 1927 szeptember 3-iki szám, névtelenül közöltem.
32. Megemlékezés Tóth Lajosról. Orvosképzés 1927. évi 1. füzetéből külön lenyomathat.
33. Gróf Apponyi Albert és a genfi határozat. Pesti Napló és a Pester Lloyd szeptember 25-iki szám 1927.

Zelovich Kornél l. t.

1. Vasúti felépítmény 1927. (Németh József könyvkiadó vállalat kiadása).
2. Széchenyi és az ifjúság. (Budapesti Szemle 1927 február 594. sz. és Technika 1927 február 27. sz.).
3. «A magyar tudományos munka alapvetése» című dr. Magyary Zoltán szerkesztésében 1927-ben megjelent műben a «Kir. József műegyetem» c. fejezet.
4. A «Napkelet» kétkötetes «Általános kézi Lexikon»-jában a technikai rész szerkesztése.
5. Előadói jelentés a Magyar Tudományos Akadémia 1927. évi Nagyjutalmáról és a Marczibányi mellékjutalomról. Akadémiai Értesítő XXXVIII k. 436. füzet. 1927 január—április.

Zemplén Géza r. t.

1. A cellobióz szerkezetének közvetlen bizonyítása.
2. A turanóz és melecitóz szerkezetének megállapítása.
3. A tejcukor szerkezetének közvetlen bizonyítása.
4. A szőlőcukor és a glykoheptóz lebontása.
5. A glykonsav szabad kristályos nitriljéről.
6. A melibióz és a raffinóz szerkezetének bizonyítása.
7. A tejcukor lebontásánál keletkező galakto-arabinózzról.
8. A maltóz szerkezete. — Valamennyi dolgozat a Mat. és Term. tud. Ert.-ben jelenleg sajtó alatt van.
9. Konstitution der Turanose und der Melezitose. Berichte der Deutschen Chem. Gesellschaft 59, 2230. (1926.)
10. Direkte Konstitutionsermittlung des Milchzuckers, u. o. 59. 2402. (1926.)
11. Nachtrag zur Konstitution der Turanose und Melezitose, u. o. 59, 2539. (1926.)
12. Abbau der Glykose und der Glykoheptose, u. o. 60, 165. (1927.)
13. Über das freie krystallisierte Nitril der Glykonsäure, u. o. 60, 171. (1927.)
14. Konstitutionsermittlung der Melibiose und Raffinose, u. o. 60, 923. (1927.)

15. Über die durch abbau des Milchzuckers gewonnene Galaktoarabinose, u. o. 60. 1909. (1927.)
 16. Konstitutions-Ermittlung der Maltose, u. o. 60, 1555. (1927.)

Zimányi Károly r. t.

1. Über einige Pirtie aus dem Zips-Gömörer-Erzgebirge. Math. und Naturw. Berichte aus Un. arn, 1926. XXXIII. 33—54.
 2. Gediegen Kupfer und kristallisierter Hämatit aus dem Gömörer Komitat. Math. und Naturw. Berichte aus Ungarn. 1926. XXXIII. 55—58.
 3. Kristálytani vizsgálatok Krassó—Szörény vármegyeye pyritjein. Mat. és Termittud. Közl. 1927. XXXV. k. 5. sz.

Zimmerman Ágoston l. t.

1. Adatok a combforgató izmok összehasonlító anatomájához. Matematikai és Természettudományi Értesítő XLVIII. kötet, 457—468. old.
 2. A Skene-féle járatokról. Matematikai és Természettudományi Értesítő XLVIII. k. 531—: 38. old.
 3. Kettős torzok. Természettudományi Közl. 1926. 9. sz. 435—439. o.
 4. A házinyúl haszna a tudományban és a gyakorlatban. Természettudományi Közlöny, 1927. 1. sz. 20—26. o.
 5. Újabb vizsgálatok a kérődzésről. Természettudományi Közlöny, 1927. 2. sz. 963—970. o.
 6. Elnöki megnyitó a Kir. Magy. Természettud. Társulat állattani szakosztályában. Állattani Közlemények. 1927. 1—2. f. 1—10. o.
 7. A bordák u. n. karántizmáról. Állattani Közlemények, 1926, 1—2. f. 54—60. o.
 8. Über die Skene-schen Gänge beim Kaninchen. Verhandlungen der Anatomischen Gesellschaft auf der 35. Versammlung in Freiburg i. Br. 1926. Ergänzungsheft zum Anatomischen Anzeiger Bd. 61.
 9. Vergleichend-anatomische Untersuchungen über den Umfang, den Durchmesser und die Wanddicke einiger Arterienstämme bei Huftieren. Zeitschrift für Anatomie und Entwicklungsgeschichte. Bd. 81. H. 5—6. pag. 778—785. Festschrift für M. von Ienossék.
 10. A házinyúl (természettrajza, tenyésztése és hasznosítása). 214 képpel. A Kir. Magy. Természettudományi Társulat kiadása. 20 év, 319 old. 1927.
 11. Számos ismertető közlemény a Pótfüzetek a Természettudományi Közlönyhöz, Állatorvosi Lapok és Berliner Tierärztliche Wochenschrift című folyóiratokban.

Zolnai Gyula r. t.

1906—1927.*

I. Onálló művek.

1. Magyar Oklevél-Szótár. Régi oklevelekben és egyéb iratokban előforduló magyar szók gyűjteménye. Legnagyobb részüket gyűjtölte Szamota István. A Magyar tudományos Akadémia megbízásából szótárrá szerkesztette Zolnai Gyula. Budapest, 1902—1906.
 2. A -si képző eredete. Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XXIII. k. 10. sz. Budapest, 1920.

* Az előző összeállításokat l. Magyar Tudományos Akadémiai Almanach 1898-iki évf. 178. s köv. ll. és 1907-iki évf. 228. s köv. ll. Rövidítések: MNy. = Magyar Nyelv. Nyr. = Magyar Nyelvör.

3. *Mondatátzörvölés.* Székfoglaló értekezés. Érték. a nyelv- és széptud. köréből XXIV. k. 8. sz. Budapest, 1926.

II. *Értekezések, cikkek, bírálatok, közlések.*

1. *A nyelvemlékek közlése módjáról.* Nyr. XXXV. 62.
2. *Történettudomány és nyelvtörténet.* U. o. 145, 193.
3. *Felelet a «Nyelvtörténet» című cikkelyre.* Századok XL. 375.
4. *Gyönyösi műveinek új kiadásáról.* MNy. II. 163.
5. *Feleletek nyelvészeti kérdésekre.* U. o. 192, 287, 336.
6. *Nemadhatója.* U. o. 233.
7. *A Magyar Oklevél-Szótárról.* Akadémiai Értesítő XVII. 419.
8. *Budapestben.* MNy. II. 333.
9. *Ácsi.* Nyr. XXXV. 386.
10. *Válasz Takáts Sándornak «Még egy kis nyelvtörténet» cz. cikkére.* Századok I. 825.
11. *Ácsi még egyszer.* Nyr. XXXV. 430.
12. *Vörös György.* MNy. II. 420.
13. *A Nyelvjűtés Szótárához.* Nyr. XXXV. 468.
14. *Végszó Takáts Sándor feleleteire.* U. o. XXXVI. 42.
15. *Bankó-só?* U. o. 136.
16. *Kaszui Borbála elismervénye.* U. o. 165.
17. *Hogyan készülnek a nyelvtörténeti adatok.* U. o. 229.
18. *A Székelyudvarhelyi kódex.* U. o. 276.
19. *Hibás olvasatok és magyarázatok.* MNy. III. 280.
20. *Sok lúd farkast győz.* Nyr. XXXVI. 322.
21. *Hogyan készülnek a nyelvtörténeti adatok.* MNy. III. 382.
22. *Magyar levélzáradék 1517-ből.* U. o. 424.
23. *Kolozsvári nyelvjárás.* Nyr. XXXVI. 476.
24. *Magyar becsületbíróági ítélet 1516-ból.* MNy. III. 433.
25. *Mankóczy István riselt dolgai.* Nyr. XXXVII. 40.
26. *Brassai—brassói.* U. o. 83.
27. *A latin-görög szók magyáros alakjáról.* U. o. 133.
28. *Párpuska, párpisztoly.* U. o. 135.
29. *Bél.* U. o. 177.
30. *A körülírt múlt-alakhoz.* U. o. 235.
31. *Kettő.* MNy. IV. 230.
32. *Plajás.* Nyr. XXXVII. 275.
33. *Kévai: Elaboratio Grammatica Hungarica. Vol. III. Edidit Sigismundus Simonyi.* (Ismeretetés.) Deutsche Literaturzeitung 1908. 29. sz.
34. *Simonyi: Die ungarische Sprache.* (Ismeretetés.) U. o. 42. sz.
35. *Kettő.* MNy. IV. 415.
36. *Képrisel és rokonai.* Nyr. XXXVIII. 56.
37. *A -nek viszonyzó személyragos alakjairól.* MNy. V. 69.
38. *Ossze.* U. o. 79.
39. *A Magyar Nyelvjűtés Szótára.* (Bírálat.) Nyr. XXXVIII. 124.
40. *Gyógykorács.* U. o. 274.
41. *A Nyelvjűtési Szótár bírálatához.* U. o. 426.
42. *Szótárírás nálunk és a külföldön.* Akadémiai Értesítő XX. 581.
43. *Halom.* MNy. VI. 240.
44. *A Budapesti és Németújvári Glosszák.* Nyr. XXXIX. 460.
45. *A tájszók és régességek a költői nyelvben.* U. o. XL. 24.
46. *Halász Ignác Rendszeres nyelvtanának átdolgozott kiadásáról.* U. o. 64.

47. *Halász Rendszeres nyelvtanának átdolgozott kiadásához.* U. o. 135, 188.
48. *A Budapesti Glosszákhoz.* U. o. 181.
49. *Még egyszer a latin-görög szók magyaros alakjáról.* U. o. 193.
50. *Rovás.* U. o. 229.
51. *Fogzóras?* U. o. XLII. 82.
52. *A Münchener Glosszák és Töredékek.* U. o. 166.
53. *Bírálat Bartha György és Tordai Anyos Stilisztikájáról.* Hivatalos Közlöny 1912. évf. 227.
54. *Bírálat Moravcsik Géza Költészettanáról.* U. o. 1913. évf. 203.
55. *Zur sprachlichen Differenzierung.* Finnisch-ugrische Forschungen XIII. 179.
56. *A kurucköltészet nyelvéhez.* Nyr. XLII. 424.
57. *Ossze.* MNy. X. 33.
58. *A nyelvbéli különbsétekhez.* Nyelvtudomány V. 1.
59. *Magyar Etymologiai Szótár. Irta Gombocz Z. és Melich J.* (Ismeretetés.) Egyetemes Philológiai Közlöny XXXVIII. 478.
60. *Bírálat Ady Lajos és Endrei Akosnak «Retorika a középiskolák V. osztálya számára» c. iskolai kézikönyvéről.* Hivatalos Közlöny 1914. évf. 539.
61. *Hála.* Nyr. XLIII. 424.
62. *Részkető til.* U. o. 441.
63. *Anén.* U. o. XLIV. 41.
64. *Tudománytalan nyelvhasonlítások.* U. o. 151, 194.
65. *Felelet a tudománytalan nyelvhasonlítások ügyében.* U. o. 268.
66. *Az 1517-iki magyar levélzáradékhöz.* MNy. XI. 417.
67. *Epe, rese.* U. o. 422.
68. *«A Kazinczy-kódex nyelvjárása» cz. dolgozathoz.* U. o. 432.
69. *Rovás. Árvész.* Nyr. XLIV. 437.
70. *Gyula.* MNy. XII. 21.
71. *Formaruha.* U. o. 28.
72. *Bankmagyarság.* U. o. 81.
73. *Erön-erővel.* Nyr. XLV. 119.
74. *Rovás. Hullámszottság.* U. o. 123.
75. *Kétkedés és aggálytalanság.* MNy. XII. 122.
76. *Formaruha, egyenruha.* U. o. 142.
77. *Észrevételek Hörger Antal könyvére.* Nyr. XLV. 220.
78. *Egy magyar nyelvtant kériünk.* MNy. XII. 222.
79. *«Mely» mint birtokos jelző.* U. o. 240.
80. *Utolsó hírek.* U. o. 272.
81. *Feküfa.* U. o. 295.
82. *Népfölkelő.* U. o.
83. *Magyar Keleti Műveltségi Központ.* Nyr. XLV. 273.
84. *Tájszókról. Bujka.* U. o. 343.
85. *Nyelvtörténeti gondolkodás.* U. o. 385.
86. *Szegedő!* U. o. 410.
87. *Gyepű, gyepűelve.* MNy. XII. 371.
88. *Mackensen győzelme a Dobrudzásban.* Az Ujság 1917 január 10-i sz. és Nyr. XI. VI. 112.
89. *A székesfővárosi rendéglői rendelet.* Nyr. XLVI. 46.
90. *Árvész.* U. o. 50.
91. *Képrisel-félék.* U. o. 54.
92. *Naponta.* U. o. 101.
93. *Félrehely.* U. o. 117.
94. *Hibaigazítások.* U. o. 125.

95. *Csudálatos pupilla.* U. o. 175.
 96. *A mondat fölfogásának történetéhez.* U. o. 176.
 97. *Mely személyre vonatkozva.* U. o. 179.
 98. *Erőn-erővel.* U. o. 185.
 99. *Angol-magyar egyezés?* U. o. 186.
 100. *Az új helyesírási javaslatához.* U. o. 273.
 101. *Új nyelvtani elemek.* U. o. XLVII. 8, 53.
 102. *Hamis hangok az Arany hegedűből.* U. o. 36.
 103. *A megbukott rayonizálás.* U. o. 75.
 104. *Han.* U. o. 85.
 105. *Ikes módon ragozott iktelen igék.* MNy. XIV. 81.
 106. *Az indogermán ragozás eredetének kérdése.* Nyr. XLVII. 105.
 107. *Szeresi.* U. o. 139.
 108. *Ikesen ragozott iktelen igék.* MNy. XIV. 144.
 109. *Osszeharapta a fogait.* U. o. 168.
 110. *Esztország, Livország, Kurföld.* Az Est 1918 jún. 23-i sz.
 és Nyr. XLVII. 173.
 111. *Dalido.* Nyr. XLVII. 181.
 112. *Hanyatlo magyarság.* Világ 1918 okt. 2-i sz.
 113. *A tudományos előadásmód és a nyelvtudományi műnyelv
 kérdéséhez.* Nyr. XLVII. 204.
 114. *Karácsonfia.* U. o. 233.
 115. *Nyelvtörténeti felfedezések.* U. o. 239.
 116. *Osszeharap.* U. o. XLVIII. 35.
 117. *Esztország, Livország.* U. o. 36.
 118. *Nagysád, nagysám.* U. o. 42.
 119. *Föltartoztathatatlan.* U. o. 84.
 120. *Kelettengeri.* U. o. 135.
 121. *A nyelvtudományi műnyelv és az idegen szók kérdéséhez.*
 U. o. XLIX. 108, 136.
 122. *Ión és leve.* U. o. 125.
 123. *Eszti- és Livország.* U. o. 154.
 124. *Bölcsész, bölcselő; bölcsészet, bölcsélet.* U. o. L. 1.
 125. *Bevag(g)onoz.* U. o. 25.
 126. *Védjük meg nyelvünk épségét.* Uj Nemzedék 1921 március
 19-i sz.
 127. *Nemzetközösít? újkorúsít?* Nyr. I. 56.
 128. *A -si képző kérdéséhez.* U. o. 59.
 129. *Kivilágos kivírradtig.* U. o. 60.
 130. *Pusztuló magyar szók.* Budapesti Hírlap 1921 május 13-i sz.
 131. *Mentalitás.* Nyr. L. 87.
 132. *Papagály.* U. o. 88.
 133. *Brassói, brassai.* U. o. 106.
 134. *Hivatkozott rendelet.* U. o. 119.
 135. *Harap.* U. o. 155.
 136. *Kulturális centrumok.* U. o. 156.
 137. *Magyartalan vonatkozó névmás-használat.* U. o. LI. 10.
 138. *Mindenki.* U. o. 27.
 139. *Turániság és magyarság.* Uj Nemzedék 1922 febr. 12-i sz.
 140. *Lei vagy leu?* Budapesti Hírlap 1922 márc. 7-i sz.
 141. *A magyar katonanyelv jövevényszavai.* Nyr. LI. 46.
 142. *Lei, lej vagy leu?* (A Budapesti Hírlapbeli fentebbi cikk
 kivonata.) U. o. 62.
 143. *Magyar-ugorok vagy ugor-magyarok?* U. o. 85.
 144. *Előbbkelő.* U. o. 89.

145. *Legújabb regényirodalmunk magyarságából.* U. o. 111.
 146. *Gyorsmondóka.* U. o. 120.
 147. *Meghány-megvet.* U. o. LII. 28.
 148. *Kapsi.* U. o. 27.
 149. *Mondonak.* MNy. XIX. 39.
 150. *Népjóléti minisztérium.* U. o. 59.
 151. *Az Újság, A Hét stb.* U. o. 60.
 152. *Lej.* Nyr. LII. 58.
 153. *A középfok-képző történetéhez.* MNy. XIX. 88.
 154. *Szakképzettségü.* U. o. 100.
 155. *Hám.* U. o. 121.
 156. *Az Oklevél-Szótárhoz.* Nyr. LIII. 31, 55.
 157. *Az alárendelt mellékmondatok fajairól.* MNy. XX. 2.
 158. *Turánok és turániak.* Nyr. LIII. 50.
 159. *Lej és szokol.* U. o. 81.
 160. *Gáncsolt szavak?* MNy. XX. 96.
 161. *Fáradtságot vesz magának.* U. o. 177.
 162. *Erd.* U. o. 178.
 163. *-nalak, -nelek.* U. o. XXI. 53.
 164. *Incattus.* U. o. 63.
 165. *Fidiliskedik.* U. o.
 166. *Hogy készül a finn népnyelv nagyszótára?* U. o. 180.
 167. *Pokolkö.* U. o. 205.
 168. *Confraternitas.* U. o. 284.
 169. *A műveltető igeképzők eredetének kérdéséhez.* Nyr. LV. 6.
 170. *Rakodik, rakódik.* U. o. 19.
 171. *Jókai-kódex.* MNy. XXII. 39.
 172. *Alaptalan hibáztatások.* Nyr. LV. 57.
 173. *Budapesti nyelv.* MNy. XXII. 139.
 174. *Papramorgó.* U. o. 155.
 175. *Síél.* U. o. 156.
 176. *Lezsáklyáz.* U. o.
 177. *Avatar.* U. o. és 303.
 178. *Idegenszerű névmás-használat.* Nyr. LV. 93.
 179. *Hangverseny.* M. Ny. XXII. 351.
 180. *Az o magánhangzó megnyúlásaihoz.* Nyr. LV. 146.
 181. *Vadaz?* MNy. XXIII. 57.
 182. *A Jord. és ErdyK. kettős ee betűinek kérdéséhez.* Nyr. LVI. 29.
 183. *Mint.* Uo.
 184. *Kézzel fekvő.* Uo. 30.
 185. *Az o megnyúlásaihoz.* Uo. 58.
 186. *A jelentésváltozások elnevezéséhez.* Uo. 59.
 187. *A szigetvárvidéki nyelvjárás leírásához.* Uo. 60.
 188. *Szükségtelen és hibás szómódosítások.* MNy. XXIII. 410.
 189. *Hangverseny.* Uo. 514.
 190. *Pályázatot ír ki.* Uo. 516.
 191. *Gombocz Zoltán Magyar történeti nyelvtanához.* Uo. 517.
 192. *Finn sulka.* Nyelvtud. Közlemények XLVI. 470.

III. Szerkesztés.

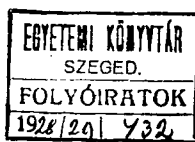
Magyar Nyelv. Közérdekű havi folyóirat a művelt közönség számára.
 A Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából szerkeszti Szily Kálmán
 elnök, Zolnai Gyula titkár, Gombocz Zoltán jegyző. II. kötet. Bpest, 1906.

IV. Szépirodalmi dolgozatok (1901-től) és vegyesek.

(Az előbbieket Somkuti név alatt.)

1. *A cz-beliek.* (Vers.) Borsszem Jankó 1901 márc. 10-iki sz.
2. *Dramaverseny Okatootárában.* (Vers.) Uo. 1901 márc. 31-iki sz.
3. *Halász Ignác sírjánál.* (Költemény.) Budapesti Napló 1901 ápr. 13-iki sz. (A tulajdonképpeni név a szerző tudta és beleegyezése nélkül került a költemény alá.)
4. *A szent koponya.* (Vers.) Borsszem Jankó 1902 márc. 2-iki sz.
5. *Vén diáknak.* (Vers.) Uo. 1902 ápr. 6-iki sz.
6. *Recept a halhatatlanságra.* (Vers, Cyrano de Vercherag név alatt.) Uo. 1902 ápr. 27-iki sz.
7. *Válasz Vén diáknak.* (Vers.) Uo.
8. *«Groszschmid Béni.»* (Vers.) Uo. 1902 máj. 4-iki sz.
9. *Honfibi.* (Költemény.) Uo. 1902 máj. 18-iki sz.
10. *Az áhitott anya.* (Vers, Cyrano de Vercherag név alatt.) U. o. 1902 jún. 1-i sz.
11. *Arany szobra előtt.* (Költemény.) Vasárnapi Ujság 1902 jún. 29-iki sz.
12. *Fürdői kép.* (Költemény.) Borsszem Jankó 1902 aug. 31-iki sz.
13. *Széchenyi háta megül.* (Vers, Cyrano de Vercherag név alatt.) Uo. 1906 ápr. 22-iki sz.
14. *Bayer Józsefhez.* (Költemény.) Uo. 1910 márc. 27-iki sz.
15. *Finn dalok: Karjalainen dala.* (Hannikainen.) *A boldogok.* (Kivi.) *Az anya és leánya.* (Népdal.) Műfordítások. Budapesti Szemle 1910 júniusi sz.
16. *A földrajz magyarjaihoz.* (Vers.) Borsszem Jankó 1911 január 8-iki sz. és kihagyással, Nyr. XL. 187.
17. *Unkarin kansan tervehdys. Professori Zolnain tervehdyspuhe.* Az 1911-iki häämeenlinnai országos finn dalünnepélyen elmondani szándékolt, de hivatalosan megakadályozott finn nyelvű üdvözlő beszéd. Megjelent egész terjedelmében és egyszerre az Üusi Suometar és a Helsingin Sanomat finn lapoknak 1911 júl. 1-i számában.
18. *Taraszenek.* (Leino Ejnó.) *Hótalpasok dala.* (Suonio.) *Kedvesem ott zeng...* (Népdal.) Műfordítások finnből. Bpesti Szemle 1911 aug. i sz.
19. *Finn népdalok.* Műfordítások. Bpesti Hirlap 1911 nov. 26-iki sz.
20. *Finn dalok: A vadász dala.* (Kivi.) *Veréb.* (Suonio.) *Jó anyám, ne sírj, ne sírj!* (Népdal.) Műfordítások. Uo. 1912 ápr. 7-iki sz.
21. *Leino Ejnó dalaiból: Szerenád. Morituri. Utjaim. Lappföldi nyár.* Műfordítások finnből. Az Ujság 1912 ápr. 7-i sz.
22. *Vitorlázás.* (Suonio költeményének fordítása finnből.) Élet 1912 aug. 11-i sz.
23. *Ajno.* Színmű öt fölvonásban. Irta: Erkko János Henrik. (Műfordítás finnből. Bemutattatott a Kisfaludy-Társaságban.) A Kisfaludy-Társaság Évlapjai XLVI. k. 225. és Olesó Könyvtár 1680—81. sz. (Budapest, 1913.)
24. *Finn költőkből: Esti dal.* (Erkko.) *Vasárnap.* (Leino Kázmér.) *Mírjam dala.* I. II. (Leino Ejnó.) Műfordítások. Az Ujság 1914 ápr. 12-i sz.
25. *Finn dalok: És mégis mozog!* (Leino Ejnó.) *Életunalom.* (Kivi.) *A vágyódó.* (Népdal.) Műfordítások. Budap. Szemle 1914 nov.-i sz.
26. *Leino Ejnó: Taraszünnepi dalok.* Finn balladák. (Műfordítás: Bemutattatott a Kisfaludy-Társaságban.) A Kisfaludy-Társaság Évlapja¹ XLVIII. k. 177. és Olesó Könyvtár 17—18. sz. (Budapest, 1914.)
27. *Finn költőkből: Ifjak hite.* (Leino Ejnó.) *Ibsen Henrik.* (Ua.) Műfordítások. Budap. Szemle 1917 aug.-i sz.

28. *Mennykőgyár Aradon.* (Vers.) Nyr. XLVI. 290.
 29. *Szeretnék látni karthágói nőt.* (Leino Ejnó költeménye.) Müfordítás finnből. A Nép 1921 nov. 6-i sz.
 30. *Idő.* (Leino Ejnó költeménye.) Müfordítás finnből. Élet 1922 márc. 5-i sz.
 31. *Marjatta dala.* (Leino Ejnó költeménye.) Müfordítás finnből. Katholikus Szemle 1922 május-i sz.
 32. *Köszöntelek, magyar nép.* (Uno v. Schrowe költeménye.) Müfordítás finnből. Turán V. évf. (1922.) 23. l.
 33. *Az ezertó országából.* Magyarság 1923 aug. 7-i sz.
 34. *Suomalais-unkarilaista suhtella.* (Finn nyelven tartott előadás a Suomalaisuuden Liitto 1923 május havi ülésében és utána Finnország több helyén.) Suomalainen Suomi 7. sz. (1923.) 28. l.
 35. *V. A. Koskenniemi költeményeiből: Idegen városban bolyongok. Éjjeli város. Ott már virul a kert...* Müfordítások finnből. Turán VIII. évf. 36. l.
 36. *Ninire gyermekei.* (Részlet Eino Leino költeményéből.) Müfordítás. U. o. X. évf. 21. l.

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ
FŐTITKÁR.

XXXVIII. KÖTET.

436. FÜZET. 1927. JANUÁR—ÁPRILIS.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1927

TARTALOM.

	Oldal
I. Az Akadémia belső tagjai	1
II. A felsőházi tagok választása végett 1927 január 3-án tartott rendkívüli összes ülés	5
III. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr elnöki beszédei és az azokra adott válaszok :	
1. Megnyitó beszéd az 1926 dec. 20-iki összes ülésen	9
Báró Forster Gyula ig. és t. t. válaszelevele	11
2. Megnyitó beszéd az 1927 január 24-iki ülésen	12
József főherceg tábornagy úr Ö Fensége válasza	12
3. Megnyitó beszéd az 1927 február 21-iki összes ülésen (Megemlékezés Pestalozziról)	13
4. Megnyitó beszéd a Beethoven-centenarium alkalmából az 1927 március 21-iki összes ülésen	15
IV. A M. Tud. Akadémia munkássága 1926-ban. (Az 1926-ban tartott ülések)	17
V. Jelentés az Akadémia könyvtárának 1925. és 1926. évi állapotáról	20
VI. Az Akadémia halottjai	35
VII. Bizottsági jelentések :	
1. Jelentés a Nagyjutalomról és a Marczibányi mellékjutalomról	35
2. Jelentés a Chorin Ferenc-alapítvány 1926. évi kamatainak odaitélése tárgyában	43
3. Jelentés a báró Kornfeld Zsigmond-alapítvány 1926. évi kamatainak felhasználása tárgyában	45
4. Jelentés a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank gróf Széchenyi István-alapítványa kamatainak felhasználásáról	48
5. Jelentés a Vojnits-jutalomról	52
6. Jelentés a Gorove-jutalomról	60
VIII. A M. Tud. Akadémia pénztári számadása 1926-ról	61
IX. Költségvetés	72
X. A M. Tud. Akadémia mellett alakított Coopération Intellectuelle Bizottságnak (Magyar Nemzeti Bizottság, Comité National Hongrois) 1926. évi munkássága	77
XI. Üdvözlő beszédek :	
1. Schaffer Károly r. t. beszéde a Lenhossék Mihály r. t. 25 éves egyetemi tanársága alkalmával 1927 január 29-én a budapesti I. sz. anatomiai intézetben tartott ünnepen	81
2. Voinovich Géza r. t. üdvözlő beszéde Gál Gyula színészi jubileuma alkalmából	84
XII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai (I. Ak. Ert. 1926. évf. 257—258. l.)	85
XIII. Alapítványok és adományok	86
XIV. Nekrológok :	
1. Bernát István l. t. beszéde György Endre r. t. ravatalánál	86
2. Mauritz Béla r. t. beszéde Koch Antal r. t. ravatalánál	88
3. Vámosy Zoltán l. t. beszéde báró Kéthly Károly l. t. ravatalánál	90
4. Schütz Antal l. t. beszéde Székely István l. t. ravatalánál	92
XV. A tartalomjegyzék német fordítása (a borítéklap 3. oldalán)	
XVI. A tartalomjegyzék francia fordítása	93
XVII. A tartalomjegyzék angol fordítása	94

INHALT.

	Seite
I. Die inneren Mitglieder der Akademie	1
II. Die am 3. Januar 1927 gehaltene Gesamtsitzung zum Zwecke der Wahl der von der Akademie in das Oberhaus delegierten Mitglieder	5
III. Reden des Präsidenten Albert von Berzeviczy und die darauf gegebenen Antworten:	
1. Eröffnungsrede in der am 20. Dezember 1926 gehaltenen Gesamtsitzung	9
Das Antwortschreiben des Dir. und Ehrenmitglieds Baron Julius Forster	11
2. Eröffnungsrede in der am 24. Januar 1927 abgehaltenen Sitzung	12
Antwort Seiner königl. Hoheit des Dir. und Ehrenmitglieds Feldmarschall Erzherzog Josef	12
3. Eröffnungsrede in der am 21. Februar 1927 gehaltenen Gesamtsitzung. (Erinnerung an Pestalozzi)	13
4. Eröffnungsrede bei Anlass des Beethoven-Zentenars in der am 21. März gehaltenen Gesamtsitzung	15
IV. Die Tätigkeit der Ungarischen Akademie der Wissenschaften im Jahre 1926; die in 1926 gehaltenen Sitzungen	17
V. Bericht über den Zustand der Bibliothek der Akademie in den Jahren 1925—26	20
VI. Die Toten der Akademie	35
VII. Ausschussberichte:	
1. Bericht über den Grossen Preis und den Marczibányi-Preis	35
2. Bericht über die Zuerkennung der Zinsen der Franz Chorin-Stiftung vom Jahre 1927	43
3. Bericht über die Verwendung der Zinsen der Baron Sigmund Kornfeld-Stiftung vom Jahre 1926	45
4. Bericht über die Verwendung der Zinsen der Graf Stefan Széchenyi-Stiftung der Pester Ung. Kommerzial-Bank	48
5. Bericht über den Vojnits-Preis	52
6. Bericht über den Gorove-Preis	60
VIII. Kassenbericht vom Jahre 1926	61
IX. Kostenanschlag für Januar—Juni 1927	72
X. Die Tätigkeit des im Rahmen der Ungarischen Akademie der Wissenschaften gebildeten Ausschusses der Coopération Intellectuelle (Ungarisches Nationales Komitee, Comité National Hongrois) in 1926	77
XI. Begrüßungsreden:	
1. Rede des o. M. Karl Schaffer bei der Feier des 25-jährigen Professorenjubiläums des o. M. Michael Lenhossék am 29. Januar 1927 in dem Budapester I. Anatomischen Institut	81
2. Rede des o. M. Géza Voinovich bei Anlass des Schauspielerejubiläum Julius Gáls	84
XII. Neuausgaben der Ungarischen Akademie der Wissenschaften	85
XIII. Fortgesetztes Verzeichnis der Stiftungen und Schenkungen an die Ungarische Akademie der Wissenschaften	86
XIV. Nekrologe:	
1. Rede des korr. M. Stefan Bernát bei der Bahre des o. M. Andreas György	86
2. Rede des o. M. Béla Mauritz bei der Bestattung des o. M. Anton Koch	88
3. Rede des korr. M. Zoltán Vámosy bei der Leichenfeier des korr. M. Baron Karl Kéthly	90
4. Rede des korr. M. Anton Schütz bei der Bahre des korr. M. Stefan Székely	92

AKADÉMIAI
É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ
FŐTITKÁR.

XXXVIII. KÖTET.

437. FÜZET. 1927. MÁJUS—OKTÓBER

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1927

TARTALOM.

	Lap
I. A M. Tud. Akadémia LXXXVII. ünnepélyes közlése	97
1. Ilosvay La. os ig. és r. t. másodelnök megnyitó beszéde: «Az anyag egysége és az elemek átváltoztatására irányuló kísérletek»	97
2. Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök: «Fraknoi Vilmos emlékezete»	108
3. Balogh Jenő főtitkár: A M. Tud. Akadémia és tagjainak munkássága 1925—1926-ban	127
4. Hubay Jenő t. t.: «A M. Tud. Akadémia hatása zeneművészetünk fejlődésére»	145
II. A LXXXVII. nagygyűlés (1927. május 4. és 5.)	145
III. A M. Tud. Akadémia jutalomtételei	151
IV. Hírek a nemzetközi tudományos együttműködés köréből	155
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök úr üdvözlő beszéde Julien Luchaire-hez, az Institut de Coopération Intellectuelle (a nemzetközi tudományos együttműködés párizsi intézetének) igazgatójához 1927 június 8-án, a Magyar Nemzeti Bizottság ülésén	155
2. A Magyar Nemzeti Bizottság 1007/1927. sz. megkeresése a nemzetközi tudományos együttműködés nemzetközi bizottságához (Commission Internationale de Coopération Intellectuelle) a magyar kiadványoknak az elszakított részekre eljuttatása tárgyában	159
3. Julien Luchaire igazgató úr válasza	160
V. A M. Tud. Akadémia Vörösmarty-szobájának megnyitása és ismertetése	160
Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr beszéde a Vörösmarty-szoba felavatásakor 1927 június 20-án	160
VI. Báró Forster Gyula ig. és t. t. ajándéka a kéziratár részére	162
VII. Kozma Andor t. t. «Petöfi» c. költői regényének befejező része	171
VIII. Darkó Jenő l. t.: Jelentés a Belgrádban tartott II. nemzetközi byzantinológiai kongresszusról	179
IX. Költségvetés az 1927. év II. felére	193
X. Ünnepi beszédek:	
1. Berzeviczy Albert ig. és t. t., elnök úr megemlékezése gróf Apponyi Sándor ig. és t. tagról a M. Tud. Akadémiának 1927 június 20-án tartott ünnepi ülésén	198
2. Vargha Gyula t. t. beszéde a nagykörsi Arany János Társaságnak 1927 május 26-i közgyűlésén	199
3. Csúry Bálint l. t. beszéde a kolozsvári temetőben Brassai Sámuel t. t. sírjánál 1927 június 12-én	201
XI. Adományok és alapítványok jegyzéke	203
XII. Újabb kiadványok	203
XIII. Nekrológok:	
1. Berzeviczy Albert ig. t. t. elnök úr megemlékezése Prohászka Ottokár r. t.-ről	204
2. Császár Elemér r. t. beszéde Ferenczi Zoltán r. t., főkönyvtárnok ravatalánál a M. Tud. Akadémia oszlopcsarnokában 1927 június 2-án	205
3. Fröhlich Izidor ig. és r. t., osztálytitkár beszéde Richter Aladár l. tagról a Kerepesi temető halottsházában 1927 június 13-án	208
4. Mauritz Béla r. t. búcsúbeszéde Schafarik Ferenc r. t. ravatalánál 1927 szeptember 7-én	209

Hirdetés.

A M. Tud. Akadémia Könyvkiadó-vállalatának 1928. évi kiadványa **Horváth János** I. tagnak

A magyar irodalmi népiesség Faludtól Petőfiig

című egykötetes munkája.

Tartalma a következő lesz: Bevezetés. (Nép, népköltészet, népiesség.) — Az irodalmi népiesség kezdetei. (Faludi, Dugonics és a népszerűek.) — Faludi nyomában, Révai körül. (Külföldi előzmények. Révai felhívása. Énekszerzők. A gyűjtés megindulása. Kazinczy álláspontja.) — A magyar népdal bevonulása az irodalomba. (Kultsár István s a népdalközlések megindulása. Az elmélet fejlődése. Népköltési gyűjtemények. A Szerb népköltészet hatása. Népdalköltők.) — Petőfi felé. (A népies érdeklődés kitágulása. Érdeklődés a népköltészet elbeszélő műfajai iránt. Népdalgyűjtemények. A népiesség elméleti irodalma. Újabb népdalköltők.) — A népiesség történeti jelentősége.

3.

AKADÉMIAI É R T E S Í T Ő

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

BALOGH JENŐ
FŐTITKÁR.

XXXVIII. KÖTET.

438. FÜZET. 1927. NOV.—DEC.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1927

TARTALOM.

	Lap
I. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Csernoch János ig. tag úr elhunytáról. (1927 okt. 3.)	217
II. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megnyitó beszéde a Marcelin Berthelot k. t. születésének centenáriuma alkalmából 1927 november 28-án tartott ünnepi ülésen	218
III. Berzeviczy Albert ig. és t. t. elnök úr megemlékezése Szilágyi Sándor születésének centenáriumáról az 1927 november 28-án tartott összes ülésen	220
IV. «Régi igazságok és új elméletek a közgazdaságtanban» (Kivonat Navratil Ákos l. tagnak 1927 nov. 21-én tartott székfoglalójából)	221
V. Költségvetés az 1928. év január—június hónapjaira	233
VI. Ünnepi beszédek:	
1. Szász Károly l. t. beszéde Szilágyi Áron emlékművének leleplezésekor Kiskunhalason, 1927 november 13-án	238
2. Hekler Antal l. t. megemlékezése Steindl Imre l. t. emlék-ünnepén az Országházban, 1927 nov. 13-án.	240
VII. A M. Tud. Akadémia újabb kiadványai	241
VIII. A M. Tud. Akadémiának felajánlott adományok folytatólagos jegyzéke	242
IX. Nekrológ:	
Tóth Zoltán l. t. beszéde Szendrei János l. t. ravatalánál 1927 november 30-án	242
X. A tartalommutató német fordítása	245
Francia tartalommutató	246
Angol tartalommutató	247
A belső tagok irodalmi munkálatainak jegyzéke	I—II